

מיצ"ב תשע"ד

מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית
חשוון תשע"ה - אוקטובר 2014

מעודכן לדצמבר 2014

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, רמת גן, 5252006 - טלפון: 03-5205555, פקס: 03-5205509

דוא"ל: rama@education.gov.il, אתר: <http://rama.education.gov.il>

תוכן עניינים

4	פתח דבר	4
6	הקדמה	6
7	ממצאים עיקריים	7
18	אקלים בית ספרי	18
18	1. שביעות רצון	18
18	1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	18
21	1.2 עמדות כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע	21
23	1.3 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	23
27	2. יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר	27
27	2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים	27
27	2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	27
30	2.1.2 נגישות וזמינות המורים וההנהלה – דיווחי תלמידים בחט"ע	30
34	2.1.3 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	34
38	2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	38
42	3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים	42
42	3.1 שותפות הורים בבית הספר	42
42	3.1.1 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	42
44	3.1.2 עדכון הורים על ידי מורים מחנכים – דיווחי מחנכים	44
45	3.1.3 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע	45
48	3.2 מעורבות הורים בבית הספר – דיווחי מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	48
48	3.2.1 מעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות – דיווחי מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	48
50	3.2.2 מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון הלימודים – דיווחי מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	50
54	4. תחושת מוגנות וביטחון	54
54	4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווח תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	54
57	4.2 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – "סגירת חשבונות" – דיווחי תלמידים בחט"ע	57
58	4.3 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	58
61	4.4 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	61
63	4.5 היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	63
66	4.6 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	66
69	4.7 המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות – דיווחי תלמידים בחט"ע	69
71	4.8 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	71
74	4.9 היעדר תחושת מוגנות של המורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	74
80	5. משמעת והתנהגות	80
80	5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	80
83	5.2 כללי התנהגות בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	83
86	5.3 קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	86
88	5.4 איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	88
92	6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר	92
92	6.1 הסביבה הפיזית בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	92
95	6.2 תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	95
98	סביבה פדגוגית	98
98	7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה	98
98	7.1 ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	98
101	7.2 תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע	101

104	בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים – דיווחי מורים בחט"ע.	7.3
105	תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	7.4
108	סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	7.5
110	מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים.	7.6.
111	מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב.	7.6.1
114	מוטיבציה כפזיה ללמידה מצד התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב.	7.6.2
117	היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב.	7.6.3
120	תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע.	7.7
123	שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע.	7.8
125	תפיסת תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים – דיווחי תלמידים בחט"ע.	7.9
130	מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע.	7.10
137	ההוראה בכיתות	8
137	הוראה דיפרנציאלית.	8.1
137	הוראה דיפרנציאלית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	8.1.1
140	תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם – דיווחי תלמידים בחט"ע.	8.1.2
142	תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	8.2
142	קיום תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	8.2.1
145	התחומים בהם ניתן תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	8.2.2
146	הערכה ומשוב	8.3
146	קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	8.3.1
149	מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	8.3.2
152	שימוש בתקשוב לצורכי למידה	8.4
152	שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב.	8.4.1
155	שימוש באינטרנט לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	8.4.2
158	תפיסת ההוראה	8.5
158	תפיסת ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	8.5.1
164	חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר	9
164	מעורבות חברתית של תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	9.1
167	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים בחט"ע.	9.2
170	מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים בחט"ע.	9.3
173	מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ומורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	9.4
176	למידה מעבר לשעות הלימודים	10
176	שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה.	10.1
176	תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	10.1.1
179	סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב.	10.1.2
186	הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	10.1.3
189	יעילות שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	10.1.4
190	משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב.	10.1.5
192	הכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים בחט"ע.	10.1.6
196	היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים.	10.2
196	היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב.	10.2.1
199	היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע.	10.2.2
201	תרבות בית ספרית תומכת למידה	11
201	עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	11.1
204	קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	11.2
207	תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	11.3
214	פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	11.4
222	הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	11.5
228	מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע.	11.6

פתח דבר

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) פועלת להטמעת תרבות של "מדידה בשירות הלמידה" – מדידה המיועדת לתמוך בשיפור מתמיד של הלמידה וההקשר שבה היא מתנהלת בבית הספר, תוך הלימה ליעדים הלימודיים ולחזון הבית-ספרי. התפיסה המובילה של ראמ"ה היא שהמדידה אינם מטרה כשלעצמה, אלא היא כלי בשירות הלמידה.

המיצ"ב – מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית – הוא מערכת מדדים בית-ספריים שמטרתה לספק מידע למנהל ולצוותים הפדגוגיים בבתי הספר על תפקוד בית-ספרם במגוון של נושאים. לפיכך, מודל המיצ"ב בנוי כך שהוא כולל מבחני הישגים שמשקפים את התוצרים הקוגניטיביים של הלמידה וסקרי אקלים וסביבה פדגוגית שמשקפים את ההיבטים החברתיים-רגשיים-פדגוגיים. מידע רחב זה (לצד מידע ממקורות נוספים) נועד לסייע לבתי הספר לבצע ניטור של התהליך הלימודי הבית-ספרי במקצועות ליבה, ושל האקלים הבית-ספרי הרגשי-חברתי שבו מתרחשת הלמידה.

שנת הלימודים תשע"ד הוכרזה כשנה של בחינה מעמיקה של מטרות הלמידה והתאמתן למאה ה-21. כחלק ממהלך זה, הוקמה ועדה מקצועית שמונתה על ידי שר החינוך ותפקידה היה לבחון מודלים שונים של הערכה בית-ספרית. על בסיס המלצות הועדה הוחלט כי המיצ"ב יתקיים, החל משנה"ל תשע"ה, במתכונת מעודכנת. פרטים נוספים על מתכונת זו אפשר למצוא באתר ראמ"ה <http://rama.education.gov.il> ובסעיף 2-4.1 בחוזר מנכ"ל תשע"ה/1 שפורסם בראשית שנת הלימודים.

בשנה"ל תשע"ד לא נערכו מבחני מיצ"ב חיצוניים ובתי הספר קיבלו את המבחנים להעברה פנימית ("מיצ"ב פנימי"). סקרי האקלים הבית ספרי והסביבה הפדגוגית, לעומת זאת, המשיכו לפעול במתכונתם הרגילה בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים, ולראשונה - הופעלה מתכונת דומה גם בחטיבות העליונות.

סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב נועדו לספק תמונת מצב מפורטת בנוגע להיבטים שונים של האקלים החברתי והתהליכים הפדגוגיים בבתי הספר. קביעת ההיבטים הנבדקים בשאלונים התבססה על כמה מקורות: קבוצות מיקוד עם מורים ומנהלים, דיונים עם הגורמים המוסמכים במטה משרד החינוך, היועצות עם חוקרים מהאקדמיה, וסקירה של ספרות עדכנית. הסקרים עוסקים בטווח רחב של נושאים מחיי בית הספר המשקפים את מגוון התהליכים החינוכיים והלימודיים החיוניים לעשייה החינוכית המיטבית וללמידה משמעותית. החל משנה"ל תשע"ה, הסקרים יורחבו ויעסקו גם בהיבטים של הטמעת עקרונות הלמידה המשמעותית ואופני היישום שלה בתהליכי הוראה-למידה-הערכה (הל"ה).

הדוח הנוכחי כולל נתונים המתייחסים לאקלים הבית-ספרי והסביבה הפדגוגית. הנתונים הופקו משאלונים שמולאו על-ידי תלמידים ומראיונות שנערכו עם מורים מקצועיים ומחנכים במהלך החודשים ינואר-מרץ 2014, בבתי ספר יסודיים, בחטיבות ביניים ובחטיבות עליונות.

הנתונים מדווחים ברמה כלל-ארצית ובחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית). הנתונים שהתקבלו משאלוני התלמידים מוצגים בחלוקה לפי שכבות (כיתות ה'-ו', כיתות ז'-ט' וכיתות י'-י"א), והנתונים שהתקבלו משאלוני המורים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך (יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה). הדיווח כולל גם השוואות רב-שנתיות.

נוסף על דוח זה, הופקו דוחות בית-ספריים בעבור מנהלי בתי הספר שתלמידיהם ומוריהם השיבו על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בתשע"ד. דוחות אלו יוכלו לסייע למנהלים ולצוותי המורים בבתי הספר לקבוע יעדים בית-ספריים, מבוססי נתונים, לשם בקרה, ניטור התהליך הלימודי והקצאת משאבים.

תודות – דוחות המיצ"ב הבית-ספריים והדוחות המערכתיים לשנת תשע"ד הם פרי עבודה מקצועית, מאומצת וקפדנית של צוות ראמ"ה ועמו שותפים רבים: הגורמים המוסמכים במשרד החינוך; חברות זכייניות - טלדור (תפעול הסקרים) והמרכז הארצי לבחינות ולהערכה (עיבוד הנתונים); יועצים ממאגר המומחים של ראמ"ה.

לסיכום, אנו מקווים שהתובנות שעולות מדוח זה, על נתוני החובקים טווח דרגות כיתה רחב ותכנים עשירים, יוכלו לסייע למערכת החינוך לקדם את החינוך וליישם טוב יותר עקרונות של תרבות בית ספרית התומכת בתהליכי הוראה ולמידה איכותיים ומעמיקים, ובכך לאפשר לכל ילדה וילד בישראל למצות את מיטב יכולתם.

בברכה,

חגית גליקמן

ד"ר חגית גליקמן
מנכ"לית ראמ"ה

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית

הקדמה

בחלק זה של הדוח מוצגת תמונת מצב כללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר בישראל בשנת הלימודים תשע"ד, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים.

המידע המובא כאן מתבסס על שאלונים שהועברו במהלך החודשים ינואר-מרץ 2014 ל- 226,477 תלמידי כיתות ה'-ט' (91% השבה) ועל 19,794 ראיונות טלפוניים עם מחנכים ומורים המלמדים את מקצועות המיצ"ב בכיתות א'-ט' (82% השבה). נוסף על כך הועברו שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית ל- 82,983 תלמידי כיתות י'-יא (87% השבה), ול- 9,635 מורי כיתות י'-יא (76% השבה). השנה הועברו לראשונה שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית למחצית מבתי הספר בחטיבות העליונות. בסך הכול השתתפו בסקרים תלמידים ומורים מ- 852 בתי ספר יסודיים ומ- 474 חטיבות ביניים שהשתתפו השנה במבחני המיצ"ב החיצוני, וכן תלמידים ומורים מ- 446 חטיבות עליונות. השאלונים והסקרים פותחו על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה).

שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית עוסקים בכמה נושאים. בכל אחד מנושאים אלו הוצגו למשיבים כמה היגדים המתארים היבטים שונים של אותו נושא. בדרך כלל התבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד, וזאת על סולם בן חמש דרגות הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

בעבור מרבית הנושאים המדווחים חושב מדד מסכם אחד בכל נושא. המדד מתאר את התמונה העולה מדיווחי התלמידים או המורים באותו נושא, והוא חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100. בטבלאות מסוימות אמור פירוט האחוזים להסתכם ל-100%, אבל לא תמיד זה כך בשל עיגול המספרים.

להלן מוצגים דיווחי התלמידים והמורים בנוגע לשאלות השונות שהוצגו לפנייהם בנושאי האקלים והסביבה הפדגוגית. בעבור כל נושא המפורט במסמך מוצגת תחילה השוואה בין נתוני תשע"ד לנתוני שש השנים הקודמות: תשס"ח-תשע"ג¹. הנתונים מוצגים לפי שלבי גיל: יסודי (כיתות ה'-ו'), חט"ב (כיתות ז'-ט') וחט"ע (כיתות י'-יא), בעבור כלל בתי הספר ובחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית).

שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית של תלמידי החט"ע הועברו לראשונה בשנה"ל תש"ע, ולכן נערכה השוואה לשנים תש"ע-תשע"ד בלבד. שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית של מורי החט"ע הועברו לראשונה בתשע"ב ולפיכך נתוניהם כוללים השוואות בין השנים תשע"ב-תשע"ד בלבד.

לאחר מכן מוצגים נתוני ההיגדים הנכללים בנושא הנתון, ולצדם נתוני המדד המסכם שחושב על בסיסם. המדד המסכם מציג תמונה כללית של הנושא. המלצתנו היא לא להסתפק רק בתמונה הכוללת העולה מתוך המדד המסכם את התחום, אלא לבחון גם את הנתונים של ההיגדים הספציפיים המרכיבים אותו.

בעת קריאת הנתונים חשוב לזכור כי הם מייצגים תפיסות ועמדות סובייקטיביות של הנשאלים, וכי חשוב לבחון אותם באופן השוואתי (למשל לעומת שנים קודמות) על מנת לעמוד על מלוא משמעותם. זאת ועוד, ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי או שלב גיל יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולהשיב באופן שונה על שאלות הסקרים, ועל כן יש לפרש הבדלים כאלה בזהירות הראויה.

את הדוח הארצי מלווה קובץ נספחים שמוצג בנפרד באתר ראמ"ה.

¹ החל בשנת הלימודים תשע"א חל שינוי באופן העברת שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בקרב התלמידים והם מועברים מעתה באופן אנונימי. בבדיקות שנערכו לא נמצא הבדל משמעותי בנתונים בין העברה האנונימית להעברה המזוהה והחסויה. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ד

ממצאים עיקריים

אקלים בית ספרי

■ שביעות רצון:

- **תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בקרב תלמידים:** באופן כללי, מרבית התלמידים (בין שני שלישים ועד כ- 80%) דיווחו בתשע"ד על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. הדבר מאפיין את כל שלבי הגיל ואת שני מגזרי השפה, אם כי שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב תלמידי ה'ו' בהשוואה לתלמידי ז'ט' ו-י'י'. לאורך השנים ניכרת עלייה מתונה בשיעורי הדיווח המתייצבת בשלוש השנים האחרונות.
- **שביעות רצון בקרב המורים:** בתשע"ד, מעל 70% מהמורים דיווחו על שביעות רצון מעבודתם. שיעורים מעט גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב ולחט"ע, ומעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית. לאורך השנים ניכרת עלייה מתונה בשיעורי הדיווח המתייצבת בשלוש השנים האחרונות.

■ עמדות כלפי בית הספר:

- **היכן תלמידי חט"ע חושבים שסיימו את לימודיהם:** מעל 90% מתלמידי חט"ע בתשע"ד מאמינים שסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים כעת, ורק שני אחוזים חושבים שיעזבו את בית הספר ולא ימשיכו ללמוד כלל. בבתי"ס דוברי עברית, לעומת דוברי הערבית, ישנו שיעור גבוה בהרבה של תלמידים הסבורים שסיימו את לימודיהם באותו ב"ס בו הם לומדים כעת. לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על ההיגד.

■ יחסים בין באי בית הספר:

- **יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים:** בעוד שמרבית תלמידי ה'ו' (מעל שני שלישים) דיווחו בתשע"ד על יחסי קרבה ואכפתיות עם מוריהם, הרי שבכיתות ז'ט' ובכיתות י'י'-א' קרוב למחצית מהתלמידים דיווחו כך. ככלל, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על יחסים חיוביים עם מוריהם. לאורך השנים ניכרת מגמה של שיפור במדד בכל שלבי הגיל ובשני מגזרי השפה (למעט תלמידי חט"ע בבתי"ס דוברי ערבית אשר נותרו יציבים).
- **נגישות וזמינות המורים וההנהלה:** תלמידי י'י'-א' התבקשו להשיב על כמה שאלות ייחודיות בנושא זה. כ- 60% מהתלמידים בשני המגזרים חשים ביחסי קרבה ואיכפתיות בינם לבין המחנך. שיעור זה גבוה במידה ניכרת משיעורי המסכימים עם ההיגד הבוחן את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מכלל המורים. כמחצית מהתלמידים חשים כי ההנהלה מתייחסת ברצינות לסוגיות שהם מעלים, כאשר השיעור גבוה יותר בקרב בתי"ס דוברי ערבית. זאת ועוד, כשני שלישים מהתלמידים סבורים כי יש להם כתובת לפנות בנושאים לימודיים לעומת כ-40% הסבורים כי יש להם כתובת לפנות בנושאים אישיים.
- **פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידים לפי דיווחי מורים:** כ-80% מהמורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב דיווחו בתשע"ד כי בשבוע שקדם לריאיון הטלפוני קיימו שיחות אישיות עם תלמידים. בבתי ספר דוברי עברית נצפה, כי בעוד שלמעלה מ- 80% מהמורים בבתי"ס יסודיים דיווחו שיש במערכת השעות שלהם שעות ייעודיות לשיחות אישיות, הרי שבחט"ב כ-70% מהמורים דיווחו כך. עם זאת יש לציין, כי בין השנים תשע"ג תשע"ד נרשמה עלייה ניכרת של 19% בשיעורי הדיווח של המורים בחט"ב דוברות עברית על היגד זה, כך שהפער מול בתי הספר היסודיים בשני המגזרים ומול חט"ב דוברות ערבית הצטמצם

משמעותית. ניתן לייחס ממצא זה במידה רבה מאד לעלייה בהשתתפות מורים בחט"ב דוברות עברית ברפורמת "אופק חדש" בשנים אלו.

○ **יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם:** מרבית התלמידים – כשלושה רבעים מן התלמידים בבתי ספר יסודיים וכשני שלישי מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע דיווחו על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. שיעורי המדווחים בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים יותר בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית ביסודי ובחט"ב. לאורך השנים נרשמה ביסודי ובחט"ב מגמה של עלייה מתונה בעיקר בשנים תשס"ח-תשע"א, ובשלוש השנים האחרונות נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח. בחט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות.

■ יחסים בין בית הספר לבין ההורים:

○ **שותפות הורים בבית הספר (מורים):** המדד המסכם שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים נבדק לראשונה בשנה"ל תשע"ד. מבט כללי על הנתונים מגלה כי, שיעורי המורים המדווחים על שותפות הורים בבית הספר גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים (כ-79%) בהשוואה לחט"ב וחט"ע (כ-70%). בבתי"ס דוברי עברית שיעורים גבוהים יותר של מורים מדווחים על שותפות הורים בבית הספר בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית.

○ **עדכון הורים בכיתה ביחס למצבם הלימודי והחברתי של התלמידים:** שיעורים גבוהים של מורים מחנכים דיווחו כי הם מעדכנים את ההורים ביחס למצבם הלימודי והחברתי של התלמידים (כ-90% ביסודי לעומת כ-80% בחט"ב ובחט"ע). שיעור הדיווח בחט"ב ובחט"ע דוברות ערבית גבוהים משיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית.

○ **שותפות הורים בבית הספר (תלמידים):** מדד זה נבדק בקרב תלמידי י"א בלבד. כשליש מהתלמידים דיווחו על שותפות של ההורים בביה"ס. שיעור התלמידים המדווחים על שותפות הורים בבתי"ס דוברי ערבית גבוה יותר משמעותית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית (45% לעומת 27%, בהתאמה).

○ **מעורבות הורים בבית הספר (מורים מחנכים):** מורים בשלב חינוך יסודי דיווחו בשיעורים גבוהים יותר משמעותית ממורים בשלב חינוך חט"ב וחט"ע על מעורבות הורים בבית הספר (סיוע בהיבטים ארגוניים ונטילת חלק בפעולות כיתתיות) – כשני שלישי בקרב בתי"ס יסודיים לעומת כשלישי בחט"ב ובחט"ע. בהשוואה בין המגזרים, שיעורי ההסכמה גבוהים יותר בבתי ספר דוברי עברית בשלב גיל יסודי, בניגוד לשלב גיל חט"ב וחט"ע שם שיעורי ההסכמה גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית.

○ **מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון הלימודים (מורים מחנכים):** בנושא זה התבקשו מורים מחנכים להשיב על חמישה היגדים. שיעורי ההסכמה עם ההיגד "הורים מעורבים בחזון בית הספר" היו הגבוהים ביותר בכל שלבי הגיל (כ-60% ביסודי, כ-40% בחט"ב וכ-30% בחט"ע), לאחרים שיעורי ההסכמה על מעורבות הורים בפעילויות העשרה/טילים ובתכנית החינוכית חברתית (כ-40% ביסודי וכ-25% בחט"ב ובחט"ע). שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר היו עם ההיגדים העוסקים במעורבות הורים בגיוס מורים ובמעורבות הורים בתכנית הלימודים (כ-12% ביסודי ובחט"ע וכ-8% בחט"ב).

■ תחושת מוגנות וביטחון:

○ **מעורבות באירועי אלימות והיעדר תחושת מוגנות:** באופן כללי, כעשירית מהתלמידים דיווחו כי בחודש הקודם להעברת השאלונים היו מעורבים באירוע אלים מסוג כלשהו, וכ-7% דיווחו כי אינם חשים מוגנים בבית הספר. כשבוחנים את תוצאות ההיגדים המרכיבים את המדד, כדאי לשים לב לשכיחות הגבוהה, יחסית, של דיווחים על תופעות של אלימות חברתית (שמועות, 'חרמות' וכד') ושל דיווחים על מכות, אגרופים, ובעיטות, לעומת שכיחות נמוכה יחסית של תופעות של אלימות חמורה כגון מכות חזקות וסחיטה באיומים.

ככלל, שיעורי המדווחים על אלימות ועל היעדר תחושת מוגנות בביה"ס גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית. ככל ששלב הגיל צעיר יותר שיעור המדווחים על מעורבות באלימות גבוה יותר (לא נמצאו הבדלים בולטים בתחושת המוגנות לפי שלבי גיל).

לאורך השנים ניכרת מגמה של ירידה מתונה עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות בשיעורי הדיווח על היעדר תחושת מוגנות ועל מעורבות באירועי אלימות בעיקר בקרב תלמידי היסודי. בקרב תלמידי חט"ב וחט"ע נרשמה יציבות. בקרב תלמידי חט"ע דוברות ערבית נרשמה במהלך חמש השנים האחרונות עלייה בשיעורי הדיווח על מעורבות באירועי אלימות.

○ **אלימות מילולית - קללות:** בתשע"ד כרבע מהתלמידים בשלבי הגיל ה'ו' ו-ז'ט' דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים הם ספגו קללות שמטרתן לפגוע; בשכבת י"א עומדים שיעורי הדיווח על 17%. בעוד שבקרב בתי ספר דוברי עברית השיעורים נמוכים יותר ככל שהתלמידים בוגרים יותר, הרי שבבתי ספר דוברי ערבית שיעורי המסכימים זהה בכל שלבי הגיל. נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית בשלבי חינוך יסודי וחט"ב. בשלב חינוך חט"ע שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים במקצת בהשוואה לדוברי עברית. לאורך השנים (תשס"ט-תשע"ד) ניכרת ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח על התופעה בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בבתי ספר דוברי העברית (עם התמתנות בשלוש השנים האחרונות). בחט"ע דוברות ערבית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת. בקרב דוברי ערבית אפשר להצביע על ירידה בשלב חינוך יסודי, ועל עליה בחט"ב (עם התייצבות בארבע השנים האחרונות). בקרב תלמידי י"א, לעומת זאת, אפשר להצביע על עלייה משמעותית לאורך השנים בקרב דוברי ערבית.

○ **אלימות מילולית – על רקע צבע עור/מוצא/דת:** בתשע"ד, מעט יותר מעשירית מהתלמידים דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים חוו קריאות או אמירות פוגעניות על רקע של צבע עור/מוצא/דת. בניתוח הנתונים לאורך שנים (תשע"ד-תשס"ט) עולה, כי נרשמה ירידה מתונה בשיעורי הדיווח על התופעה ביסודי בשני מגזרי השפה. בחט"ב נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת בשני המגזרים. בחט"ע נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על התופעה בבתי"ס דוברי ערבית. בבתי"ס דוברי עברית נרשמה יציבות.

○ **היבטים נוספים של אלימות:** בנוסף להיבטים של אלימות שנדונו לעיל, התבקשו התלמידים מכל שלבי הגיל להתייחס לשלוש תופעות נוספות של אלימות: ונדליזם כלפי ציוד של ביה"ס, גניבות בין תלמידים ותופעה של חבורות תלמידים המתנהגים באלימות ומטילים מורא על חבריהם. כ-35% מהתלמידים דיווחו על תופעה של ונדליזם כלפי ציוד ביה"ס. שיעורי הדיווח גבוהים מעט יותר בבתי"ס דוברי עברית מאשר דוברי ערבית. פחות מ-15% מהתלמידים דיווחו על גניבת ציוד אישי, וכ-30% דיווחו על תופעה של חבורות אלימות של תלמידים (כ-45% בקרב דוברי ערבית לעומת כ-22% בקרב דוברי עברית). שיעור הדיווחים על תופעות אלו נמצא במגמת ירידה לאורך השנים (עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות), בעיקר בשכבות הגיל הנמוכות.

○ **מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות:** כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה, לעומת כ-60% בכיתות ז'ט' וכ-50% בכיתות י"א. פערים אלו בולטים במיוחד במגזר דוברי העברית והם פחות ניכרים במגזר דוברי הערבית. לאורך השנים ניכרת בשני מגזרי השפה ובכל שלבי הגיל מגמה של עלייה מתונה והדרגתית בשיעורי התלמידים הסבורים כך (פרט ליציבות בדיווחי תלמידים מכיתות י"א בבתי"ס דוברי ערבית). בנוסף, הבדלים גדולים בין מגזרי השפה נצפו כאשר תלמידי חט"ע נשאלו האם תלמידים יספרו למורים על מקרי אלימות בבי"ס. כ-60% מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית הסכימו עם ההיגד, לעומת כרבע בלבד בבתי"ס דוברי עברית. לעומת

זאת, רק כ- 10% מהתלמידים בחט"ע בבתי"ס דוברי עברית דיווחו שמורים נוטים להתעלם מאירועי אלימות, לעומת כ- 20% שדיווחו כך בבתי"ס דוברי ערבית.

○ **פגיעה של מורים בתלמידים:** כ-20% מהתלמידים דיווחו כי חוו פגיעה מילולית מצד מורים ומעט יותר מ-5% מהתלמידים דיווחו כי המורים פגעו בהם פיזית. בעוד ששיעורים דומים בשני מגזרי השפה דיווחו על אלימות מילולית, הרי ששיעורי המדווחים על אלימות פיזית גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים, ניכרת ירידה מתונה בשיעורי המדווחים על פגיעה מילולית ופגיעה פיזית בכיתות ה'ו' ולא נרשמה מגמה ברורה של שינוי בכיתות ז'-ט' ו-י"א.

○ **היעדר תחושת מוגנות בקרב המורים:** גם מורים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב נשאלו באשר לתחושת המוגנות שלהם בביה"ס. כ-10% מהמורים דיווחו שישנם מורים החשים מאוימים מצד הורים וכ-5% דיווחו כי ישנם מורים החשים מאוימים מצד תלמידים. שיעורי המדווחים על התופעה במגזר דובר הערבית גבוהים יותר. לאורך השנים נרשמה מגמה של ירידה בשיעורי הדיווח על התופעה, בעיקר בחט"ב.

■ משמעת והתנהגות:

○ **התנהגות נאותה בכיתות:** כ-45% מתלמידי ה'ו' וכ-35% מתלמידי ז'-ט' ו-י"א דיווחו בתשע"ד כי השיעורים המתנהלים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים, כזו המאפשרת אווירה לימודית פרודוקטיבית. שיעורי התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים מאלו שבבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים אפשר לזהות מגמה של שיפור במדד זה עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות (המגמה מאפיינת את כל שלבי הגיל ואת שני מגזרי השפה, פרט לכיתות י"א במגזר דובר הערבית שם נרשמה יציבות).

○ **כללי התנהגות ברורים:** כ-80% מתלמידי כיתות ה'ו' דיווחו כי ישנם כללים ברורים ומובנים בבית הספר לעומת כשני שלישים מתלמידי כיתות ז'-ט' וכיתות י"א. שיעורי הדיווח מעט גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית בשכבות ה'ו' ו-ז'-ט' בהשוואה לדוברי ערבית ואילו בשכבות י"א מעט גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי ערבית. לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים על המדד, בכל שלבי הגיל ובשני מגזרי השפה עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות (למעט תלמידי חט"ע בבתי"ס דוברי ערבית).

○ **קיום תקנון בית ספר ושיתוף תלמידים בכתיבתו:** כ-80% מהתלמידים דיווחו על קיום תקנון בבית ספרם, ובקרב תלמידי חט"ע כ-15% דיווחו שתלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון, ללא הבדלים ניכרים בהשוואה לשנים קודמות.

○ **איחורים והיעדרויות מלימודים:** שיעורי הדיווח על איחורים בחודש האחרון לשני שיעורים או יותר עולה באופן ניכר ככל שלב הגיל בוגר יותר (כ-30% ביסודי, כ-45% בחט"ב וכ-60% בחט"ע). שיעורי התלמידים המדווחים על תופעה זו נמוך באופן ניכר בבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים, כמעט ולא חל שינוי בשיעורי התלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע המדווחים על איחורים בשני המגזרים, מלבד תלמידי י"א בבתי ספר דוברי ערבית בהם נרשמה עלייה של 6% לאורך חמש השנים בהם נבדק המדד המסכם. כמו כן, כמחצית מן התלמידים בשכבות כיתה ה'ו' וכשני שלישי מהתלמידים בשכבות כיתה ז'-י"א דיווחו על היעדרות משני ימי לימודים או יותר בחודש האחרון. בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על היעדרויות בשיעורים גבוהים יותר מבתי ספר דוברי ערבית בכל שלבי הגיל. לאורך השנים נרשמה בבתי ספר יסודיים במגזר דוברי העברית יציבות ובחט"ב עליה מתונה (עם יציבות בארבע השנים האחרונות). בחט"ע נרשמה עלייה עם תנודתיות. בקרב תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה עם מגמה מעורבת בכל שכבות הגיל.

■ תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר:

- **הסביבה הפיזית לפי דיווחי תלמידים:** בשנת תשע"ד כ- 60% מתלמידי ה'ו' ו-45% מתלמידי ז'ט' דיווחו כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית. בין השנים תשס"ח-תשע"ד ניכרת מגמת עלייה בשיעורי התלמידים המדווחים על סביבה פיזית הולמת בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר דוברי ערבית לעומת זאת נרשמה ירידה משמעותית בתשע"ד בהשוואה לתשע"ג לאחר עלייה של שש שנים, בשני שלבי הגיל.
- **תנאים לשהייה ממושכת בבית"ס לפי דיווחי המורים:** מרבית המורים (כ-80%) דיווחו בתשע"ד כי התנאים הפיזיים השונים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. המורים גילו שביעות רצון בעיקר מנגישות לחומרי הוראה למידה, ממיזוג האוויר ומשירותי המורים. רמה נמוכה יותר של שביעות רצון נרשמה מקיומו של מקום מתאים לפגישות אישיות. רמה נמוכה במיוחד נרשמה מקיומה של פינת עבודה אישית בבית הספר – פחות משליש דיווחו על קיומה. ככלל, נרשמו רמות מעט גבוהות יותר של שביעות רצון בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית, ורמות גבוהות יותר של שביעות רצון בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב וחט"ע.

סביבה פדגוגית

■ היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה:

- **ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם:**² כ-85% מתלמידי ה'ו' ו-75% מתלמידי ז'ט' דיווחו כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם ומאמינים ביכולותיהם. שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית. בין השנים תשס"ח-תשע"ד נרשמה מגמה מתונה ועקבית של שיפור בשיעורי הדיווח של התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית עם יציבות בארבע השנים האחרונות. בבתי"ס דוברי ערבית נרשמה יציבות לאורך השנים בשני שלבי הגיל.
- **תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים:** אל מול ההיגדים שהוצגו בפני תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בנושא ציפיות המורים מהם, לתלמידי י"א הוצגו היגדים מעט שונים, כאשר שניים מבין שלושת ההיגדים מתמקדים בתעודת הבגרות. כ-70% מתלמידי י"א דיווחו על תמיכה ועידוד של המורים בלימודיהם. שיעורי ההסכמה עם ההיגדים השונים גבוהים במעט יותר בבתי"ס דוברי ערבית, בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.
- **בית הספר כנותן מענה לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים ומתקשים:** מורים בחט"ע נשאלו לראשונה בתשע"ד על המענה שבית הספר נותן לתלמידים חלשים ומצטיינים. כ-75% מהמורים דיווחו כי בית הספר נותן מענה לתלמידים מצטיינים ו-85% מהמורים דיווחו כי בית הספר נותן מענה לתלמידים חלשים. שיעור המדווחים גבוה יותר בקרב דוברי עברית, בעיקר לגבי תלמידים מתקשים.
- **תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים:** כ-90% מתלמידי כיתות ה'ו' ו-ז'ט' וכ-85% מתלמידי י"א דיווחו בתשע"ד כי הם חשים מסוגלות רבה בלימודיהם. שיעורי המדווחים על רמה גבוהה של מסוגלות דומים למדי בין שני מגזרי השפה בשלבי גיל ה'ו' ו-ז'ט'. בקרב תלמידי י"א נרשם פער בין מגזרי השפה

² בקרב תלמידי י"א, ההיגדים העוסקים בציפיות המורים מהתלמידים ובמוטיבציה של התלמידים ללימודים הותאמו למאפיינים הייחודיים של שכבת גיל זו, והם מוצגים בהמשך בנפרד. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ד

(86% בבתי ספר דוברי עברית, 81% בבתי ספר דוברי ערבית)³. לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח למעט בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית שם נרשמה מגמת שיפור קלה.

○ **מוטיבציה ללימודים:** כ-75% מתלמידי ה'ו' וכ-65% מתלמידי ז'ט' מתאפיינים ברמה גבוהה של **מוטיבציה אוטונומית**, כלומר מוטיבציה ללמידה שמקורה הוא פנימי. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב תלמידים מבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי עברית. בראייה רב שנתית ניכרת יציבות במדד זה מלבד שלב גיל ה'ו' בבתי ספר דוברי ערבית שם נרשמה ירידה קלה של 3% בין תשס"ח לתשע"ד.

מעט יותר משליש מהתלמידים מתאפיינים ב**מוטיבציה כפויה** ללימודים, דהיינו מוטיבציה שמקורותיה הם חיצוניים (רצון לקבל תגמול, חשש מעונש וכיו"ב). הנתונים מעידים על פערים ניכרים מאד (של כ-40%) בין שני מגזרי השפה - שיעורי המדווחים על מוטיבציה כפויה גבוהים יותר בקרב דוברי הערבית. בראייה רב שנתית לא נרשמו שינויים של ממש בשיעורי הדיווח על המדד המסכם.

מעניין לציין דפוסים שונים בשני מגזרי השפה: בעוד שתלמידים בבתי"ס דוברי עברית מתאפיינים, על פי דיווחיהם, ברמה גבוהה של מוטיבציה אוטונומית (פנימית) וברמה נמוכה של מוטיבציה כפויה (חיצונית), הרי שתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מתאפיינים ברמות גבוהות של שני סוגי המוטיבציה גם יחד.

בנוסף, כ-4% מהתלמידים בבתי"ס דוברי עברית וכ-17% מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים על **היעדר מוטיבציה** ללמידה.

○ **סיבות שמורים מייחסים לקשיים של תלמידים:** מורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב התבקשו לדרג חמש סיבות אפשריות לקשיים לימודיים של תלמידים. מורים נטו לייחס קשיים של תלמידים בעיקר לסיבות הקשורות בתלמידים עצמם: חוסר השקעה ו/או יכולות נמוכות של התלמידים, וכן חוסר השקעה מצד הורי התלמידים. במידה פחותה, מורים ייחסו קשיים של תלמידים לרקע החברתי של התלמיד, ובדירוג הנמוך ביותר מורים ייחסו קשיים של תלמידים לגורמים הקשורים במורים עצמם ובבית הספר.

○ **תפיסת חשיבות תעודת הבגרות:** רוב תלמידי י"א (מעל 85%) בשני מגזרי השפה דיווחו כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד (בלימודים ובעבודה). שיעור המדווחים נותר יציב לאורך השנים.

○ **שאיפות וכוונות לקבלת תעודת הבגרות:** מעל 85% מהתלמידים בחט"ע מאמינים שעד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה. שיעורים אלו גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית (91%) לעומת דוברי הערבית (75%).

○ **תפיסת התלמידים את תפקיד ביה"ס כמכשיר לחיים:** כמחצית מן התלמידים בחט"ע סבורים, כי בית הספר נותן להם כלים שיעזרו להם להשתלב בעתיד בעולם העבודה, בשיעורים גבוהים יותר במגזר דוברי הערבית בהשוואה לדוברי עברית. כמו כן כשני שלישים מדווחים כי בית הספר מעודד ללימודים אקדמיים לאחר סיום לימודיים, גם כן, בשיעורים גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית. קצת יותר משליש בשני המגזרים מדווחים כי בית הספר מעודד אותם להפיק את המרב בתחומים שאינם לימודיים.

○ **מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס:** בחטיבות העליונות, לרוב החל מכיתה י', התלמידים מתחלקים למסלולי לימוד שונים. אחת השאלות שנשאלו התלמידים בהקשר זה היא: האם בית

³ ההשוואה הרב שנתית רלוונטית רק לכיתות ה'ו' ולכיתות ז'ט'. בכיתות י"א הנתונים לא נאספו מספיק שנים בכדי לדווח על מגמות ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ד

הספר מכון אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם? מרבית התלמידים בשני המגזרים (76%) ציינו כי ביה"ס אכן מכון אותם למסלול המתאים ליכולותיהם. עם זאת, שיעור לא מבוטל (כ- 15%) חשו כי בית הספר מכון אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מיכולותיהם. לא נצפו הבדלים בשיעורי הדיווח לאורך השנים בהיבט זה.

■ ההוראה בכיתות:

○ **הוראה דיפרנציאלית - דיווחי מורים:** כ-80% מהמורים בבתי"ס יסודיים וכ-60% מהמורים בחט"ב דיווחו כי הם מלמדים בכיתתם באופן דיפרנציאלי. בבתי"ס יסודיים שיעורי הדיווח דומים למדי בין שני מגזרי השפה, ואילו בחט"ב השיעור גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית. לאורך זמן ניכרת עלייה קלה (עם התייצבות בארבע השנים האחרונות) בחט"ב דוברות ערבית.

○ **הוראה דיפרנציאלית - דיווחי תלמידים:** כשליש מתלמידי חט"ע דיווחו שהמורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו. אולם, שיעור זה גבוה בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית (63%) לעומת דוברי העברית (28%). באופן דומה, כשליש מתלמידי חט"ע דיווחו שתלמידים בכיתתם עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים. גם בהיגד זה נמצא כי שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית (46%) לעומת דוברי העברית (30%). יש לציין כי שלב החינוך המדווח של המורים הינו יסודי וחט"ב ושלב החינוך של התלמידים הינו חט"ע על כן לא ניתן להשוות בין התשובות.

○ **תגבור לימודי:** באופן כללי, רוב המורים דיווחו בתשע"ד שבמהלך השבוע האחרון הם העבירו תגבור לימודי לתלמידי כיתתם (88% מהמורים ביסודי ו- 75% מהמורים בחט"ב). בהשוואה בין דיווחי מורים לפי מגזרי שפה עולה, שבעוד שבבתי"ס יסודיים מורים מבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר (91%) על קיום תגבור לימודי בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (82%), הרי שבחט"ב הפער הוא בכיוון ההפוך, אם כי ההפרש קטן יחסית. ככלל, ההבדלים בין יסודי וחט"ב ניכרים הרבה יותר במגזר דובר העברית. בהשוואה לאורך השנים בשני מגזרי השפה ושני שלבי החינוך, אפשר לזהות מגמת עלייה בשיעורי המורים המדווחים כי הם מעבירים תגבור לימודי (אם כי בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית וערבית נרשמה יציבות בארבע השנים האחרונות). במיוחד יש לציין עלייה משמעותית בשיעורי הדיווח של מורים בחט"ב דוברות ערבית בין תשע"ג לתשע"ד (מ- 60% ל- 74%). ניתן לייחס ממצא זה במידה רבה מאד לעלייה בהשתתפות מורים בחט"ב דוברות ערבית ברפורמת "אופק חדש" בשנים אלו.

○ מבין המורים המדווחים בשנת תשע"ד כי קיימו תגבור לימודי, 98% בבתי"ס יסודיים ו-95% בחט"ב דיווחו כי במערכת השעות שלהם יש **שעות המיועדות לתגבור לימודי**. גם בנושא זה ניכרת עלייה משמעותית לאורך השנים במיוחד בקרב חט"ב דוברות העברית, שניתן לייחסו לעלייה בהשתתפות מורים בחט"ב דוברות ערבית ברפורמת "אופק חדש". מרבית שיעורי התגבור ביסודי עסקו בשפת אם ובמתמטיקה, ובחט"ב מרבית התגבורים היו במתמטיקה.

○ **הערכה ומשוב לתלמידים לפי דיווחי תלמידים:** כשלושה רבעים מתלמידי ה'ו' לעומת רק כמחצית מתלמידי ז'ט' ו-י"א דיווחו כי הם מקבלים משוב מהמורים המקדם אותם בתהליך הלמידה. שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו כך בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית. לאורך השנים נרשמה מגמה קלה של עלייה בשיעורי הדיווח בכל שלבי הגיל (עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות) למעט התייצבות בחט"ב דוברות ערבית.

○ **הערכה ומשוב לתלמידים לפי דיווחי מורים:** כ- 90% מהמורים בבתי"ס יסודיים, בחט"ב ובחט"ע דיווחו כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם. על אף השיעורים הגבוהים מאד מלכתחילה (בתשס"ח) של מורים אשר דיווחו כי הם נותנים הערכה ומשוב מקדמי למידה, עם השנים

אפשר לזהות עלייה בשיעורי המורים המדווחים כך, האופיינית יותר לבתי"ס דוברי הערבית ביסודי ובחט"ב (עם התייצבות בארבע השנים האחרונות).

○ על אף שלא נכון להשוות ישירות בין תשובות התלמידים לבין תשובות המורים בנושא ההערכה והמשוב (ניסוחים מעט שונים הנובעים מהצורך להתאים ניסוח של היגדים לאוכלוסיית המשיבים), הרי שלא ניתן לחלוטין להתעלם ממה שמצטייר כהבדלים בולטים בין השיעורים הגבוהים מאד של מורים הסבורים כי הם מעניקים הערכה ומשוב ממוקדים, מפורטים ופרטניים, לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב התלמידים המדווחים כי הם מקבלים הערכה מקדמת למידה ממוריהם (ובפרט ההבדלים בולטים בחט"ב ובחט"ע).

■ שימוש בתקשוב לצורכי למידה

○ **שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב:** כמחצית מתלמידי היסודי לעומת 30% מתלמידי החט"ב דיווחו על שימוש בתקשוב לצרכי הוראה ולמידה בבית"ס. ככלל, שיעורי התלמידים המדווחים כך מעט גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (אם כי בתשע"ד הפער הצטמצם מאד). לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה משמעותית בשיעורי התלמידים המדווחים על שימוש בתקשוב לצרכי למידה, בשני שלבי הגיל ובשני מגזרי השפה.

○ **שימוש באינטרנט לצורכי למידה:** כמחצית מתלמידי היסודי וכשליש מתלמידי החט"ב והחט"ע דיווחו על שימוש באינטרנט לצורכי למידה. עם השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בשלב גיל יסודי וחט"ב, בשני המגזרים. עלייה משמעותית מאד בשיעורי הדיווח נרשמה החל מתשע"א בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית (עלייה של כ- 25%). בחט"ע לעומת זאת נרשמה יציבות בשני מגזרי השפה.

בהקשר זה חשוב להתייחס לתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה- 21 המופעלת בבתי"ס יסודיים החל משנה"ל תשע"א. אמנם הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, אך לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ד אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית (בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד וממצאים יפורסמו בהמשך).

○ **תפיסת ההוראה בעיני תלמידים:** כמחצית מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע וכשלושת רבעים מהתלמידים ביסודי דיווחו על תפיסה חיובית של ההוראה קרי, לפי תפיסתם המורים מלמדים באופן ברור אשר מעורר בהם עניין ורצון ללמוד. יש לציין כי היבט זה נבדק בתשע"ד לראשונה בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים באופן משמעותי משיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית. עיון מעמיק יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, כי שיעורי הדיווח על הסבר ברור של החומר והוראה טובה גבוהים יותר בכל שלבי הגיל בהשוואה לשיעורי הדיווח על הוראה מעניינת המעודדת חשיבה והתעמקות.

■ חינוך חברתי ערכי בבית הספר:

○ **מעורבות חברתית של תלמידים:** התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של שאלות אשר עוסקות בהיבטים שונים של החינוך החברתי-ערכי בבית"ס. בעוד ש- 70% מתלמידי היסודי דיווחו על מעורבות חברתית, הרי שבחט"ב וחט"ע שיעור זה עומד על כמחצית מהתלמידים. באופן כללי, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו יותר על מעורבות חברתית, בהשוואה לתלמידים במגזר דובר העברית. בהמשך שלוש השנים בהם נבדק המדד נשמרה יציבות בשיעורי הדיווח של התלמידים.

○ **מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית:** כ- 40% מתלמידי י"א דיווחו כי בבית"ס מעודדים אותם לגלות מנהיגות, להיות מעורבים חברתית ולקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים. כמחצית ציינו כי בבית"ס מעודדים אותם להתנדב וכשליש ציינו כי ביה"ס מעודד אותם להיות חברים בתנועת נוער.

לעומת התלמידים, המורים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית. סה"כ כשני שלישים מהמורים דיווחו כך, כאשר שיעורי הדיווח נמוכים בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.

○ **מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה:** כ-90% מהמורים בשלושת שלבי הגיל דיווחו כי בית הספר מקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. מורים מבתי ספר דוברי עברית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר דוברי ערבית בכל שלבי הגיל. באשר לתלמידים, 84% מהתלמידים בשלב גיל ה'-ו', 68% בשלב גיל ז'-ט' ו-59% בשלב גיל י'-י"א דיווחו כי בית הספר מקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מתלמידים בבתי ספר דוברי עברית בעיקר בשכבות גיל ז'-י"א. השוואת הדיווחים בין תלמידים למורים העלתה, כי ככל ששלב הגיל בוגר יותר כך גדלים הפערים בין המורים לתלמידים בשיעורי הדיווח על היגדים אלה.

■ **למידה מעבר לשעות הלימודים:**

○ **תכנון ותיאום של שיעורי בית:** כ-70% מהמורים בבתי"ס יסודיים וכמחצית מהמורים בחט"ב דיווחו כי בבית הספר מתקיימים תהליכים של תכנון ותיאום של שיעורי בית. יותר מורים דיווחו כך בבתי"ס דוברי ערבית מאשר בבתי"ס דוברי עברית (בפער של כ-20%). המדד מצביע על עלייה מתונה בבתי ספר יסודיים דוברי עברית וערבית ועל ירידה מתונה בחט"ב בבתי"ס דוברי עברית.

○ **סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית:** במסגרת השאלות שנשאלו המורים באשר לשיעורי הבית הניתנים לתלמידים, הם התבקשו להתייחס לסוגי המשימות שהם נוהגים לתת לתלמידיהם. כפי שאפשר לראות, שיעורי הבית מיועדים בעיקר לשינון ולתרגול של חומר שנלמד בכיתה (כ-70% מהמורים דיווחו כך). כמו כן, נפוצות למדי (כ-40%) משימות של חיפוש חומר במקורות מידע מתוקשבים ושאינם מתוקשבים. עבודת חקר ומשימות ביצועיות נפוצות קצת פחות. הפרקטיקה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שעניינם לימוד חומר חדש (כ-16%). בכל סוגי המטלות, למעט לימוד חומר חדש נרשמו שיעורי דיווח גבוהים אך במעט בבתי ספר יסודיים לעומת חט"ב. תמונה הפוכה נרשמה לגבי לימוד חומר חדש. ככלל, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי"ס דוברי עברית על שימוש בכל אחת מהמטלות הנ"ל. בכל מה שקשור לביצוע עבודות חקר נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בארבע השנים האחרונות.

○ **הקפדה על בדיקה של שיעורי הבית:** נתוני המדד הבוחן את מידת ההקפדה של המורים בבדיקת שיעורי הבית מצביעים על הבדלים ניכרים בין שלבי הגיל השונים: בעוד שכשלושה רבעים מתלמידי ה'-ו' דיווחו כי המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית, הרי שכמחצית מתלמידי ז'-ט' דיווחו כך, ורק כ-40% מתלמידי י'-י"א. בולט במיוחד ההבדל בין שני המגזרים בהקשר של בקשת המורים מהתלמידים לתקן את שיעורי הבית כאשר הם לא טובים. פרקטיקה זו מדווחת בשיעור גבוה הרבה יותר בבתי"ס דוברי ערבית לעומת דוברי עברית. בחמש השנים בהם נסקרו תלמידי החט"ע, נרשמה עלייה באחוזי הדיווח בשני מגזרי השפה.

○ **יעילות שיעורי הבית:** מעניין לציין שמרבית התלמידים סברו ששיעורי הבית אכן מסייעים להם להבין את החומר הנלמד (הגם ששיעורי המדווחים כך יורדים עם העלייה בשלבי הגיל): כ-75% בכיתות ה'-ו', כ-60% בכיתות ז'-ט' ו-י'-י"א. יותר דיווחים נרשמו בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.

○ **הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית:** כמחצית מהתלמידים דיווחו שהתהליך נמשך בין שעה לשעתיים וכ-40% דיווחו שהדבר לוקח להם פחות משעה, כ-15% מהתלמידים בשני שלבי הגיל דיווחו שהכנת שיעורי הבית לוקחת להם מעל לשעתיים. שיעורים גבוהים יותר של תלמידים מבתי"ס דוברי ערבית דיווחו כי הכנת השיעורים לוקחת להם פחות משעה, בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי ערבית.

○ **הכנת שיעורי הבית (חט"ע):** מחצית מהתלמידים ציינו שכל מוריהם או מרבית מוריהם נוהגים לתת להם שיעורי בית. בנוסף, קצת פחות ממחצית מהתלמידים דיווחו שהם בדרך כלל נוהגים להכין את שיעורי

הבית שהם קיבלו וכ- 40% דיווחו שלפעמים הם מכינים את שיעוריהם ולפעמים לא. בשני המקרים תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר כי המורים נוהגים לתת להם שיעורי בית וכי הם מקפידים להכין אותם.

○ **שיעורים פרטיים:** כ- 40% מתלמידי ז'ט' וכשליש מתלמידי ה'ו' דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות המיצ"ב. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי ערבית. בארבע השנים האחרונות ניכרת יציבות בשיעורי המדווחים בכיתות ה'ו' ו-ז'ט'. המקצועות השכיחים ביותר בהם מתקיימים שיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית.

תלמידים בכיתות י'-י"א נשאלו גם הם על הסתייעות בשיעורים פרטיים (אם כי אופן ניסוח השאלות היה שונה ועל כן אין להשוות בין הנתונים⁴). כ- 45% מהם דיווחו כי מסתייעים בשיעורים פרטיים באופן קבוע או מידי פעם. שיעורי המסתייעים בשיעורים פרטיים גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית. המקצוע השכיח ביותר בעניין זה הוא מתמטיקה.

■ **תרבות בית ספרית תומכת למידה:**

○ **עבודת צוות בביה"ס:** כשלושה רבעים מהמורים דיווחו על קיומה של עבודת צוות איכותית בקרב מורי בית ספרם: קיום מפגשי עבודה שיטתיים, שיתוף במידע, תכנון משותף של כלי הערכה ועוד. שיעורים גבוהים יותר נרשמו בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי ערבית, ומעט גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב ולחט"ע. בארבע השנים האחרונות נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח של המורים על המדד. התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי שיעורים נמוכים במעט, באופן יחסי, מדווחים על שיתוף מורים עמיתים בידע שנצבר ועל תיעוד פגישות הצוות והפצת הסיכום.

○ **קהילת למידה של מורים בבית הספר:** למעלה משלושה רבעים של המורים בשני המגזרים דיווחו על קיום קהילת למידה של מורים בבית ספרם. בעוד שכ- 90% מהמורים ומעלה דיווחו על קיום ישיבות שדנו בתכנית הפעילות בבית הספר הרי ששיעור נמוך יחסית של מורים (כ- 70%) דיווחו על הצגת נתונים על תהליכי הוראה ולמידה, על הצגת תוצרים/התלבטויות ועל זמינות של כלי הוראה, למידה והערכה.

○ **תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים:** מרבית המורים, כ- 95% מהמורים ביסודי וחט"ב, דיווחו שבבית הספר קיימת תכנית עבודה לשנה"ל תשע"ד, שנקבעו קדימויות בית ספריות ושהם מכירים אותן ושהם השתתפו בישיבות מעקב אחר ביצוע התוכנית. שיעורי המדווחים על היגדים אלו נותרו יציבים לאורך השנים וכמעט ואין הבדל בין שני מגזרי השפה ושני שלבי הגיל בנושא זה. בנוסף, כשלושה רבעים מהמורים ביסודי וכשני שלישים מהמורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו שבבית הספר מתקיים תהליך של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה.

○ **פיתוח וקידום מקצועי של מורים:** שיעורי הדיווח על פיתוח וקידום מקצועי של מורים עומדים על כשני שלישים ביסודי ועל כמחצית מהמורים בחט"ב ופחות ממחצית בחט"ע. מורים מבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר דוברי ערבית בחט"ב ובחט"ע. לאורך השנים שיעורי הדיווח על המדד המסכם נותרו יציבים ביסודי. בחט"ב נרשמה עלייה קלה בבתי ספר דוברי ערבית ויציבות בבתי ספר דוברי ערבית. בחט"ע נרשמה ירידה בשני המגזרים. התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה כי מרבית המורים (כ- 80%) השתתפו במסגרת למידה של מליאת חדר המורים.

⁴ בכיתות ה'ט' חושב המדד המסכם כשיעור התלמידים המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך ארבעת מקצועות המיצ"ב (בהתבסס על 4 היגדים), ואילו בכיתות י'-י"א נשאלו התלמידים ישירות האם ובאיזה היקף הם מסתייעים בשיעורים פרטיים ככלל.

ואילו רק בין שלישי לכמחצית מן המורים דיווחו כי המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלהם, כי הוצבו להם יעדי שיפור וכי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו. בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי הספר היסודיים בהשוואה לחט"ב וחט"ע (ובעיקר בנוגע לעריכת תצפית על שיעור על-ידי אחד מאנשי הצוות). רק כ- 60% ממורי היסודי ופחות ממחצית מורי החט"ב דיווחו שמאז תחילת השנה המנהל שוחח אתם על הלמידה שלהם בהשתלמויות. בנוסף, כ- 70% ממורי היסודי וכ- 60% ממורי החט"ב דיווחו שהמנהל מעודד אותם לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדו בהשתלמויות. מרבית המורים, 90% ביסודי ו- 75% בחט"ב דיווחו כי מתחילת השנה הם קיבלו משוב פדגוגי מהמנהל.

- **הובלה פדגוגית של המנהל:** מעל 80% מן המורים דיווחו על הובלה פדגוגית של מנהל בית ספרם. בחט"ב ובחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ-70%. בעוד שביסודי לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים מבתי ספר דוברי עברית למורים דוברי ערבית הרי שבקרב מורי חט"ב וחט"ע, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב מורים מבתי ספר דוברי ערבית. שיעורי המדווחים שהמנהל מוביל תהליך של זיהוי ומתן מענה לצרכי הלמידה והפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר עומד על כ- 80% ביסודי ועל כשני שלישים מהמורים בחט"ב. בנוסף, כשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו על פעילות המנהל לקידום הפיתוח המקצועי אצל כל מורה.
- **מנהיגות ושיתוף מצד המנהל:** מרבית המורים (כ- 90% ביסודי וחט"ב, וכ- 80% בחט"ע) דיווחו על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל. שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית גבוהים במקצת מן השיעור המקביל בבתי ספר דוברי ערבית בכל שלבי הגיל.

לסיכום,

באופן כללי, בראייה רב-שנתית, בין השנים תשס"ח-תשע"ד נרשמה מגמה של שיפור הדרגתי בפרמטרים רבים (בעיקר בשלבי הגיל יסודי וחט"ב):

- בחלק מהמדדים אפשר לזהות שיפור ניכר - כמו ירידה בתופעות של קללות, ונדליזם וחבורות אלימות של תלמידים, ועלייה בדיווחים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה, שימוש בתקשוב לצרכי למידה והיקף התגבור הלימודי בקבוצות קטנות
- בחלק שיפור קל - כמו תחושה כללית חיובית כלפי בית ספר, יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים, יחסים חיוביים בין תלמידים לבין עצמם, תחושת הביטחון והמוגנות בבתי"ס יסודיים, שביעות רצון מורים בחט"ב ומתן הערכה ומשוב מקדמי למידה
- במדדים אחרים נרשמה בעיקר יציבות - כמו ציפיות מורים מתלמידים ואמונה ביכולותיהם, מוטיבציה של תלמידים ללמידה, תחושת המסוגלות הלימודית והיקף שיעורים פרטיים
- ואולם, במדדים לא מעטים, מגמת השיפור התמתנה בשנתיים-שלוש השנים האחרונות, בפרט הדבר נכון ביחס למדדים בתחום מעורבות באירועי אלימות ותחושת המוגנות של תלמידים
- יתרה מזאת, בחטיבות העליונות דוברות הערבית חלה החמרה בשורה של פרמטרים, כגון מעורבות באירועי אלימות, קללות וגניבות, התנהגות נאותה בכיתה, איחורים והיעדרויות ופגיעה של מורים בתלמידים

כמו כן, ניתן להבחין בשינויים הבולטים הבאים בתשע"ד:

- המשך מגמת העלייה בדיווחי תלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים
- עליה בשיעור המורים הנפגשים עם תלמידים לתגבור לימודי ולשיחה אישית במסגרת שעות קבועות במערכת (כנראה בעקבות רפורמת "אופק חדש")
- עלייה משמעותית בשימוש בתקשוב לצרכי למידה ביסודי ובחט"ב
- וכאמור, בחטיבות עליונות דוברות ערבית החמרה בכל הנוגע לתחושת מוגנות וביטחון, התנהגות נאותה בכיתה, איחורים והיעדרויות

אקלים בית ספר

1. שביעות רצון

הפרק הראשון של חלק האקלים בדו"ח זה עוסק בסוגיה הבסיסית של תחושת שביעות הרצון ותחושת השייכות של תלמידים ושל מורים למוסד בו הם לומדים או עובדים. המדדים וההיגדים שיוצגו בפרק זה מביאים בפני הקורא תמונה של התחושות הכלליות בקרב תלמידים ומוריהם: האם הם אוהבים לבוא לביה"ס? האם הם שמחים לשהות בו? האם הם חשים שנעשים מאמצים כדי שיהיה להם טוב ונעים בבית הספר?

לשביעות הרצון ולתחושות הכלליות נודעת חשיבות, אולם זוהי איננה התמונה כולה ולא בהכרח התמונה החשובה ביותר, לפיכך חשוב לבחון גם היבטים נוספים של האקלים החברתי והסביבה הפדגוגית בבית ספר נתון, כמו גם במערכת כולה (כפי שאמנם מבקש להראות הדו"ח הנוכחי).

1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים על אודות שביעות הרצון שלהם והשתייכותם לביה"ס. כאמור, התחושות הכלליות של התלמידים הן חשובות כמובן לכשעצמן, אולם לצורך פרשנות הנתונים אין להסתפק רק בהן אלא יש לבחון את מכלול הדיווחים של התלמידים על אודות היבטים שונים של התפיסות, החוויות והמחשבות של התלמידים, אשר יוצגו בפרקים הבאים. השאלות בהן עוסק תת פרק זה: האם באופן כללי לתלמידים טוב בביה"ס? האם הם אוהבים/נהנים לשהות בו? האם הם היו מעוניינים לעבור לביה"ס אחר, אילו הדבר היה תלוי בהם?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (כיתות ה'ו'), חט"ב (כיתות ז'-ט') וחט"ע (כיתות י'-י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר
א. "אני אוהב להיות בבית הספר"
ב. "גם אילו הייתי יכול, לא הייתי עובר לבית ספר אחר"*
ג. "טוב לי בבית הספר"

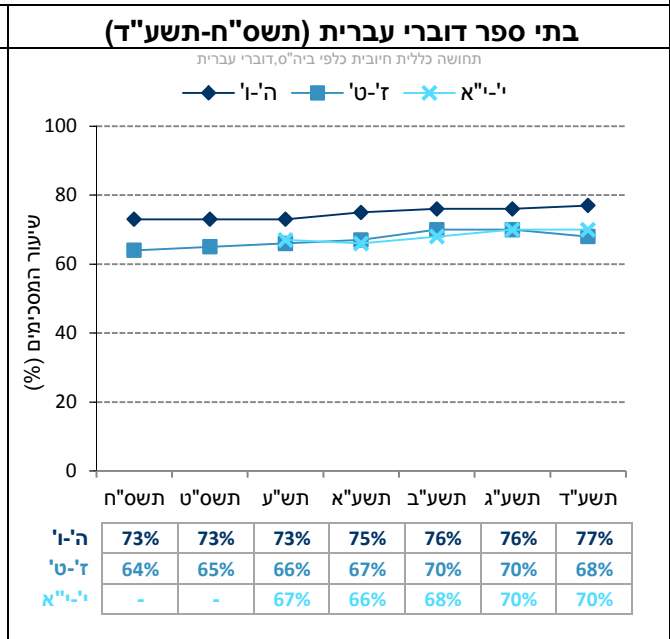
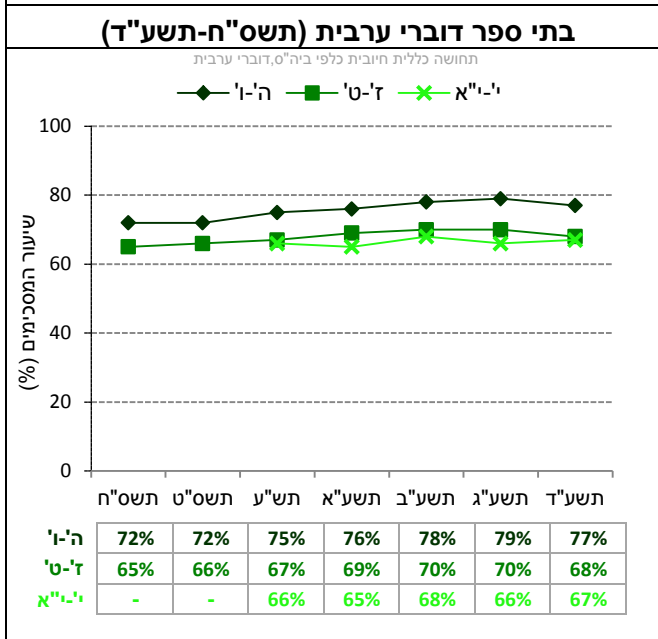
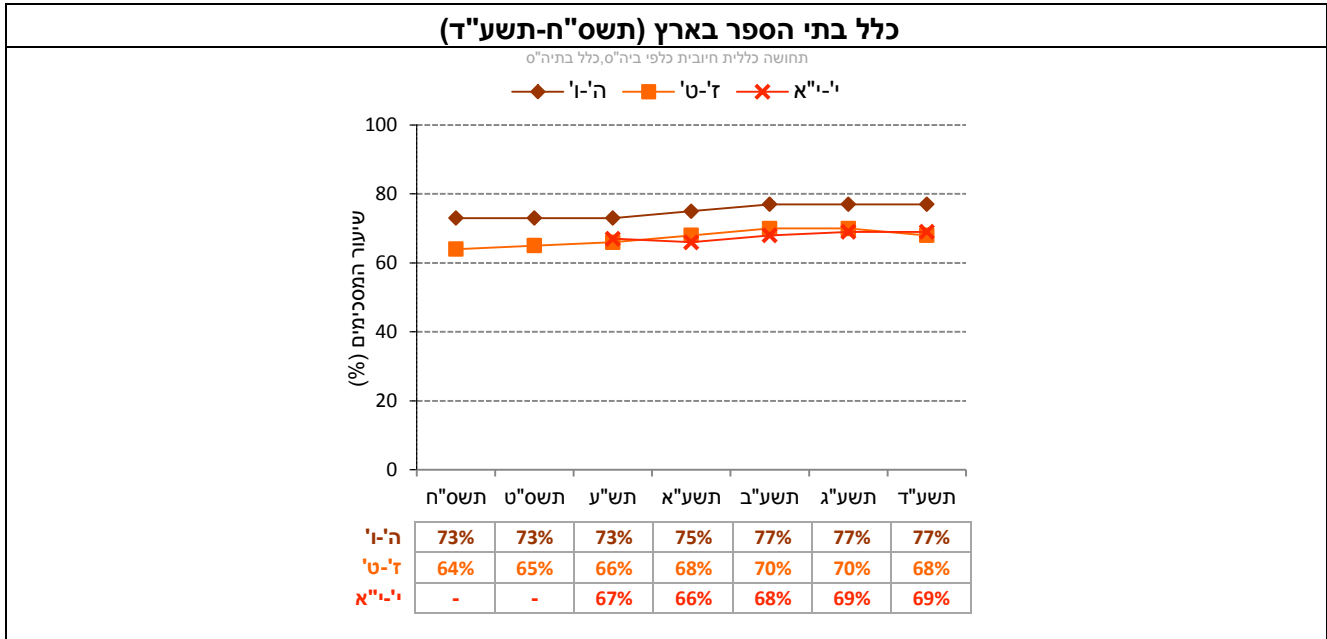
* נוסח היגד זה בשאלון היה "אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר". לצורך הדיווח בדוח זה ההיגד נוסח מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 1 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

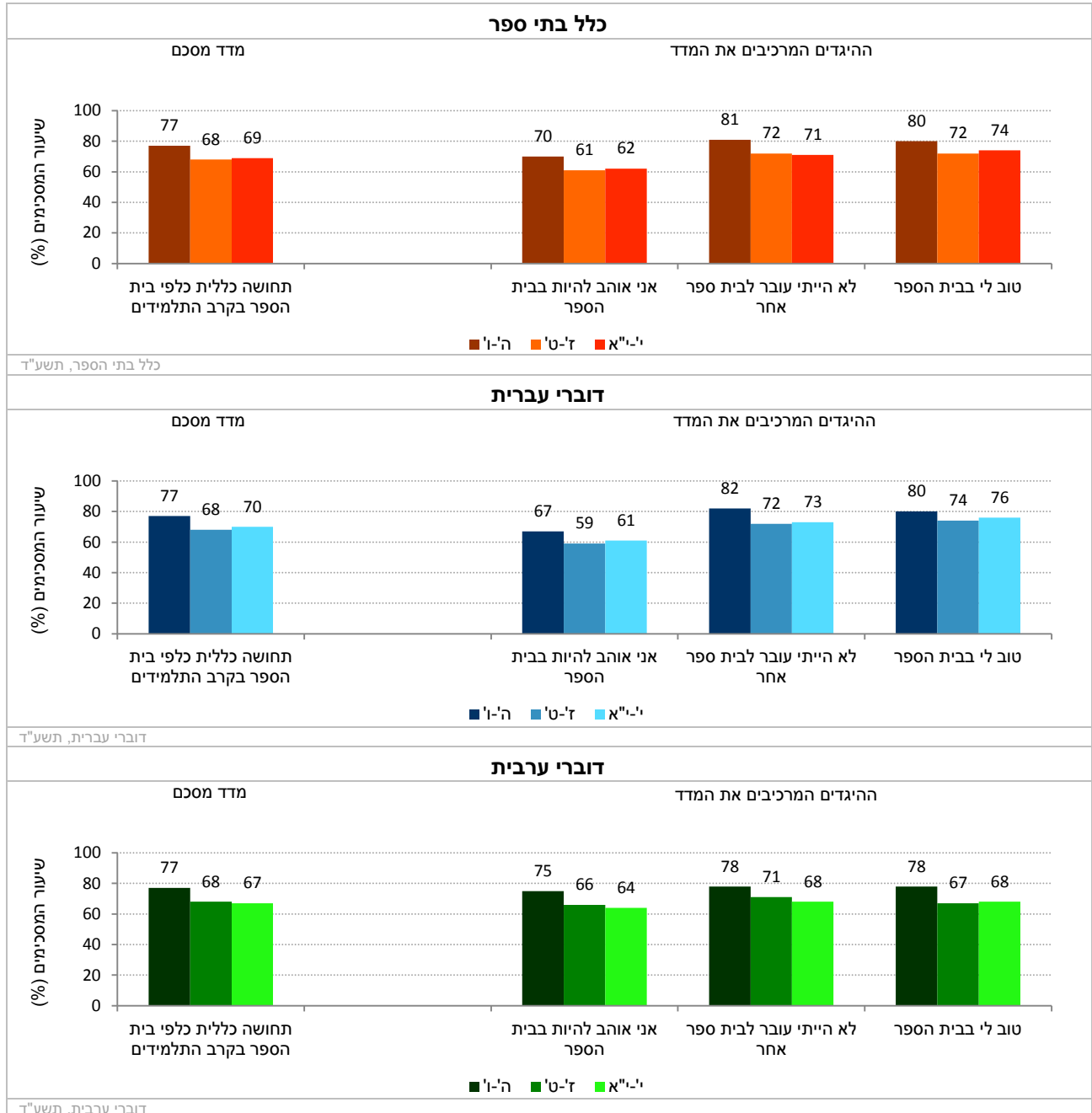
תרשים 1: דיווחי תלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 2 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 2: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

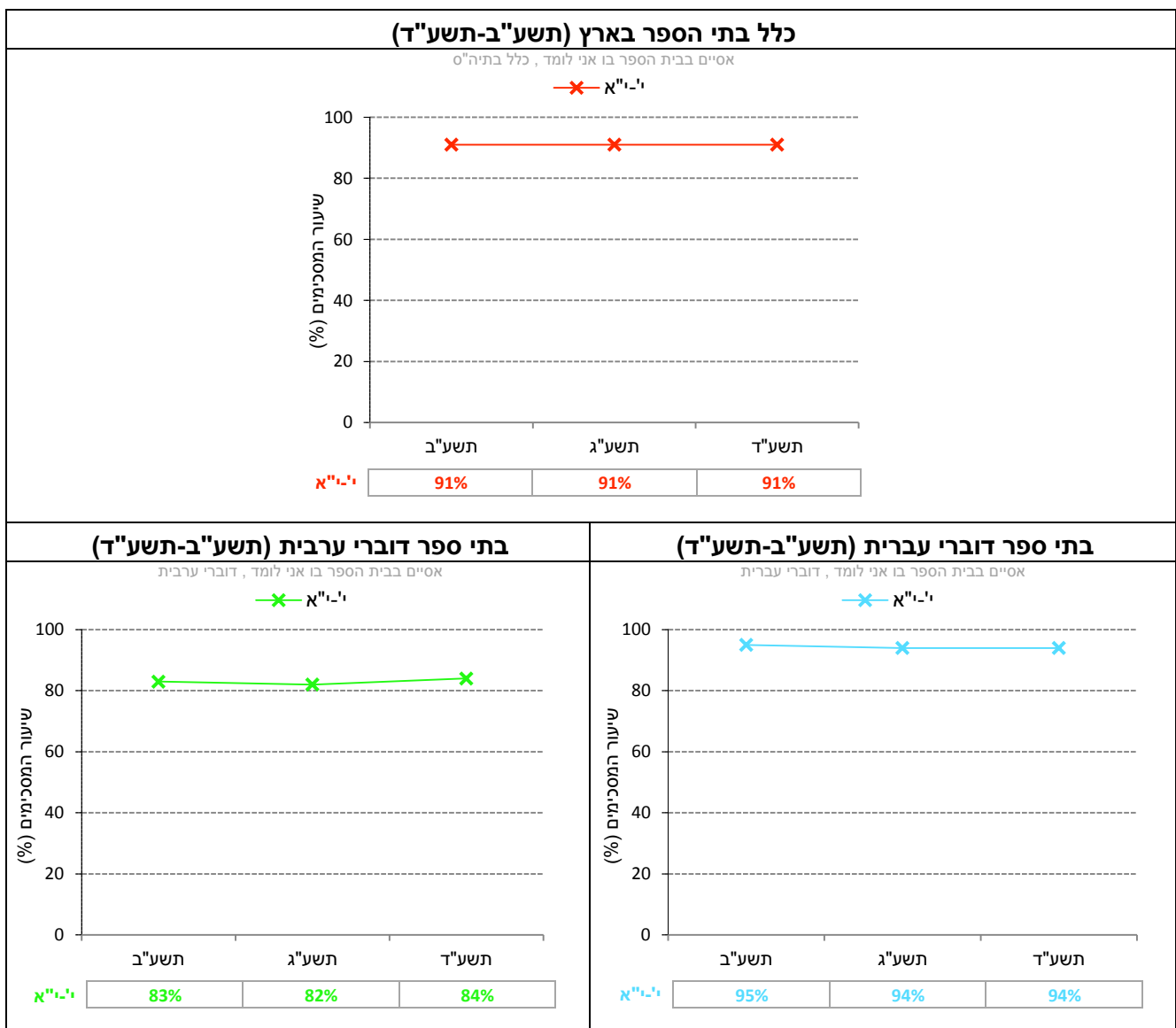
1.2. עמדות כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם אשר הוצגו לעיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על השאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה: "בבית הספר בו אני לומד כעת"; "בבית ספר אקסטרני"; "בבית ספר שאינו אקסטרני" ו-"אעזוב את בית הספר ולא אמשיך ללמוד בכלל". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה יוצגו שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית הספר שבו אני לומד כעת", בשנים תשע"ב-תשע"ד. בהמשך נציג את נתוני תשע"ד עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 3: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אסיים את הלימודים בבית ספר בו אני לומד כעת" בשנים תשע"ב-תשע"ד

לוח 1: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?" (תשע"ד)

לפי דעתך, באיזה בי"ס תסיים את לימודיך?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בבית הספר בו אני לומד כעת	91%	94%	84%
בבית ספר אקסטרני	4%	3%	8%
בבית ספר שאינו אקסטרני	3%	2%	5%
אעזוב את בית הספר ולא אמשיך ללמוד בכלל	2%	1%	3%

1.3. שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד "שביעות רצון של המורים מבית הספר" מבקש לבחון את מידת שביעות רצונם של המורים מהעבודה בבית הספר ומהתנהלות בית הספר, על-פי דיווחיהם.

נתונים אלו נאספו בשנים תשס"ח-תשע"ד בקרב מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"ג-א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך (יסודי, חט"ב וחט"ע), בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שביעות הרצון של המורים מבית הספר
שביעות רצון מהעבודה בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מעבודתך כמורה"
ב. "אתה לא חש שהתעייפת מעבודת ההוראה"
ג. "אתה לא חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי"
שביעות רצון מהתנהלות בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מהתנהלות בית הספר"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו"
ג. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו"
ד. "בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לי להצליח בעבודתי"

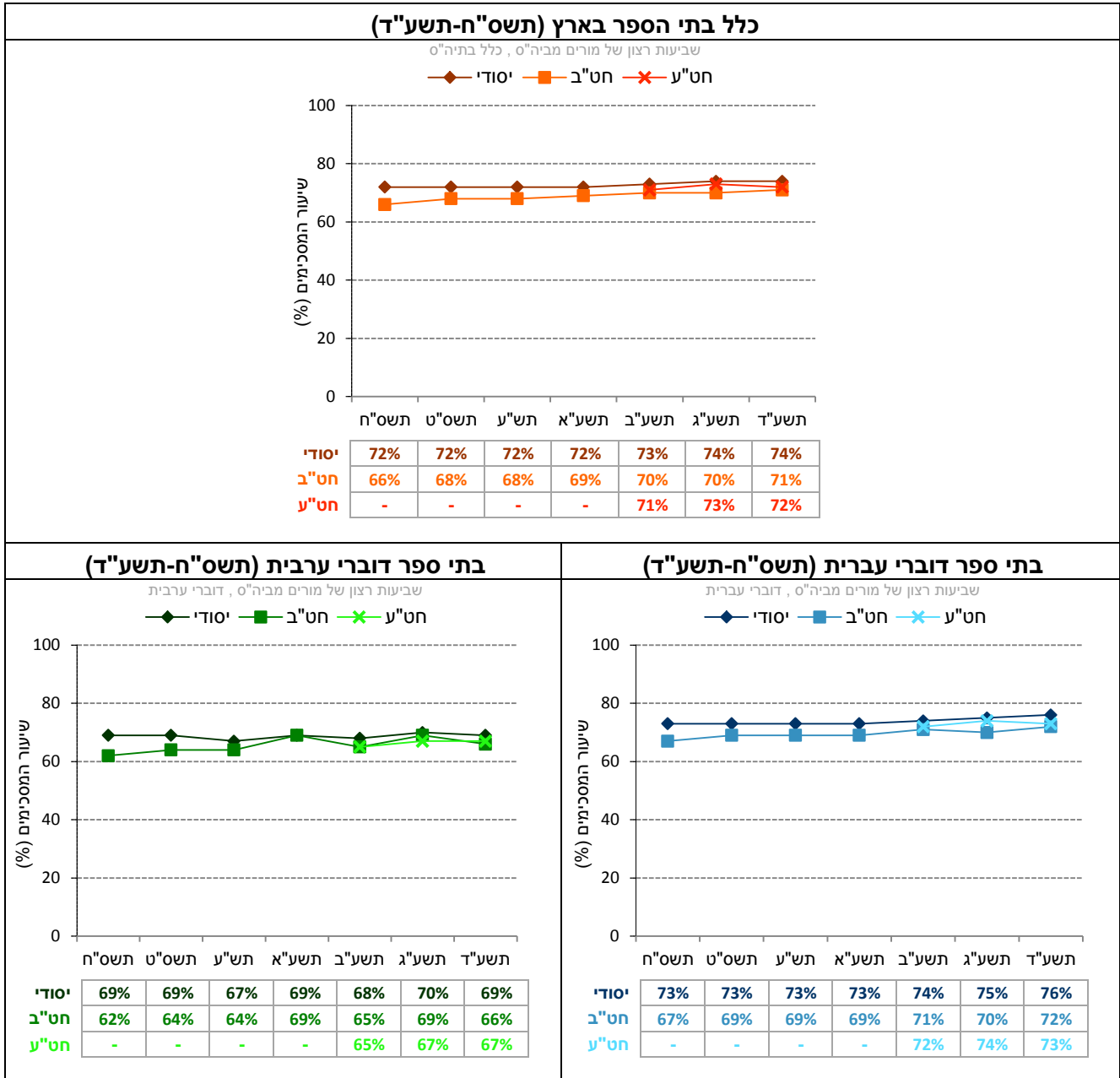
* נוסח ההיגדים בשאלון היה "אתה חש שהתעייפת מעבודת ההוראה" ו"אתה חש שמוטל עליך עומס עבודה כבד מדי". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד זה.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 4 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של מורים מבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ד. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

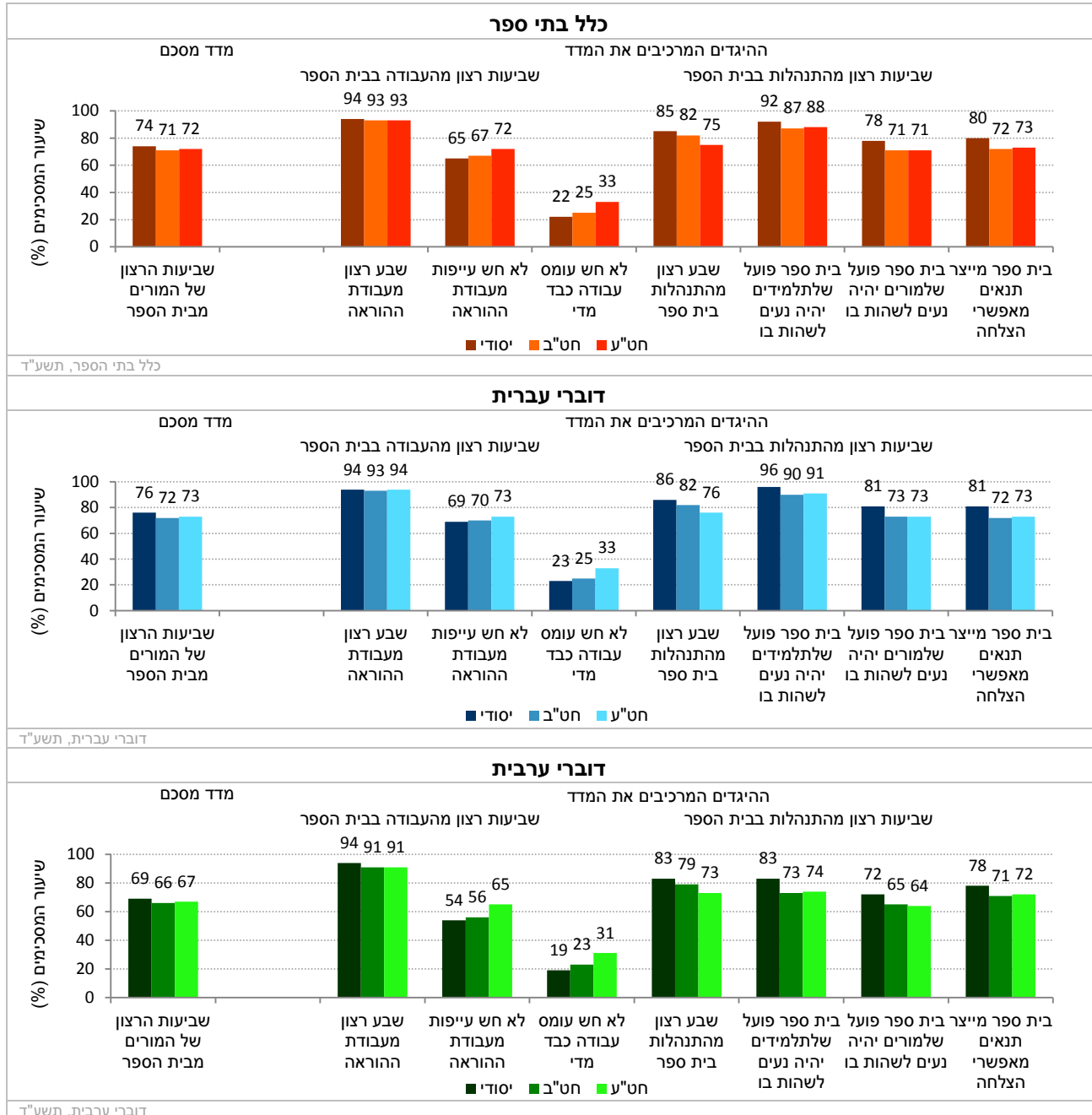
תרשים 4: דיווחי המורים על מידת שביעות רצונם מבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 5 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות רצון של המורים מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 5: דיווחי המורים על מידת שביעות רצון מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 1-5 ולוח 1:

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מבט כללי בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים (כשני שלישים ועד כ-80%) מדווחים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. שיעור התלמידים המדווחים על תחושה חיובית גבוה יותר בקרב תלמידי כיתות ה'ו' בהשוואה לתלמידי ז'ט' ולתלמידי י"א.
- לאורך השנים תשס"ח-תשע"ד ניכרת מגמת עלייה מתונה בדיווחי התלמידים, למעט תלמידי חט"ע דוברי ערבית. המגמה מתיצבת בשלוש השנים האחרונות.
- ככלל, שיעורי המדווחים על תחושה כללית טובה דומים למדי בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית, בעיקר בשכבות ה'ו' וז'ט'. בקרב תלמידי שכבות י"א שיעור התלמידים בבתי"ס דוברי עברית המדווחים על תחושה כללית טובה גבוה במקצת משיעור התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד עולה כי הרוב הגדול של התלמידים מדווחים שטוב להם בביה"ס, שהם לא היו רוצים לעבור לבי"ס אחר וכי הם אוהבים להיות בביה"ס (אם כי שיעור המדווחים כי הם מסכימים עם ההיגד האחרון – מעט נמוך יותר מהשניים הראשונים).

עמדות כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (חט"ע): היכן התלמידים חושבים שסיימו את לימודיהם?

- באופן כללי, הרוב הגדול של תלמידי כיתות י"א סבורים/מאמינים כי יסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים (91%), כאשר היתר סבורים שסיימו לימודיהם בבי"ס אקסטרוני (4%), בבי"ס אחר שאינו אקסטרוני (3%) או שיעזבו את בית הספר ולא ימשיכו ללמוד כלל (2%).
- הבדלים ניכרים נרשמו בהשוואה בין שני מגזרי השפה, כאשר כ-94% מהתלמידים בבתי"ס דוברי עברית סבורים כי יסיימו את לימודיהם בבית הספר בו הם לומדים, לעומת 84% בלבד מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית. בקרב דוברי הערבית 8% סבורים שסיימו לימודיהם בבי"ס אקסטרוני ו-3% סבורים שיעזבו את בית הספר ולא ימשיכו ללמוד כלל.
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על אפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית הספר בו אני לומד" בשני מגזרי השפה.

שביעות הרצון של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע):

- עיון כללי בתרשימים מגלה כי מרבית המורים שרואיניו (מעל 70%) מדווחים כי הם חשים שביעות רצון: מעבודתם כמורים, מעבודתם בביה"ס ומהתנהלות ביה"ס.
- שיעור המורים המדווחים כי הם שבעי רצון מעט גבוה יותר בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב וחט"ע.
- שיעורי המורים המדווחים כי הם שבעי רצון גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית, בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית.
- לאורך השנים ניכרת עלייה בשיעורי המורים דוברי העברית בבתי"ס יסודיים וחט"ב המדווחים על רמה גבוהה של שביעות רצון, ויציבות בחט"ע. בקרב דוברי הערבית בחטיבות הביניים ניכרת עלייה (עם תנודתיות) לאורך השנים ואילו בשלב חינוך יסודי וחט"ע ניכרת יציבות.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את הממד (נתוני תשע"ד) עולה כי באופן כללי מרבית המורים מביעים שביעות רצון מעבודת ההוראה (מעל 90%), מהאופן בו בית הספר פועל כך שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו (כ-90%) ומהתנהלות בית הספר (כ-80%). לעומת זאת, רק כרבע מהמורים (22%) ביסודי, 25% בחט"ב ו-33% בחט"ע מדווחים שאינם חשים עומס רב בעבודה.
- עוד מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה עפ"י שלבי חינוך עולה, כי מורים המלמדים בבתי"ס יסודיים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בחט"ב ובחט"ע על שביעות רצון מהתנהלות ביה"ס ומהמאמצים המושקעים ביצירת תנאים מתאימים להוראה וללימוד. מגמה שונה נרשמה בכל הנוגע לתחושת עומס ועייפות: פחות מורים בחט"ע ובחט"ב מדווחים על עומס ועייפות בהשוואה למורים ביסודי. דפוס זה ניכר יותר בבתי"ס דוברי ערבית.

2. יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר

לאחר שבחנו תחושות כלליות של שביעות רצון ושייכות בקרב מורים ותלמידים, נעסוק בפרק זה ביחסים הבין-אישיים בין באי בית הספר: המורים והתלמידים (הפרק הבא יעסוק ביחסים עם ההורים). בעוד שתחושות של שביעות רצון הן חשובות אך לא בהכרח קשורות להצלחה במישור הפדגוגי ובמישור של הישגים לימודיים, הרי שיחסים בין-אישיים חיוביים במשולש שבין תלמידים, מורים והורים הם תנאי חשוב לתפקוד בית ספרי מיטבי גם במישורים אלו.

2.1. יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים

בתת פרק זה מוצגים ממצאים מדיווחי תלמידים ומורים על מערכת היחסים ביניהם, יחסים אשר מהווים את התשתית עליה נבנים תהליכי ההוראה והלמידה.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" לפי דיווחי תלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'-ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא). בהמשך מוצגים היגדים על אודות "נגישות זמינות המורים וההנהלה" לפי דיווחי תלמידים בחט"ע. לבסוף מוצגים דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב על אודות "פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים".

2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת פרק זה מוצגים ממצאים באשר לתחושות התלמידים בסוגיה: האם הם חשים אכפתיות מצד צוות בית הספר? האם הם חשים שיש להם למי לפנות כאשר הם זקוקים לסיוע ולתמיכה מצוות בית הספר? האם הם מקבלים את התמיכה והסיוע גם בהקשר הלימודי וגם בהקשר האישי/רגשי/חברתי?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי, חט"ב וחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

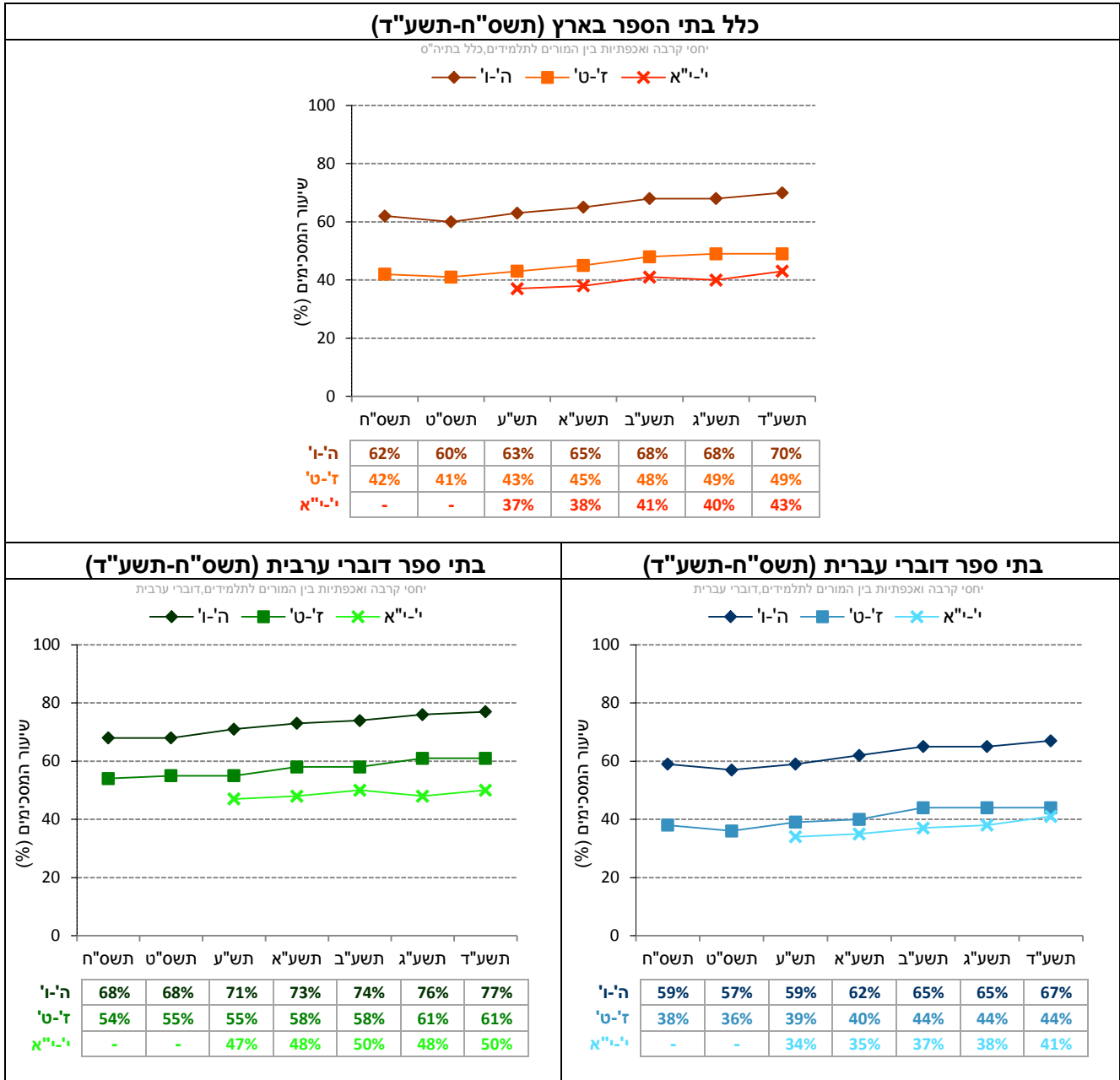
מדד מסכם: יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים
א. "יש לי יחסים קרובים וטובים עם רוב המורים שלי"
ב. "כשעצוב לי או כשרע לי, אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי"
ג. "לרוב המורים אכפת ממני וממה שקורה לי ולא רק בקשר ללימודים"
ד. "לרוב המורים חשוב מאד לדעת איך אני מרגיש בבית הספר ובכלל"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 6 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

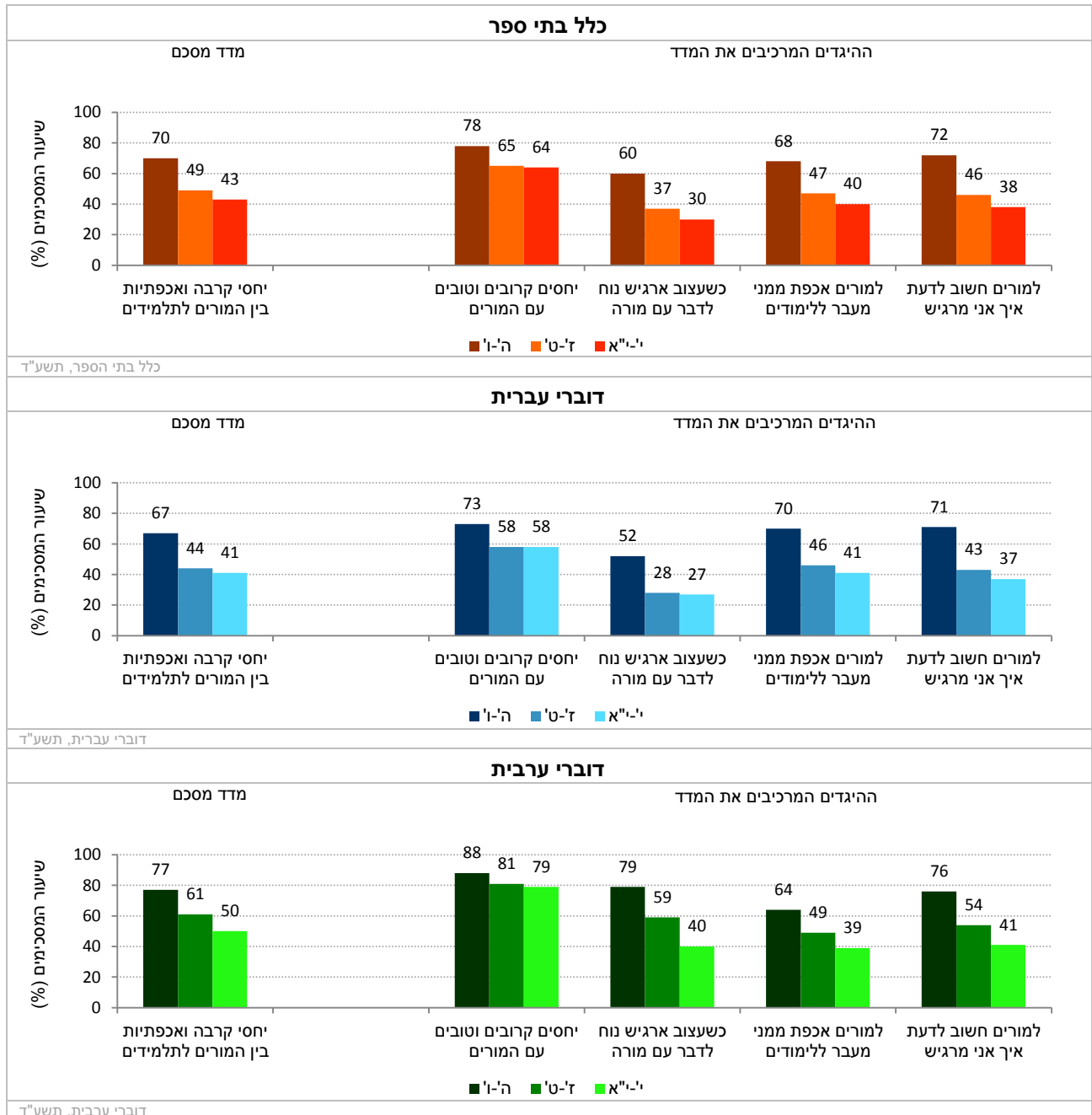
תרשים 6: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 7 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 7: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

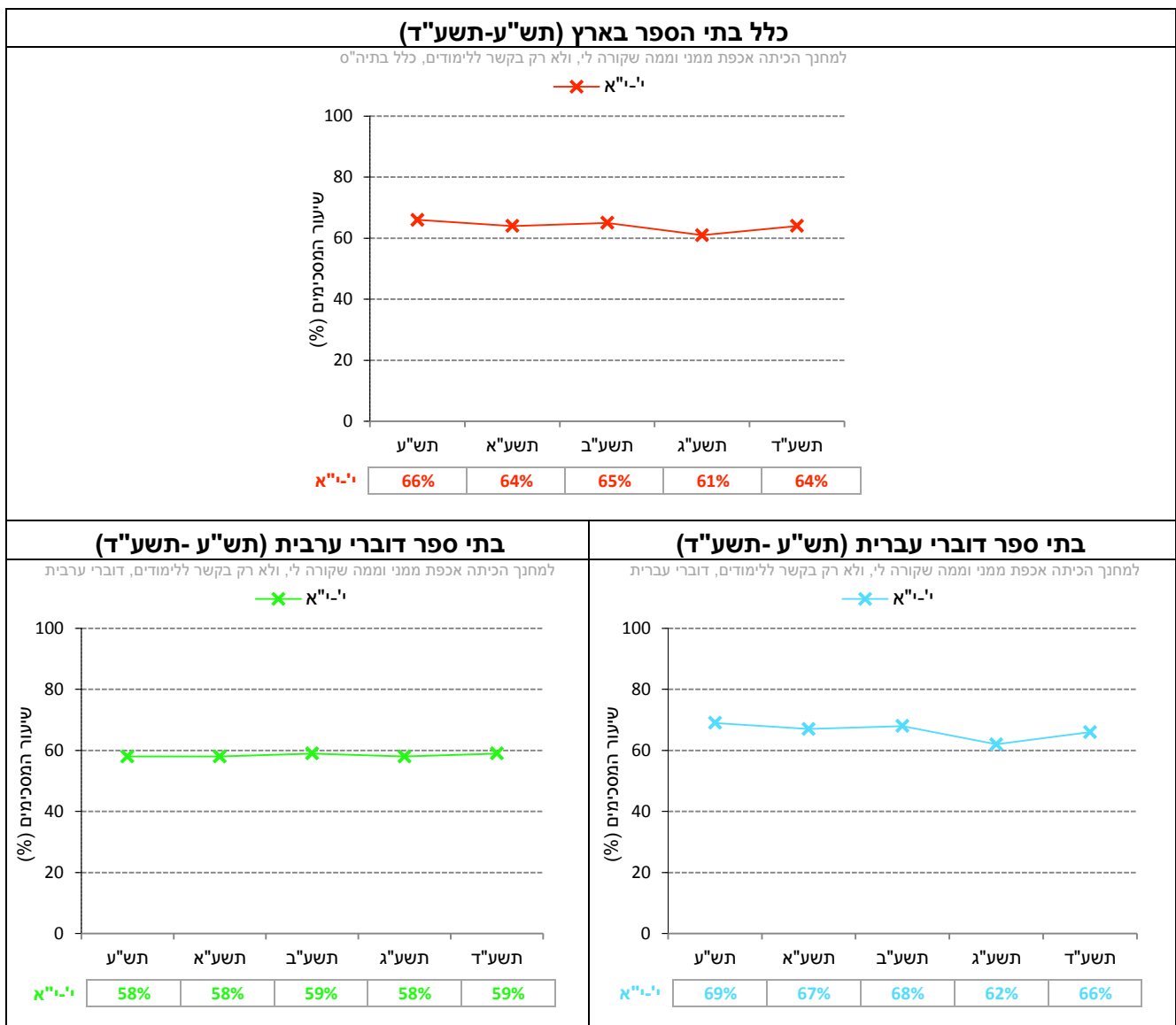
2.1.2 נגישות זמינות המורים וההנהלה – דיווחי תלמידים בחט"ע

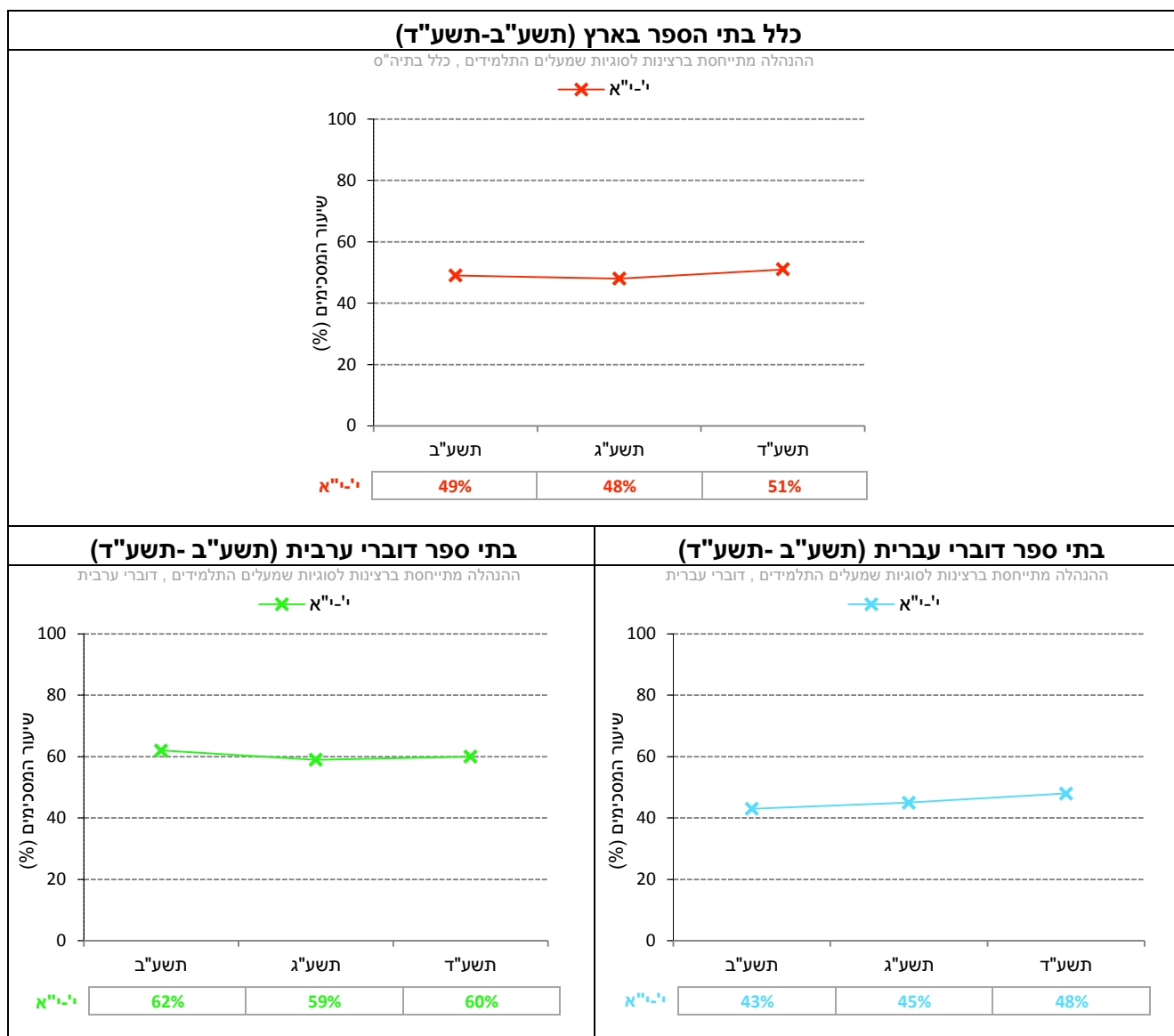
בנוסף להיגדים הכלליים שהופנו לתלמידים בכל שלבי הגיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על היגדים נוספים העוסקים ביחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים (בנושא זה לא חושב מדד מסכם). מטרתם של היגדים אלו הייתה לבחון היבטים שונים של מערכת היחסים בין התלמידים לבין צוות בית הספר שיש בהם עניין ייחודי בהקשר של שכבות הגיל הבוגרות יותר: יחסים בין התלמידים למחנך, יחסים עם הנהלת בית הספר וקיומה של כתובת שאפשר לפנות אליה לצורך ייעוץ לימודי ואישי. להלן פירוט ההיגדים בנושא זה, כפי שהם מוצגים בשאלון:

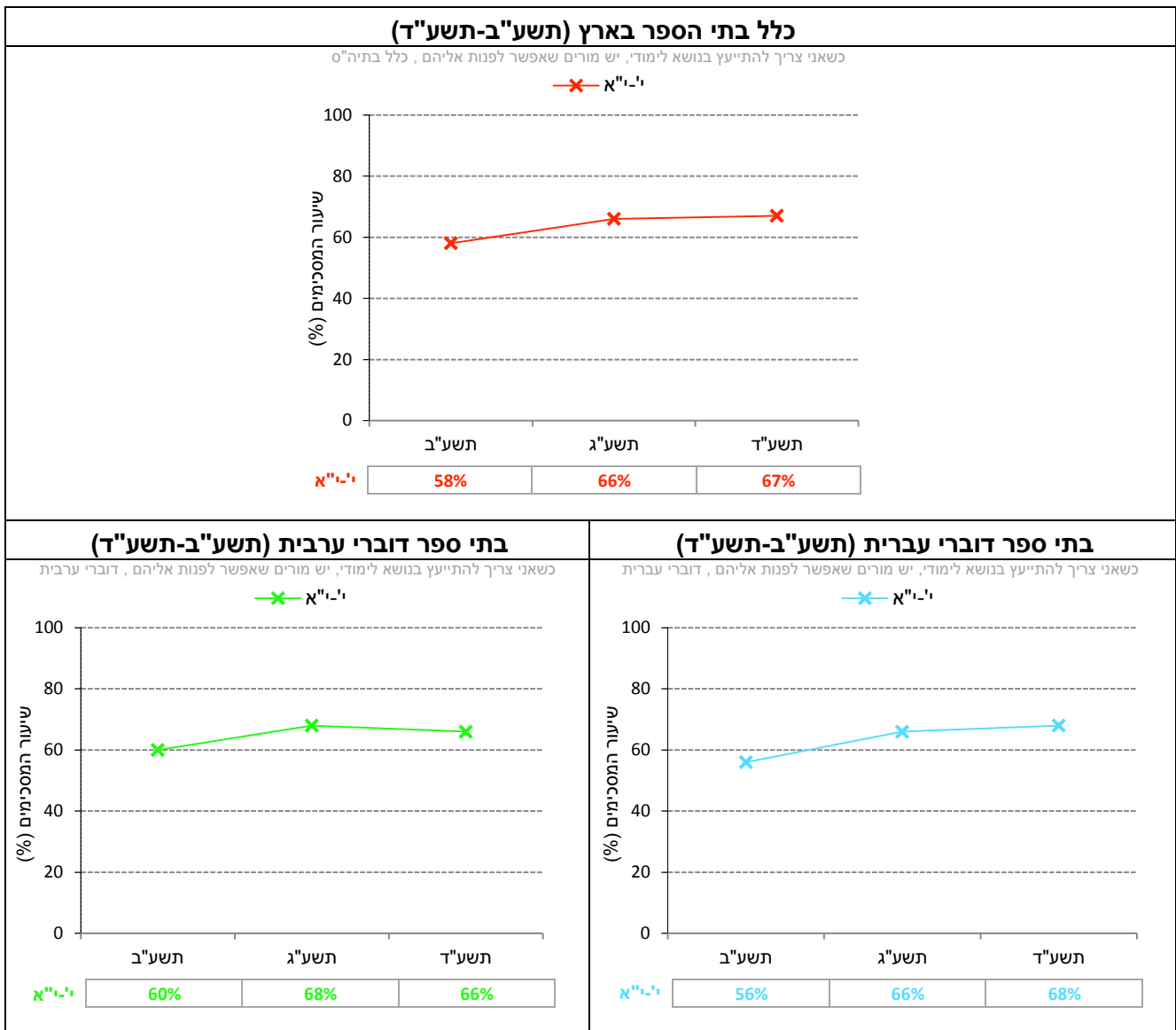
ללא מדד מסכם: נגישות זמינות המורים וההנהלה
א. "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים"
ב. "ההנהלה מתייחסת ברצינות לסוגיות שמעלים התלמידים"
ג. "כשאני צריך להתייעץ בנושא לימודי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם"
ד. "כשאני צריך להתייעץ בנושא אישי, יש מורים שאפשר לפנות אליהם"

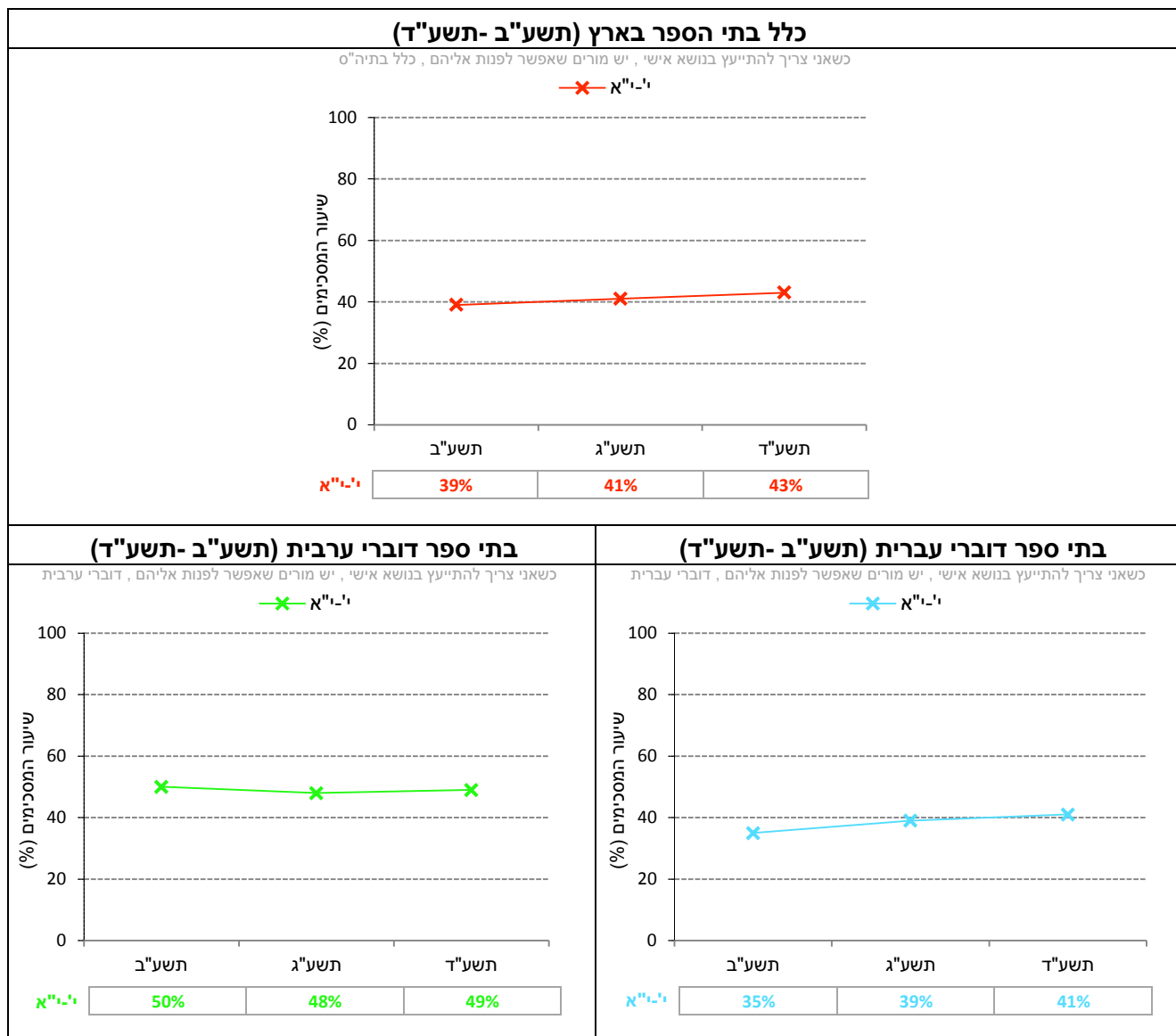
השוואה בין שנים של היגדים (תש"ע-תשע"ד)

תרשים 8: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים" בשנים תש"ע-תשע"ד

2.1.3 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

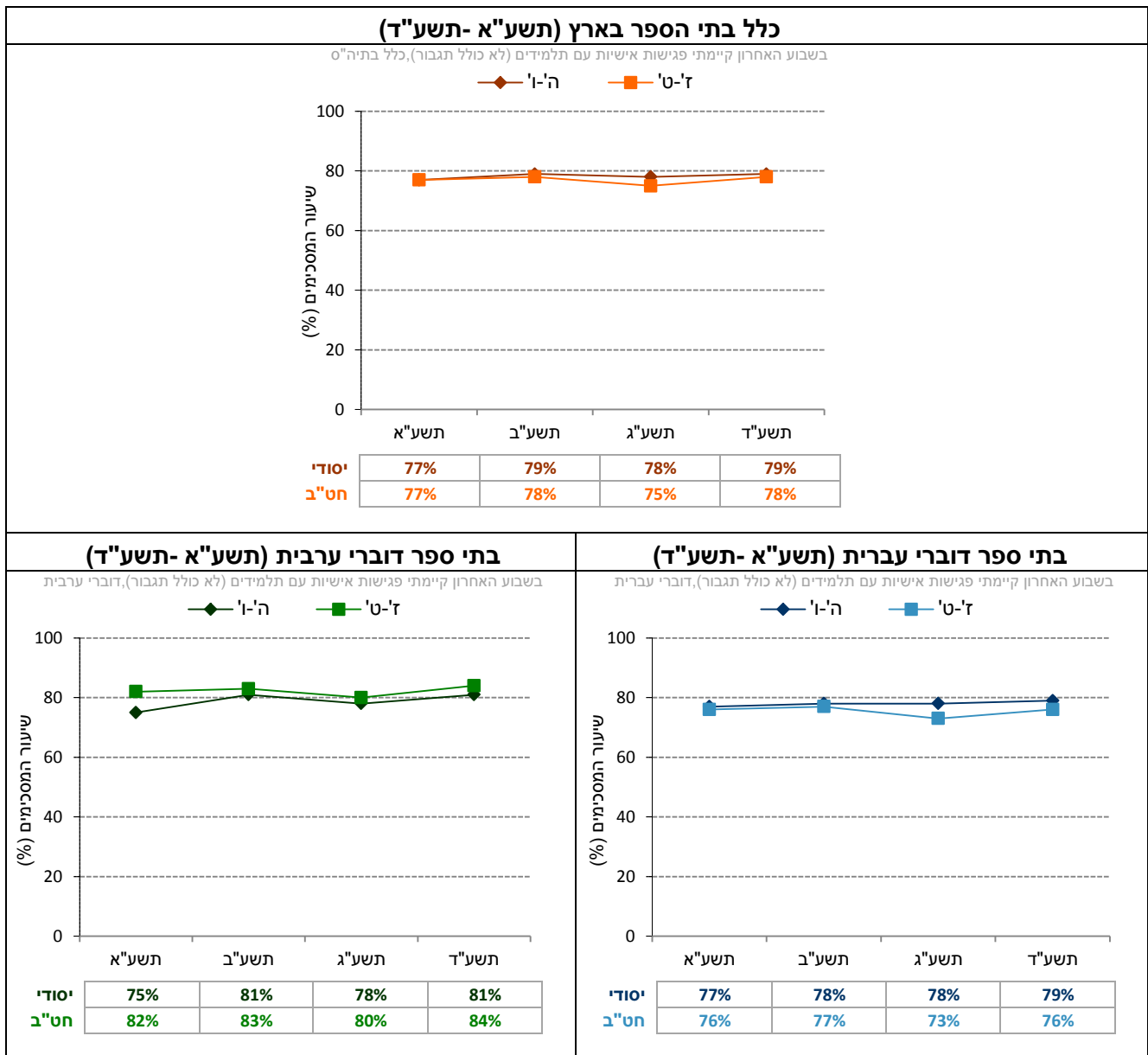
בתת פרק זה מוצגים דיווחי מורים בשלבי חינוך יסודי וחט"ב על אודות פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים. קיומן של פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידיהם מעיד על המאמץ הרב שמשקיעים בתי הספר בקידום היחסים החיוביים בין מורים לתלמידים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשע"א. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

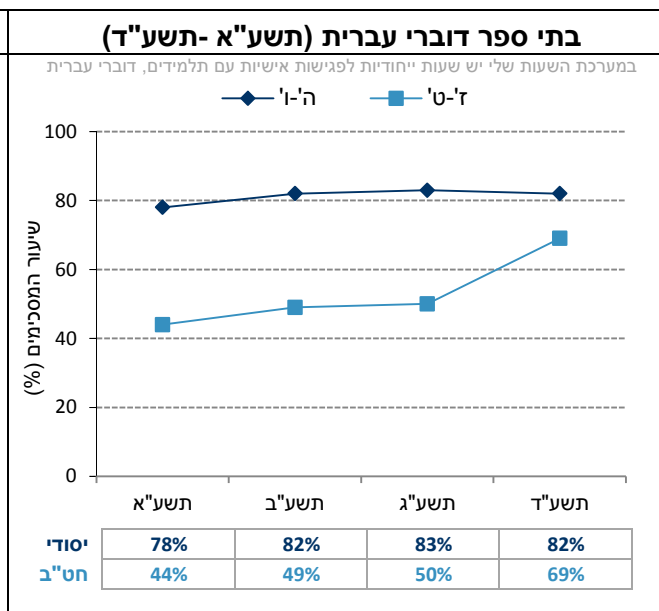
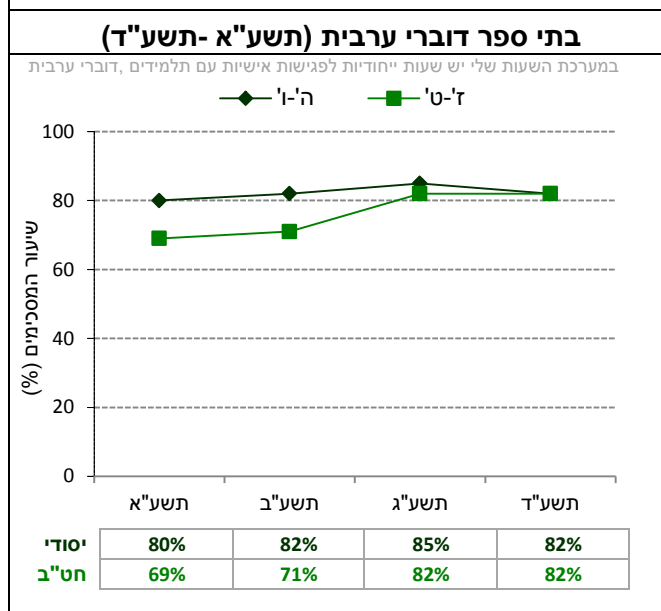
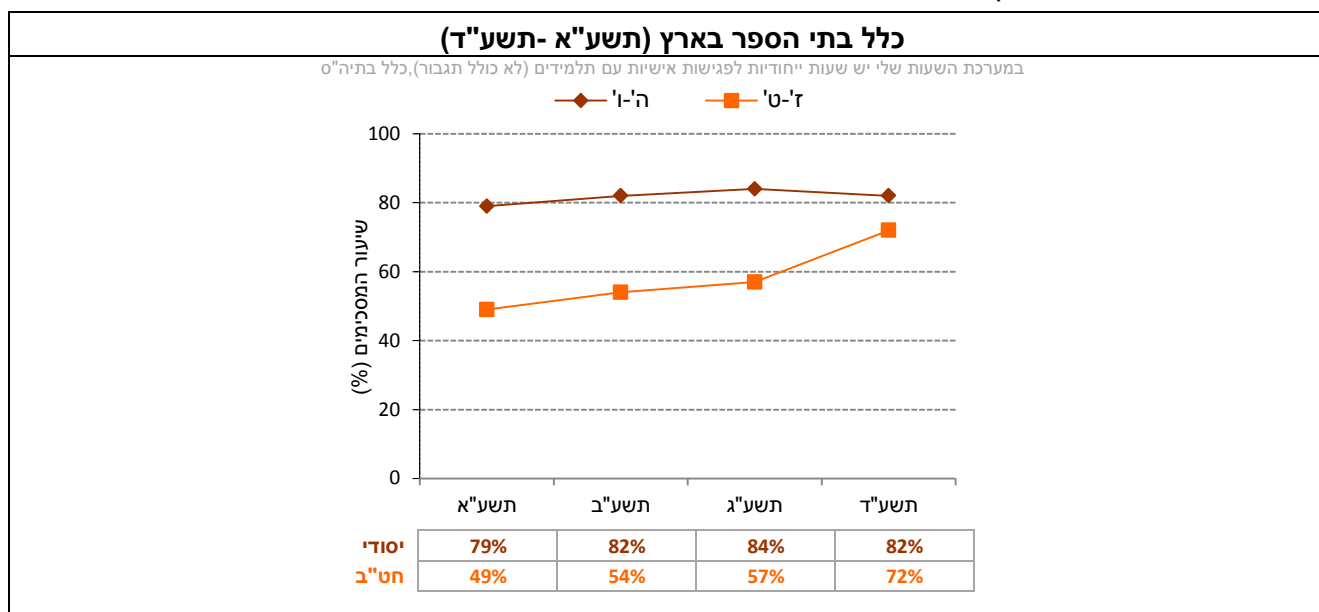
ללא מדד מסכם: פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים	
א.	"בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"
ב.	"במערכת שלי יש שעות ייחודיות לפגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"*

*שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב על סעיף א'

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ד)

תרשים 12: דיווחי המורים על ההיגד: "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)" בשנים תשע"א-תשע"ד

*שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב כי בשבוע האחרון קיימו פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 6-13:

יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים ותלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, התבוננות בנתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" מגלה כי שיעורים גבוהים של תלמידים משכבת גיל ה'-'ו' מדווחים כי הם חשים בקרבה ואכפתיות מצד מוריהם (70%), לעומת פחות ממחצית מתלמידי ז'-'ט' (49%) ומתלמידי י'-'א' (43%).
- מנתוני המדד המסכם עולה, כי שיעורי התלמידים המדווחים על יחסי קרבה ואכפתיות עם המורים גבוהים יותר בשלבי הגיל הצעירים בהשוואה לשלבי הגיל הבוגרים יותר. עוד עולה כי שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים יותר מהשיעורים בבתי ספר דוברי עברית (בכל שלבי הגיל).
- בהשוואה בין נתוני המדד המסכם לאורך השנים, ניכרת עלייה בשיעור התלמידים המדווחים על יחסים של קרבה ואכפתיות בינם לבין מוריהם. מגמה זו נמצאה בכל שלבי הגיל, גם בבתי ספר דוברי עברית וגם בבתי ספר דוברי ערבית (למעט שיעורי הדיווח בקרב תלמידי חט"ע בבתי ספר דוברי ערבית, אשר נותרו יציבים יחסית לאורך השנים).
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד, ניתן ללמוד, כי בעוד שההערכה הכללית של היחסים בין המורים לתלמידים היא חיובית למדי ("יש לי יחסים קרובים עם המורים שלי"), הרי שבהיגדים הבודקים קשר ואכפתיות ברמה האישית/רגשית - שיעורי המסכימים נמוכים יותר. השיעור נמוך יותר במיוחד בשכבות הגיל הגבוהות; כך, לדוגמה, כשליש בלבד מתלמידי י'-'א' מדווחים כי הם מסכימים עם ההיגד "כשעצוב לי או כשרע לי אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי" (בעיקר בקרב דוברי עברית).

נגישות וזמינות המורים והנהלה לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

א. קשר אישי עם המחנכים (חט"ע)

- בבדיקת ממצאי ההיגד הבודק את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מצד המחנכים בנושאים שאינם לימודיים בהכרח נמצא, כי 64% מהתלמידים חשים ביחסי קרבה ואכפתיות בינם לבין המחנך (שיעורים גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית, בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית: 66% לעומת 59%, בהתאמה).
- לאורך השנים (תש"ע-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על ההיגד.
- מעניין לציין כי שיעור המסכימים עם היגד זה גבוה במידה ניכרת משיעורי המסכימים עם ההיגד הבוחן את תחושת האכפתיות שהתלמידים חווים מכלל המורים שדווח לעיל (לאו דווקא מהמחנכים). ממצא זה עשוי להצביע על מרכזיות המחנך עבור תלמידי השכבות הגבוהות (ומן העבר השני - ייתכן וממצא זה מצביע על כך שתלמידים חשים שמורים בחט"ע אשר אינם מחנכים אינם מתעניינים בהם מספיק בכל הנוגע לנושאים שאינם לימודיים).

ב. התייחסות הנהלת בית הספר לפניות התלמידים (חט"ע)

- ממצאי ההיגד הבודק את תפיסת התלמידים בדבר מידת הפתיחות והנכונות של הנהלה להיענות לפניותיהם מצביעים על הבדלים בולטים בין בתי"ס דוברי עברית לבתי"ס דוברי ערבית. בבתי"ס דוברי ערבית 60% מהתלמידים מדווחים על פתיחות ונכונות מצד הנהלה, ואילו בבתי ספר דוברי עברית פחות ממחצית חשים כך (48%).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על ההיגד בבתי"ס דוברי עברית ויציבות בבתי"ס דוברי ערבית.

ג. קיום כתובת לתלמידים לפניות בנושאים לימודיים ובנושאים שאינם לימודיים (חט"ע)

- תמונה מעניינת עולה כאשר משווים את שיעורי התלמידים המסכימים עם ההיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים לימודיים לעומת ההיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים אישיים. מתוך הנתונים עולה, כי שני שלישים (67%) מהתלמידים סבורים כי יש להם כתובת לפנות בנושאים לימודיים ואילו שיעור נמוך יותר של תלמידים (43%) סבורים כי יש להם כתובת לפנות אליה בנושאים אישיים.
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה עלייה משמעותית בשיעורי ההסכמה על ההיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים לימודיים (מ- 58% בתשע"ב ל- 67% בתשע"ד), מקורה של עלייה זו היא בשני המגזרים.
- לעומת זאת, באשר להיגד הבודק את קיומה של כתובת להתייעצות בנושאים אישיים, בעוד שבקרב בתי

ספר דוברי עברית נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בין תשע"ב לתשע"ד (מ- 35% ל- 41%), הרי שבקרוב בתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על ההיגד, ושיעורי הדיווח עומדים על כ- 50% לאורך השנים.

ד. פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- התבוננות בתשובות המורים להיגדים העוסקים בפגישות אישיות בין מורים לתלמידים מגלה, כי מרבית המורים (כ- 80%) מדווחים כי קיימו במהלך השבוע שקדם להעברת השאלונים פגישות אישיות עם תלמידים (אין הכוונה לתגבורים).
- שיעורי המורים המדווחים על קיומן של פגישות אישיות דומה למדי בשני מגזרי השפה בבתי ספר יסודיים ואילו שיעורי הדיווח בחט"ב דוברות ערבית מעט גבוה יותר בהשוואה לחט"ב דוברות עברית.
- לאורך השנים (תשע"א-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בקרב דוברי עברית הן ביסודי והן בחט"ב. בקרב דוברי ערבית נרשמה עלייה עם תנודתיות בבתי ספר יסודיים ויציבות בחט"ב.
- באשר לדיווחי המורים על קיומן של שעות ייעודיות לפגישות אישיות עם התלמידים הקבועות במערכת השעות של המורה (מבין המורים שציינו כי קיימו פגישות אישיות עם תלמידים בשבוע שחלף), בעוד שבבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח עומדים על 82% בשני שלבי הגיל, הרי שבבתי ספר דוברי עברית ישנו פער בשיעורי הדיווח בין שני שלבי הגיל: יסודי – 82% לעומת חט"ב – 69%. עם זאת יש לציין, כי בין השנים תשע"ג תשע"ד נרשמה עלייה ניכרת של 19% בשיעורי הדיווח של המורים בחט"ב דוברות עברית על היגד זה, כך שהפער מול בתי הספר היסודיים בשני המגזרים ומול חט"ב דוברות ערבית הצטמצם משמעותית. ניתן לייחס ממצא זה במידה רבה מאד לעלייה בהשתתפות מורים בחט"ב דוברות עברית ברפורמת "אופק חדש" בשנים אלו.
- כאמור, בחינת המגמה לאורך השנים מגלה הבדלים משמעותיים בין בתי ספר דוברי עברית לבתי ספר דוברי ערבית בשלב גיל חט"ב. בעוד שבבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה משמעותית בין השנים תשע"ב-תשע"ג, הרי שבבתי ספר דוברי עברית נרשמה עלייה משמעותית בין תשע"ג לתשע"ד (מ-50% ל- 69%) ובסך הכול נרשמה בקרב חט"ב דוברות עברית עלייה של 25% החל מתשע"א. בשלב גיל יסודי נרשמה יציבות בבתי ספר דוברי ערבית ועלייה בבתי ספר דוברי עברית, ושיעורי הדיווח עומדים על כ- 80%.

2.2. יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שיחסים בין מורים לתלמידים הם נדבך חשוב ביצירת אווירה לימודית טובה ומקדמת, הרי שגם ליחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם נודעת חשיבות רבה ביצירת פניות בקרב התלמידים להתמקד בלימודיהם. המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר טיב היחסים בינם לבין חבריהם ולברר באיזו מידה יחסים אלו מתאפיינים בלכידות, בעזרה הדדית ובאכפתיות. נתונים בדבר תופעות שליליות במיוחד ביחסים בין תלמידים לחבריהם – תופעות של אלימות – יוצגו בהרחבה בהמשך הדוח.

נתוני המדד נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

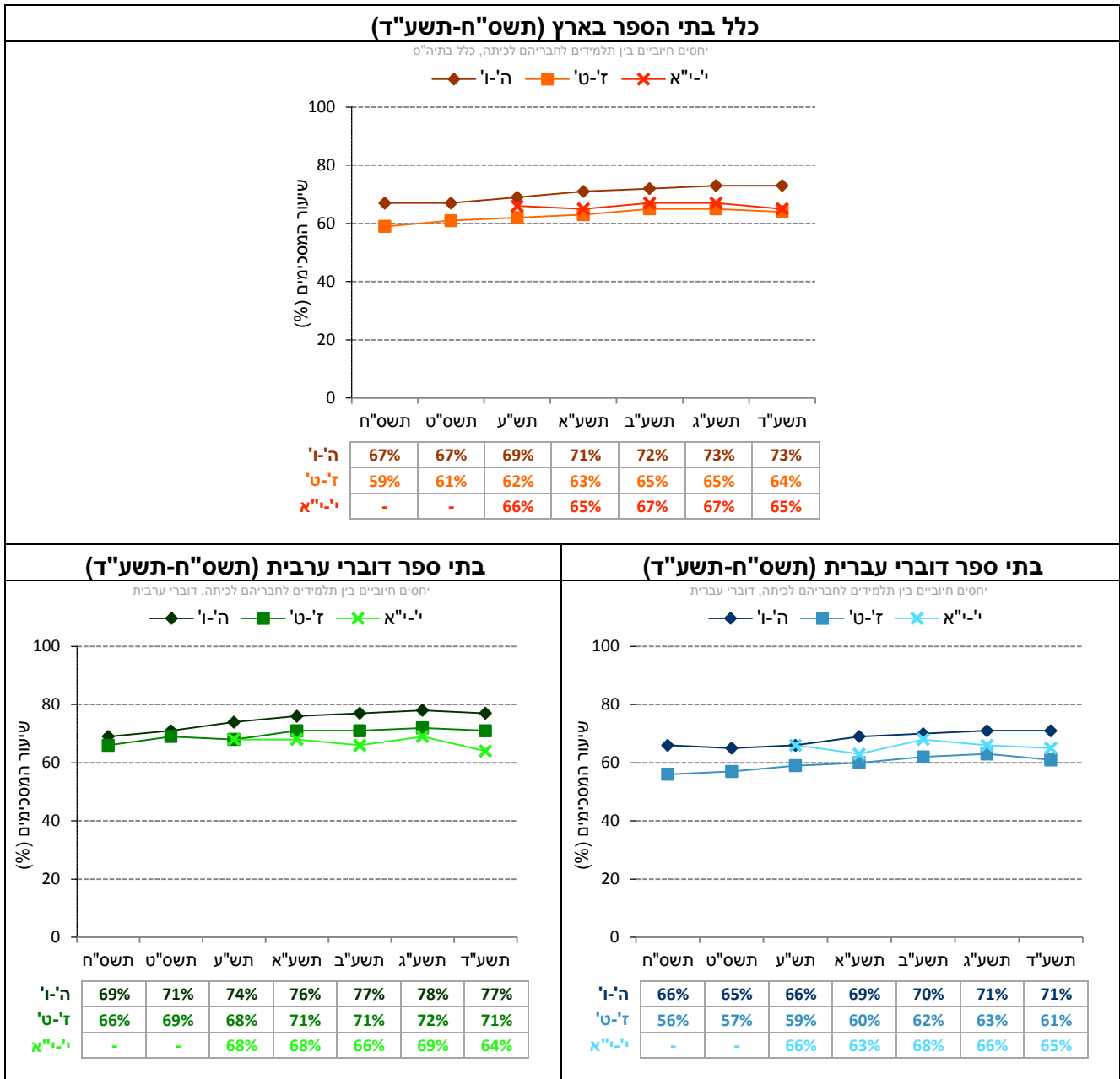
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה
א. "הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת"
ב. "לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות"
ג. "לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני"
ד. "לתלמידים בכיתה אכפת זה מזה"
ה. "בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 14 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

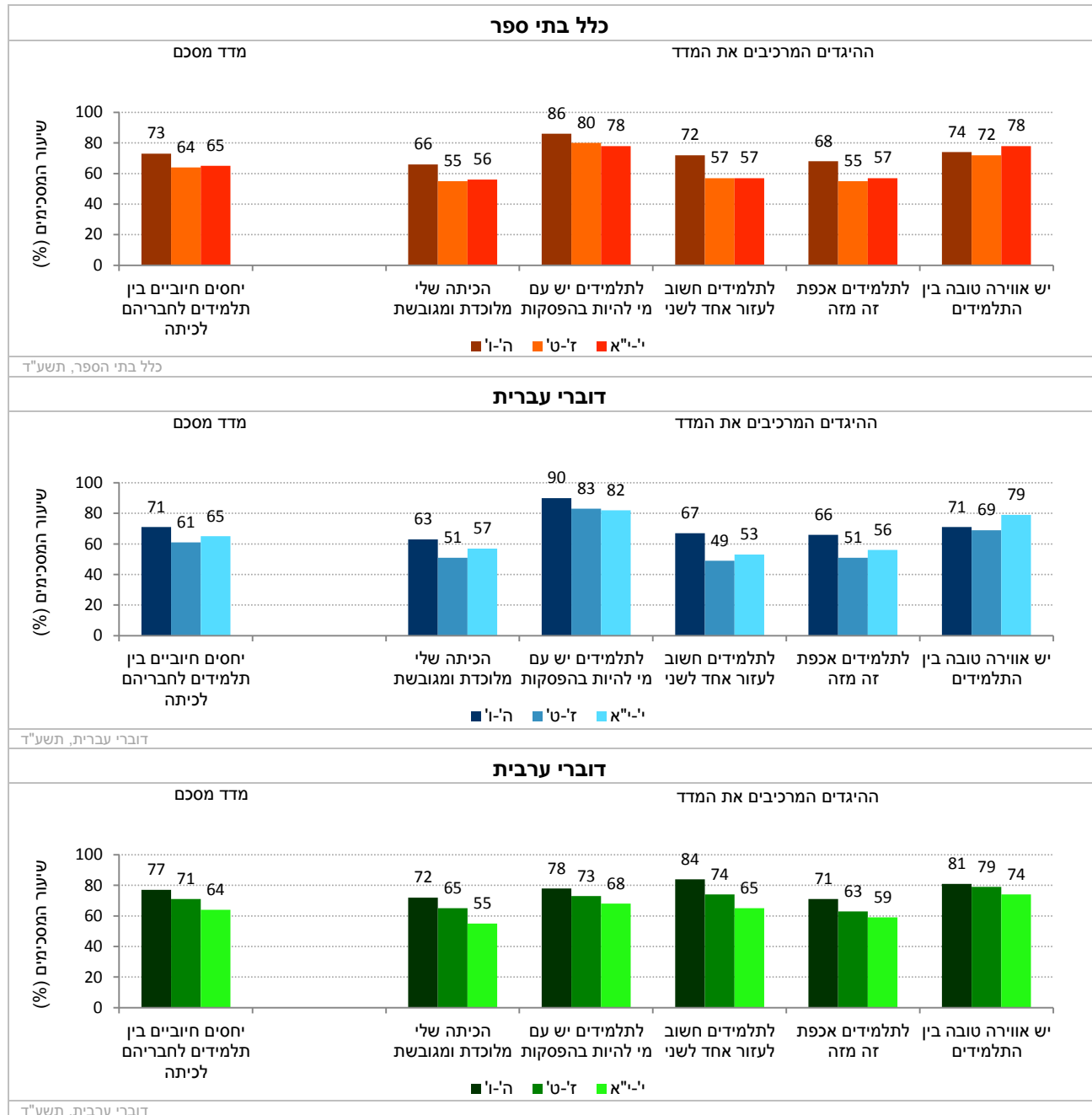
תרשים 14: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 15 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 15: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 14-15:

- התבוננות כללית בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים – כשלושה רבעים מן התלמידים בבתי ספר יסודיים וכשני שלישים מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע מדווחים על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. ככלל, תלמידי כיתות ה' ו' מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על יחסים חיוביים, בהשוואה לתלמידי כיתות ז'-ט' וכיתות י'-י"א.
- בשכבות הגיל ה' ו' ו-ז' ט' שיעורי התלמידים המדווחים על יחסים חיוביים בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית.
- בעוד שבבתי"ס דוברי עברית שלב חטיבת הביניים (כיתות ז'-ט') מצטייר כשלב שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה לשלבי הגיל יסודי וחט"ע), הרי שבבתי"ס דוברי הערבית שלב החטיבה העליונה מצטייר כשלב הגיל שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה לשלבים חט"ב ויסודי).
- ניתוח המגמות הרב שנתיות מגלה כי בכיתות ה' ו' ובכיתות ז'-ט' נרשמה מגמה של עלייה מתונה בעיקר בשנים תשס"ח-תשע"א, המאפיינת גם את בתי"ס דוברי העברית וגם את בתי"ס דוברי הערבית ובשלוש השנים האחרונות נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח. בחט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות בבתי ספר דוברי עברית וירידה בבתי ספר דוברי ערבית.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על פערים בין היגדים שונים: בעוד שהתלמידים מדווחים בשיעורים גבוהים יותר כי לתלמידים יש עם מי להיות בהפסקות, הרי שבאופן יחסי הם מדווחים בשיעורים נמוכים יותר על אכפתיות, גיבוש בין התלמידים ועזרה הדדית. הפערים בין ההיגדים בולטים בעיקר בבתי ספר דוברי עברית.

3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים

בעלי העניין העיקריים במתרחש בבית הספר, מתוך הקהילה הסובבת אותו, הם הורי התלמידים. יחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אוירה חיובית הן במישור הלימודי והן במישור החברתי.

נדבך מרכזי בכינון יחסים חיוביים הוא ערוץ תקשורת פתוח בין בית הספר להורים, כך שהאחרונים יהיו מעודכנים בכל הנעשה עם ילדיהם. אולם יחסים פוריים בין בית הספר להורים הם הרבה יותר מזה: יחסים כאלה מתאפיינים בשיתוף של ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית, תוך יצירת שותפות אמיתית בין בית הספר להורים.

פרק זה, העוסק ביחסים בין בית הספר לבין ההורים, מחולק לשני תתי פרקים. ראשית מוצגים נתונים על שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. לאחר מכן מוצגים נתונים בנוגע לעדכון הורים על ידי מורים ובהמשך מוצגים דיווחי תלמידים בחט"ע על שותפות הורים בבית הספר. בתת הפרק השני מוצגים נתונים על אודות מעורבות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים.

3.1. שותפות הורים בבית הספר

3.1.1 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" מבקש לבחון את התקשורת ואת מידת שיתוף הפעולה בין ההורים לבין בית הספר, על סמך דיווחי המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. מדד זה נבדק לראשונה בשנה"ל תשע"ד ולכן לא ניתן להשוותו לנתוני עבר.

להלן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שותפות הורים בבית הספר (דיווחי מורים)*
א. "בית הספר מיידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו"
ב. "להורים יש אוזן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה"
ג. "הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס וכד', עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של הילד שלהם"
ד. "המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של הילד שלהם"
ה. "נציגי ההורים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית"

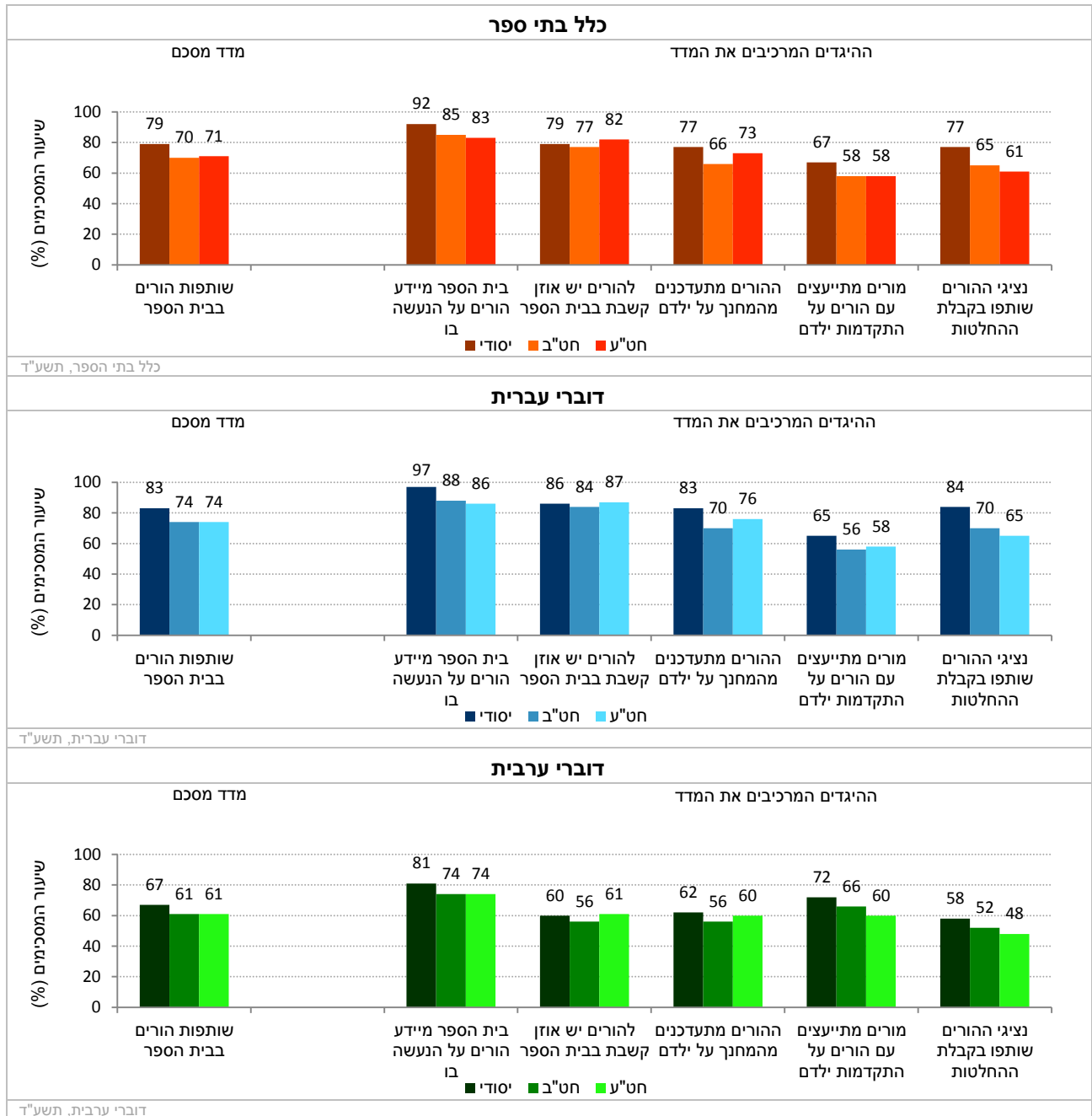
*נושא זה כולל היגדים חדשים שנבדקו לראשונה בשנה"ל תשע"ד ולכן לא ניתן להשוותו לנתוני עבר

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 16 מוצגים נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 16: דיווחי המורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

3.1.2 עדכון הורים על ידי מורים מחנכים – דיווחי מחנכים

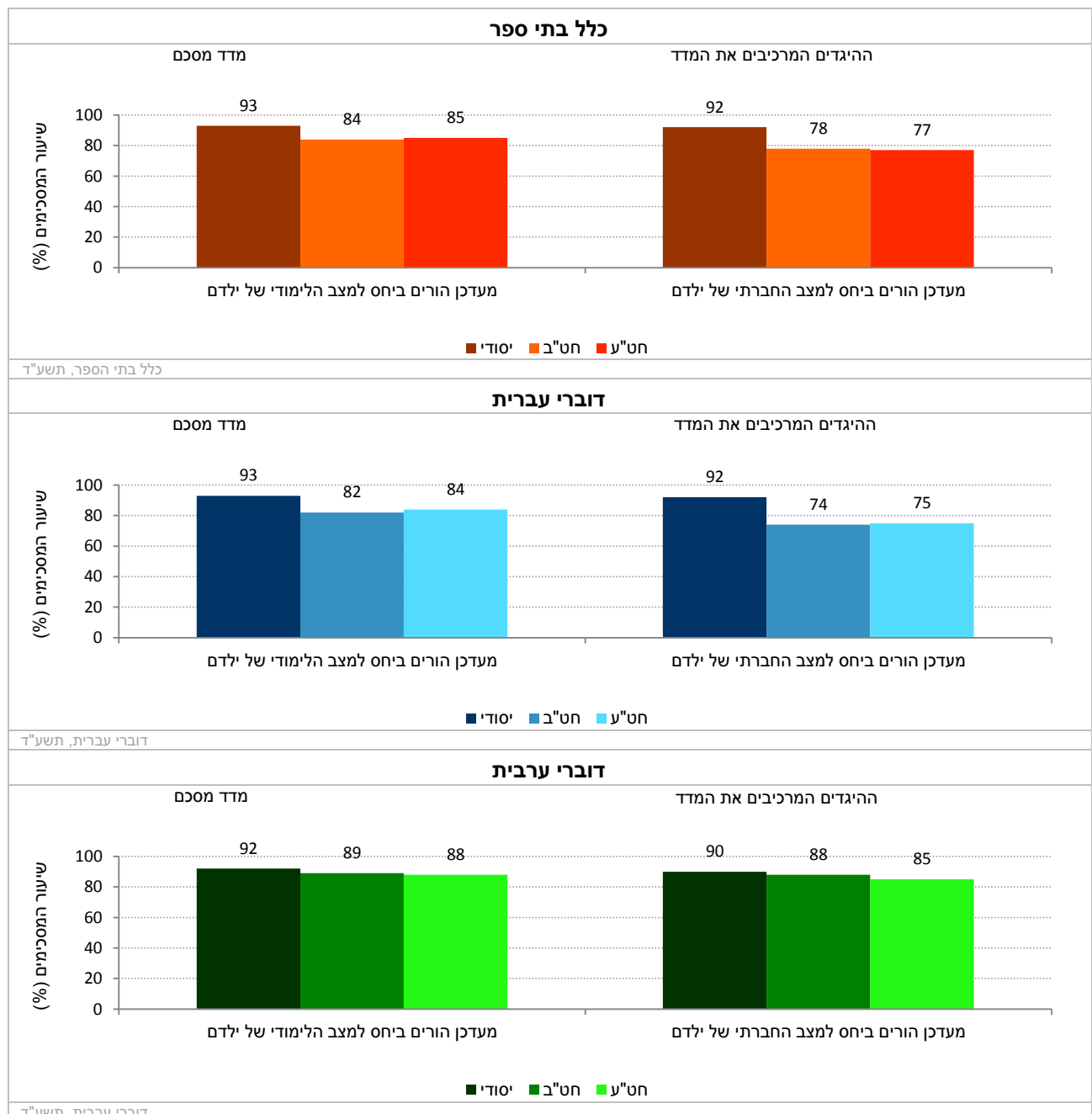
בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" התבקשו מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בעדכון ההורים על ידם בהקשר למצב הלימודי והחברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד:

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: עדכון הורים על ידי מורים מחנכים*
א. "את/ה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)"
ב. "את/ה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)"

*בשנה"ל תשע"ד הועברו היגדים אלה בקרב מחנכים בלבד, לפיכך לא ניתן להשוות את נתוני ההיגדים לנתונים שפורסמו בעבר בדוחות המיצ"ב

תרשים 17: דיווחי מורים מחנכים על עדכון הורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

3.1.3 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

בסעיף קודם הוצגו נתונים בדבר שותפות הורים בבית הספר, אשר נאספו בקרב מורים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. להלן יוצגו נתונים אשר נאספו בנושא זה גם מתלמידים (כיתות י"א בלבד). התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של היגדים הבודקים את הקשר בין בית הספר והורי התלמידים. בין השאר, במסגרת ההיגדים נשאלו התלמידים על קיומו של דיווח שוטף להוריהם על מצבם הלימודי ועל מצבם החברתי בבית הספר.

כאמור, נתונים אלה נאספו בקרב תלמידי החטיבה העליונה בלבד. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

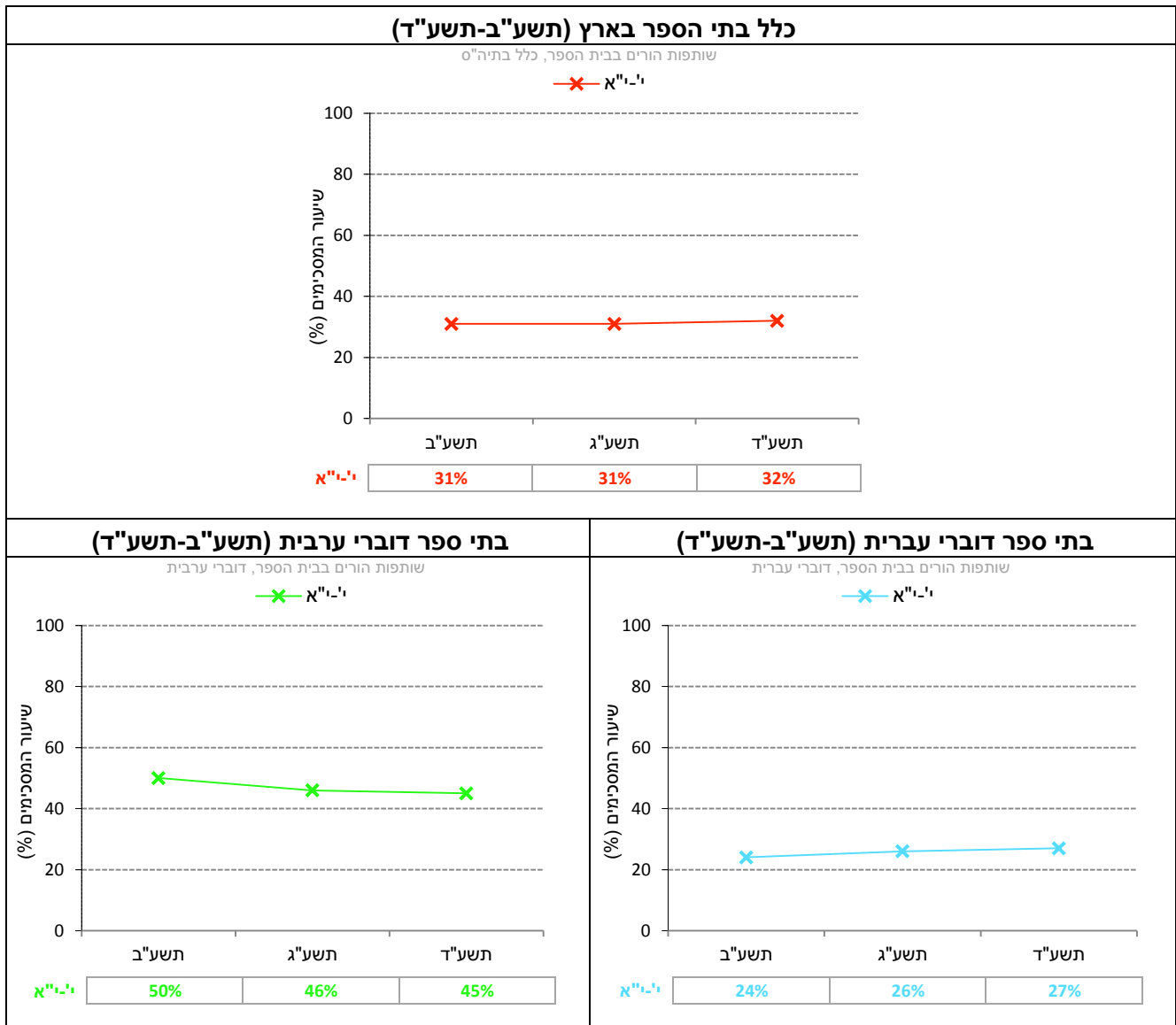
מדד מסכם: שותפות הורים בבית הספר (דיווחי תלמידים)
א. "הורים של תלמידים מכיתתי מרבים לסייע לביה"ס בהיבטים ארגוניים כמו ארגון אירועים, מסיבות, שיפור חזות וכו"
ב. "ההורים שלי מקבלים מביה"ס באופן קבוע מידע על מצבי בלימודים (מעבר למסגרת יום הורים)"
ג. "ההורים שלי מקבלים מביה"ס באופן קבוע מידע על מצבי החברתי (מעבר למסגרת יום הורים)"
ד. "בית הספר מידע את ההורים שלי באופן שוטף על הנעשה בו"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

בתרשים 18 מוצגים נתונים על המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" בשנים תשע"ב-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

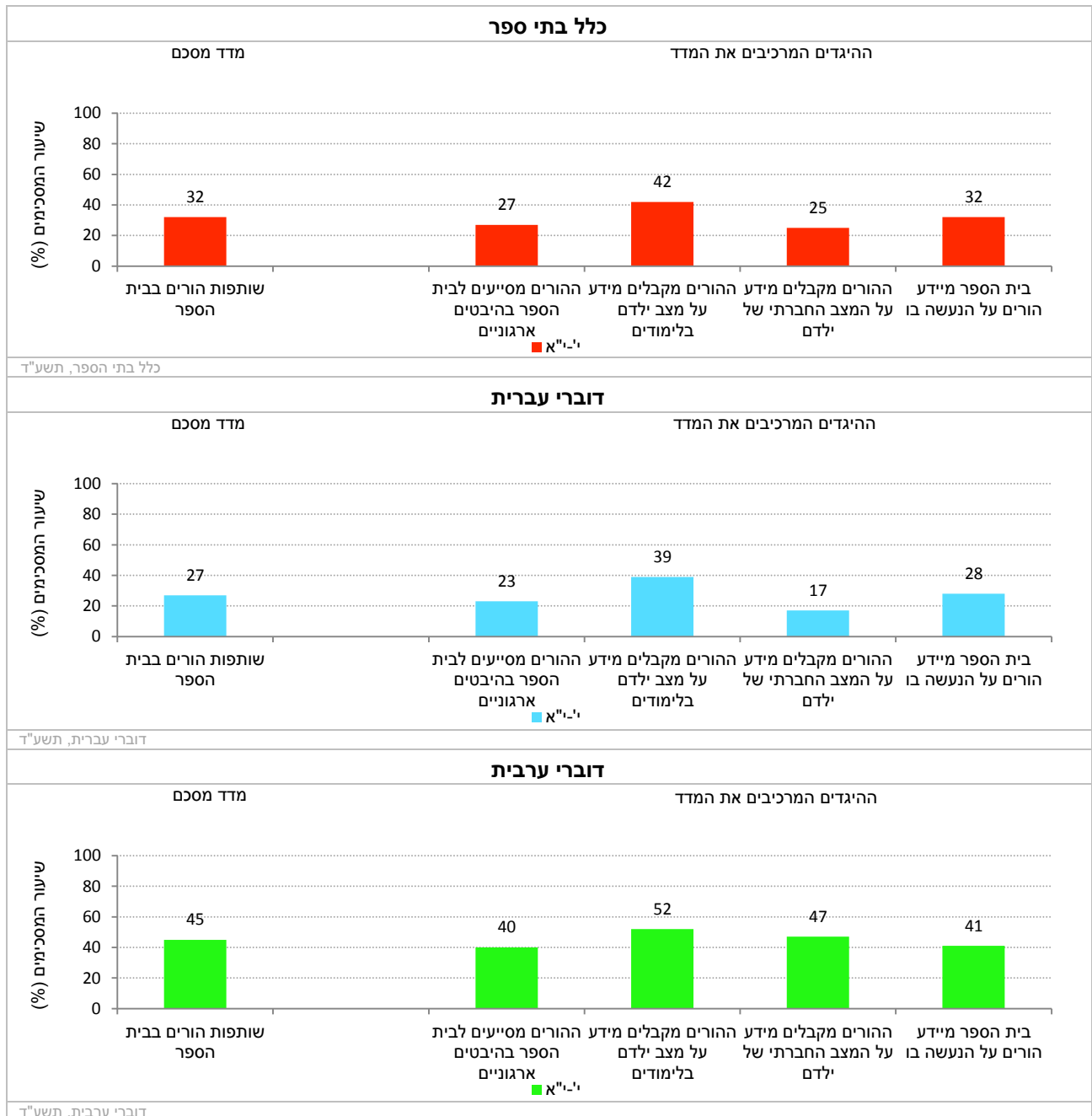
תרשים 18: דיווחי תלמידים בחט"ע על שותפות הורים בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 19 מוצגים נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית לפי דיווחי תלמידים בחט"ע.

תרשים 19: דיווחי תלמידים בחט"ע על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

3.2. מעורבות הורים בבית הספר – דיווחי מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כהשלמה למדד "שותפות הורים בבית הספר" שנתוניו הוצגו לעיל, בקשנו לבחון גם את תפיסת המורים המחנכים באשר להיבטים נוספים של מעורבות ושיתוף ההורים בנעשה בבית הספר. במסגרת זו נבדקו שני היבטים: מעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות וכן מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון לימודים.

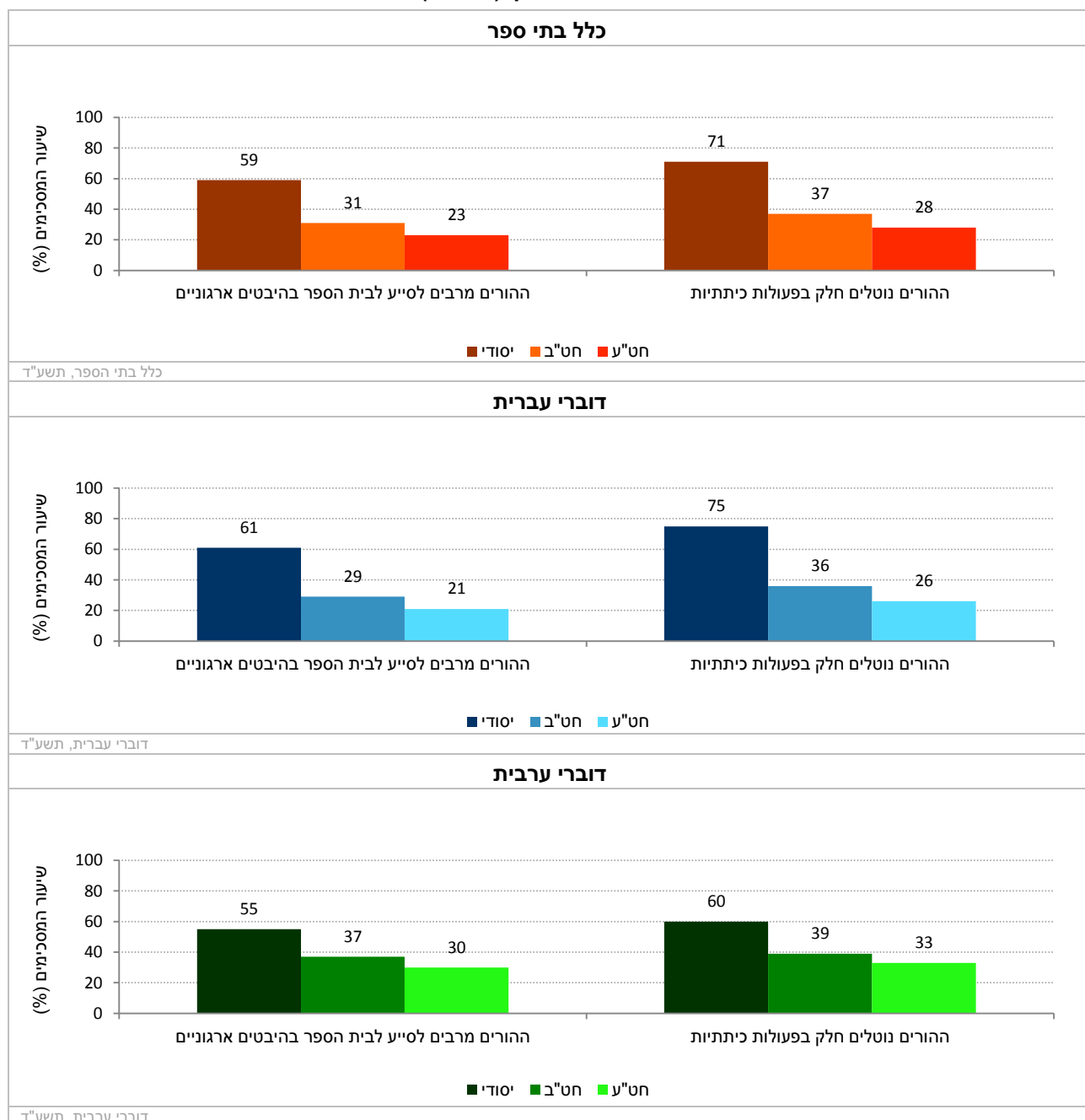
3.2.1 מעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות – דיווחי מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

להלן, מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: מעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות*
א. "הורים של תלמידים בכיתתך מרבים לסייע לבית הספר בהיבטים ארגוניים כמו: ארגון אירועים, מסיבות, שיפור חזות וכו'"
ב. "הורי תלמידים מן הכיתה נוטלים חלק בפעולות כיתתיות"

*בשנה"ל תשע"ד הועברו היגדים אלו בקרב מורים מחנכים בלבד, לפיכך לא ניתן להשוות את נתוני ההיגדים לנתונים שפורסמו בעבר בדוחות המיצ"ב

דיווחי מורים מחנכים על מעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ד)

3.2.2 מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון הלימודים – דיווחי מורים מחנכים

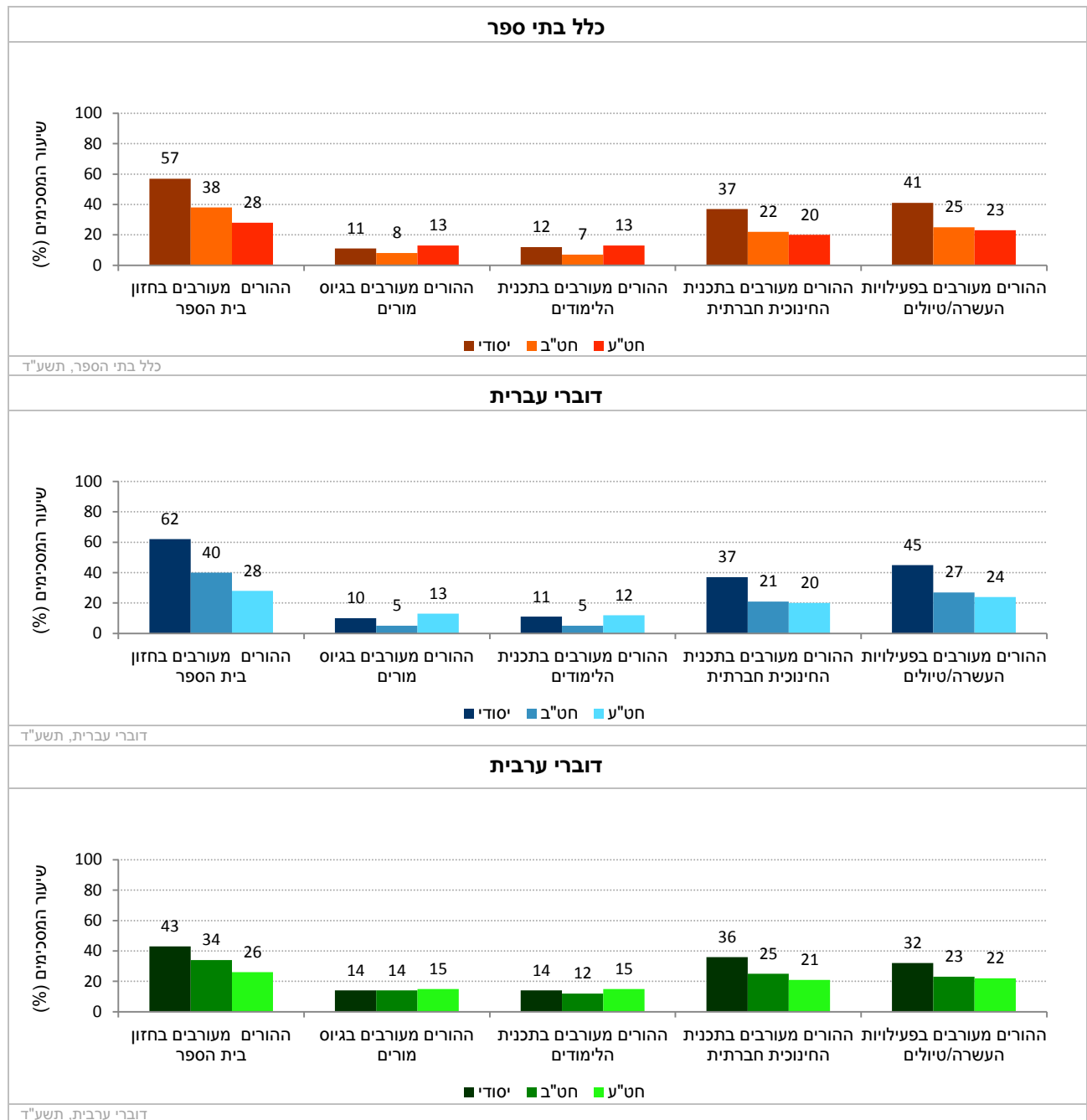
ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בנוסף להיגדים העוסקים במעורבות הורים בפעילויות כיתתיות ובית ספריות התבקשו מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע להשיב על חמישה היגדים נוספים העוסקים במידת המעורבות של ההורים בחזון הבית ספרי, בגיוס מורים, בתכנית הלימודים ובפעילויות העשרה. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו לראשונה בשנת הלימודים תשע"ד בקרב מורים מחנכים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון לימודים
א. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בחזון בית הספר"
ב. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בגיוס מורים"
ג. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית הלימודים"
ד. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית החינוכית החברתית"
ה. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בפעילויות העשרה/טיולים"

תרשים 21: דיווחי מורים מחנכים על מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון הלימודים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 16-21:

שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- המדד המסכם שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים נבדק לראשונה בשנה"ל תשע"ד. מבט כללי על הנתונים מגלה כי שיעורי המורים המדווחים על שותפות הורים בבתי"ס גבוהים יותר בבתי"ס יסודיים (79% מהמורים מדווחים כך) בהשוואה לחט"ב וחט"ע (כ-70% בלבד).
- בבתי"ס דוברי עברית שיעורים גבוהים יותר של מורים מדווחים על שותפות הורים בבית הספר בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית. הפער נצפה בכל שלבי הגיל (83% בהשוואה ל-67% ביסודי, 74% בהשוואה ל-61% בחט"ב ובחט"ע).
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי ההיגד עליו נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בשני מגזרים השפה עוסק ביידוע ההורים על הנעשה בבית הספר ואילו ההיגד עליו נרשמו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר הוא שיתוף נציגי הורים בקבלת החלטות בבתי ספר דוברי ערבית.

עדכון ההורים בכיתה ביחס למצבם הלימודי והחברתי של התלמידים – דיווחי מורים מחנכים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, שיעורים גבוהים של מורים מחנכים מדווחים כי הם מעדכנים באופן קבוע את ההורים ביחס למצבם הלימודי של התלמידים (93% ביסודי, כ-85% בחט"ב ובחט"ע). שיעורי המדווחים בחט"ב ובחט"ע בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים יותר בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.
- כ-90% מהמורים ביסודי וכ-80% מהמורים בחט"ב ובחט"ע מדווחים שהם מעדכנים באופן קבוע את ההורים ביחס למצבם החברתי של ילדיהם. שיעורי הדיווח בשלב חינוך חט"ב וחט"ע גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי העברית.

שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, כשליש מתלמידי כיתות י"א מדווחים על יחסים חיוביים בין ביה"ס להורים. שיעור התלמידים המדווחים על שותפות הורים בבתי"ס דוברי ערבית גבוה יותר משמעותית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית (45% לעומת 27%, בהתאמה).
- בחינת המגמות לאורך שנים (תשע"ב-תשע"ד) מצביעה על עליה קלה בשיעורי הדיווח בקרב דוברי עברית ועל ירידה בקרב דוברי ערבית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, כי 39% מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם הלימודי, בעוד שרק 17% מהם מדווחים כי הוריהם מקבלים מידע שוטף על מצבם החברתי. בבתי ספר דוברי ערבית, הפער קטן בהרבה: 52% לעומת 47%, בהתאמה. באופן כללי, בכל ההיגדים, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו על מעורבות גדולה יותר של ההורים לעומת בתי"ס דוברי עברית.

מעורבות הורים בבית הספר – דיווחי מורים מחנכים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- שיעורי המסכימים עם ההיגד "הורים מרבים לסייע לבית הספר בהיבטים ארגוניים" גבוה יותר בבתי ספר יסודיים (59%) בהשוואה לדיווחי מורים מבתי ספר משלב חינוך חט"ב (31%) וחט"ע (23%).
- גם שיעורי המסכימים עם ההיגד "הורים נוטלים חלק בפעולות כיתתיות" גבוה יותר בבתי ספר יסודיים (71%) בהשוואה לדיווחי מורים מבתי ספר משלב חינוך חט"ב (37%) וחט"ע (28%).
- בהשוואה בין המגזרים, שיעורי המסכימים עם שני ההיגדים גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בשלב גיל יסודי, בניגוד לשלב גיל חט"ב וחט"ע שם שיעורי המסכימים גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית.

מעורבות הורים בתכנית העבודה הבית ספרית ובתכנון הלימודים – דיווחי מורים מחנכים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- שיעורי המסכימים עם ההיגד "הורים מעורבים בחזון בית הספר" הם הגבוהים ביותר בהשוואה ליתר ההיגדים בשני המגזרים ובשלושת שלבי החינוך. שיעורי הדיווח על היגד זה עומדים על 57% בשלב גיל יסודי, על 38% בשלב גיל חט"ב ועל 28% בחט"ע. בהיגד זה שיעורי הדיווח בקרב דוברי ערבית גבוהים יותר בהשוואה לדוברי ערבית בכל שלבי הגיל.
- שיעורי המסכימים עם ההיגדים "הורים מעורבים בתכנית החינוכית החברתית" ו-"הורים מעורבים

בפעילויות העשרה/טיולים" עומדים על כ- 40% בשלב גיל יסודי ועל כ- 25% בחט"ב ובחט"ע. בהיגד העוסק במעורבות בפעילויות העשרה/טיולים, שיעורי ההסכמה גבוהים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית (בעיקר בשלב הגיל יסודי), ואילו בהיגד העוסק במעורבות הורים בתכנית חינוכית חברתית לא נרשמו הבדלים בין המגזרים בשיעורי ההסכמה ביסודי ובחט"ע ואילו בחט"ב שיעורי ההסכמה גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.

■ שיעורי המסכימים על ההיגדים "הורים מעורבים בגיוס מורים" ו-"הורים מעורבים בתכנית הלימודים" הם הנמוכים ביותר בהשוואה ליתר ההיגדים שנבדקו בהיבט זה. שיעורי ההסכמה עומדים בשני ההיגדים על כ- 12% ביסודי ובחט"ע ועל כ- 8% בחט"ב. בהשוואה בין מגזרים, בשני ההיגדים, שיעורי ההסכמה גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית.

4. תחושת מוגנות וביטחון

נושא האלימות בבתי הספר הוא אחד הנושאים החשובים שעומדים על סדר יומם של מערכת החינוך ושל השיח הציבורי בישראל בשנים האחרונות. גם בית ספר המצטיין במוטיבציה גבוהה של התלמידים ובהשקעה רבה של הצוות עלול להיכשל בהשגת יעדיו, אם באי בית הספר סובלים מאלימות ופועלים באווירה של פחד והיעדר מוגנות.

תת פרק זה מתמקד בחמש סוגיות עיקריות: תחושת המוגנות של התלמידים, דיווחי תלמידים על מעורבות באירועי אלימות, דיווחי תלמידים על פגיעה של מורים, תפיסת התלמידים את מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות בקרבם וכן דיווחי מורים על תחושת המוגנות שלהם.

לתשומת לב: בעוד שבפרקים הקודמים, במרבית המדדים המסכמים וההיגדים ערכים גבוהים יותר הצביעו על תמונת מצב חיובית יותר, הרי שבפרק זה בחלק מהנושאים (היעדר תחושת מוגנות של התלמידים; מעורבות באירועי אלימות; אלימות מילולית; היבטים נוספים של אלימות; פגיעה של מורים בתלמידים; היעדר תחושת מוגנות של מורים) ערכים גבוהים יותר מצביעים דווקא על רמות גבוהות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

4.1. היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווח תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" משקף את קיומה או את אי-קיומה של תחושת ביטחון אישי בקרב התלמידים בבית הספר – תחושה של מוגנות וביטחון מפני אלימות ומפני הצקות (תלמידים אלימים, מריבות בכיתה, חשש לחפציהם). נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

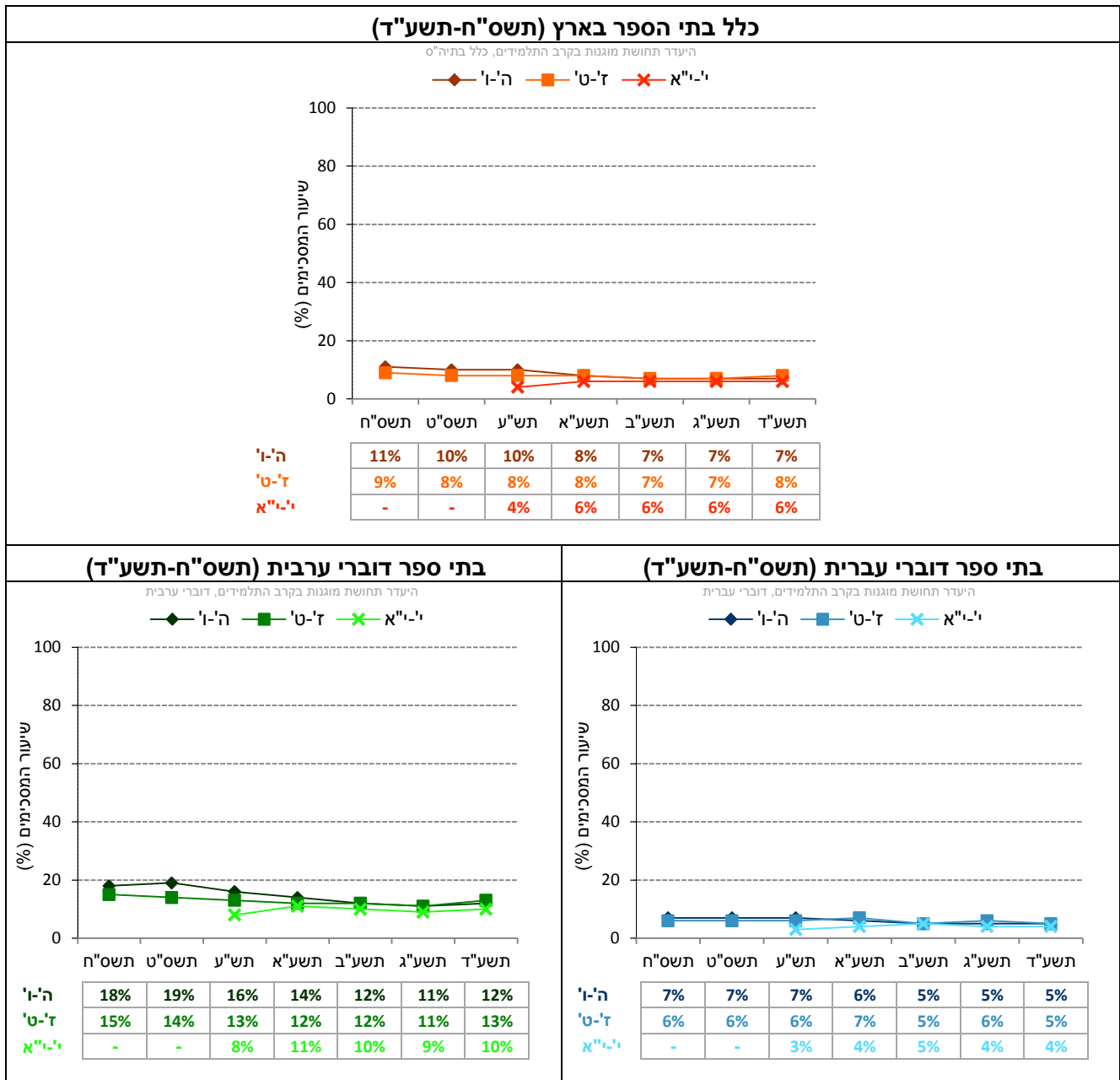
מדד מסכם: היעדר תחושת מוגנות של התלמידים
א. "לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר, כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות"
ב. "לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה, כי אני חושש שיפגעו בי"
ג. "יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 22 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

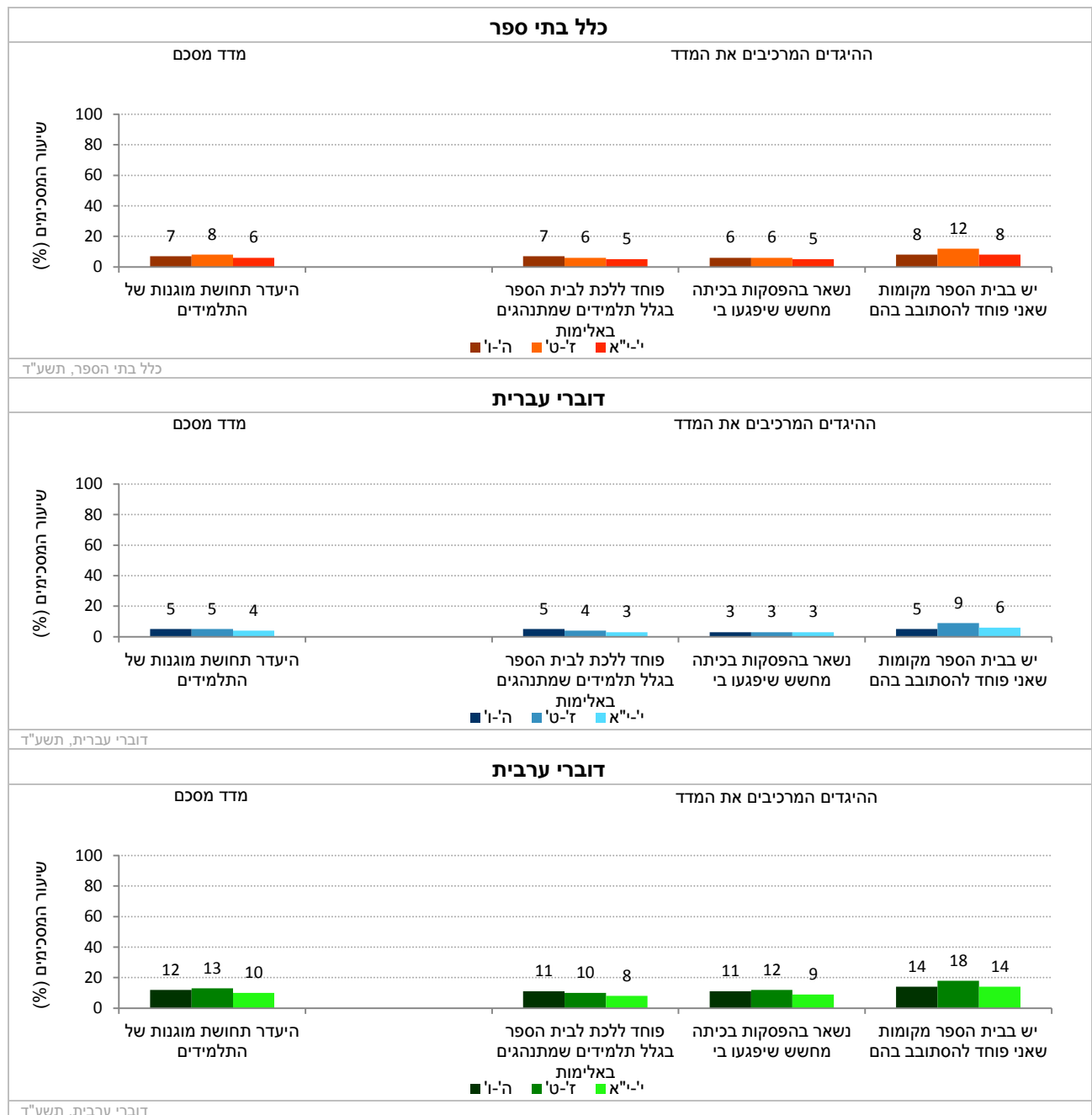
תרשים 22: דיווחי תלמידים על היעדר תחושת מוגנות של התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 23 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי"ס, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 23: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

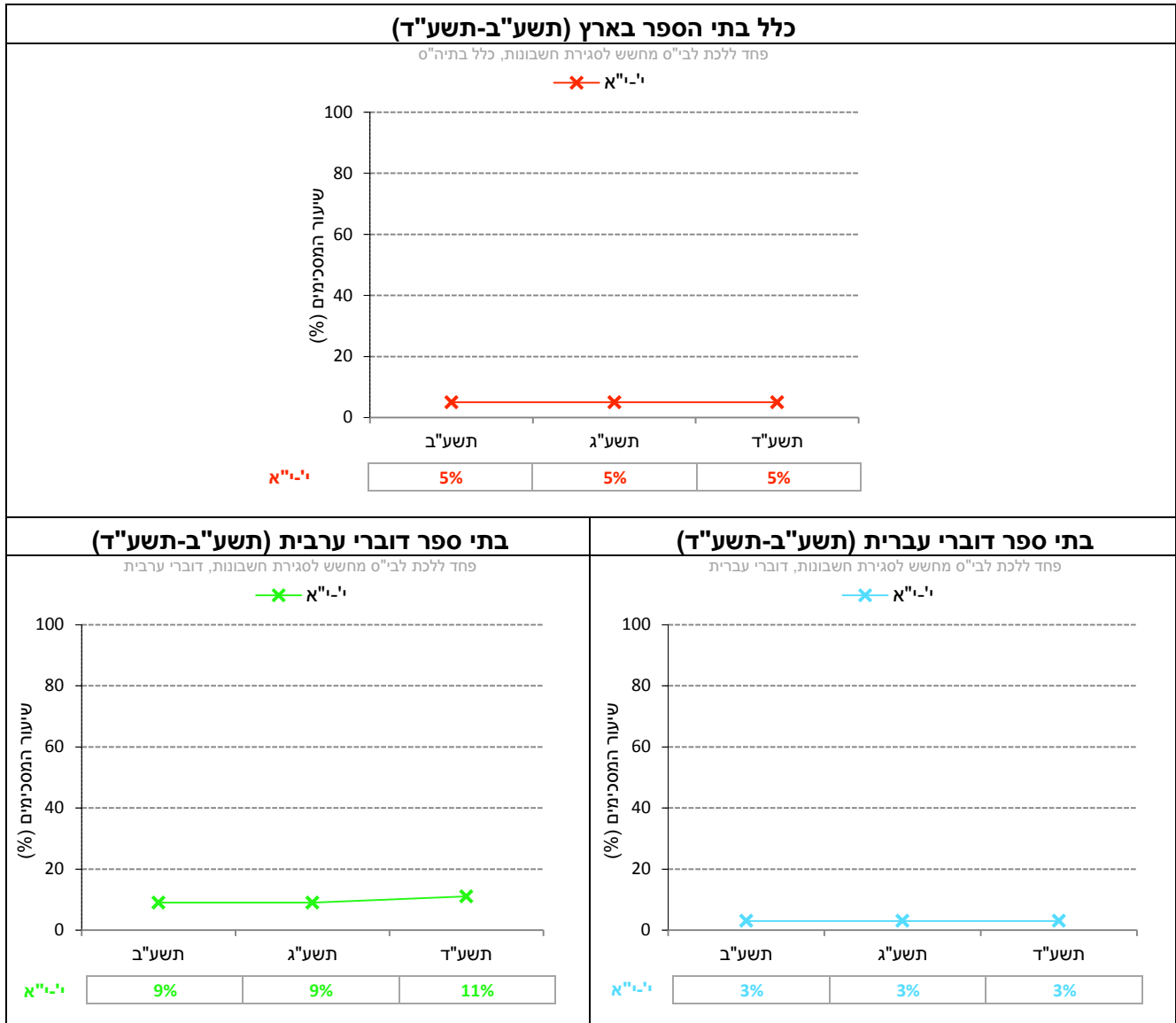

4.2. היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – "סגירת חשבונות" – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים", תלמידים בחט"ע התבקשו להשיב על היגד נוסף העוסק בהיעדר תחושת מוגנות של התלמידים: היגד העוסק בתופעה של "סגירת חשבונות" בין תלמידים מבתי ספר שונים.

השוואה בין שנים של ההיגד (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 24: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר מחשש שיבואו תלמידים מבחוץ לסגור איתי חשבון" בשנים תשע"ב-תשע"ד

4.3. מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על מעורבותם באירועים אלימים בבית הספר במהלך החודש שקדם להעברת השאלונים. התלמידים התבקשו לדווח על טווח רחב של אירועים אלימים, מסוגים שונים ובדרגות חומרה שונות, החל מדחיפות ואיומים, דרך הפצת שמועות, חרמות ונידויים, וכלה בפגיעות שכללו שימוש בחפצים או באגרופים⁵.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מעורבות באירועי אלימות
אלימות
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים דחף אותי"
ב. "בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרוף מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי"
אלימות חמורה
ג. "בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, באבן, בכיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי"
ד. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות"
ה. "בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים"
ו. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך"
אלימות עקיפה
ז. "בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי"
ח. "בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי (למשל באינטרנט או ברכילות מאחורי הגב)"
ט. "בחודש האחרון הטילו עליי 'חרם': קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי"

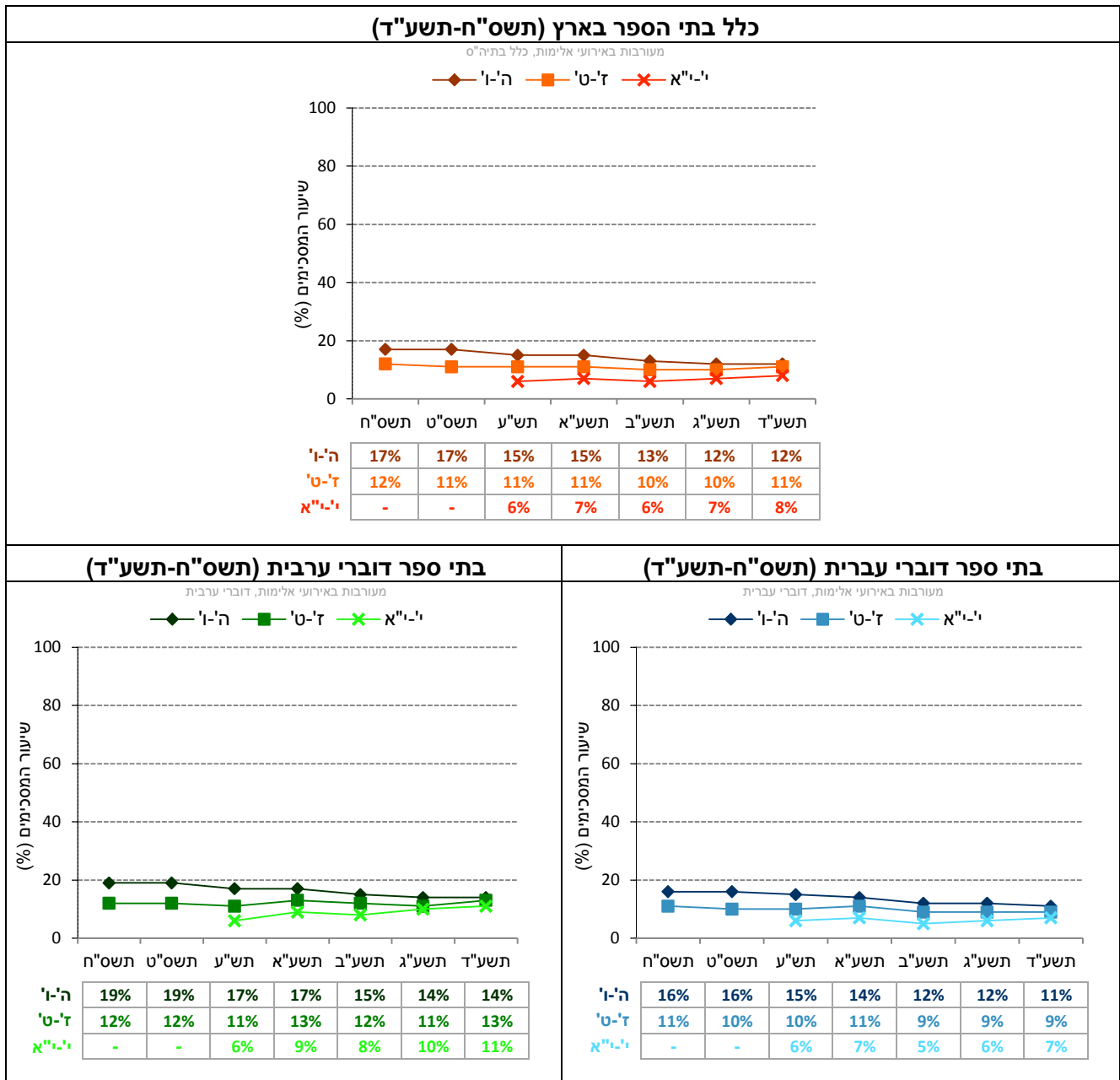
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.2.

⁵ בנושא זה הסתייענו בליווי מקצועי של פרופ' רמי בנבנישתי ובשימוש בכלי המחקר שלו ושל ד"ר מונא חורי-כסאברי ופרופסור רון אסטור. לפירוט נוסף על נושא זה ראו בנבנישתי, ר', חורי-כסאברי, מ', ואסטור, ר' (2005). אלימות במערכת החינוך - דוח מחקר. בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 25 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

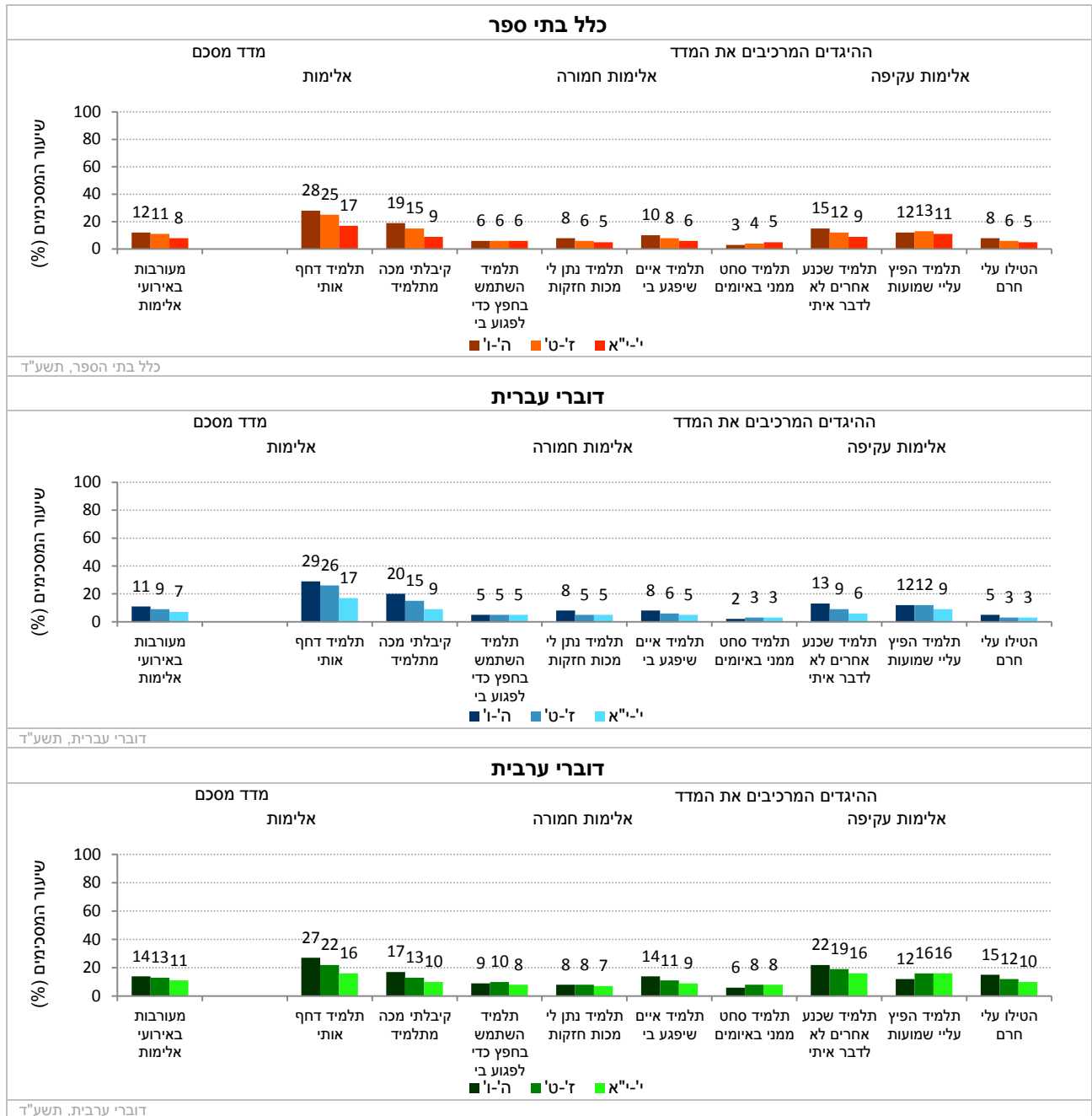
תרשים 25: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 26 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 26: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

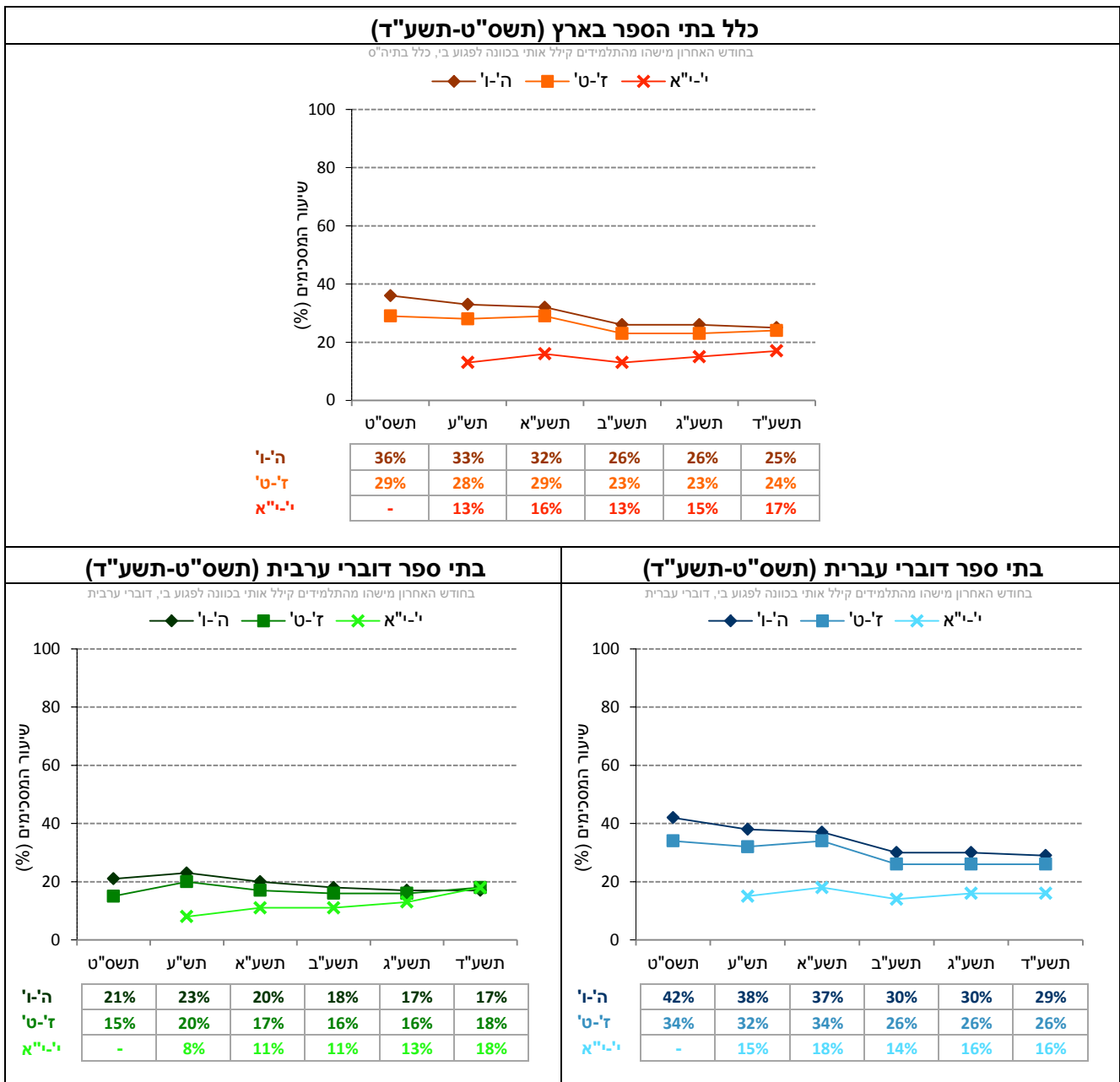
4.4. אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ג

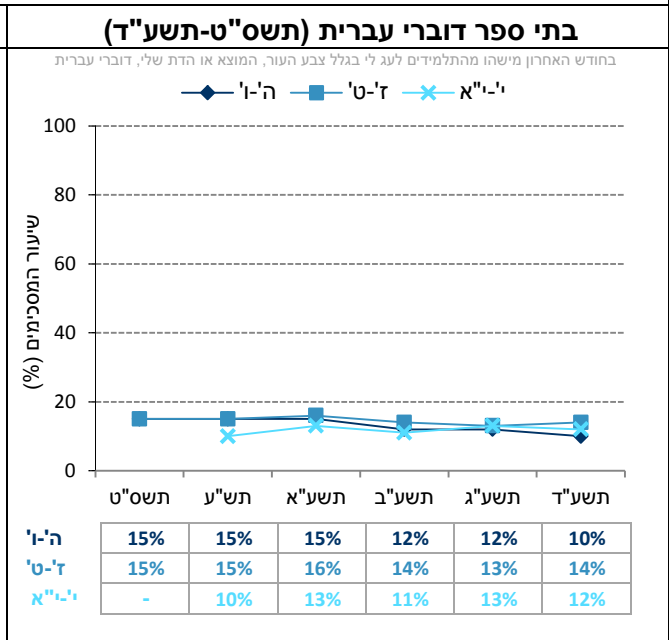
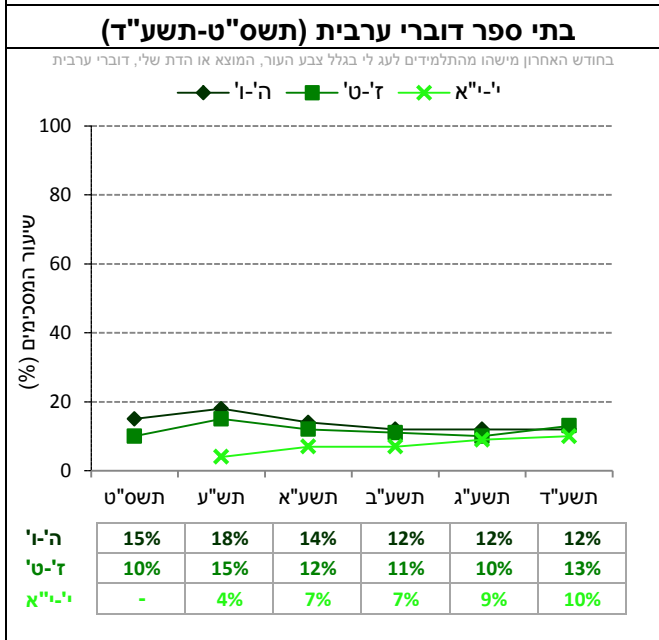
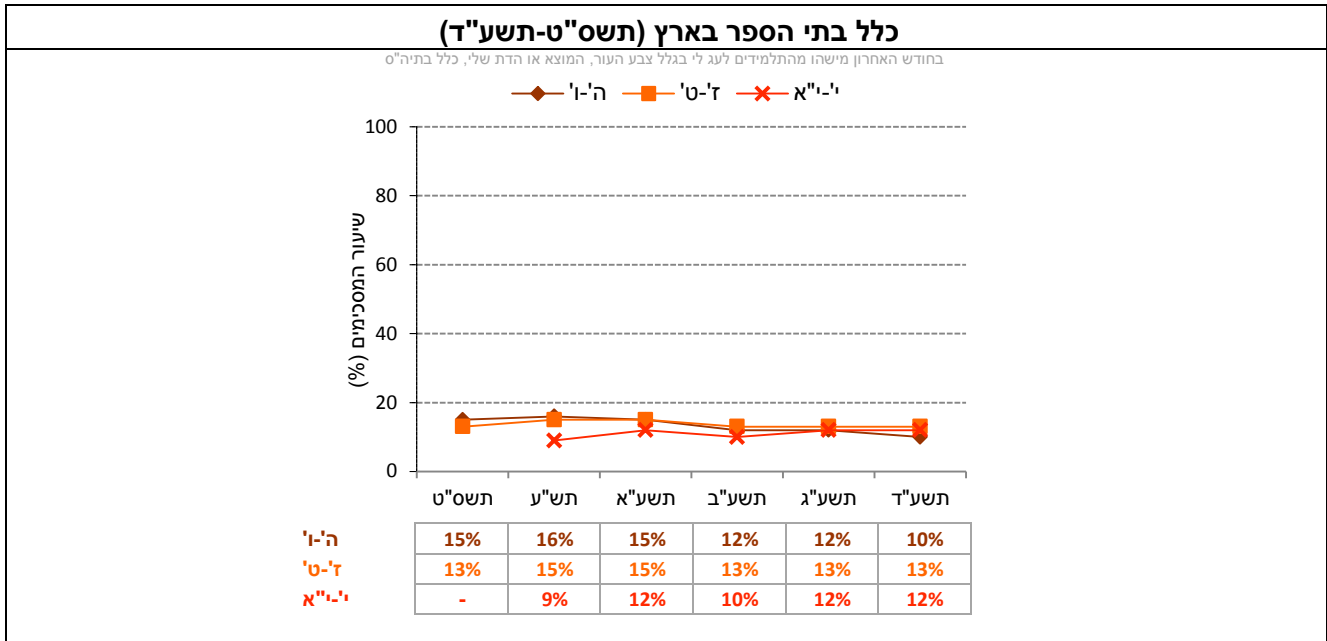
בפרק זה מוצגים נתונים המבקשים לבחון באיזו מידה התלמידים חווים פגיעה מילולית על ידי תלמידים אחרים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשס"ט. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים בנושא אלימות מילולית
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ד)

תרשים 27: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ד

4.5. היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

ההיגדים על אודות היבטים נוספים של אלימות כוללים אירועים של וונדליזם, גניבות ו"חבורות" של תלמידים המתנהגים באופן אלים ופוגעני. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד.

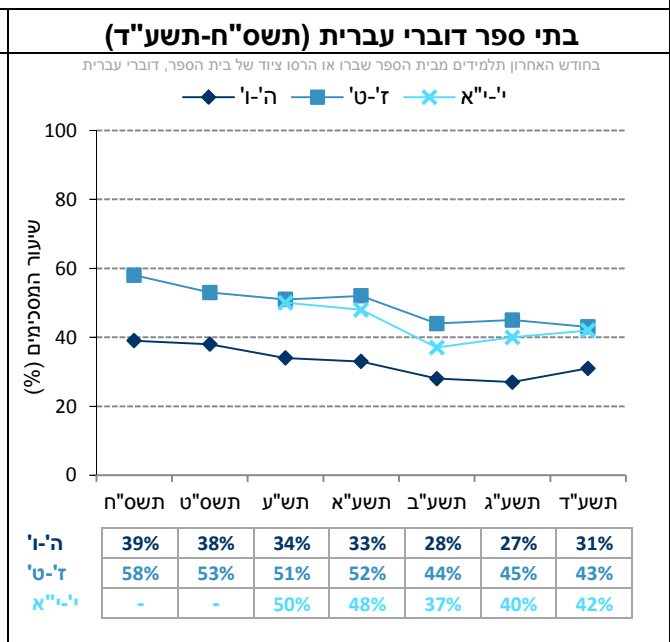
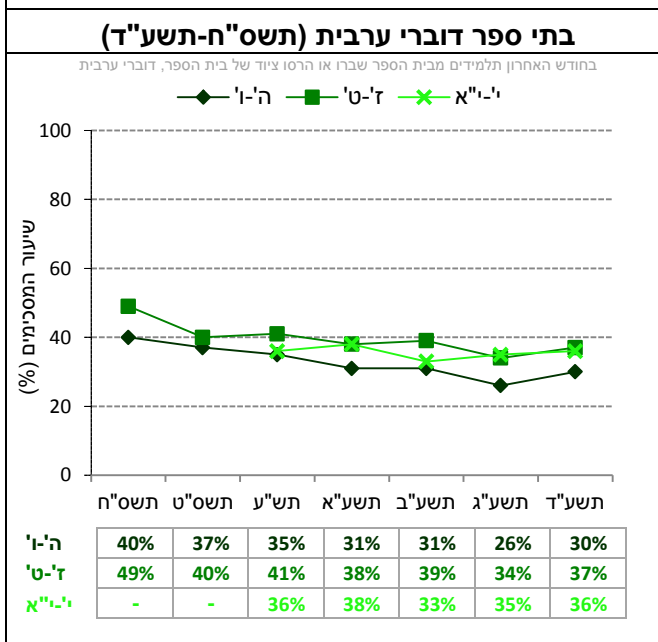
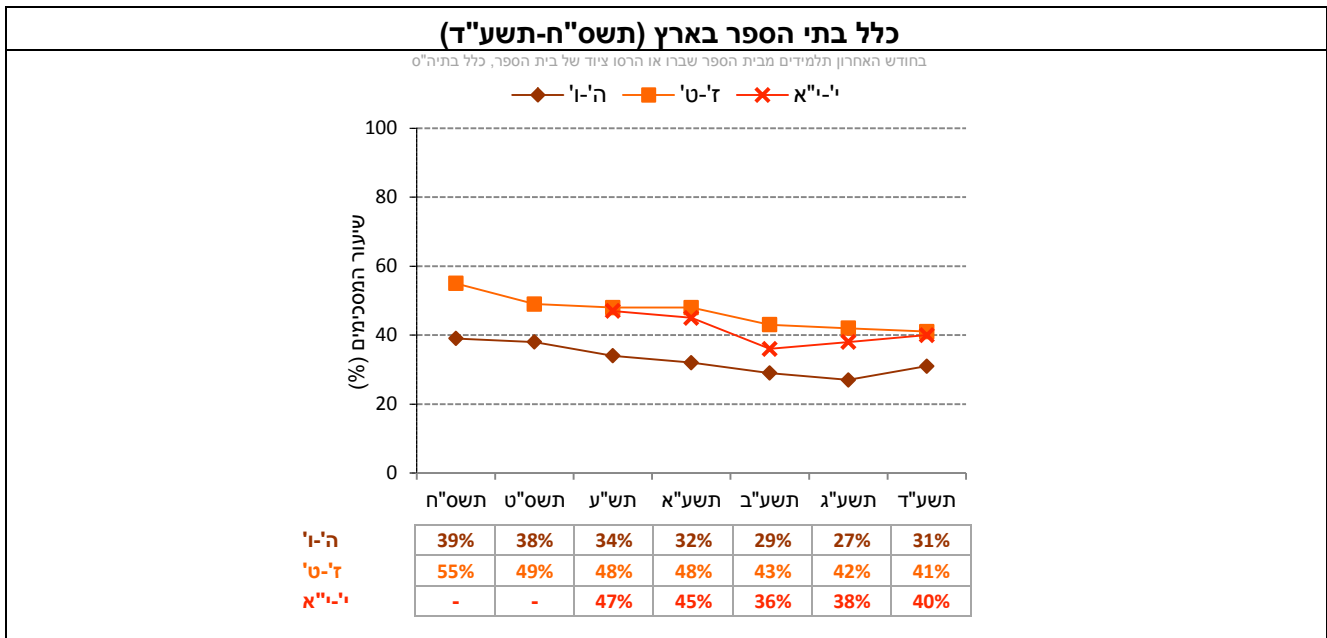
נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט'), חט"ע (י'י"א). להלן פירוט ההיגדים בנושא זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

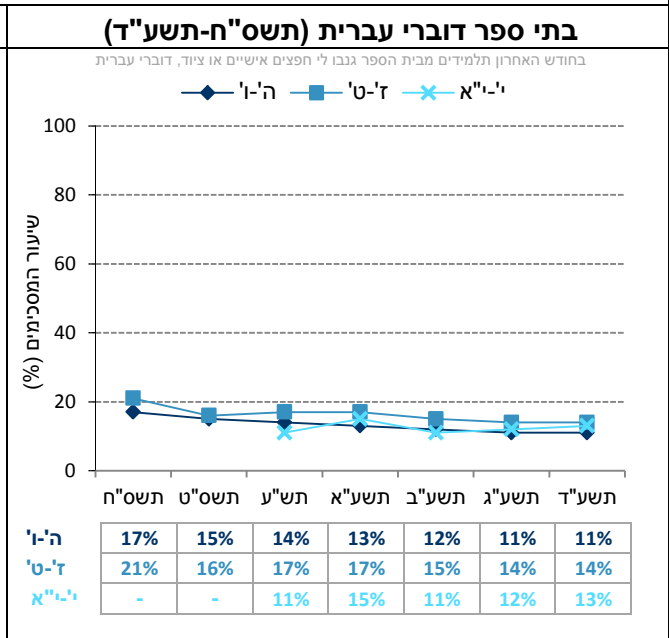
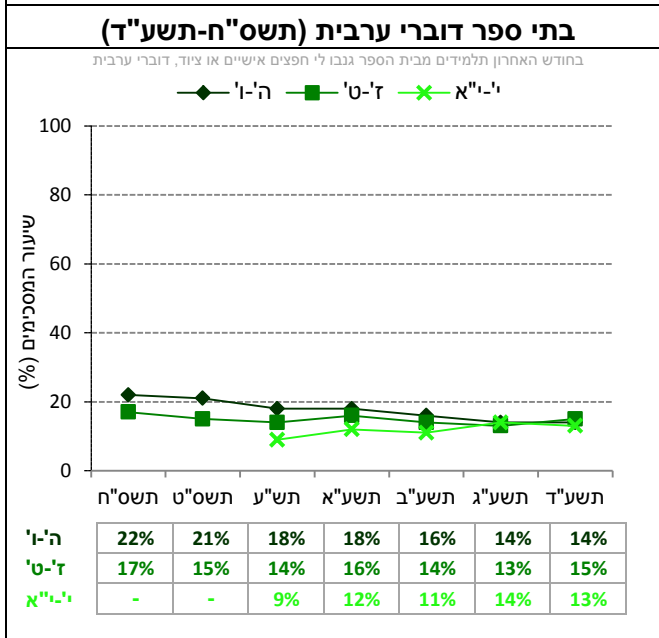
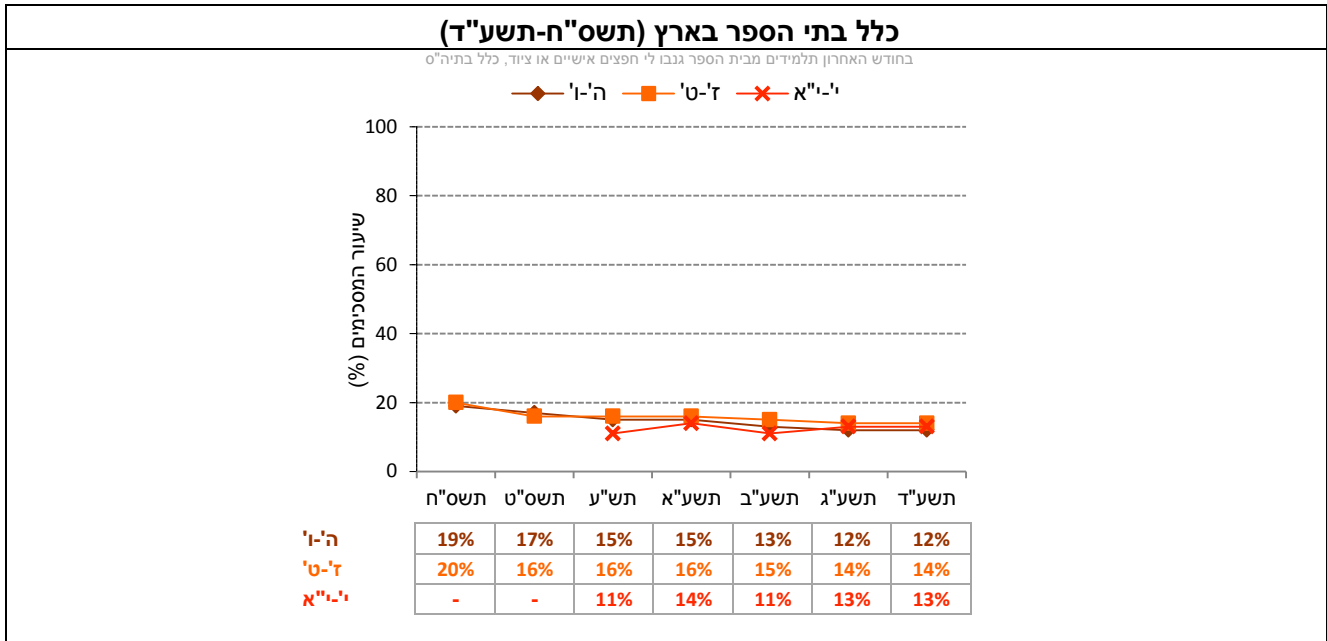
ללא מדד מסכם: היגדים על היבטים נוספים של אלימות
א. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר"
ב. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד"
ג. "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם"

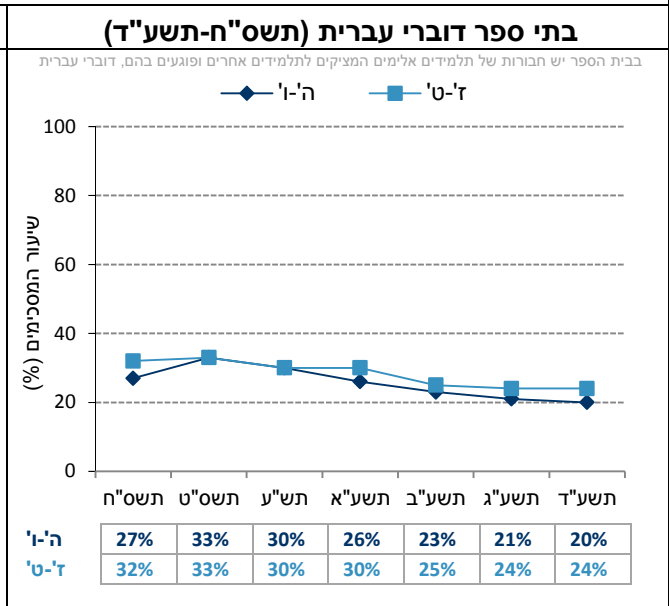
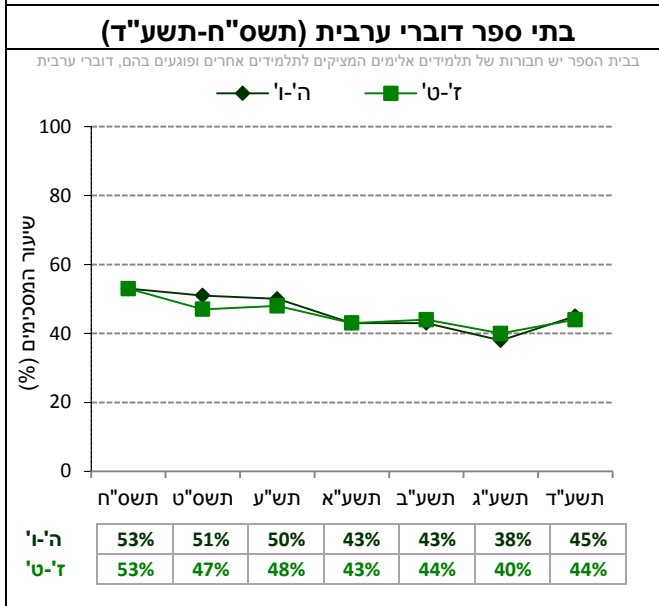
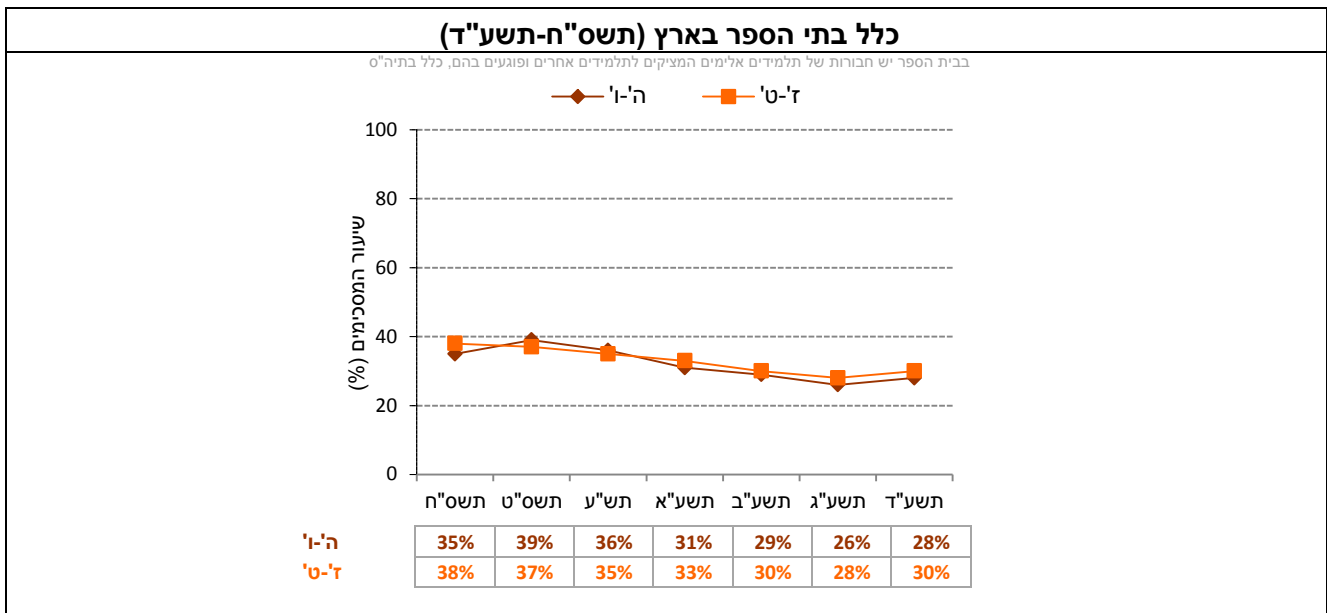
*בתשע"ד לא נאספו נתונים בקרב תלמידי י'י"א

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ד)

תרשים 29: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ד

4.6. מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" מבטא את תפיסות התלמידים בנוגע למאמצי בית הספר ליצור אווירה של מוגנות בקרב התלמידים.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

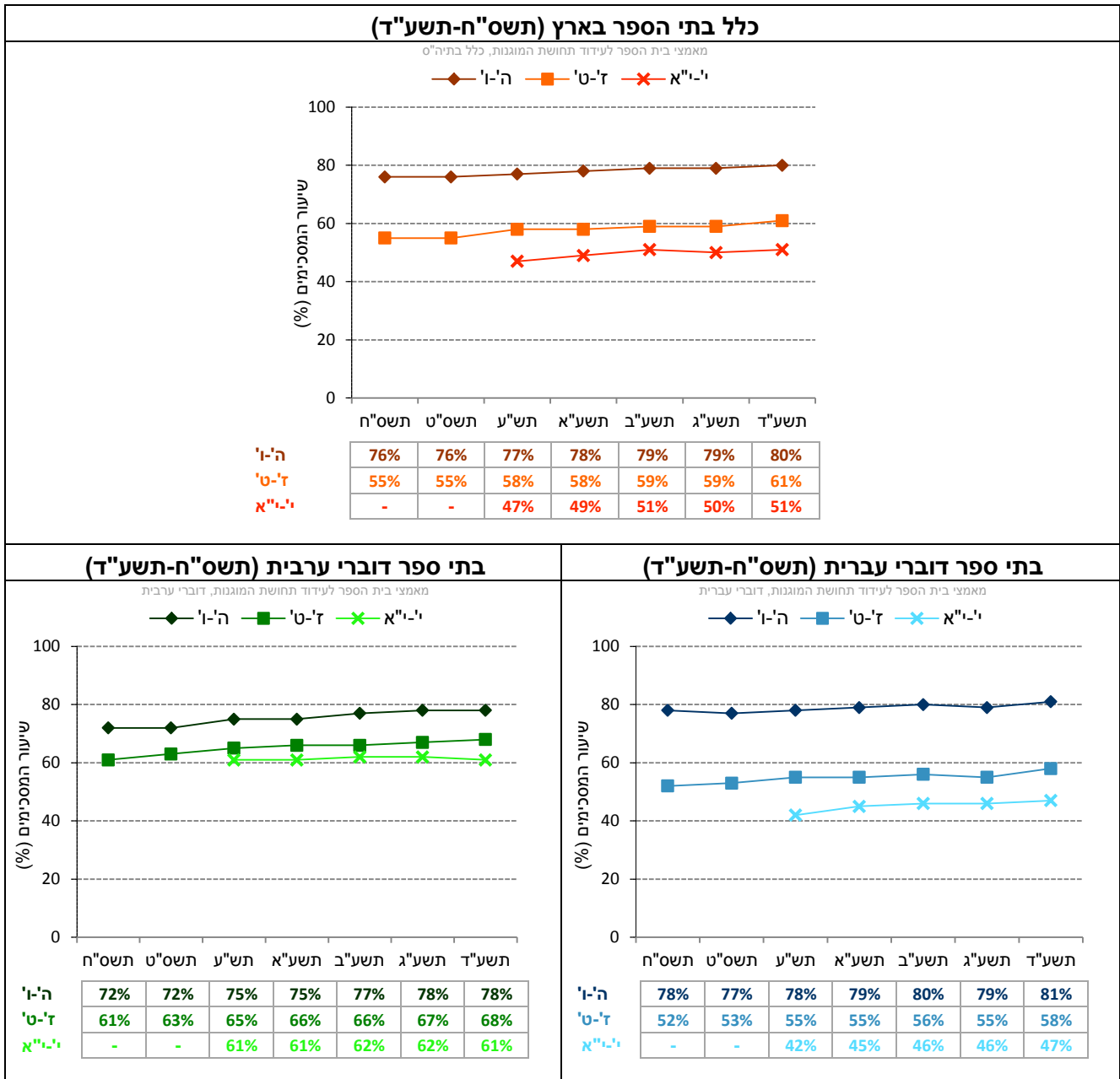
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות
א. "כשיש מקרי אלימות בבית הספר המורים יודעים על כך"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה"
ג. "בהפסקות יש תמיד מורה או כמה מורים בחצר שתפקידם להשיח שלא תהיה אלימות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 32 מוצגים נתונים על המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

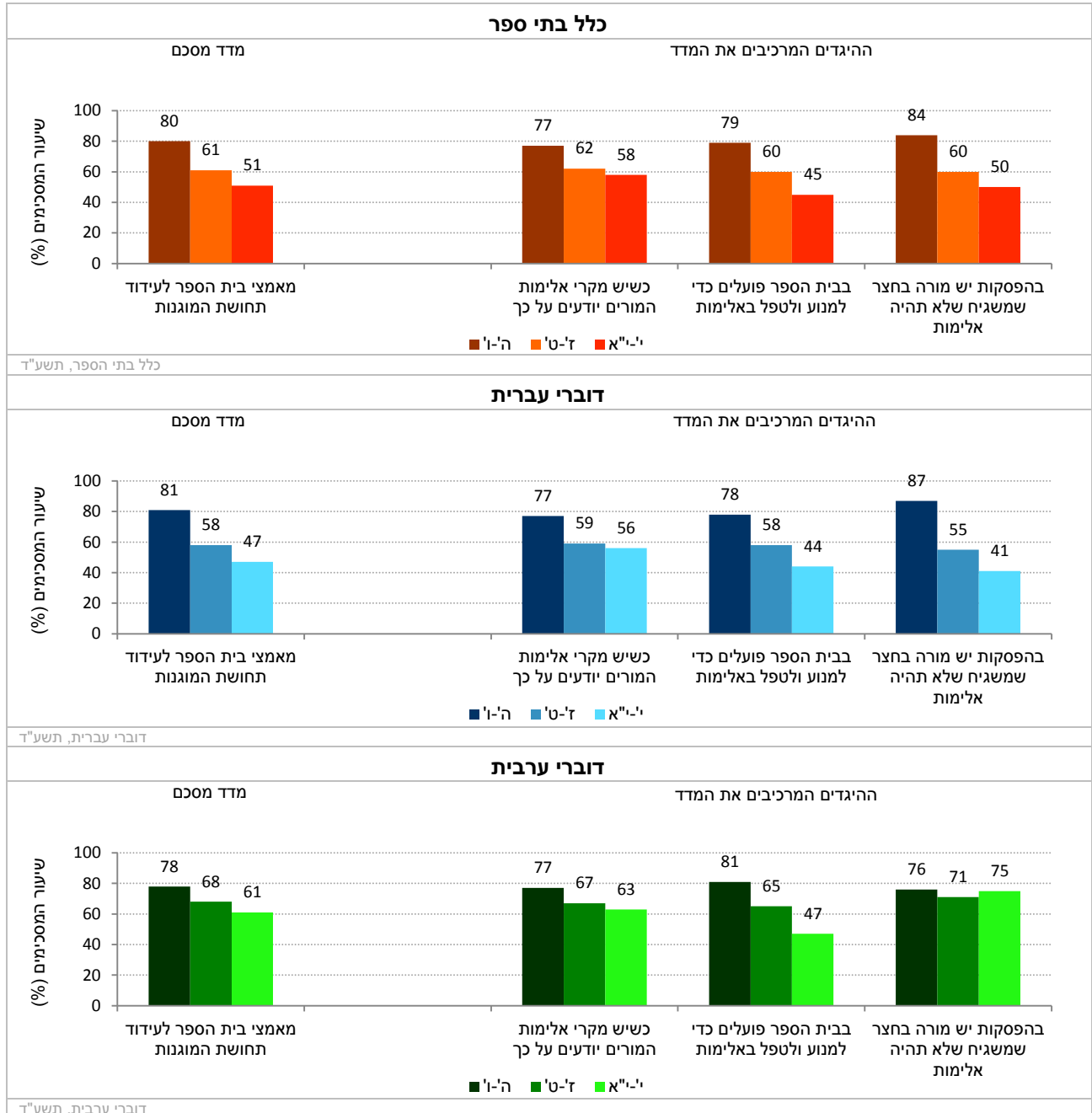
תרשים 32: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 33 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 33: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

4.7. המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות – דיווחי תלמידים בחט"ע

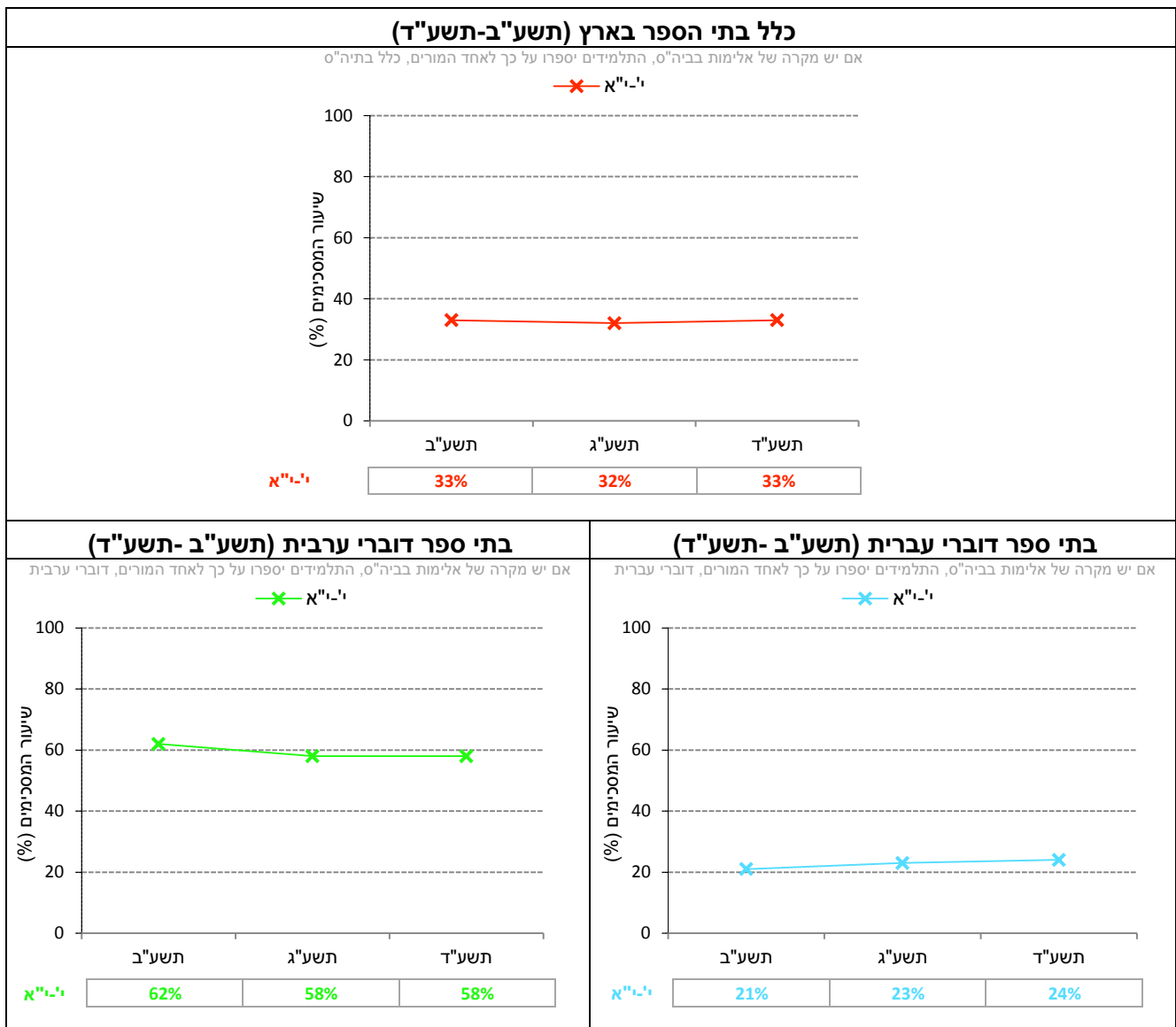
בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות", תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על שני היגדים נוספים, אשר עוסקים במידה בה התלמידים תופסים את המורים ככתובת לדיווח על תופעות של אלימות ובתגובות של מורים למקרי אלימות בבית הספר. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשע"ב.

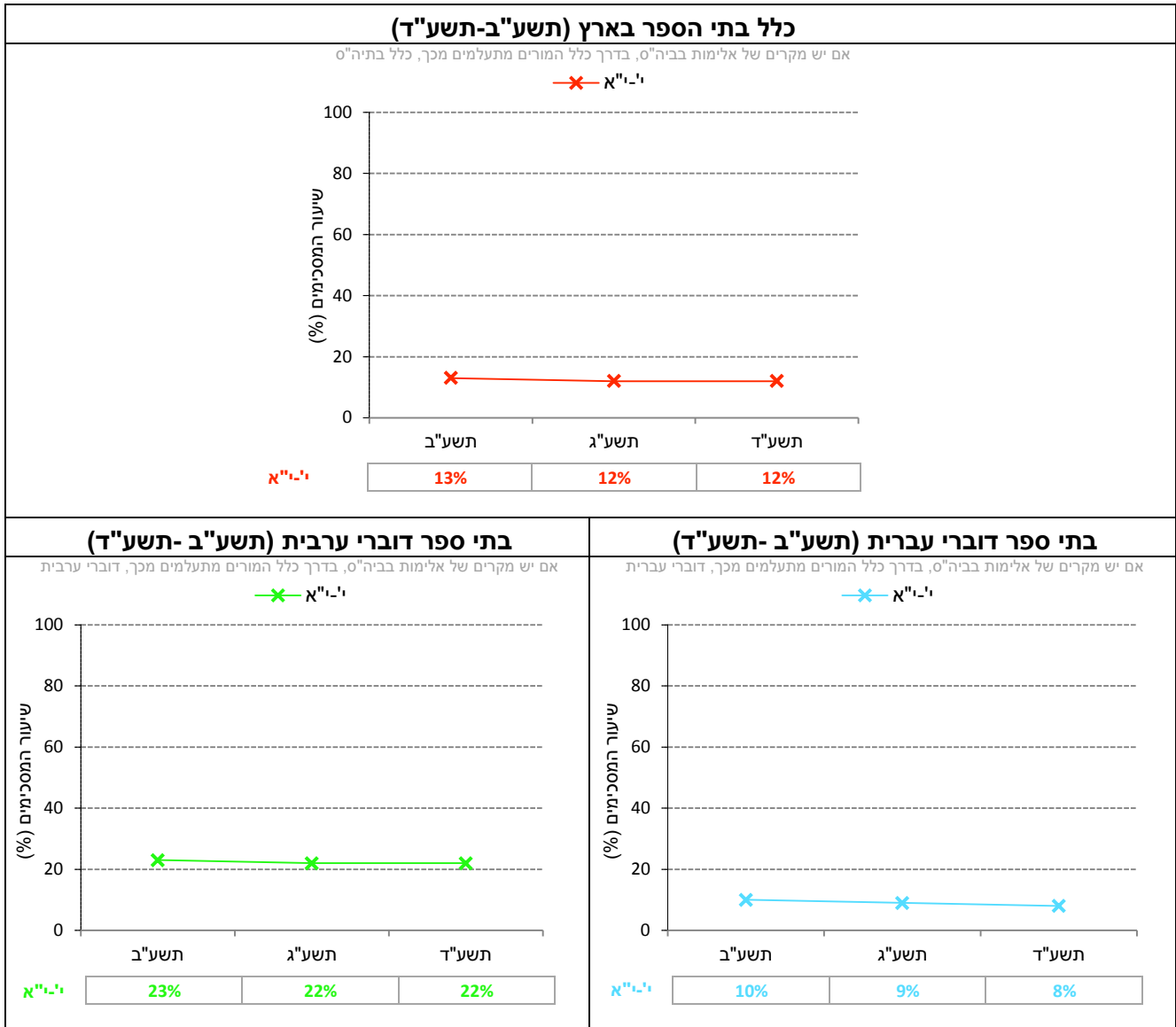
להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: המורים ככתובת לפנייה במקרי אלימות
א. "אם יש מקרה של אלימות בבית הספר, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים"
ב. "אם יש מקרים של אלימות בבית הספר, בדרך כלל המורים מתעלמים מכך"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 34: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אם יש מקרה של אלימות בבית הספר, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים" בשנים תשע"ב-תשע"ד

4.8. פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

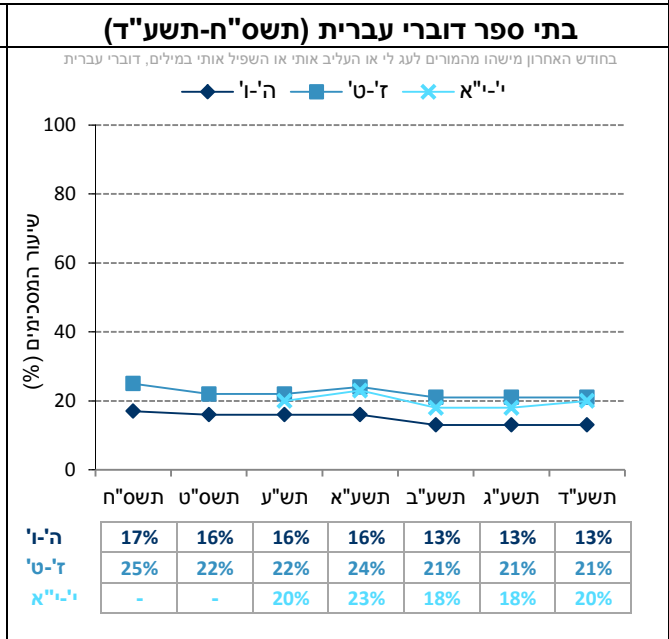
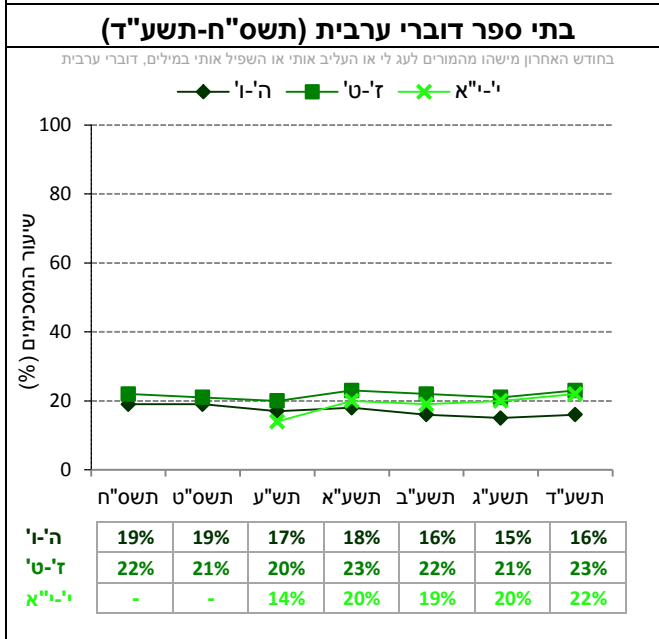
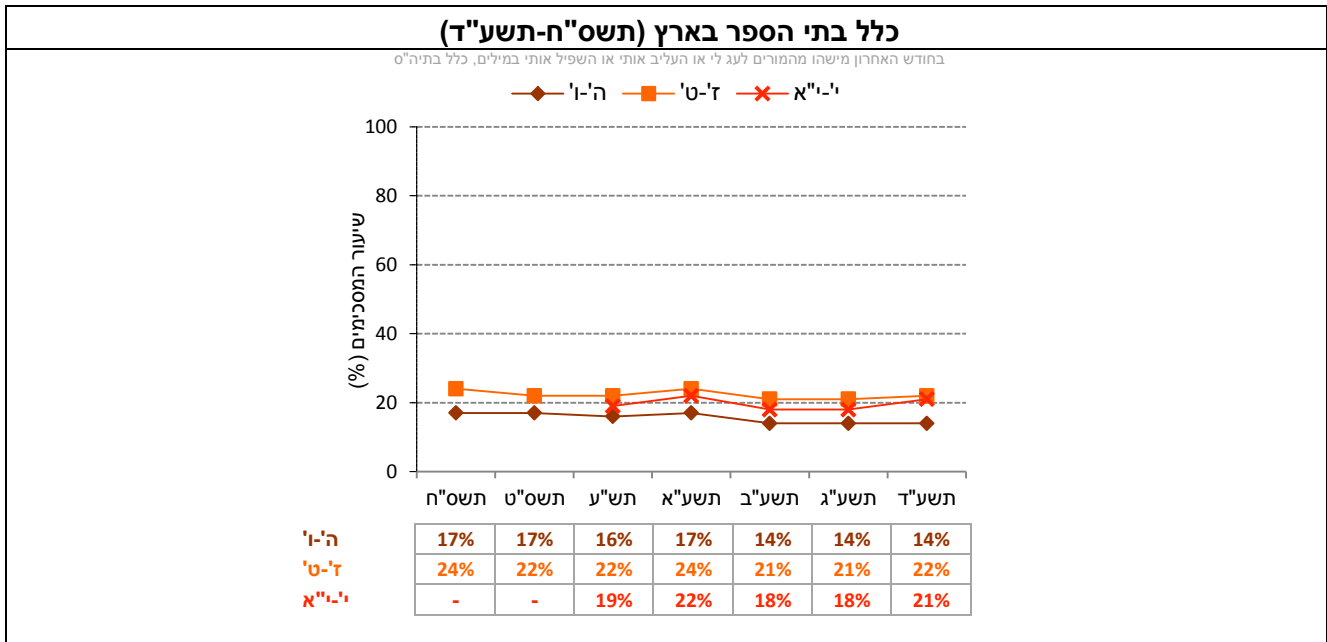
בעוד שבתתי הפרקים הקודמים עסקנו בתפיסות של תלמידים בדבר המידה בה המורים משמשים ככתובת לפניות במקרה של אלימות, הרי שכאן נעסוק באותם מקרים בהם המורים עצמם הם אלו שפוגעים בתלמידים (עפ"י דיווחי התלמידים): האם, ואם כן, באיזו מידה, לפי תפיסת התלמידים, התלמידים חווים פגיעה מילולית ו/או פיזית מצד מוריהם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא). להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

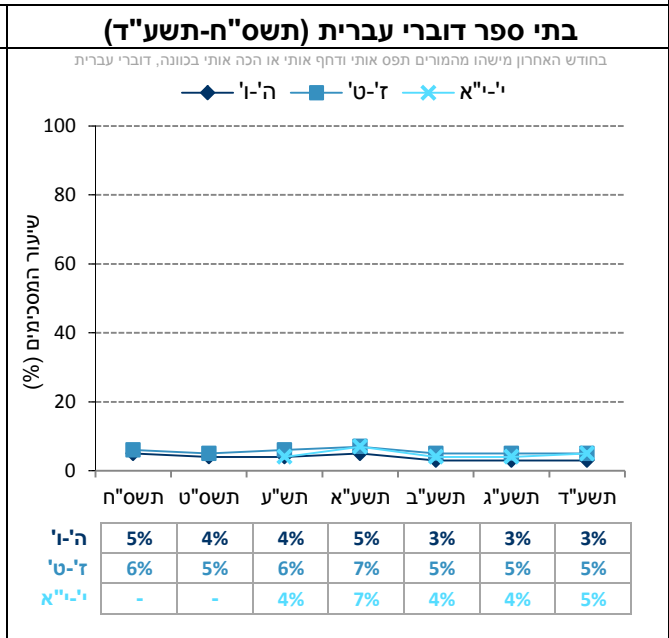
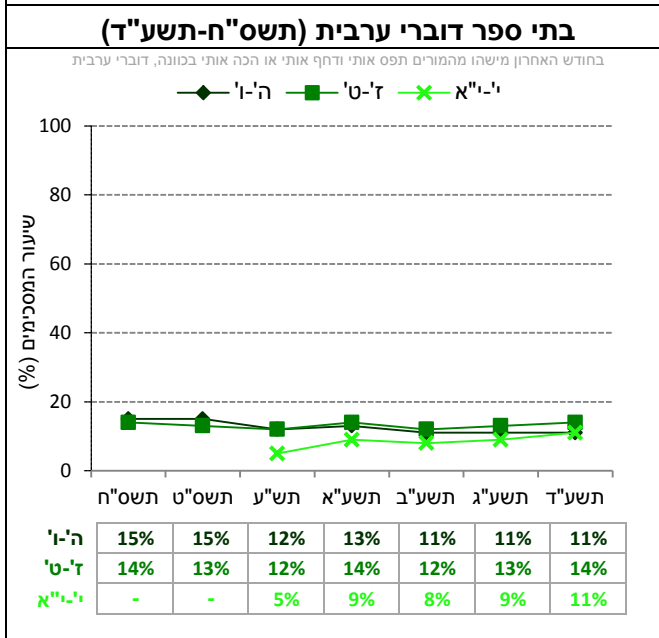
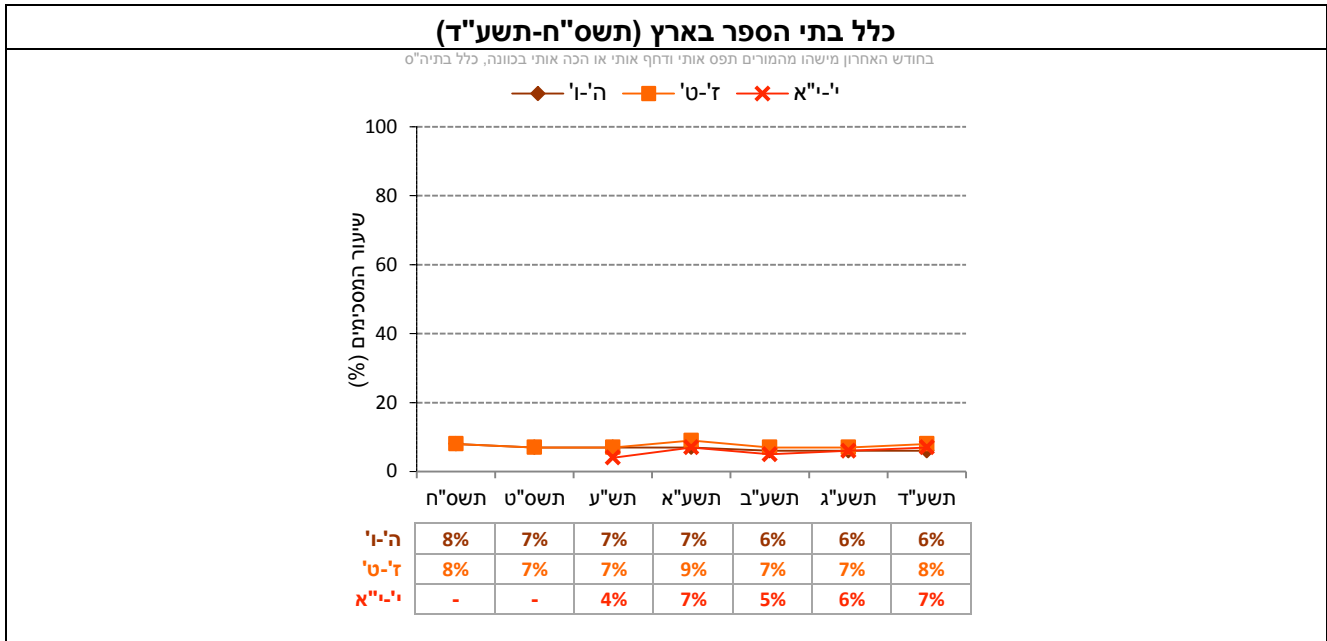
ללא מדד מסכם: היגדים על פגיעה של מורים בתלמידים
א. "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה"

הסבר על אופן החישוב ראו בנספח 1.2.

תרשים 36: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ד

דיווחי התלמידים על ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ד

4.9. היעדר תחושת מוגנות של המורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

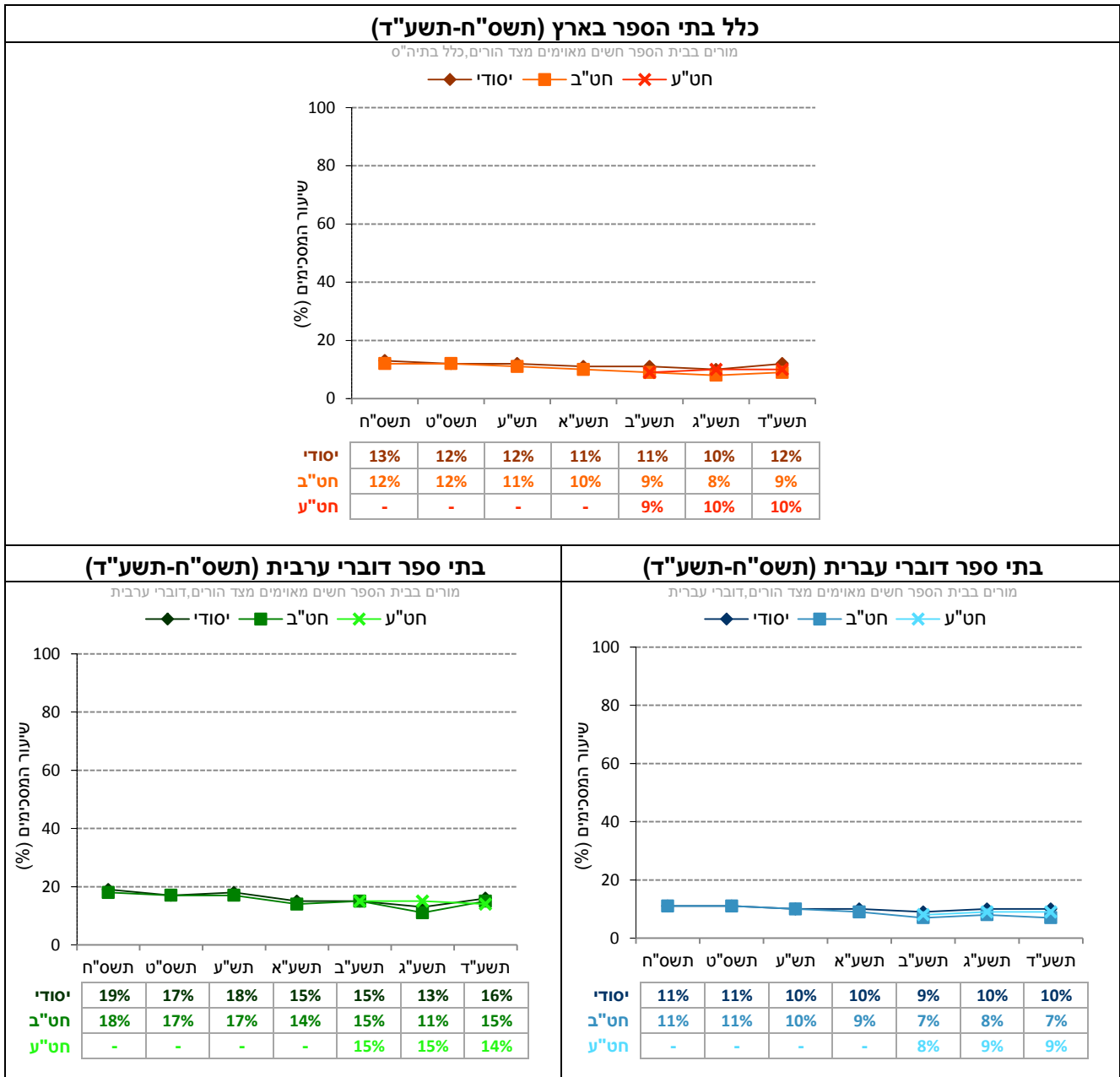
בעוד שתתי הפרקים הקודמים התמקדו בדיווחי תלמידים על תופעות של אלימות, הרי שבתת פרק זה תוצג זווית הראייה של המורים. תת הפרק עוסק בהיעדר תחושת מוגנות של מורים בעת עבודתם בבית הספר. תחושה זו נבדקה באמצעות שני היגדים המשקפים את המידה שבה המורים חשים מאוימים מצד הורים ומצד תלמידים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י"א). להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: היגדים על היעדר תחושת מוגנות של המורים	
א.	"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"
ב.	"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"

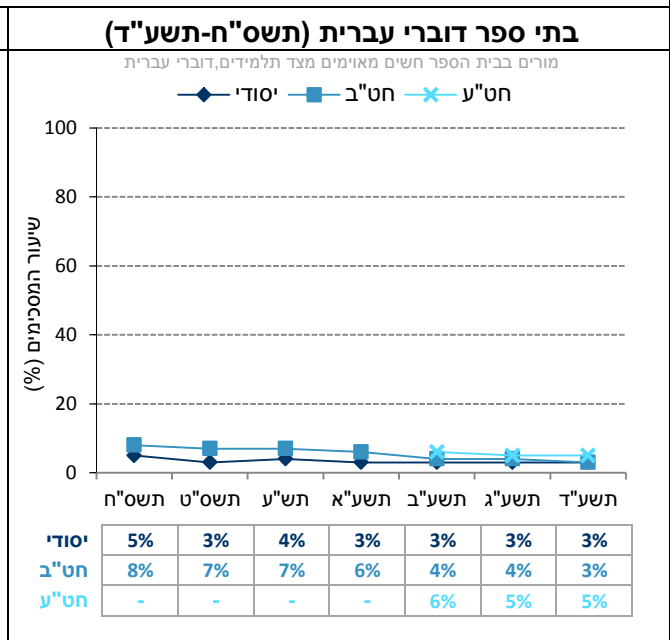
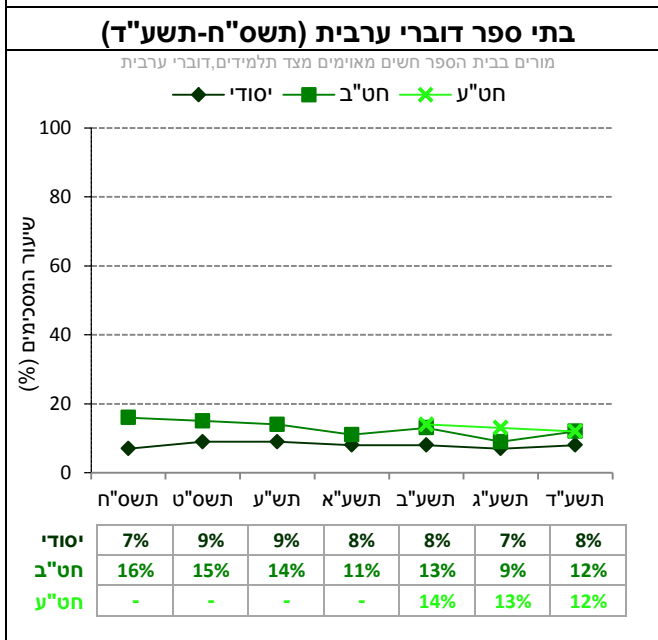
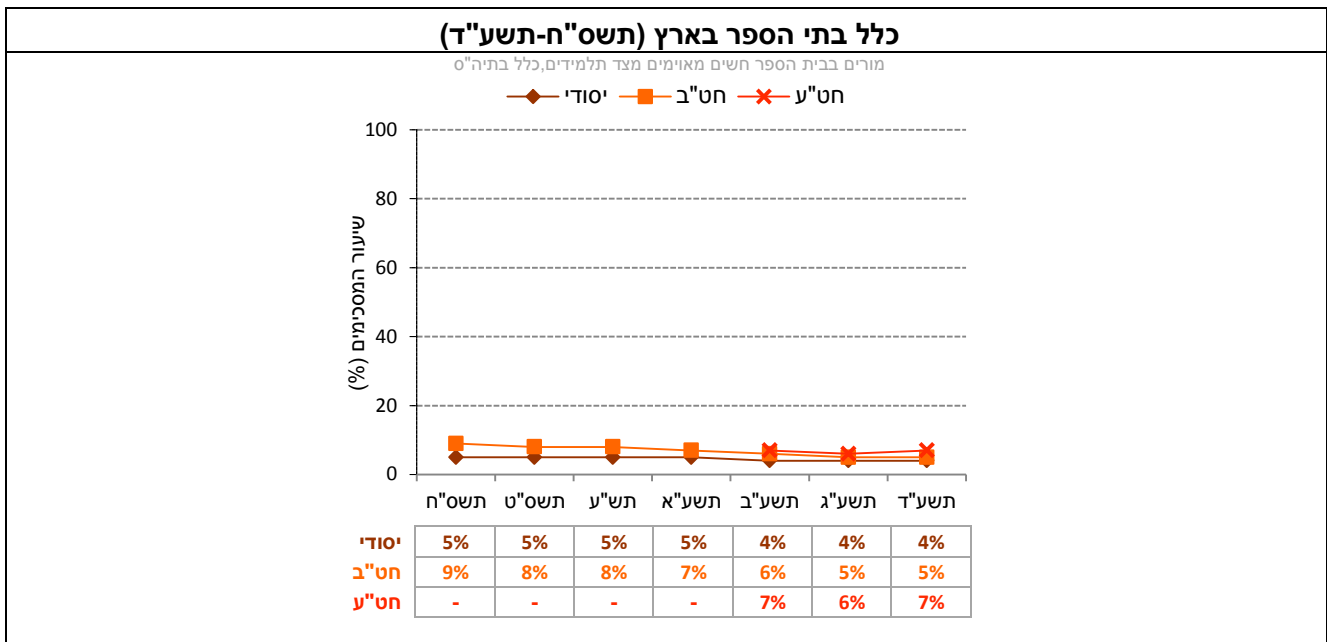
הסבר על אופן החישוב ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של היגדים (תשס"ח-תשע"ד)

תרשים 38: דיווחי המורים על ההיגד: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו" בשנים תשס"ח-תשע"ד

דיווחי המורים על ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו" בשנים תשס"ח-תשע"ד

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 22-39:

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ- 7% מכלל התלמידים בכל שלבי הגיל (יסודי, חט"ב וחט"ע) מדווחים כי אינם חשים מוגנים בביה"ס.
- הבדלים נרשמו בין שני מגזרי השפה, כאשר תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על תחושה של היעדר מוגנות, בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית בכל שכבות הגיל.
- בין תשס"ח לתשע"ב נצפתה במגזר דובר הערבית מגמת ירידה בשיעורי הדיווח על תחושה של היעדר מוגנות, בבתי"ס היסודיים ובחט"ב. מגמה זו התמתנה בשנתיים האחרונות. בבתי ספר דוברי עברית נרשמה לאורך כל השנים ירידה קלה בבתי ספר יסודיים (עם יציבות בשלוש השנים האחרונות) ויציבות בחט"ב. בחטיבות העליונות לא נצפתה מגמה ברורה של שינוי על פני השנים שנמדדו בקרב דוברי ערבית. בקרב דוברי עברית נרשמה יציבות.
- גם התבוננות בהיגדים המרכיבים את הממד המסכם מלמדת על שיעורים גבוהים בהרבה (כפולים לערך) של דיווחים בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית.
- חשוב לשים לב שכ- 12% מבין התלמידים בכיתות ז'ט' (9% בקרב דוברי עברית ו- 18% בקרב דוברי ערבית) מדווחים כי יש מקומות בבית הספר שהם פוחדים להסתובב בהם.

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- בנוסף להיגדים שהוצגו לתלמידים מכל שלבי הגיל, תלמידים בחטיבות העליונות התבקשו להשיב על היגד נוסף אשר עוסק בתופעה של "סגירת חשבונות" על ידי תלמידים מבתי"ס אחרים.
- בתגובה להיגד, כ- 5% מתלמידי י"י-א דיווחו כי הם חוששים ללכת לביה"ס מחשש ל"סגירת חשבונות", כאשר התופעה בולטת יותר במגזר דובר הערבית בהשוואה לדוברי עברית (11% לעומת 3% בהתאמה).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח של התלמידים על ההיגד בקרב דוברי עברית וערבית.

מעורבות באירועי אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ- 10% מכלל התלמידים מדווחים כי בחודש האחרון היו מעורבים באירועי אלימות, וככל שהתלמידים בוגרים יותר כך שיעורי הדיווח על מעורבות באירועי אלימות נמוכים יותר (12%, 11% ו- 8% בשכבות ה'ו', ז'ט' ו- י"י-א בהתאמה).
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי השיעורים בבתי"ס דוברי הערבית גבוהים יותר מאשר בבתי"ס דוברי העברית בכל שלבי הגיל.
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ד) אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו' בשני מגזרי השפה מגמה מתונה של ירידה בשיעורי המדווחים על מעורבות באלימות. לעומת זאת, בקרב תלמידי חט"ב דוברות ערבית נרשמה יציבות ובחט"ב דוברות עברית - ירידה. בקרב תלמידי י"י-א בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה של 5% במהלך חמש שנים. בקרב דוברי עברית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת של שינויים בשכבת י"י-א.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את הממד המסכם מלמדת, כי מבין כל ביטויי האלימות, השכיחות הגבוהה ביותר, יחסית, הינה של דחיפות ושל מכות/אגרופים/בעיטות, וכן של אלימות חברתית (שמועות, חרמות וכד').
- כצפוי, שיעורי התלמידים המדווחים על אלימות נמוכים יותר ככל שתופעת האלימות היא חמורה יותר; כך, לדוגמא, בעוד שכ- 15%-30% מדווחים שדחפו אותם, כ- 3% מדווחים כי נסחטו באיומים.

אלימות מילולית לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהקשר של אלימות מילולית, הוצגו בפני התלמידים שני היגדים, האחד עוסק בתופעה של קללות (שמטרתן לפגוע/להעליב את הנמען) והשני עוסק בהעלבה על רקע צבע עור, מוצא או דת (אשר אפשר לשייך לתופעה הכללית של גזענות).
- ניתוח של תשובות התלמידים להיגד הראשון (קללות) מלמד, כי בתשע"ד כרבע מהתלמידים בשלבי הגיל

ה'ו' ו-ז'ט' דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים הם ספגו קללות שמטרתן לפגוע; בשכבת י'י"א עומדים שיעורי הדיווח על 17%. בעוד שבקרב בתי ספר דוברי עברית השיעורים נמוכים יותר ככל שהתלמידים בוגרים יותר, הרי שבבתי ספר דוברי עברית שיעורי המסכימים זהה בכל שלבי הגיל. נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית בשלבי חינוך יסודי וחס"ב. בשלב חינוך חט"ע שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית גבוהים במקצת בהשוואה לדוברי עברית.

- עוד עולה מנתוני ההיגד העוסק בקללות, כי לאורך השנים (תשס"ט-תשע"ד) ניכרת ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח על התופעה בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בבתי ספר דוברי העברית (עם התמתנות בשלוש השנים האחרונות). בחט"ע דוברות עברית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת. בקרב דוברי עברית אפשר להצביע על ירידה בשלב חינוך יסודי, ועל עליה בחט"ב (עם התייצבות בארבע השנים האחרונות). בקרב תלמידי י'י"א, לעומת זאת, אפשר להצביע על עלייה משמעותית לאורך השנים בקרב דוברי עברית.
- ניתוח של תשובות התלמידים להיגד השני (גזענות) מלמד, שבשנה"ל תשע"ד מעט יותר מעשירית מהתלמידים חוו בחודש שקדם להעברת השאלונים קריאות או אמירות פוגעניות על רקע שניתן להגדירו כגזעני. תופעה זו שכיחה מעט יותר בבתי"ס דוברי עברית בשכבות גיל ז'ט' ו-י'י"א.
- בניתוח הנתונים לאורך שנים (תשע"ד-תשס"ט) עולה, כי נרשמה ירידה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים על התופעה ביסודי בשני מגזרי השפה. בחט"ב נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת בשני המגזרים. בחט"ע נרשמה עלייה בשיעורי המדווחים על תופעה זו בבתי"ס דוברי עברית. בבתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת.

היבטים נוספים של אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחס"ע)

- בנוסף להיבטים של אלימות שנדונו לעיל, התבקשו התלמידים מכל שלבי הגיל להתייחס לשלוש תופעות נוספות של אלימות: ונדליזם כלפי ציוד של ביה"ס, גניבות בין תלמידים ותופעה של חבורות תלמידים המתנהגים באלימות ומטילים מורא על חבריהם (נתוני ההיגד האחרון נאספו בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בשנה"ל תשע"ד).
- כ-35% מהתלמידים דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים תלמידים שברו או הרסו ציוד של ביה"ס (ונדליזם). השיעורים הנמוכים ביותר נרשמו בקרב תלמידי כיתות ה'ו' (31%), והגבוהים ביותר - בקרב תלמידי כיתות ז'ט' ו-י'י"א (כ-40%). שיעורים גבוהים יותר של דיווחים נרשמו בקרב תלמידי ז'י"א בבתי ספר דוברי עברית (42%) בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית (36%).
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ד) נרשמה מגמת ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' עם יציבות בשלוש השנים האחרונות, בשני מגזרי השפה. ואילו בחמש השנים בהן נסקרו כיתות י'י"א נרשמה מגמת ירידה שנעצרה בתשע"ג עם עליה קלה בתשע"ד בקרב דוברי עברית ויציבות עם תנודתיות בקרב דוברי עברית.
- מעט פחות מ-14% מהתלמידים דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים נגנב להם ציוד אישי. שיעורי הדיווח על התופעה דומים למדי בשני מגזרי השפה בעיקר בשכבות הגיל ז'י"א.
- במבט רב שנתי ניכרת בכיתות ה'ו' בשני מגזרי השפה ובכיתות ז'ט' בקרב דוברי עברית מגמה של ירידה בשיעורי המדווחים על התופעה עם יציבות בשלוש השנים האחרונות. בכיתות י'י"א, לעומת זאת, נרשמה יציבות בבתי"ס דוברי עברית ועלייה משמעותית עם תנודות בבתי"ס דוברי עברית.
- כ-30% מכלל התלמידים בתשע"ד מדווחים כי קיימת בבית ספרם תופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות ומציקים לתלמידים אחרים. נרשמו הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח בין מגזרי השפה: כ-45% בקרב דוברי עברית לעומת כ-22% בקרב דוברי עברית.
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ד) ניכרת מגמה של ירידה עם תנודתיות בשיעורי המדווחים על התופעה ביסודי ובחס"ב. עם זאת בין תשע"ג לתשע"ד בבתי ספר דוברי עברית נרשמה עלייה של 7% בשיעורי הדיווח בשכבת גיל ה'ו' ושל 4% בשכבת גיל ז'ט'.

מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחס"ע)

- התבוננות כללית בנתונים מגלה פערים ניכרים בין דיווחי התלמידים בשלבי הגיל השונים. בעוד שהרוב הגדול (כ-80%) של תלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות, הרי שבכיתות ז'ט' השיעור המקביל עומד על כ-60% ובכיתות י'י"א על כ-50% בלבד. פערים אלו בולטים

במיוחד בבתי"ס דוברי עברית והם פחות ניכרים בבתי"ס דוברי ערבית.

- שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים מאלו של דוברי עברית בחט"ב ובחט"ע. ואילו ביסודי המגמה הפוכה. זאת ועוד, עם העלייה בשכבות הגיל נצפתה עלייה בפער בשיעורי הדיווח בין דוברי עברית לדוברי ערבית (חט"ע: 47% למול 61% בהתאמה; חט"ב: 58% למול 68% בהתאמה ויסודי: 81% למול 78% בהתאמה).
- לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה מתונה והדרגתית בנתוני המדד המסכם בעיקר בבתי ספר יסודיים ובחט"ב בשני מגזרי השפה. עם זאת, בשלוש השנים האחרונות נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח. בשכבת י"א במגזר דוברי הערבית נרשמה יציבות ואילו במגזר דוברי העברית נרשמה עלייה.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, שדיווחי התלמידים על נוכחות מורים בהפסקות בחצר שונה בין שני המגזרים: בעוד שבקרב דוברי עברית נרשמו הבדלים ניכרים בין שלושת שלבי הגיל (כ-40% מהתלמידים בחט"ע לעומת 87% בקרב תלמידים בבתי"ס יסודיים), הרי שבקרב דוברי הערבית שיעורי התלמידים המדווחים על כך הינם גבוהים בכל שלבי הגיל (75% - 76%).

המורים ככתובת לפניה במקרי אלימות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- כאשר נשאלו תלמידי כיתות י"א האם הם מסכימים עם ההיגד "אם יש מקרה של אלימות בביה"ס, התלמידים יספרו על כך לאחד המורים", רק כשליש מהתלמידים השיבו שכך הוא אכן הדבר. פערים גדולים מאד נרשמו בין שני המגזרים כאשר בבתי"ס דוברי עברית כ-25% בלבד מהתלמידים מדווחים כך, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית שיעור המדווחים על כך עומד על כ-60%.
- בשנים תשע"ב-תשע"ד נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית וירידה בבתי ספר דוברי ערבית.
- בנוסף, שיעורי התלמידים בכיתות י"א המסכימים עם ההיגד "אם יש מקרים של אלימות בביה"ס, בדרך כלל המורים מתעלמים מכך" הינו נמוך (12%). שיעור זה גבוה יותר בבתי"ס דוברי ערבית (22%) בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (8%).
- בשנים תשע"ב-תשע"ד נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית ודוברי ערבית.

פגיעה של מורים בתלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של פגיעת מורים בתלמידים התבקשו התלמידים להשיב על שני היגדים, אחד העוסק בפגיעה מילולית מצד מורים והשני בפגיעה פיזית.
- באופן כללי, בשנת הלימודים תשע"ד כחמישית מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים (14% בבתי ספר יסודיים וכ-20% בחט"ב ובחט"ע). שיעורים דומים למדי נרשמו בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בכיתות ז'-ט' מעט גבוהים יותר בהשוואה לשני שלבי הגיל האחרים בשני המגזרים.
- התבוננות במגמות הרב-שנתיות מגלה מגמה של ירידה מתונה בשיעורי הדיווח על פגיעה מילולית, בבתי ספר יסודיים וחט"ב דוברי עברית עם יציבות בשלוש השנים האחרונות. בחט"ע דוברות עברית נרשמה יציבות. בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית נרשמה ירידה עם יציבות בשלוש השנים האחרונות, בחט"ב נרשמה יציבות ובחט"ע דוברות ערבית נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על המדד.
- בשנת הלימודים תשע"ד כ-7% מהתלמידים דיווחו על פגיעה פיזית, כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בבתי"ס דוברי ערבית (כ-12%) גבוהים באופן ניכר משיעורי המדווחים בבתי"ס דוברי עברית (כ-5%).
- בהתבוננות רב שנתית בבתי הספר דוברי ערבית מתגלה ירידה מתונה עם יציבות בשלוש השנים האחרונות בשיעורי התלמידים המדווחים על אלימות פיזית של מורים בכיתות ה'-ו'. בכיתות ז'-ט' נרשמה יציבות ואילו בכיתות י"א דוברות ערבית נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח. בקרב דוברי עברית נרשמה יציבות לאורך השנים בכל שכבות הגיל.

היעדר תחושת מוגנות של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של היעדר תחושת המוגנות של המורים הוצגו למורים שני היגדים: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים" ו-"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים".
- בתגובה להיגד הראשון, כ-10% מהמורים בתשע"ד דיווחו שאכן ישנם מורים החשים מאוימים מצד הורים (שיעורים גבוהים יותר ביסודי בהשוואה לחט"ב ולחט"ע). נרשם פער בין בתי"ס משני המגזרים,

כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בבת"ס דוברי ערבית גבוהים יותר.

- לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח ביסודי ובחט"ע דוברות עברית וירידה בחט"ב. בקרב בתי ספר דוברי ערבית נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח ביסודי ובחט"ב ויציבות בחט"ע בשיעורי הדיווח של מורים המדווחים על היעדר תחושת מוגנות.
- בתגובה להיגד השני, בתשע"ד כ- 5% מהמורים דיווחו על מורים החשים מאוימים מצד תלמידים. גם כאן, נרשמו פערים בין שני מגזרי השפה, ונראה כי גם תופעה זו נפוצה יותר בבת"ס דוברי ערבית. במבט כללי, שיעורי המדווחים בשלבי הגיל השונים דומים למדי, על אף ששיעור המורים המדווח על התופעה גבוה בחט"ב ובחט"ע דוברות ערבית (12% בתשע"ד) בהשוואה לבתי ספר יסודיים.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בבת"ס יסודיים ובחט"ע בשני המגזרים. בחט"ב נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח בשני המגזרים.

5. משמעת והתנהגות

בפרק הקודם עסקנו בתופעות של אלימות ושל תחושת מוגנות בקרב באי בית הספר. בעוד שסביבה מוגנת ובטוחה היא תנאי מקדים והכרחי להתפתחות אווירה לימודית (וגם, כמובן, מהווה מטרה בזכות עצמה), הרי שבפרק זה נעסוק במישרין בהיווצרות אווירה מעודדת למידה, באמצעות בחינת דפוסי ההתנהגות של תלמידים בכיתות במהלך שיעורים ובאמצעות בחינת עמדותיהם באשר לכללי ההתנהגות בבית הספר. בנוסף, פרק זה יעסוק בשתיים מהתופעות המייצגות בצורה המובהקת ביותר את קיומה (או היעדרה) של אווירה לימודית חיובית בבית הספר – איחורים והיעדרויות של תלמידים.

5.1. התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר התנהגות תלמידים במהלך השיעורים בכיתה ולברר באיזו מידה השיעור מתנהל באווירה נעימה ונינוחה או מתאפיין בחוסר שקט ובמתח שאינם מאפשרים למידה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה
א. "לעיתים רחוקות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד"
ב. "בכיתה שלי אין תלמידים שמתחצפים למורים"
ג. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים"
ד. "המורים לא צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש"

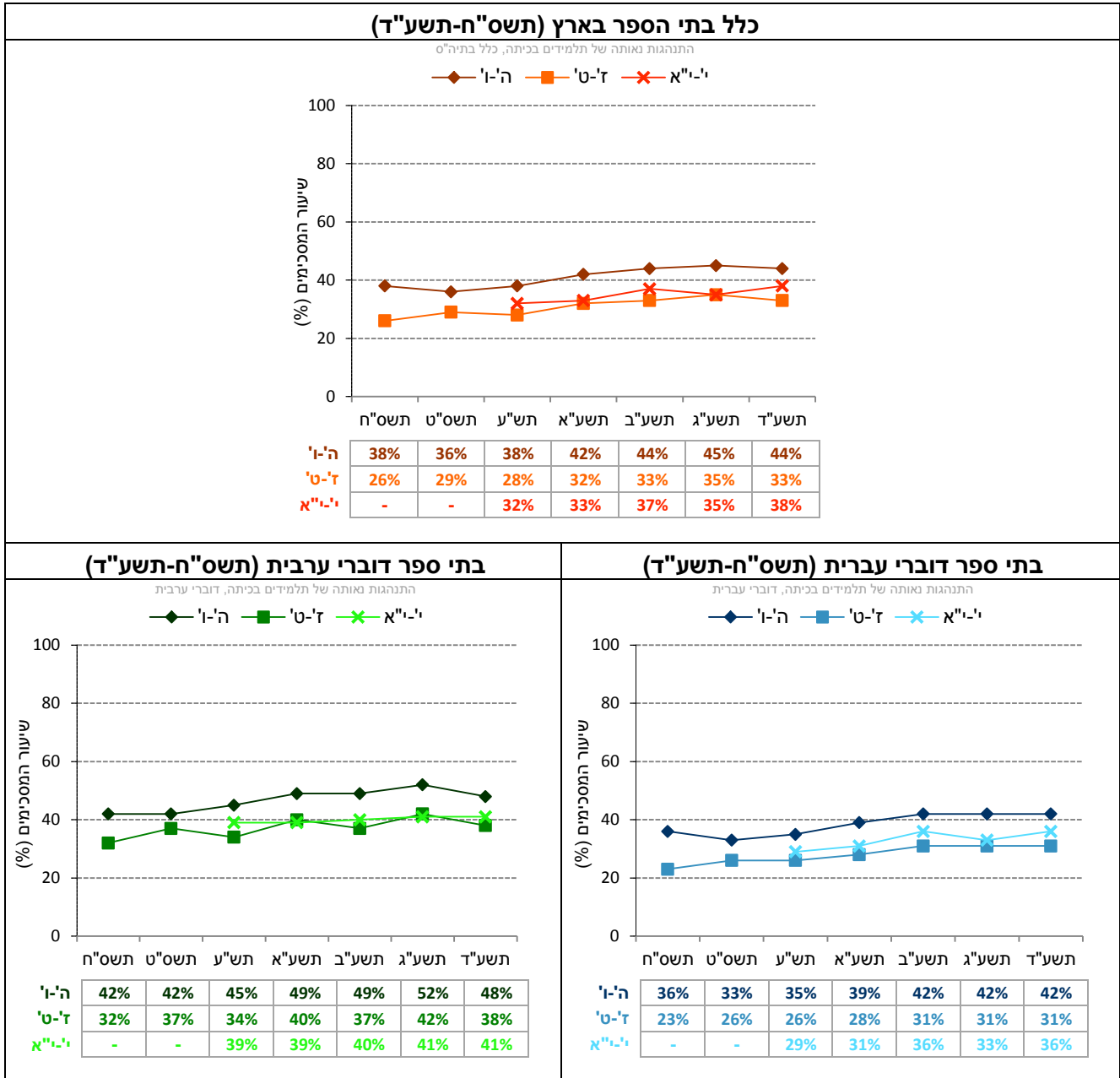
* נוסח ההיגדים בשאלון היה "לעיתים קרובות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד", "בכיתה שלי יש תלמידים שמתחצפים למורים" ו"המורים צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש". לצורך הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר.

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 40 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

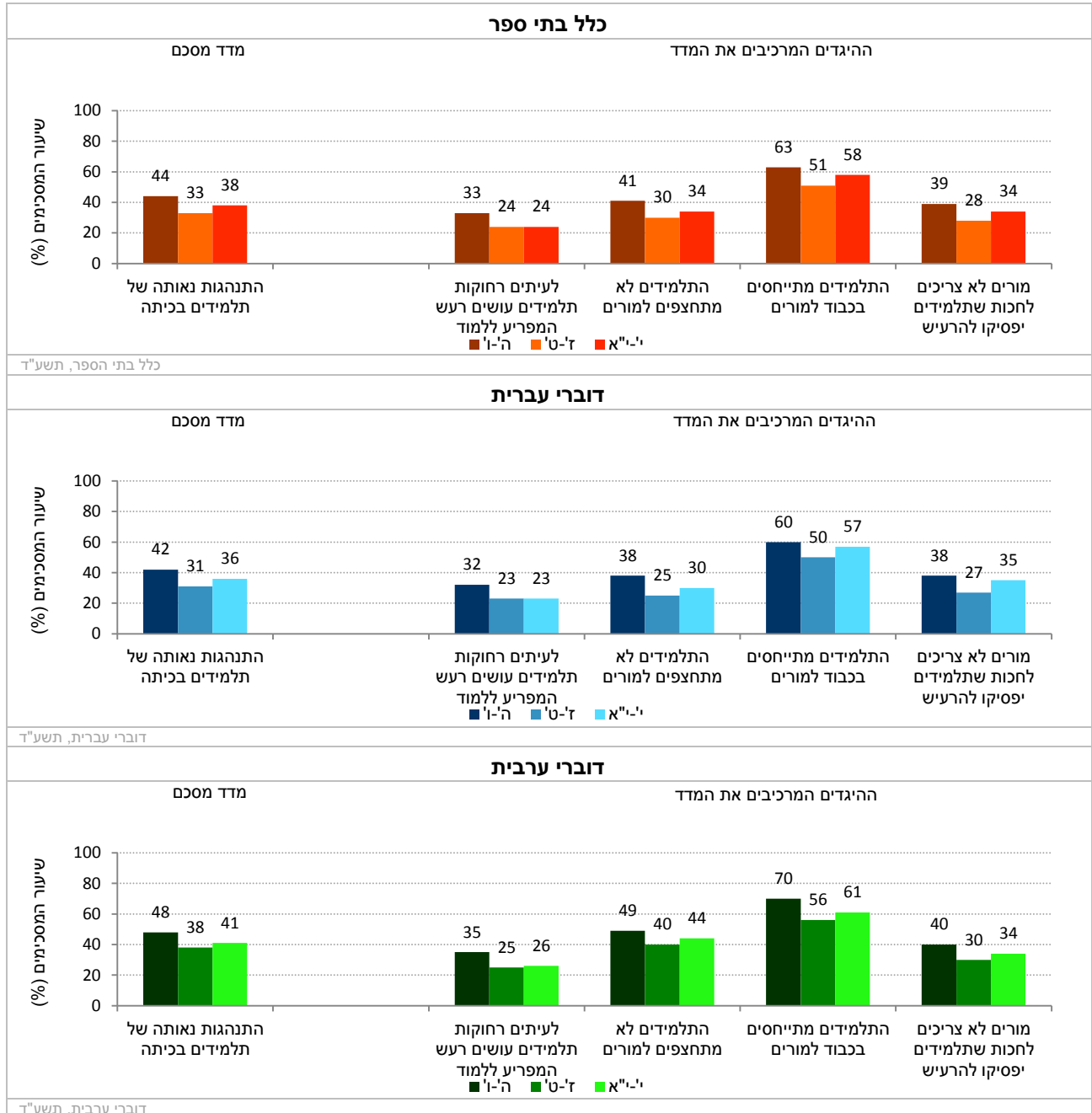
תרשים 40: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 41 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 41: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

5.2. כללי התנהגות בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר המידה בה כללי ההתנהגות בבית הספר ידועים, ברורים וכן עד כמה קיימת הקפדה שתלמידים יתנהגו בהתאם לכללים אלו. נתונים אלה נאספו בקרב התלמידים מכל שלבי הגיל יסודי (ה'-ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

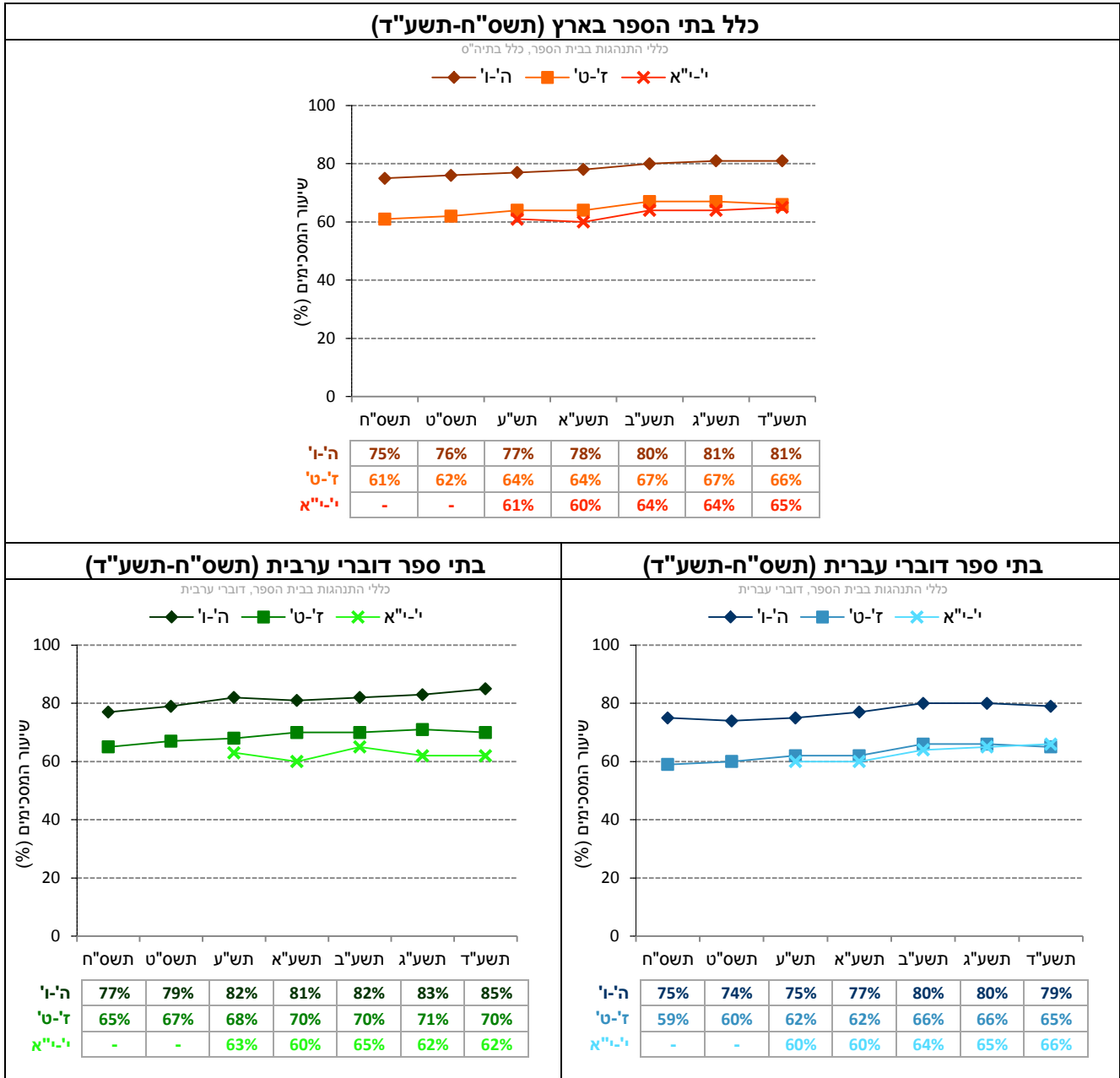
מדד מסכם: כללי התנהגות בבית הספר
א. "כללי התנהגות בבית הספר ברורים לי"
ב. "התלמידים בבית הספר מקפידים לפעול לפי כללי ההתנהגות"
ג. "המורים בביה"ס מקפידים שהתלמידים יפעלו לפי כללי ההתנהגות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 42 מוצגים נתוני המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

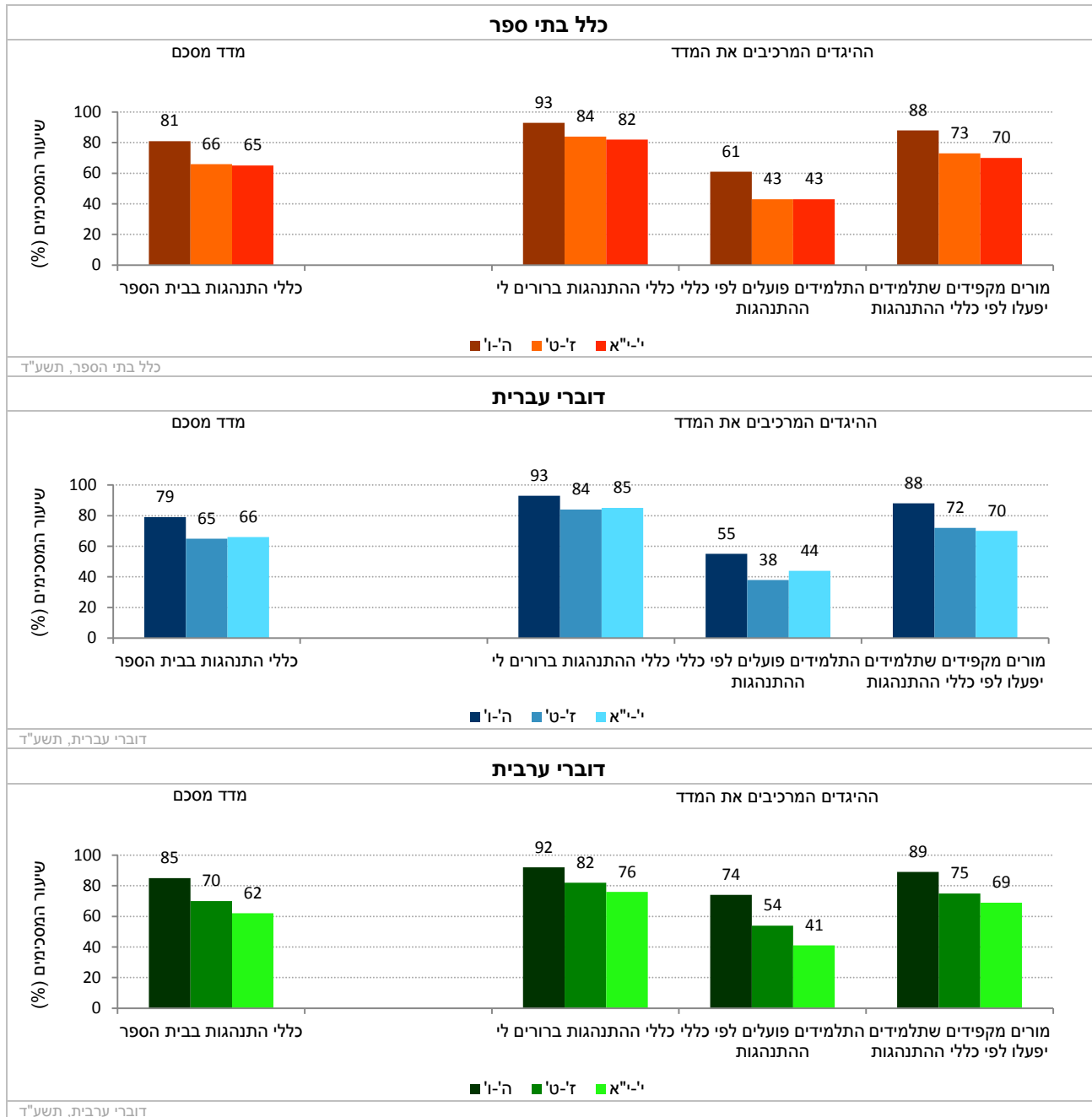
תרשים 42: דיווחי התלמידים על כללי התנהגות בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 43 מוצגים נתוני המדד המסכם "כללי התנהגות בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 43: דיווחי התלמידים על כללי התנהגות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

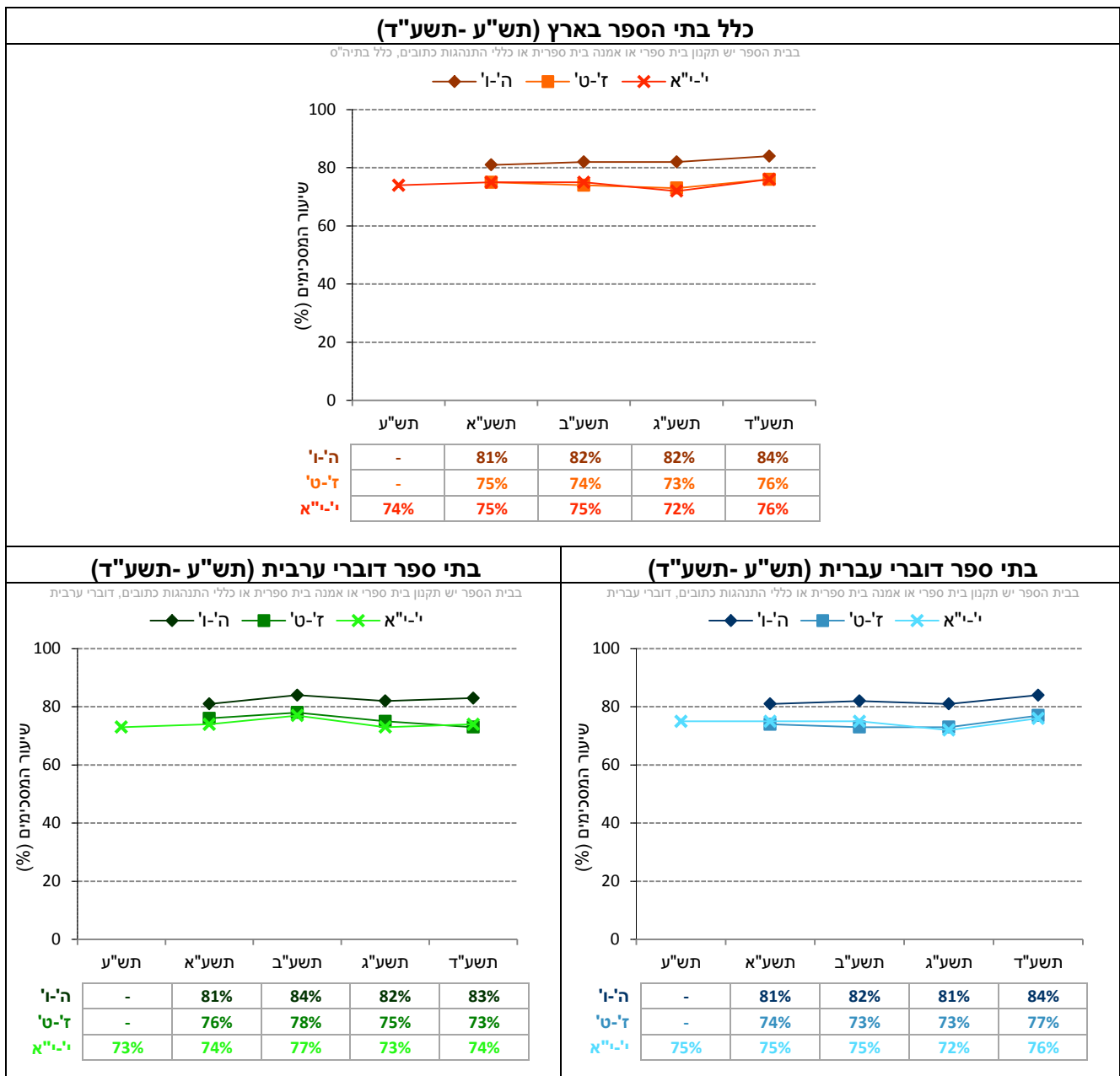
5.3. קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

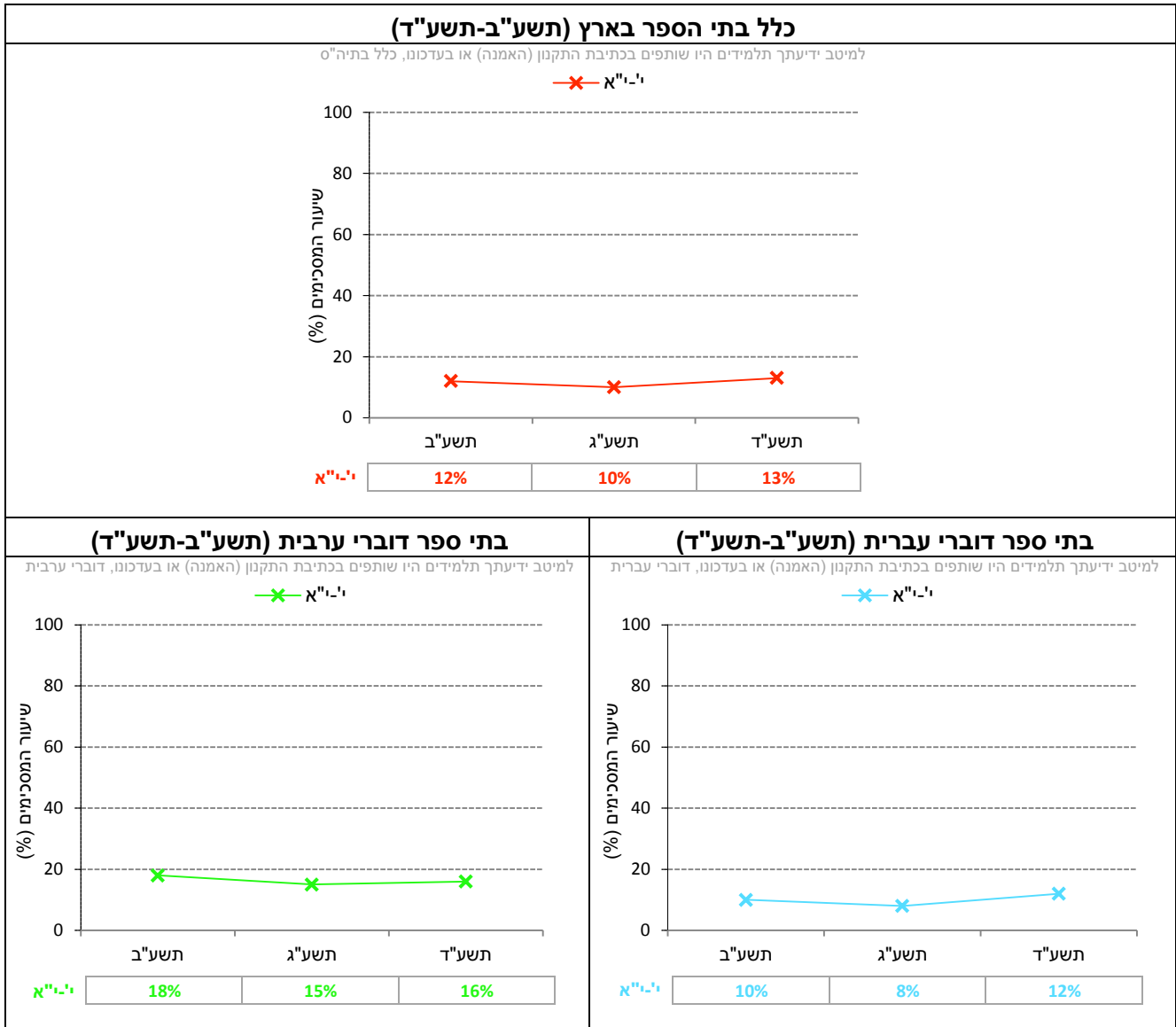
תת הפרק הנוכחי עוסק בקיומו של תקנון בית ספרי ובשיתוף תלמידים בכתיבתו. תלמידים מכלל שכבות הגיל ביסודי, בחט"ב ובחט"ע נשאלו האם יש בבית ספרם תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים. בהמשך נשאלו תלמידים בחט"ע (החל מתשע"ב) האם תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדכנו. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תש"ע-תשע"ד. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו	
א.	"האם בבית הספר יש תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים?"
ב.	"האם למיטב ידיעתך תלמידים היו שותפים בכתיבת התקנון (האמנה) או בעדכנו?" (תלמידים בחט"ע בלבד)

השוואה בין שנים של ההיגדים (תש"ע-תשע"ד)

תרשים 44: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר יש תקנון בית ספרי או אמנה בית ספרית או כללי התנהגות כתובים" בשנים תש"ע-תשע"ד

5.4. איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

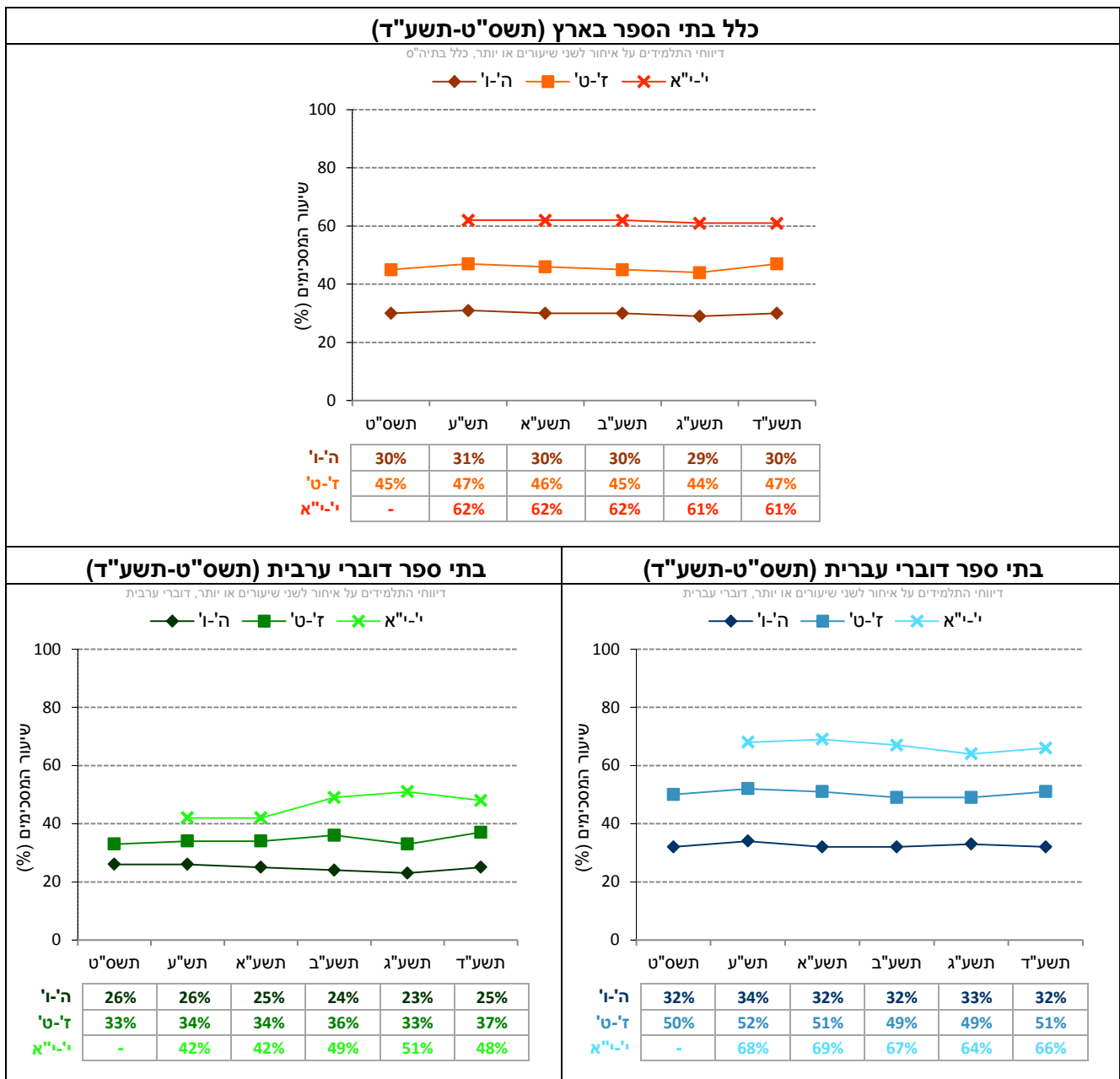
תת הפרק הנוכחי עוסק בהיקף האיחורים וההיעדרויות של התלמידים מן הלימודים על פי דיווחיהם. היבט זה נבדק באמצעות שני היגדים בהם נשאלו התלמידים לכמה שיעורים הם איחרו בחודש האחרון ולכמה ימי לימודים הם לא הגיעו בחודש האחרון. הנתונים המדווחים להלן הם של שיעורי התלמידים אשר ציינו כי איחרו לשני שיעורים או יותר במהלך החודש האחרון.

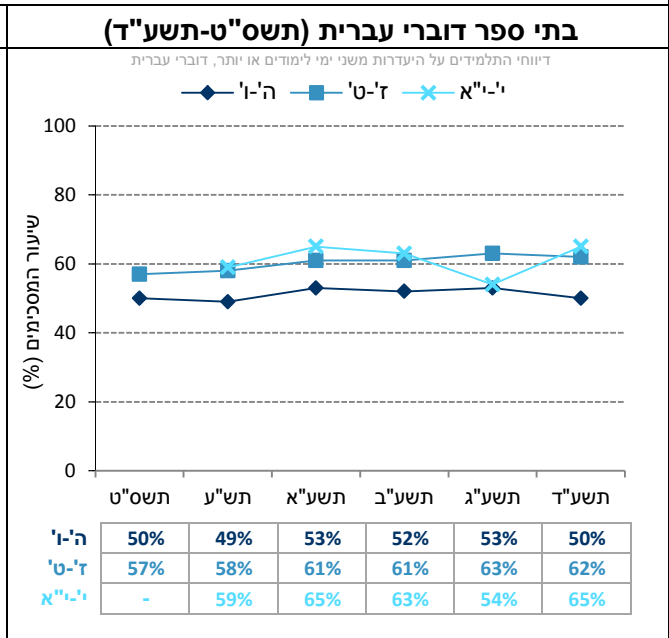
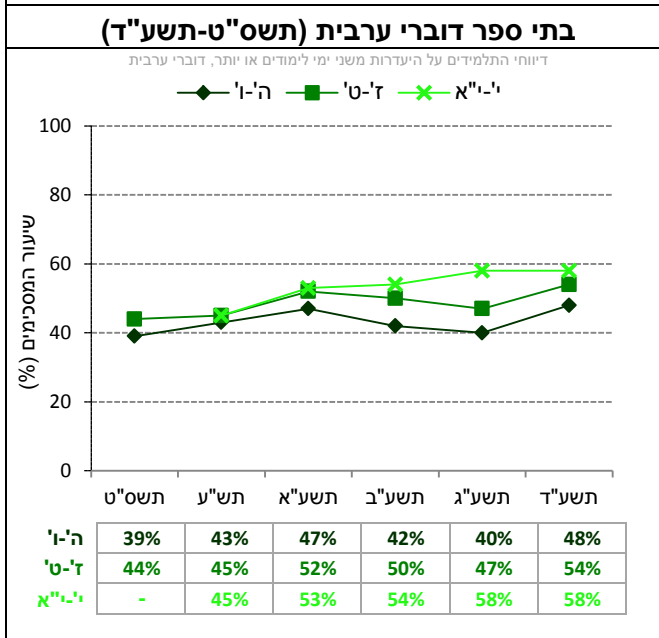
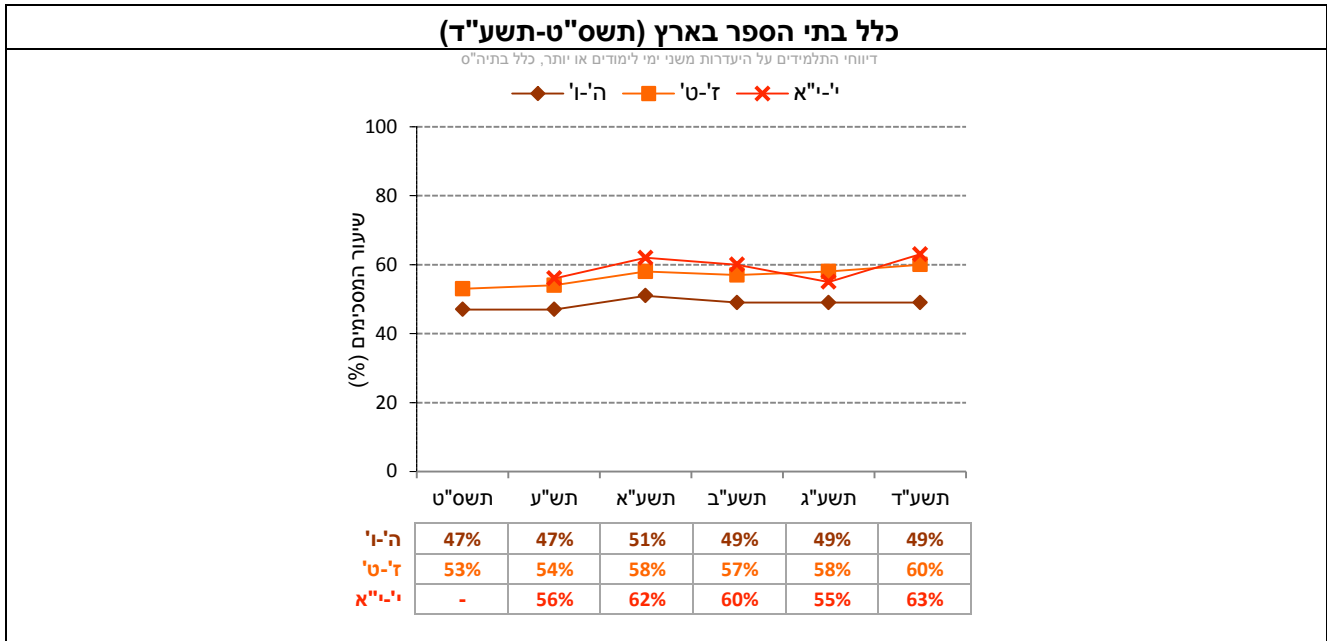
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ד. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: איחורים והיעדרויות מלימודים
א. "לכמה שיעורים אחרת בחודש האחרון?"
ב. "לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה)?"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ד)

תרשים 46: דיווחי התלמידים על איחור לשני שיעורים או יותר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד לפי מגזר שפה ושכבות גיל בשנים תשס"ט-תשע"ד

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 40-47:

התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, פחות ממחצית תלמידי ה'ו' (44%) ומעט יותר משליש מתלמידי ז'ט' ו-י"א (כ- 35%) דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי שיעורי התלמידים במגזר דובר הערבית המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים יותר מאלו שבמגזר דובר העברית בכל שלבי הגיל.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה, גם אם לא עקבית, של שיפור במדד זה עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות. השיפור מאפיין את כל שלבי הגיל ואת שני מגזרי השפה, פרט לכיתות י"א במגזר דובר הערבית שם נרשמה יציבות.
- גם במבט מפורט לפי היגדים עולה, כי כיתות ה'ו' מתאפיינות בשיעורים גבוהים יותר של דיווחים על התנהגות נאותה של תלמידים, בהשוואה לשלבי הגיל האחרים. ממצא זה מתבטא בכל המישורים: רעש, קושי להתחיל שיעורים, התחצפות והיעדר כבוד למורים. ההיגד עמו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר הנו "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים".

כללי התנהגות בבית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, מרבית התלמידים מדווחים על כללי התנהגות ברורים, מובנים וכאלה שנאכפים בבית הספר. פערים ניכרים התגלו בין שלבי הגיל השונים, כאשר בתשע"ד כ- 80% מתלמידי כיתות ה'ו' דיווחו כך לעומת כשני שלישים מתלמידי כיתות ז'ט' ומתלמידי כיתות י"א.
- שיעורי הדיווח מעט גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית בשכבות ה'ו' ו-ז'ט' בהשוואה לדוברי עברית ואילו בשכבות י"א מעט גבוהים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית.
- בהתבוננות בנתונים לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים כי הכללים הם ברורים, מוכרים ונאכפים בשני מגזרי השפה (עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות), למעט תלמידי חט"ע במגזר דוברי הערבית שם לא נרשמה מגמה ברורה בחמש השנים האחרונות.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים מעלה פער מעניין בין שיעורי התלמידים המדווחים כי הכללים הם ברורים, לעומת שיעורים נמוכים בהרבה המדווחים כי התלמידים מקפידים לפעול עפ"י כללי ההתנהגות. קרי: נראה כי גם התלמידים עצמם מטילים את מירב האחריות על התנהגות שאיננה עפ"י הכללים על התלמידים ולא על מידת הבהירות של הכללים. בנוסף, בבתי"ס דוברי ערבית בשלב גיל ה'ו' ו-ז'ט' תלמידים מדווחים יותר על הקפדה על כללי ההתנהגות, בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.

קיום תקנון בית ספרי ושיתוף תלמידים בכתיבתו – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כשלושה רבעים מן התלמידים בשכבות גיל ז'י"א וכ- 80% מן התלמידים בשכבת ה'ו' מדווחים על קיום תקנון, אמנה או כללי התנהגות בית ספריים, כאשר בבתי ספר דוברי עברית מדווחים בשיעורים גבוהים במקצת בהשוואה לדוברי ערבית בכל שלבי הגיל.
- לאורך השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית בשכבות ה'ו' ו-ז'ט'. בחט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות. בבתי ספר דוברי ערבית בשלב גיל ה'ו' נרשמה יציבות ובשכבות ז'ט' נרשמה ירידה. בחט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות.
- באשר לשיתוף תלמידים בכתיבת התקנון/האמנה (מידע שנאסף בשכבות י"א בלבד), רק מיעוט מבין התלמידים מדווחים ששיתוף כזה אכן התרחש: 16% בקרב תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית לעומת 12% בקרב תלמידים מבתי ספר דוברי עברית.
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח.

איחורים והיעדרויות מלימודים - דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- שיעור המדווחים כי איחרו בחודש האחרון לשני שיעורים או יותר עולה באופן ניכר ככל ששלב הגיל בוגר יותר (כ- 30% ביסודי, כ- 45% בחט"ב וכ- 60% בחט"ע). שיעורי התלמידים המדווחים על תופעה זו נמוך באופן ניכר בבתי"ס דוברי ערבית.
- לאורך השנים, כמעט ולא חל שינוי בשיעורי התלמידים ביסודי ובחט"ב המדווחים על איחורים בשני המגזרים, מלבד תלמידי י"א בבתי ספר דוברי ערבית בהם נרשמה עלייה של 6% לאורך חמש השנים

בהם נבדק המדד המסכם. בקרב תלמידי חט"ע דוברות עברית נרשמה יציבות.

- ככלל, כמחצית מן התלמידים בשכבות כיתה ה'-ו' וכשני שלישי מהתלמידים בשכבות כיתה ז'-י"א מדווחים על היעדרות משני ימי לימודים או יותר בחודש האחרון. שיעור המדווחים לפי שלבי גיל ומגזר שפה מצביע על מגמה מורכבת: בבתי ספר דוברי עברית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר מבתי ספר דוברי ערבית בכל שלבי הגיל על היעדרות משני ימי לימודים, כאשר הפער בשיעורי הדיווח גדל עם העלייה בשלבי הגיל.
- לאורך השנים נרשמה בבתי ספר יסודיים במגזר דוברי העברית יציבות ובחט"ב עליה מתונה (עם יציבות בארבע השנים האחרונות). בחט"ע נרשמה עלייה עם תנודתיות. בקרב תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה עם מגמה מעורבת בכל שכבות הגיל.

6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר

עד כה עסק פרק האקלים בהיבטים שונים של היחסים בין חברי הקהילה הבית ספרית: תלמידים, סגל בית הספר וההורים. כאשר בוחנים את האווירה בבית הספר, חשוב לזכור כי היא אינה מתרחשת בחלל ריק, אלא בתוך סביבה פיזית נתונה. לסביבה הפיזית השפעה רבה על התחושות שחווים התלמידים והמורים ועל היחסים הבין-אישיים בבית הספר. קיומן של תשתיות מתאימות וסביבה נקייה, מטופחת, מרווחת וחופשית ממפגעים הוא תנאי חשוב לאקלים בית-ספרי חיובי ומעצים.

בתת פרק זה מובאים נתונים בדבר התשתיות והסביבה הפיזית בבית הספר לפי דיווחי תלמידים ומורים, כאשר כל גורם מדווח על היבטים אחרים של נושא זה.

6.1. הסביבה הפיזית בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

בתת פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים בנוגע למראה הסביבה הבית ספרית: הכיתה, החצר והשירותים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

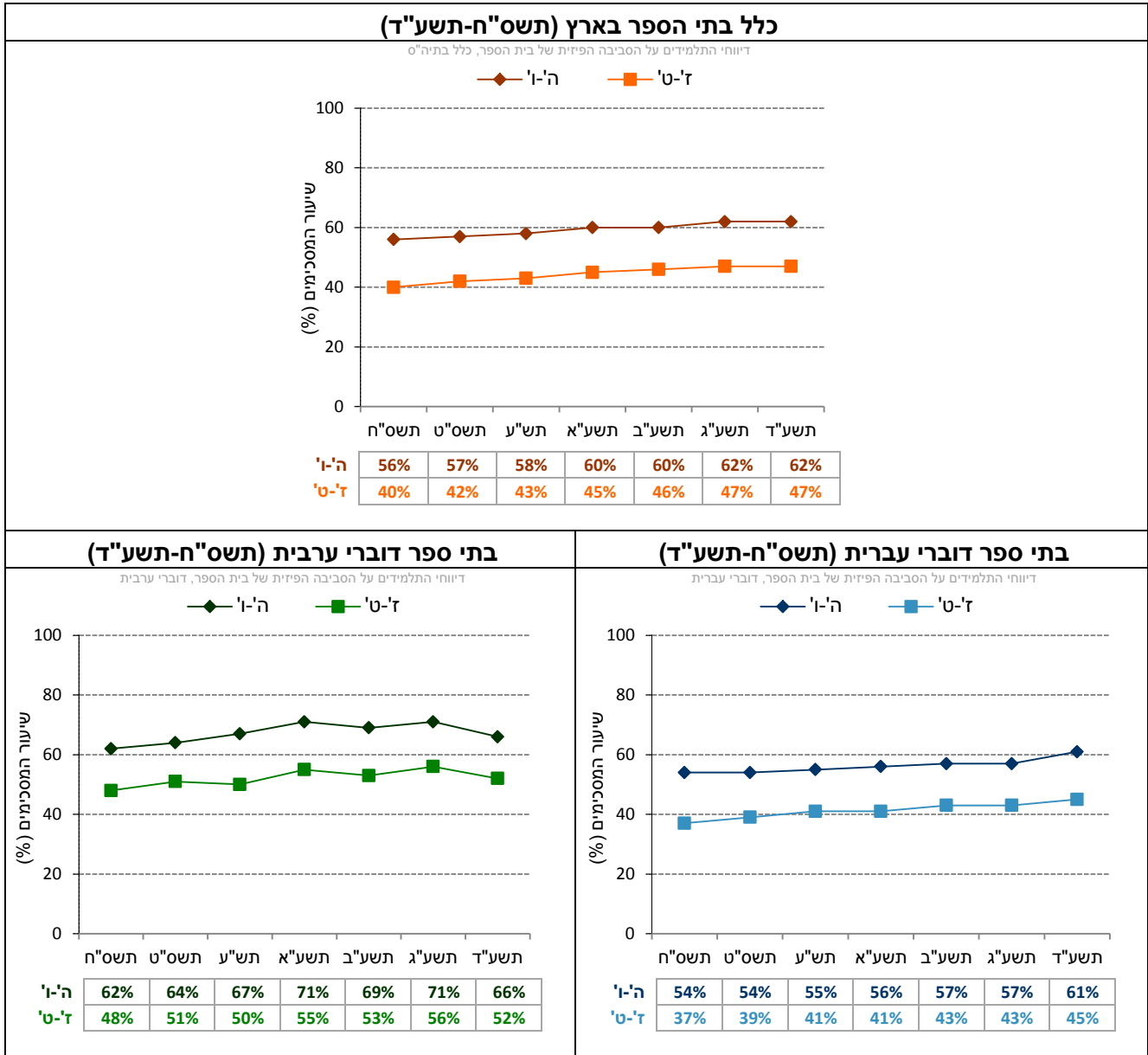
מדד מסכם: הסביבה הפיזית של בית הספר
א. "חצר בית הספר יפה ומטופחת"
ב. "הכיתה שלי יפה ומטופחת"
ג. "השירותים של התלמידים נקיים ובמצב תקין"
ד. "הכיתה שלי היא מקום שנוח ללמוד בו (מבחינת מקום ישיבה, הצפיפות, התאורה, קור/חום וכו')"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 48 מוצגים נתוני המדד המסכם "הסביבה הפיזית של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

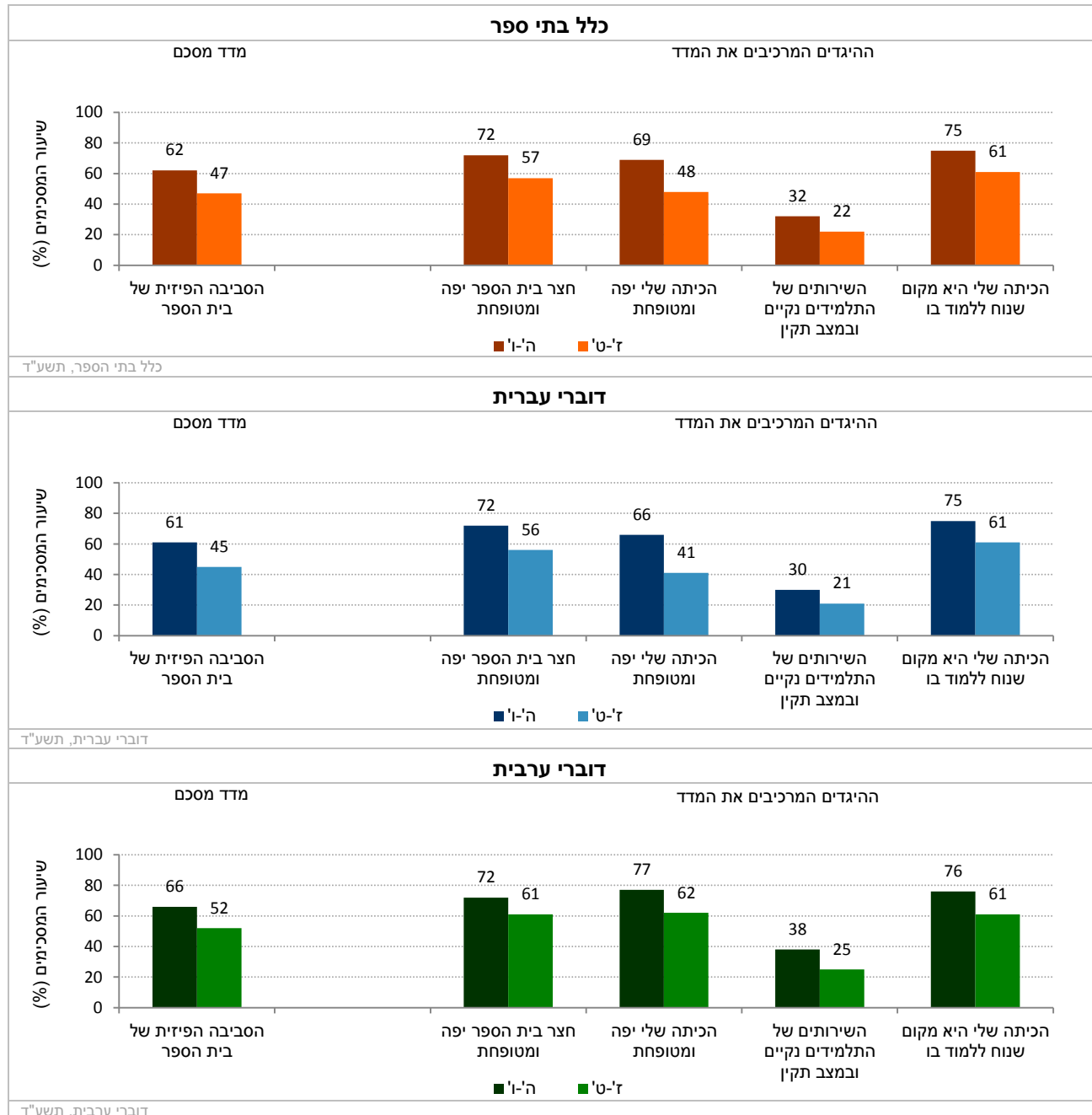
תרשים 48: דיווחי התלמידים על הסביבה הפיזית של בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 49 מוצגים נתוני המדד המסכם "הסביבה הפיזית של בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 49: דיווחי התלמידים על הסביבה הפיזית של בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

6.2. תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תת הפרק הקודם עסק בדיווחי תלמידים באשר לסביבה הפיזית בבית ספרם. בתת פרק זה מוצגת זווית הראייה של המורים, אשר נשאלו באשר לקיומם של תנאים פיזיים נאותים בבית ספרם (מיזוג אוויר, שירותים, מקום לעבוד בו ועוד) והמידה בה הם מספקים את צרכיהם. לשאלות אלו חשיבות רבה, בין השאר לאור מהלכים בהם נוקט משרד החינוך בשנים האחרונות לשיפור התנאים הפיזיים בבתי הספר (למשל במסגרת הרפורמות "אופק חדש" ו- "עוז לתמורה").

בתת פרק זה, אם כן, מוצגים דיווחי המורים בדבר קיומם של תנאים מספקים לשהייה ממושכת בבית הספר. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד בשנה"ל תשע"ד, לפי מגזר שפה ושלב חינוך. לפירוט נוסף ראו נספח 3.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

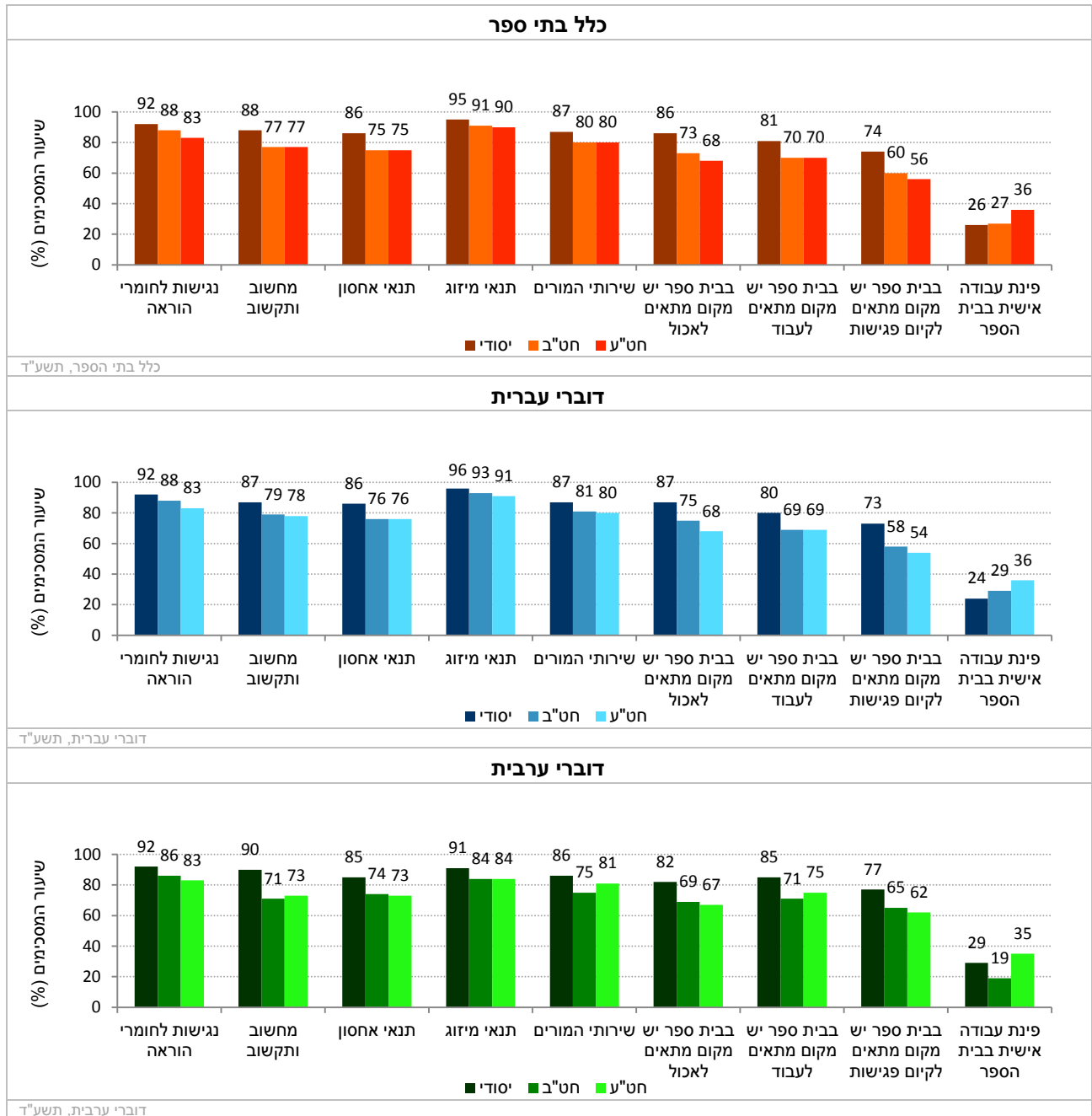
ללא מדד מסכם: היגדים על תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר*
א. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת נגישות לחומרי הוראה"
ב. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מחשוב ותקשוב"
ג. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת אחסון (ארונות, מדפים, מגירות וכו)"
ד. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מיזוג"
ה. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת שירותים"
ו. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לאכול בו"
ז. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לעבוד בו"
ח. "באיזו מידה התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לקיום פגישות אישיות (עם תלמידים, הורים וכד)"
ט. "האם יש לך פינת עבודה אישית בבית הספר?***"

*סולם התשובות לפריטים א'-ח' היה (1) אין בבית הספר, (2) אינו מספק, (3) מספק באופן חלקי, (4) מספק באופן מלא. בעבור פריטים אלו מוצג בתרשים שיעור העונים מספק באופן חלקי ומלא

**סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן".

בתרשים 50 מוצגים ההיגדים העוסקים ב"תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר" בשנה"ל תשע"ד, לפי שלבי חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 50: דיווחי המורים על תנאים מספקים לשהייה ממושכת בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ד)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 48-50:

הסביבה הפיזית לפי דיווחי תלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, בשנת תשע"ד 62% מתלמידי ה'ו' ו-47% מתלמידי ז'ט' דיווחו כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.
- בהשוואה בין השנים תשס"ח-תשע"ד ניכרת מגמת עלייה בשיעורי המדווחים על סביבה פיזית נאותה בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר דוברי ערבית לעומת זאת נרשמה ירידה משמעותית בתשע"ד בהשוואה לתשע"ג לאחר עלייה של שש שנים, בשני שלבי הגיל.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מעלה, כי בעוד ששיעורי הדיווח על סביבה פיזית מיטבית בכיתות הלימודים ובחצר בית הספר הם גבוהים יחסית, הרי ששיעורי הדיווח על תקינות ועל ניקיון שירותי התלמידים הם נמוכים יחסית: רק 32% מתלמידי ה'ו' ו-22% מתלמידי ז'ט' מדווחים כך.

תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, מרבית המורים מדווחים בתשע"ד כי מרבית התנאים הפיזיים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. המורים גילו שביעות רצון מנגישות לחומרי הוראה ולמידה, ממיזוג האוויר ומשירותי המורים, ובמידה פחותה יותר, מהתאמת המקום לשם עבודה או אכילה. רמה נמוכה יותר של שביעות רצון, נרשמה מקיומו של מקום מתאים לקיום פגישות אישיות. בנוסף, רק כרבע מהמורים ביסודי וחט"ב, וכשליש מהמורים בחט"ע דיווחו כי יש להם פינת עבודה אישית בבית הספר.
- רמות גבוהות יותר של שביעות רצון מהתנאים לשהייה ממושכת נרשמו בבתי"ס היסודיים, בהשוואה לחט"ב וחט"ע, למעט ההיבט של פינת עבודה אישית, בו נרשמו רמות גבוהות יחסית של שביעות רצון בחט"ע בשני המגזרים.
- ככלל, רמות שביעות הרצון של המורים היו מעט נמוכות יותר במגזר דובר הערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית בעיקר בשלבי חינוך חט"ב וחט"ע; בבתי"ס דוברי ערבית המורים דיווחו שהמקום פחות מתאים לארוחות ויותר מתאים לקיום פגישות אישיות.
- בנוסף, בבתי"ס דוברי ערבית נרשם פער בין מורי יסודי למורי חט"ב וחט"ע בשיעורי שביעות הרצון מהתאמת מקום העבודה מבחינת מחשוב ותקשוב - בקרב מורי חט"ב וחט"ע שיעורי הדיווח נמוכים בהרבה מהשיעור ביסודי, וכן נמוכים יותר מהשיעור המקביל בקרב מורי חט"ב וחט"ע בבתי"ס דוברי עברית.
- בהשוואה לאורך השנים תשע"ב-תשע"ד (ראו נספח 3) ניכרת יציבות בהיבטים של נגישות לחומרי הוראה, תנאי אחסון, מיזוג אוויר, שירותי מורים, ומקום מתאים לאכול בשני המגזרים. לעומת זאת, בהיבטים של מחשוב ותקשוב, מקום מתאים לעבוד, מקום מתאים לקיום פגישות וקיום פינת עבודה אישית בבית הספר, ניכרת עלייה בשיעורי הדיווח של המורים בחט"ע על קיום תנאים מספקים בשני המגזרים.

סביבה פדגוגית

7. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

חלק זה עוסק בתהליכים רגשיים-מוטיבציוניים המתרחשים בקרב התלמידים, שעיקרם תפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם, תחושות המסוגלות והמוטיבציה בקרב התלמידים ועוד. תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים ורמת המוטיבציה ללמידה הן תנאי חשוב להתקדמות של התלמידים ולהצלחה בלימודיהם. גם לתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדמות ולהצלחה בלימודים חשיבות רבה, משום שלציפיות המורים מהתלמידים נודעת השפעה רבה על ציפיות התלמידים מעצמם, על אמונתם ביכולתם ועל ביצועיהם בפועל.

לאור חשיבותם של היבטים אלה, הפרק עוסק תחילה בתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדמות ולהצלחה בלימודים, בסוגי המוטיבציה של התלמידים ללמידה ועוד. בנוסף, במסגרת הפרק נעסוק במספר היבטים הייחודיים לחטיבות העליונות ובפרט בתפיסות התלמידים את חשיבות תעודת הבגרות עבורם; במידת ההלימה בין כישורי התלמיד, על פי תפיסתו, לבין מסלול לימודיו בבית הספר; בתחושת המסוגלות של התלמידים להשיג תעודת בגרות ובתפיסות התלמידים את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים.

7.1. ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

בתת פרק זה נעסוק בתפיסות התלמידים את ציפיות המורים מהם להתקדם ולהצליח בלימודים. תחילה מוצגים נתוני היגדים ונתוני המדד המסכם המורכב מההיגדים, אשר נאספו בקרב תלמידי כיתות ה'ו' ו-ז'ט'. לאחר מכן מוצגים נתוני היגדים ונתוני המדד המסכם המורכב מההיגדים - אשר נאספו בקרב תלמידי י"א. שתי קבוצות ההיגדים שונות זו מזו, כאשר כל אחת מותאמת לגילאי התלמידים להם היא הועברה, ובשל כך אין אפשרות להשוות באופן ישיר בין נתוני ההיגדים ו/או המדד המסכם של שתי הקבוצות.

המדד "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם", שמתבסס על היגדים אשר הועברו בקרב התלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'), מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר ציפיות המורים מהם להתאמץ ולשפר את הישגיהם בלימודים, ובדבר התחושה שהמורים נותנים להם בכל הנוגע ליכולתם להצליח בלימודים.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

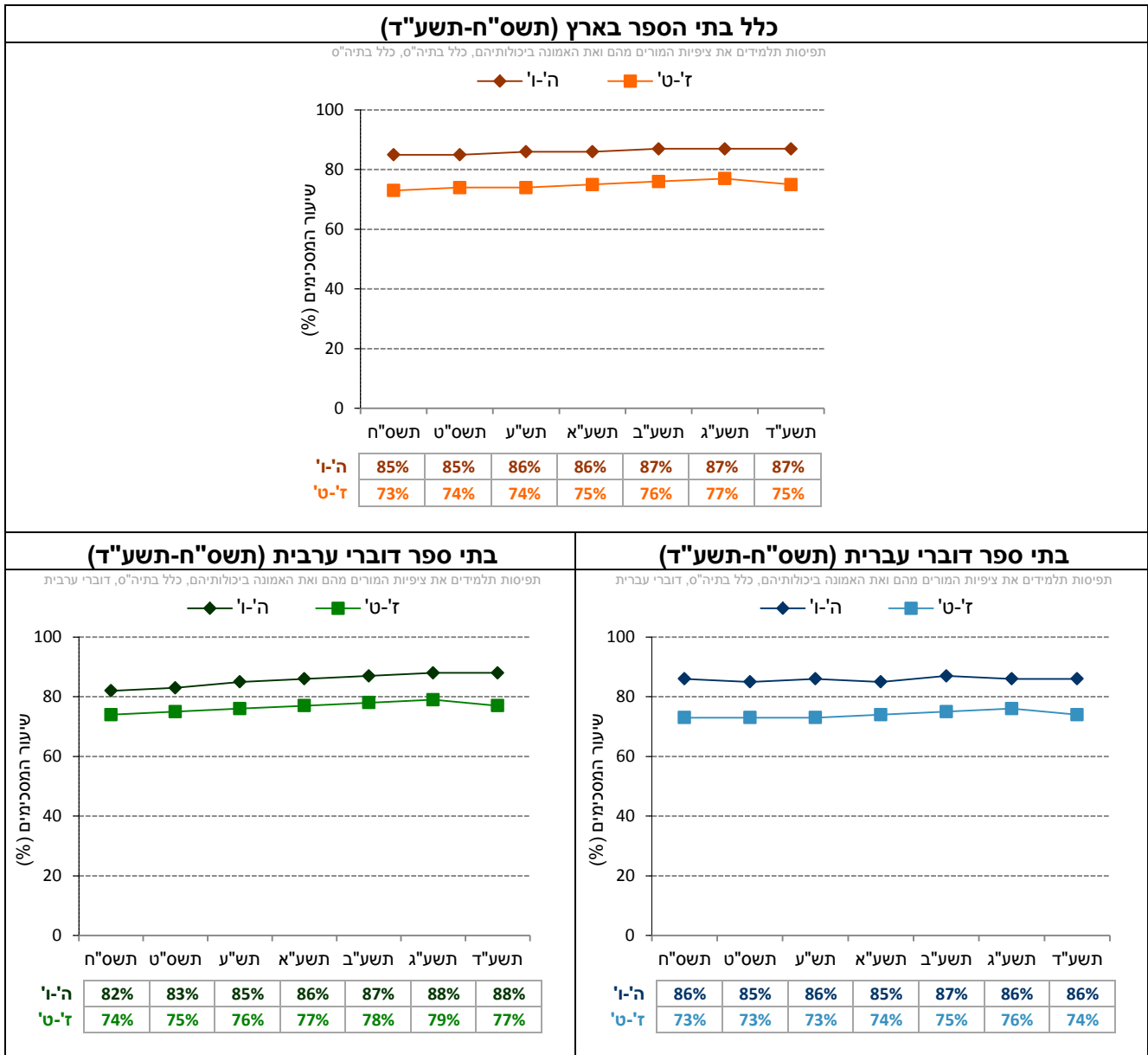
מדד מסכם: תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם
ציפיות מורים להצלחה
א. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים"
ב. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד לשפר את הישגים שלו בלימודים"
ג. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להשקיע הרבה בלימודים"
אמונה ביכולות התלמידים
ד. "רוב המורים נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים"
ה. "רוב המורים שלי מאמינים ביכולת שלי להצליח בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 51 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

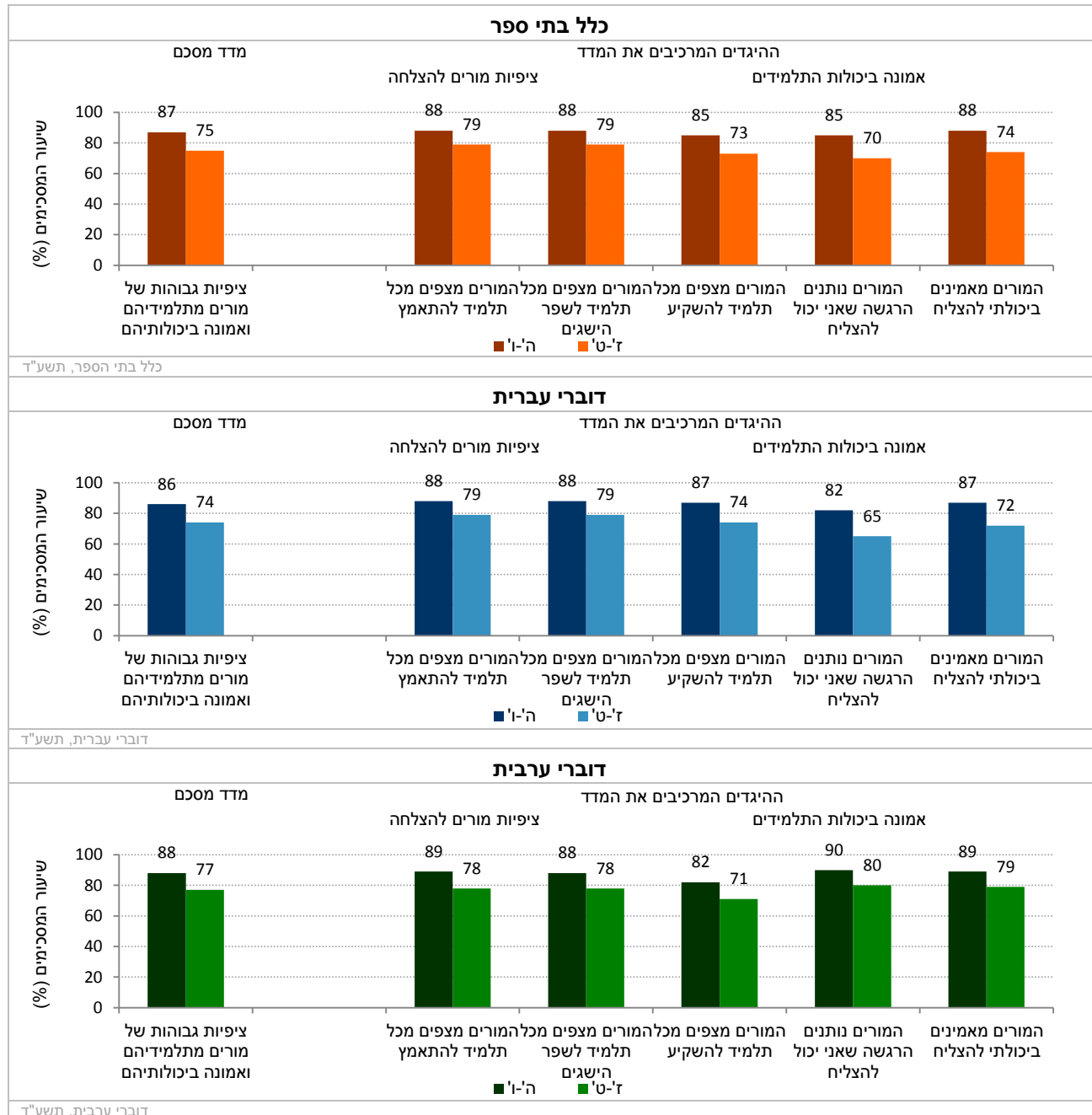
תרשים 51: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר ציפיות המורים מהם והאמונה ביכולותיהם: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 52 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסות תלמידים בדבר ציפיות המורים מהם והאמונה ביכולותיהם" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 52: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר ציפיות המורים מהם ועל האמונה ביכולותיהם: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזרי שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

7.2. תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

בתת הפרק שלעיל הוצגו נתוני ההיגדים והמדד המסכם "תפיסות תלמידים את ציפיות המורים מהם ואת האמונה ביכולותיהם" שנאספו בקרב תלמידי כיתות ה'ו' ו-ז'ט' בלבד. להלן יוצגו נתונים של שלושה היגדים נוספים ושל מדד מסכם אשר נבנה על בסיסם: "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים". נתונים על אודות היגדים אלו נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ב. היגדים אלה הותאמו לתלמידים הלומדים בשכבות הגיל הבוגרות תוך מתן ביטוי לחשיבות של תעודת הבגרות בשכבות גיל אלו, ולפיכך הועברו בקרב תלמידי כיתות י"א בלבד.

כאמור, לאור ההבדלים בניסוח ההיגדים, לא ניתן, כמובן, להשוות את נתוני המדד המסכם של כיתות ה'ט' לנתוני המדד המסכם של כיתות י"א.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

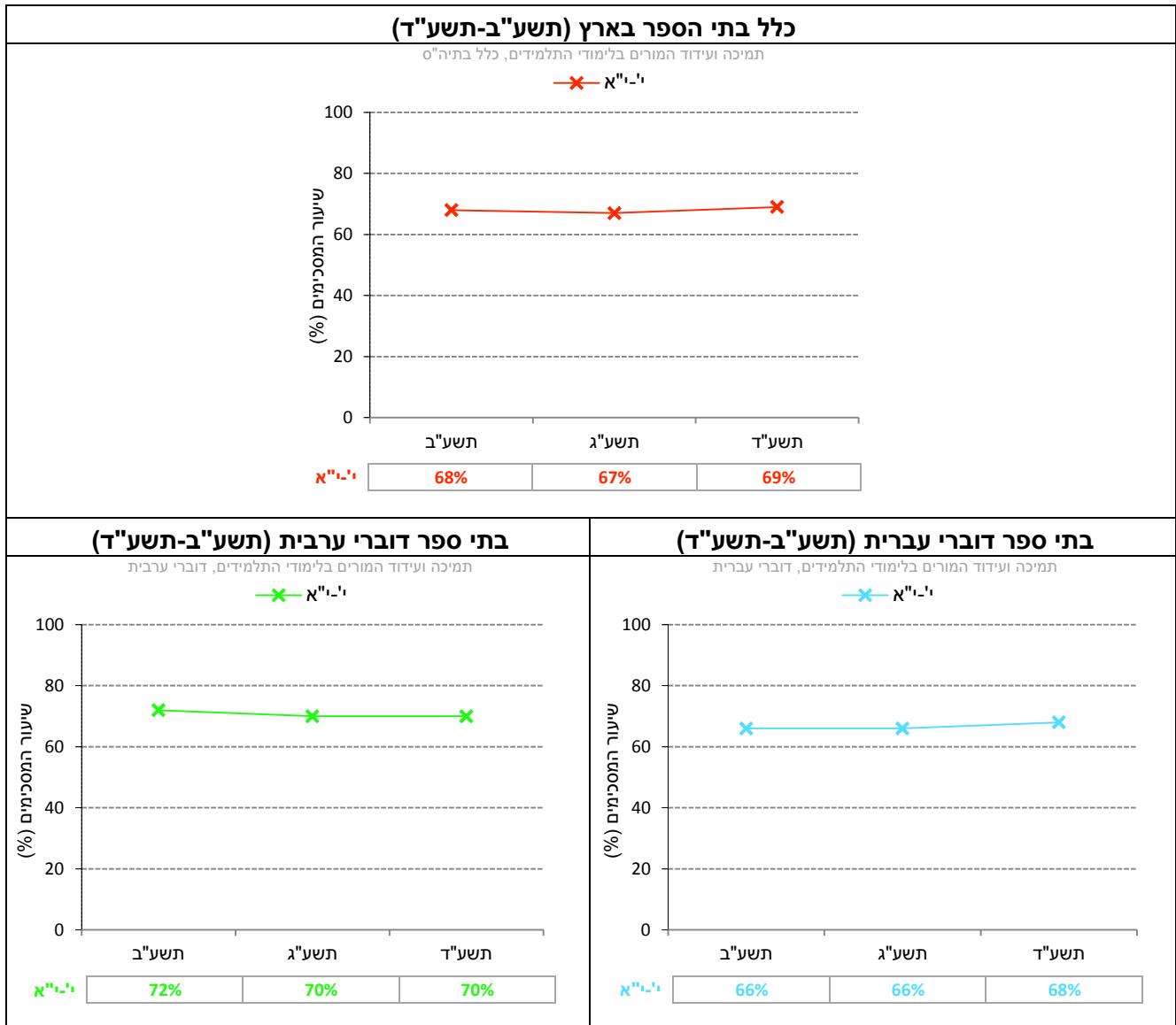
מדד מסכם: תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים
א. "בכל הקשור ללימודים - בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב"
ב. "אני מרגיש שצוות בית הספר עושה מאמצים גדולים כדי לעזור לי להצליח בבחינות הבגרות"
ג. "אני מרגיש שצוות בית הספר מאמין ביכולת שלי להצליח בבחינות הבגרות"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

בתרשים 53 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

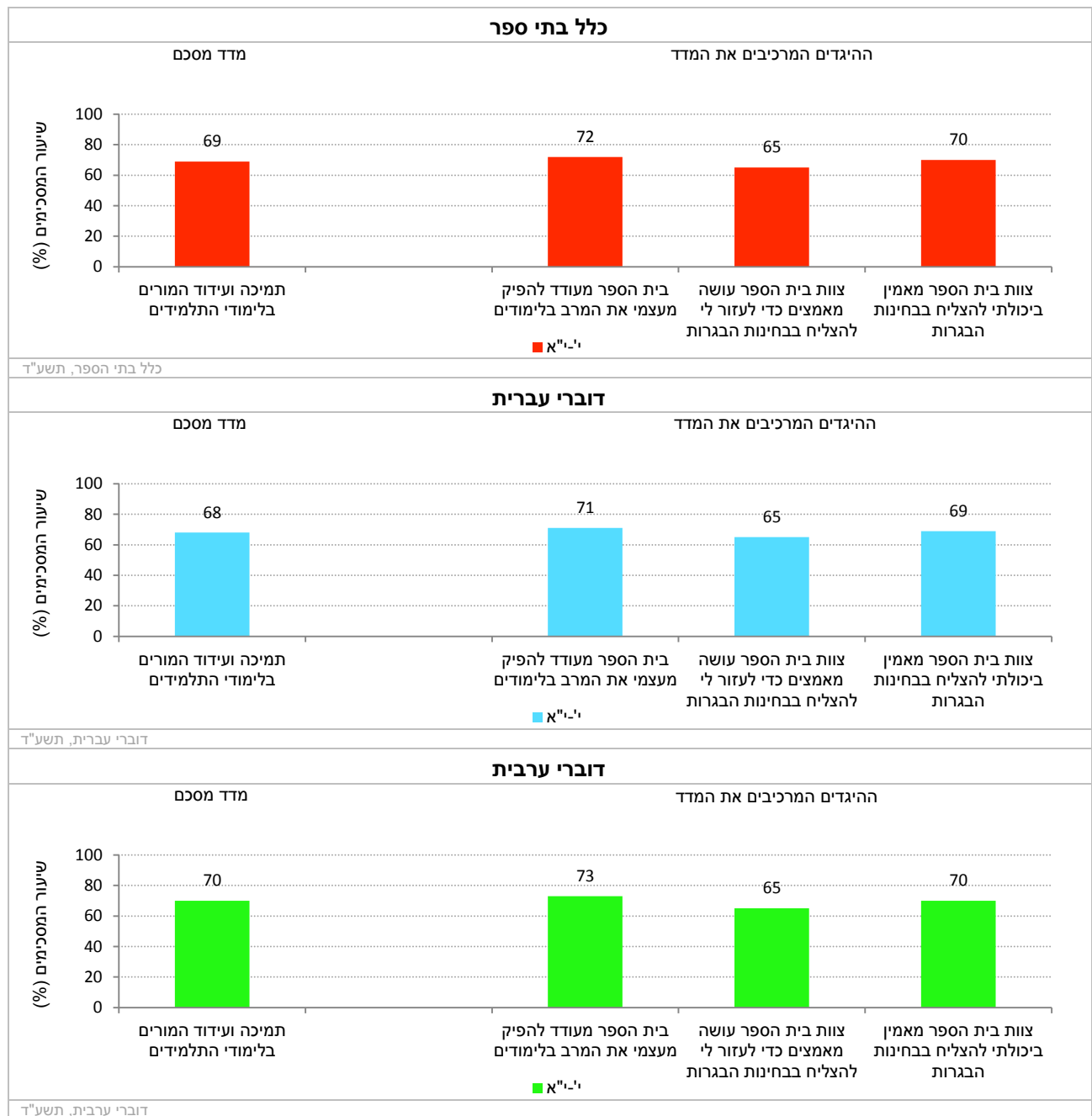
תרשים 53: דיווחי התלמידים על תפיסותיהם בדבר תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 54 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 54: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

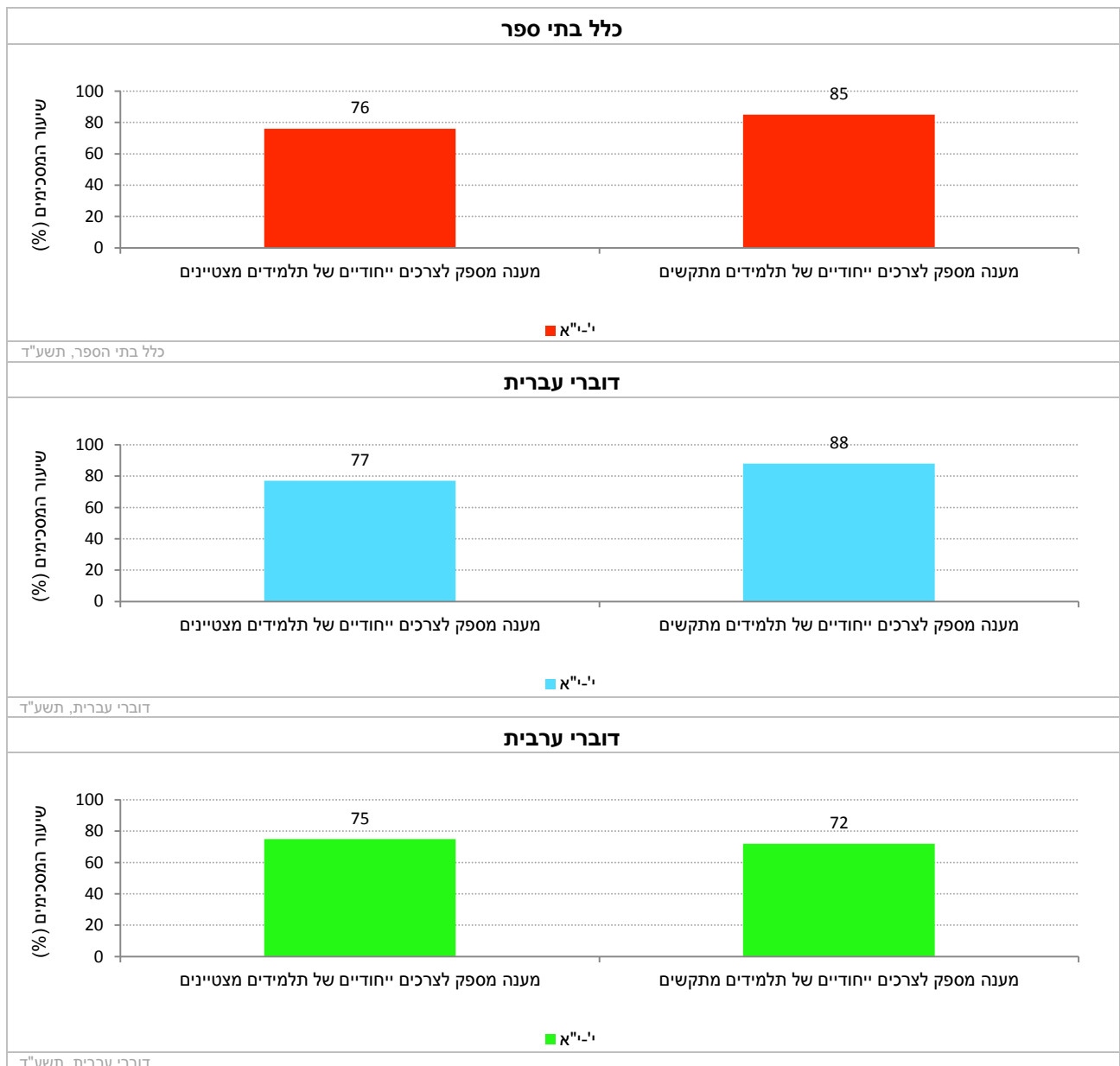
7.3. בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים – דיווחי מורים בחט"ע

כהשלמה למדד המסכם שהוצג לעיל "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים" שני ההיגדים שלהלן מבקשים לבחון באיזו מידה בית הספר נותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים מצטיינים ומתקשים (מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכד') לפי תפיסת המורים. נתונים על אודות היגדים אלו נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ד בקרב מורים בחט"ע.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים	
א. "ביה"ס נותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה"	
ב. "ביה"ס נותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מתקשים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה"	

תרשים 55: דיווחי מורים בחט"ע על בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

7.4. תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" מבקש לבחון את אמונתם של התלמידים כי יוכלו להתמודד עם משימות לימודיות קשות ולהצליח בלימודים⁶. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט'), והחל מתשע"ב גם מתלמידי חט"ע (י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים
א. "כאשר אני רוצה, אני יכול להצליח בלימודים"
ב. "כשאני מחליט ללמוד משהו קשה, אני מסוגל לעשות זאת"
ג. "אם אני רוצה, אני יכול להצליח במשימות לימודיות שונות כמו מבחן או עבודה"

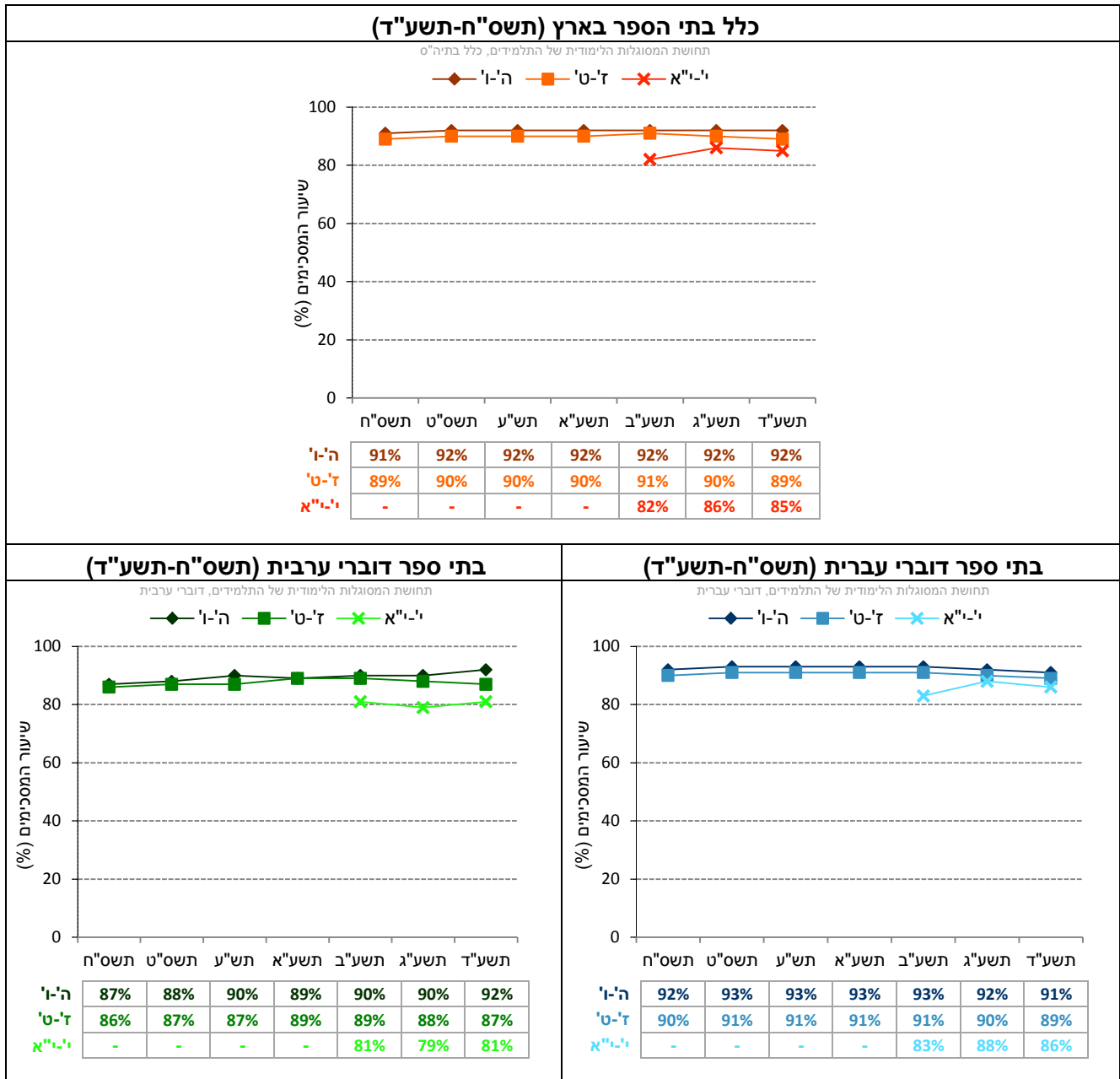
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

⁶ בנושא זה הסתייענו בליווי המקצועי של פרופ' אבי עשור ובכלי המחקר שפיתח עם ד"ר חיה קפלן וד"ר גיא רוט, מהיחידה לחקר מוטיבציה באוניברסיטת בן גוריון. לפירוט נוסף ראה עשור, א' (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א', קפלן, וא', עשור (עורכים). הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 56 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

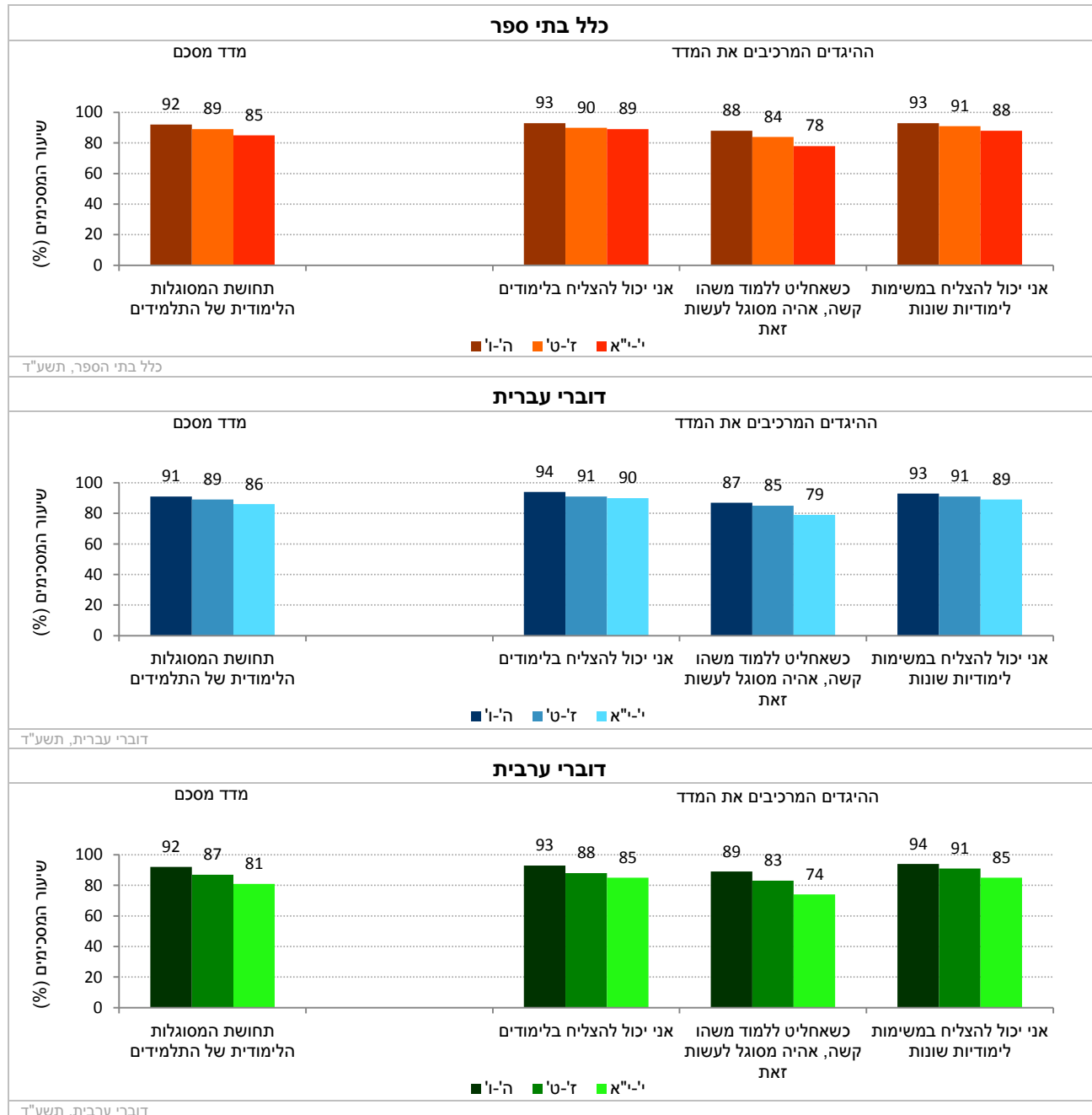
תרשים 56: דיווחי התלמידים על תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 57 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 57: דיווחי התלמידים על תחושת המסוגלות הלימודית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

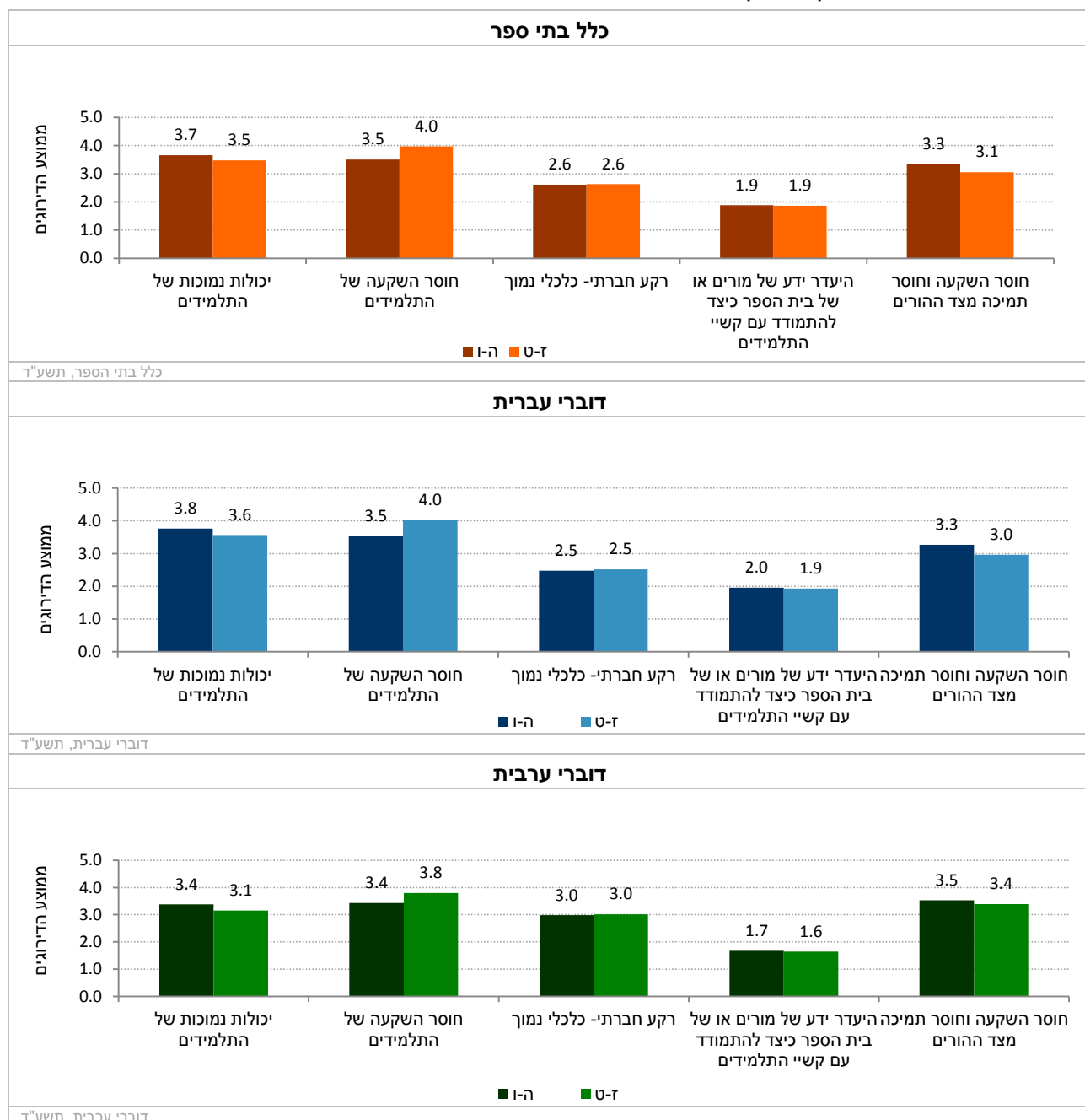
7.5. סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

להלן נתייחס לסיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים. ההנחה הרווחת היא כי מורים הנוטים לייחס הצלחות וכישלונות של התלמידים לגורמים התלויים במורה (למשל, מידת ההשקעה שלו) יהיו פעילים יותר, ישקיעו יותר ובכך יגרמו גם לתלמידים להשקיע, להתמיד ולהשתפר בלימודים. לעומת זאת מורים הנוטים לייחס את הישגי התלמידים לגורמים חיצוניים שאינם בשליטתו של המורה (למשל, יכולות נמוכות או מצב חברתי-כלכלי של התלמיד) יהיו פסיביים יותר, בעלי נטייה רבה יותר לפטליזם ("אין מה לעשות"), ישקיעו פחות בתלמידים (בעיקר חלשים), וכך גם התלמידים עצמם ישקיעו פחות ויצליחו פחות. כאשר תלמיד אינו זוכה לאמון ביכולותיו מצד מוריו, הדבר עלול לפגוע בתחושת המסוגלות הלימודית שלו, במוטיבציה שלו ללימודים ואף בהישגיו הלימודיים.

לצורך בדיקת עמדות המורים כלפי הנושא, התבקשו המורים לדרג על סולם סדר בן חמש רמות חמש סיבות אפשריות לקשיים לימודיים של תלמידים. לצורך דיווח על ההיגדים חושב עבור כל היגד ממוצע הדירוגים של המורים. נתונים אלה נאספו בקרב מורים, אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ד של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: סיבות שמורים מייחסים לקשיים לימודיים של תלמידים
א. "יכולות נמוכות של התלמידים"
ב. "חוסר השקעה של התלמידים"
ג. "רקע חברתי-כלכלי נמוך של התלמידים"
ד. "היעדר ידע של מורים או של בית הספר כיצד להתמודד עם קשיי התלמידים"
ה. "חוסר השקעה וחוסר תמיכה מצד ההורים"

7.6. מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים

"מוטיבציה" (הנעה) היא מונח שכיח בשיח הבית-ספרי בפרט ובמערכת החינוך בכלל. פעמים רבות אפשר לשמוע אנשי חינוך והורים מדברים על ה"מוטיבציה" של התלמידים כגורם המסביר את רמת ההישגים שלהם. אולם חוקרים שלמדו את הנושא לעומק מתארים תמונת מצב מורכבת יותר, ולפיה תלמידים אינם מתאפיינים ב"מוטיבציה" (בלשון יחיד) אלא ב"מוטיבציות"⁷ (בלשון רבים).

אפשר להבחין בין מוטיבציה אוטונומית לבין מוטיבציה כפויה. תלמיד הפועל מתוך מוטיבציה אוטונומית חש הנאה ועניין כלפי החומר הנלמד ומבין את חשיבותו להמשך חייו ולצמיחתו כאדם. הלמידה בעבורו מלווה בתחושה של בחירה וברצון אמיתי ללמוד, ועל כן תהליך הלמידה יימשך אצלו גם אם לא תהיה דרישה חיצונית לכך.

תלמיד הפועל מתוך מוטיבציה כפויה ילמד מתוך שאיפה להימנע מעונש, לקבל תגמול חומרי או להימנע מבושה ומתחושת אשמה. הלמידה בעבורו מלווה בתחושות של לחץ וכעס, והיא נפסקת כאשר אין דרישה חיצונית ללמוד.

נוסף על סוג המוטיבציה המאפיינת את התלמיד, חשוב לבחון גם תופעות של היעדר מוטיבציה: חוסר רצון להשקיע בלימודים כלל ועיקר. הדבר עשוי לנבוע מתחושה של חוסר מסוגלות, המחוזקת לעתים על ידי הוראה שאינה רגישה לצורכי התלמיד.

חשוב להדגיש כי שלוש התופעות – מוטיבציה אוטונומית, מוטיבציה כפויה והיעדר מוטיבציה – אינן בהכרח תלויות זו בזו. תלמיד יכול לחוש, למשל, כי הוא מונע ממניעים פנימיים וחיצוניים בעת ובעונה אחת. כך גם בקבוצות או באוכלוסיות של תלמידים, כאשר קבוצה חברתית מסוימת עשויה להיות מאופיינת בסוגים שונים של מוטיבציה⁸.

בשלושת תת הפרקים שלהלן יוצגו נתונים על שלושת סוגי המוטיבציה העשויים לאפיין את התלמידים: מוטיבציה אוטונומית, מוטיבציה כפויה והיעדר מוטיבציה.

⁷ בנושא זה הסתייענו בליווי המקצועי של פרופ' אבי עשור ובכלי המחקר שפיתח עם ד"ר חיה קפלן וד"ר גיא רוט, מהיחידה לחקר מוטיבציה באוניברסיטת בן גוריון. לפירוט נוסף ראו עשור, א'. (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א', קפלן, וא', עשור (עורכים). הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, *חינוך החשיבה*, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

⁸ נציין כי כדי לקבל מדד מדויק יותר של מוטיבציה אוטונומית נהוג בספרות המקצועית לחשב מדד של "מוטיבציה אוטונומית יחסית", הנקבע על-ידי הפחתת המדד המסכם של המוטיבציה הכפויה והמדד המסכם של היעדר מוטיבציה (אשר יפורטו בהמשך) מהמדד המסכם של מוטיבציה אוטונומית. מדד זה אינו מוצג בדוח הנוכחי. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ד

7.6.1 מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים" מבקש לבחון באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך הכרה בחשיבות הלמידה (מוטיבציה אוטונומית). נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'-'ו') וחט"ב (ז'-'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י'-'א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

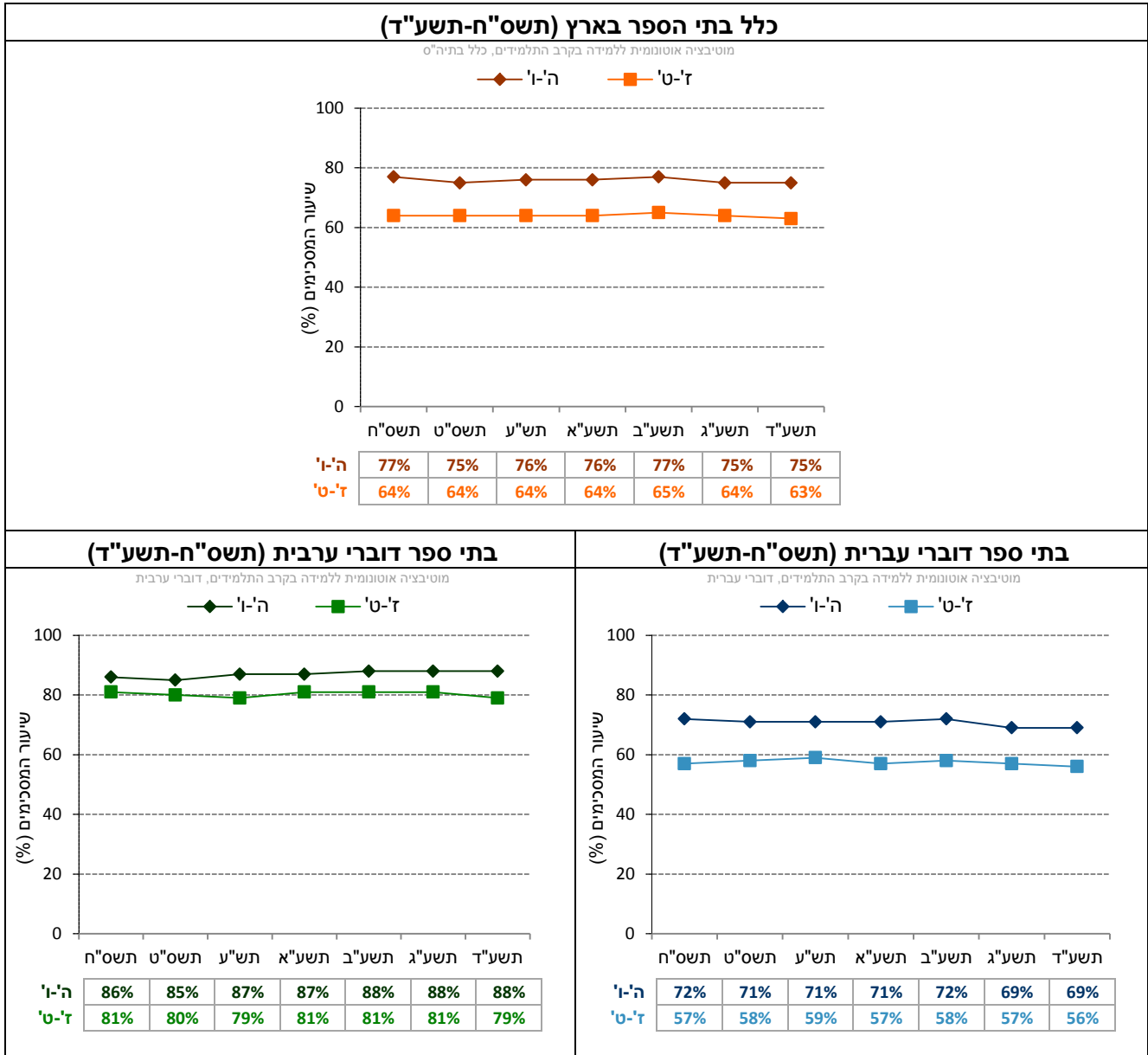
מדד מסכם: מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים
א. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שהדבר מעניין ומסקרן אותי"
ב. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שהנושא מעניין אותי"
ג. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שאני נהנה מזה"
ד. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שהלימודים חשובים לי"
ה. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שהדבר עוזר לי לדעת דברים חשובים"
ו. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שהדבר יעזור לי בעתיד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 59 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

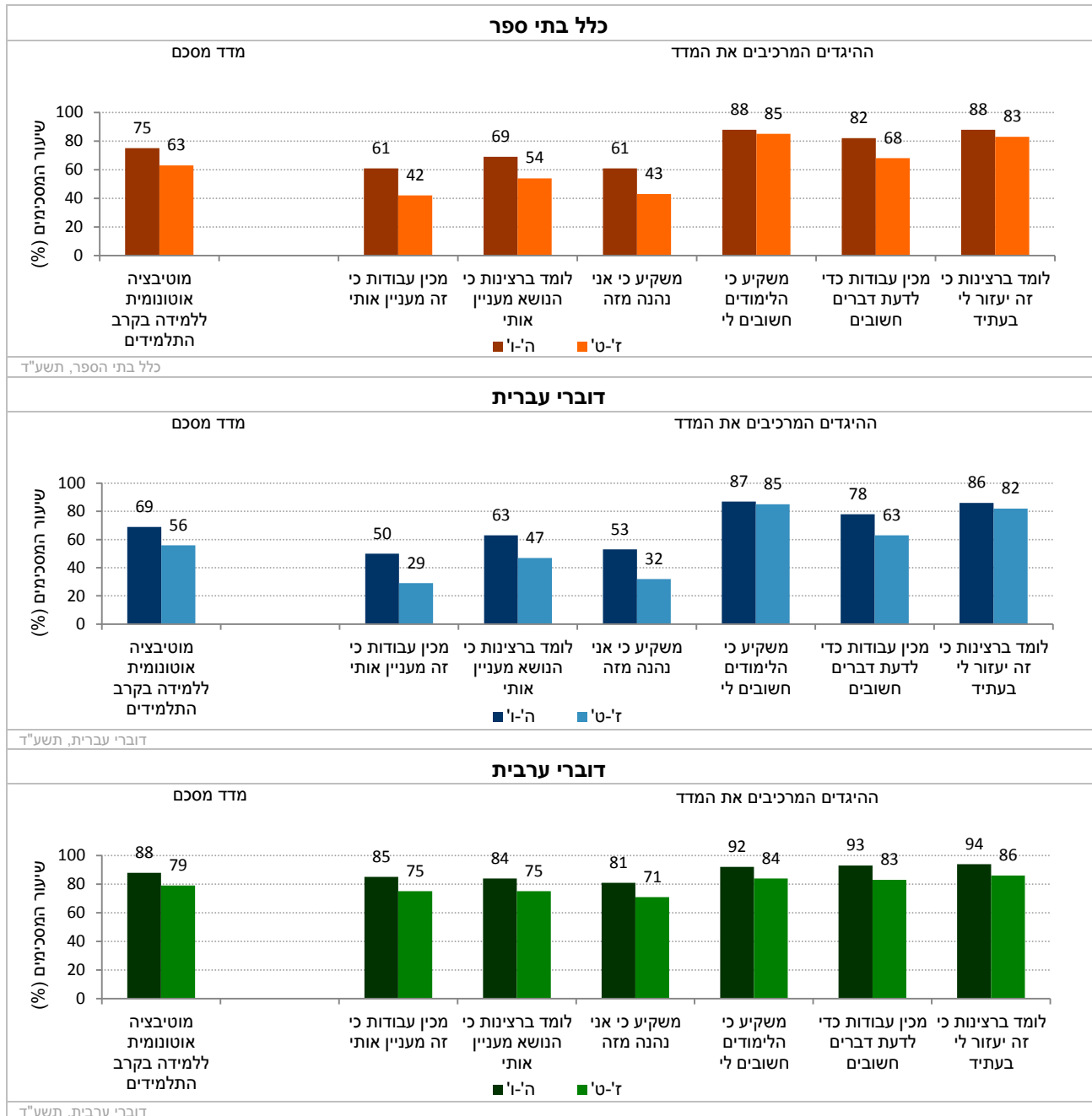
תרשים 59: דיווחי התלמידים על מוטיבציה אוטונומית ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 60 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 60: דיווחי התלמידים על מוטיבציה אוטונומית ללמידה בקרב התלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

7.6.2 מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד "מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים" מבטא למידה מתוך שאיפה להימנע מעונש, לקבל תגמול חומרי או להימנע מבושה ומתחושת אשמה. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י'-א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

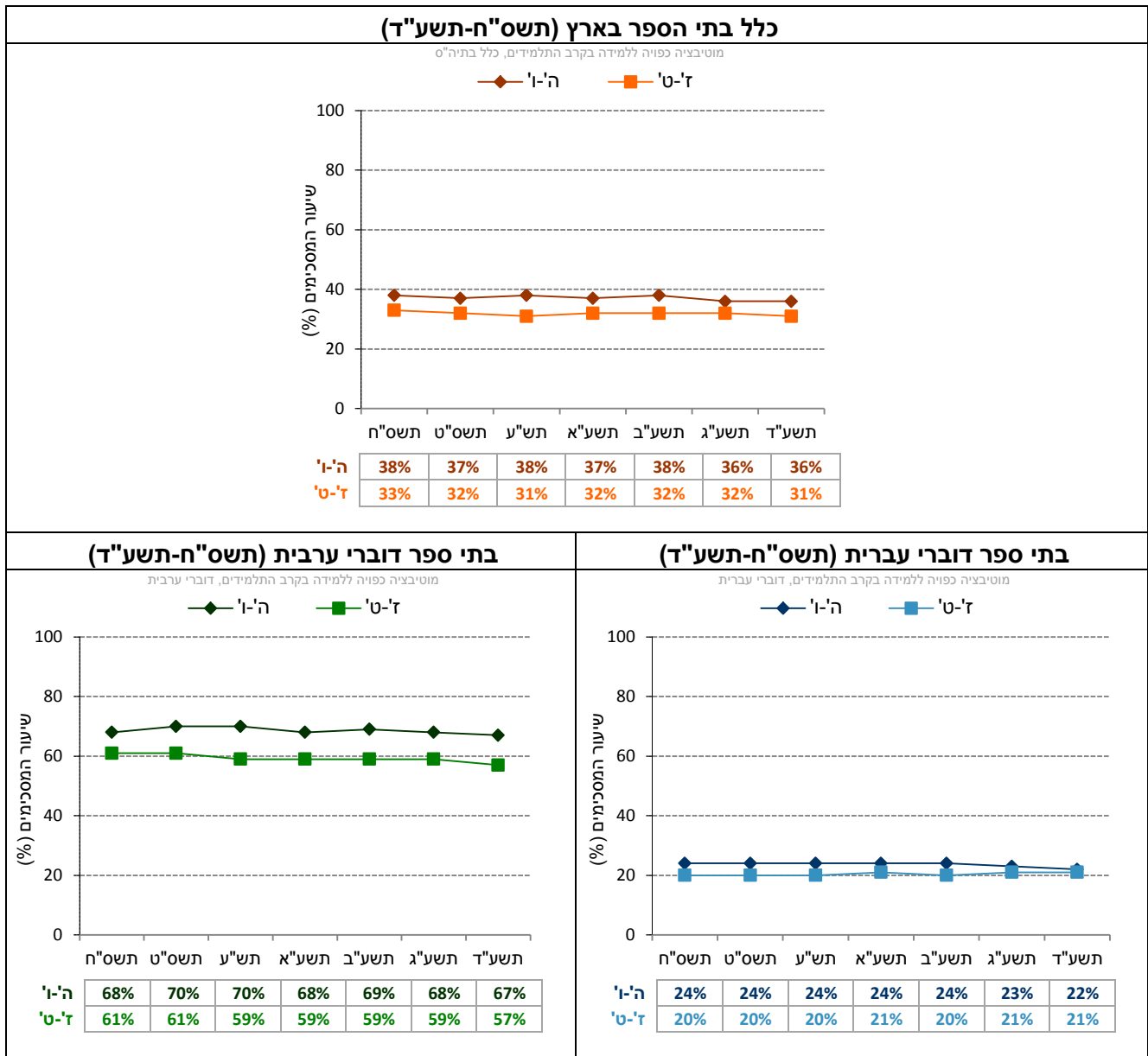
מדד מסכם: מוטיבציה כפויה ללמידה מצד התלמידים
א. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה כדי שלא ארגיש רע עם עצמי"
ב. "כשאני לומד ברצינות, זה מפני שאני מרגיש אשם כשאני לא עושה את כל מה שאני יכול"
ג. "כשאני משקיע בלימודים, זה כדי שלא אתבייש בעצמי"
ד. "כשאני משקיע בלימודים, זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות"
ה. "כשאני לומד ברצינות זה מפני שאני לא רוצה שיענישו אותי"
ו. "כשאני מכין את העבודות ואת השיעורים, זה מפני שאני לא רוצה שיכעסו עליי"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 61 מוצגים נתונים על המדד המסכם "מוטיבציה כפויה ללמידה" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

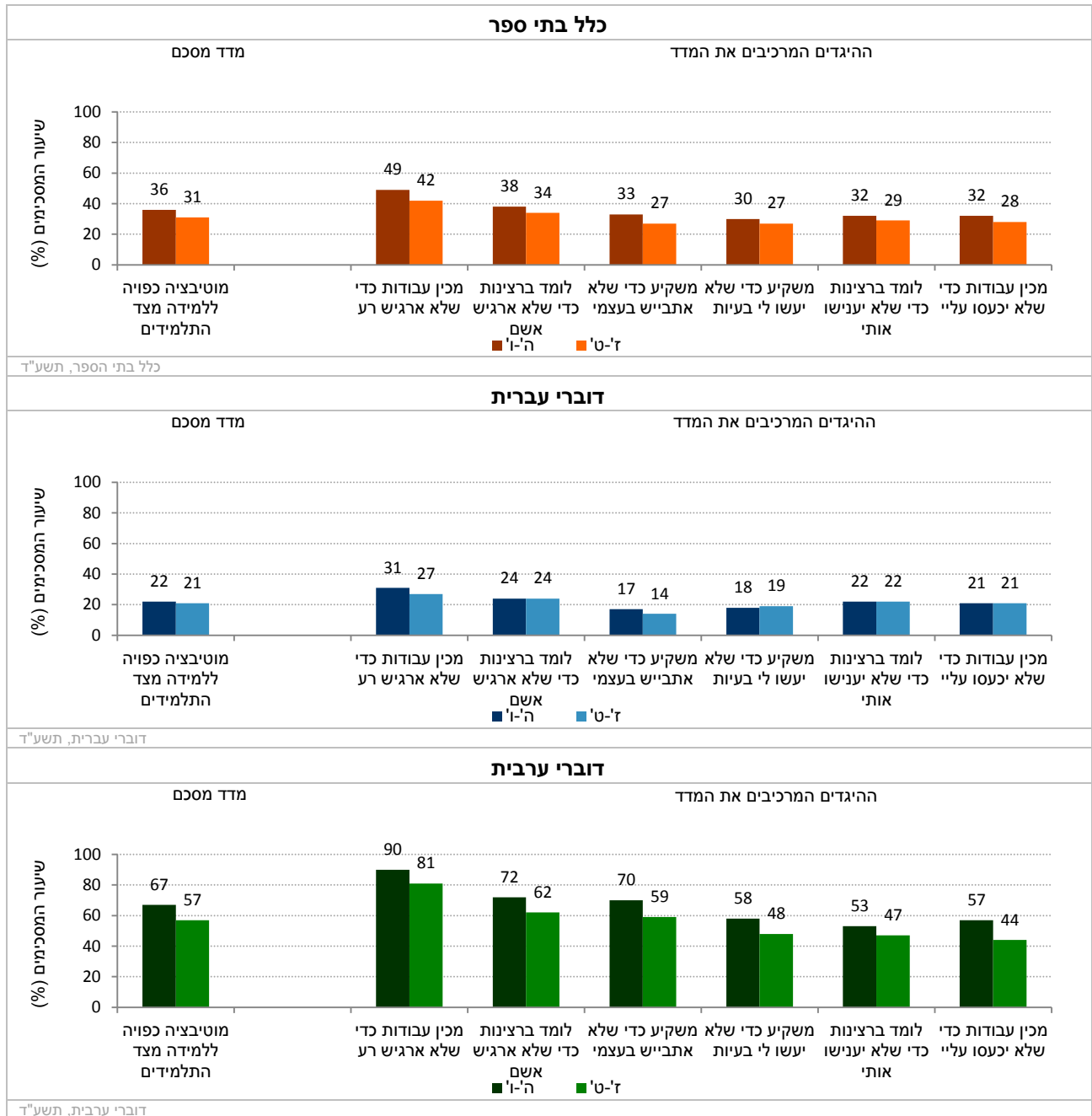
תרשים 61: דיווחי התלמידים על מוטיבציה כפויה ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 62 מוצגים נתוני המדד המסכם "מוטיבציה כפויה ללמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 62: דיווחי התלמידים על מוטיבציה כפויה ללמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

7.6.3 היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" משקף חוסר רצון להשקיע בלימודים ולהצליח בהם. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

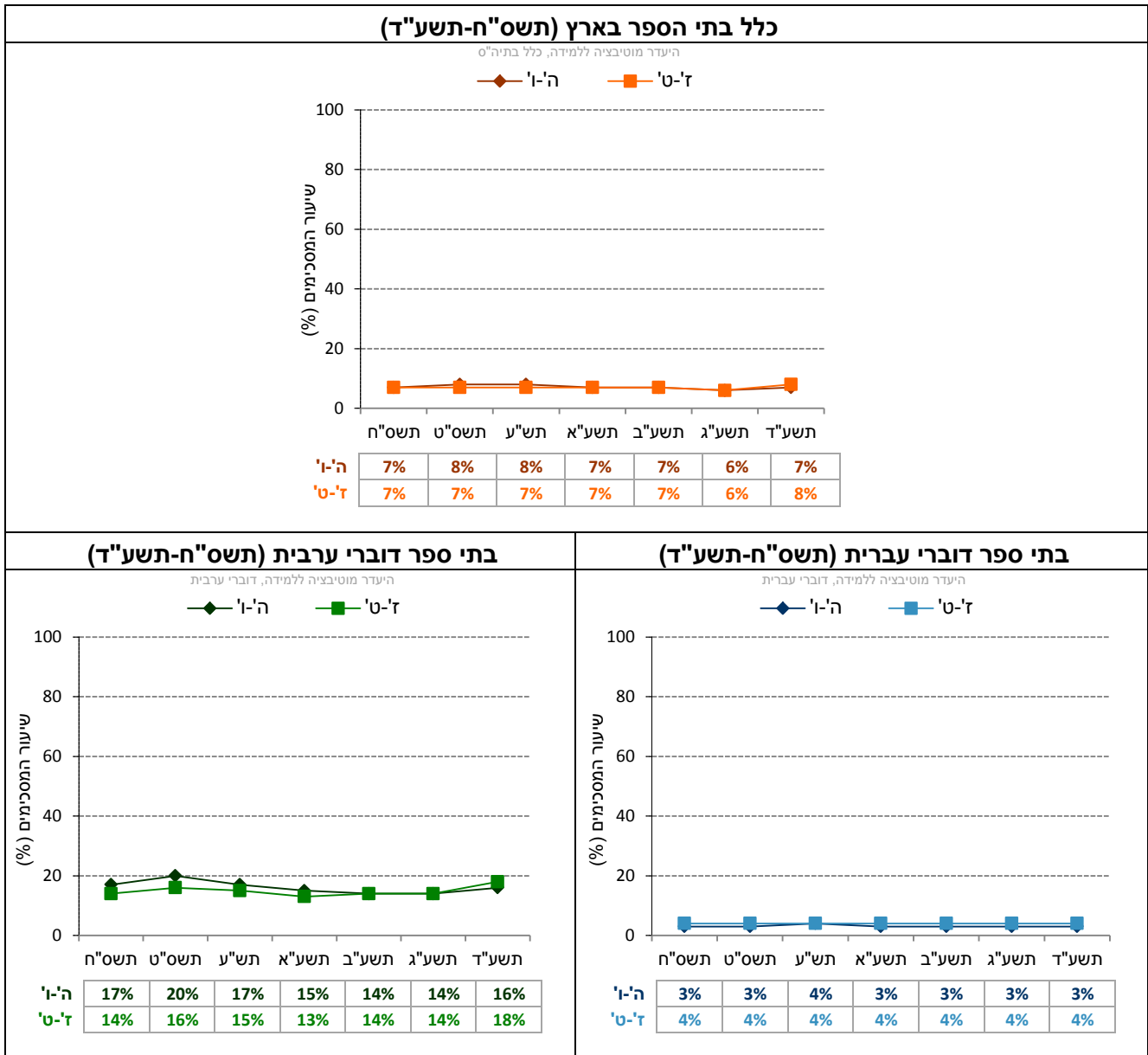
מדד מסכם: היעדר מוטיבציה ללמידה בקרב תלמידים
א. "הלימודים בכלל לא חשובים לי"
ב. "אני בכלל לא מנסה להצליח בלימודים"
ג. "אני בכלל לא משקיע בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 63 מוצגים נתונים על המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

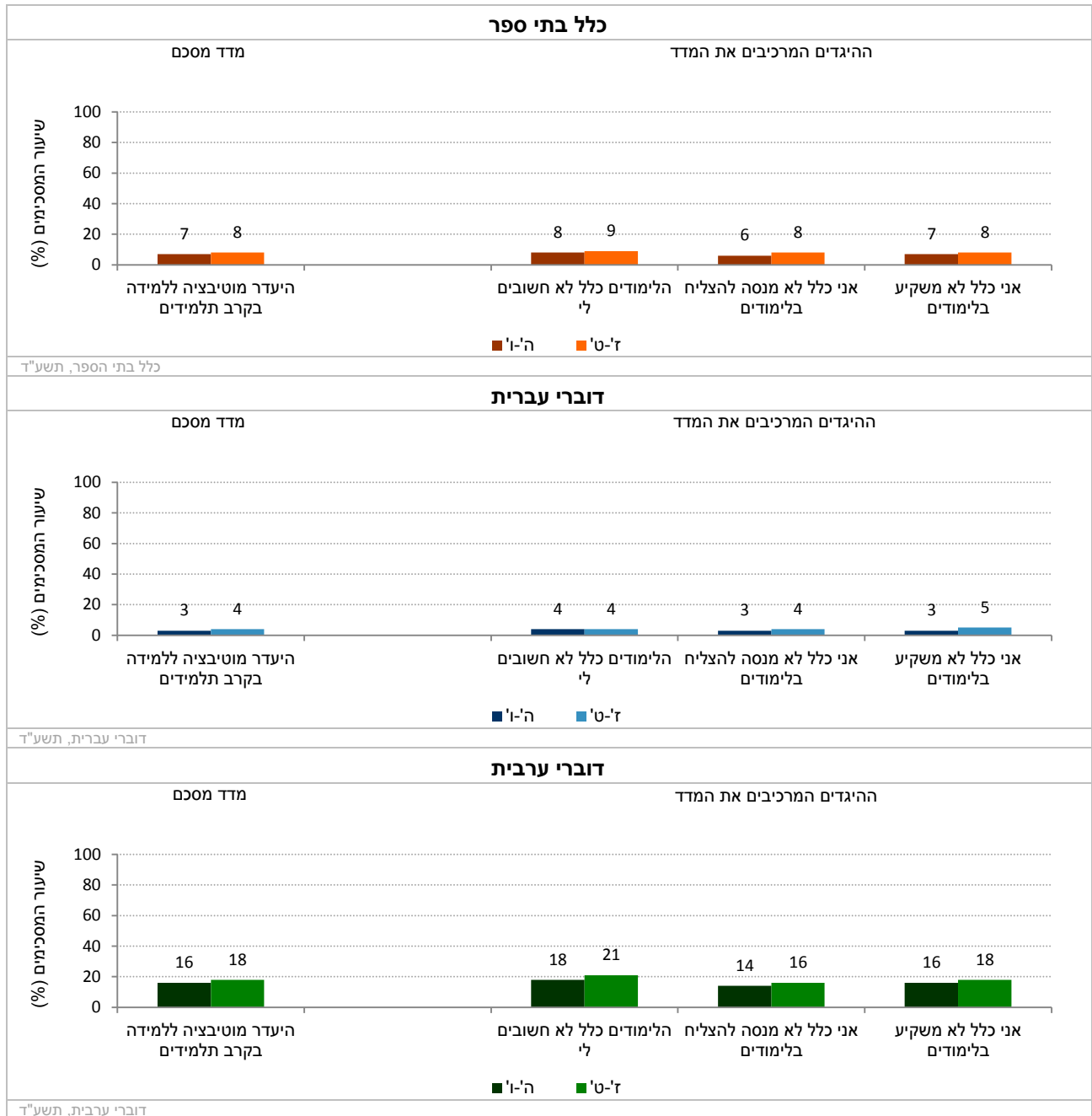
תרשים 63: דיווחי התלמידים על היעדר מוטיבציה ללמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 64 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר מוטיבציה ללמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 64: דיווחי התלמידים על היעדר מוטיבציה ללמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

7.7. תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

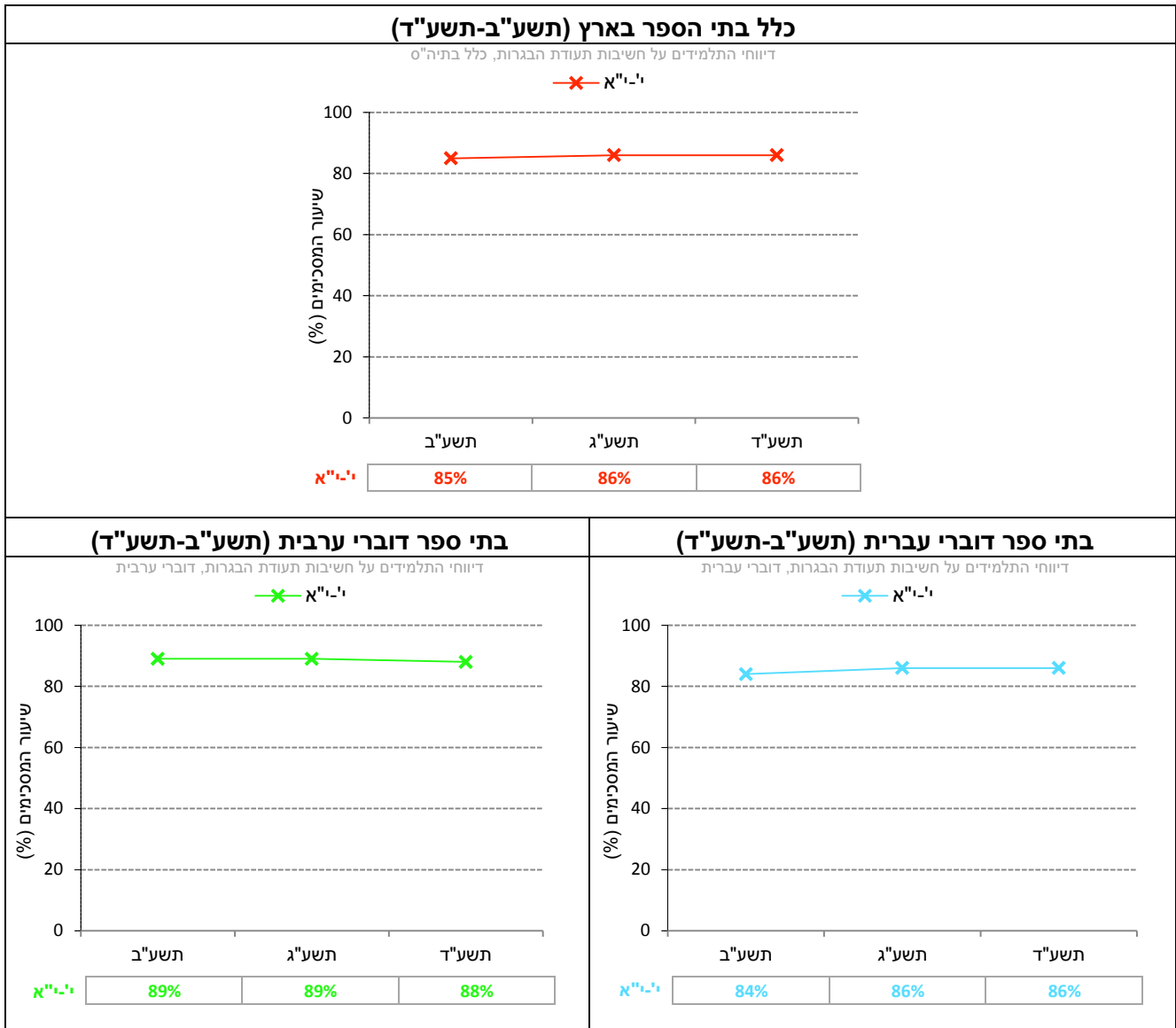
בתת הפרקים הקודמים בחנו את רמת המוטיבציה של התלמידים ללימודים וכן את מקורות המוטיבציה שלהם. תלמידי י"א התבקשו להשיב על סדרה נוספת של היגדים הבוחנים את המוטיבציה שלהם וכן את האמונה העצמית שלהם – בזיקה לתעודת הבגרות. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות", כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י"א:

מדד מסכם: חשיבות תעודת הבגרות
א. "חשוב לי להצליח בבחינות הבגרות"
ב. "תעודת הבגרות חשובה מאוד כדי להתקדם בחיים"
ג. "אני משקיע הרבה על מנת להצליח בבחינות הבגרות"
ד. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל למסלול הלימודים שאבחר בעתיד"
ה. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל לסוג העבודה שאבחר בעתיד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

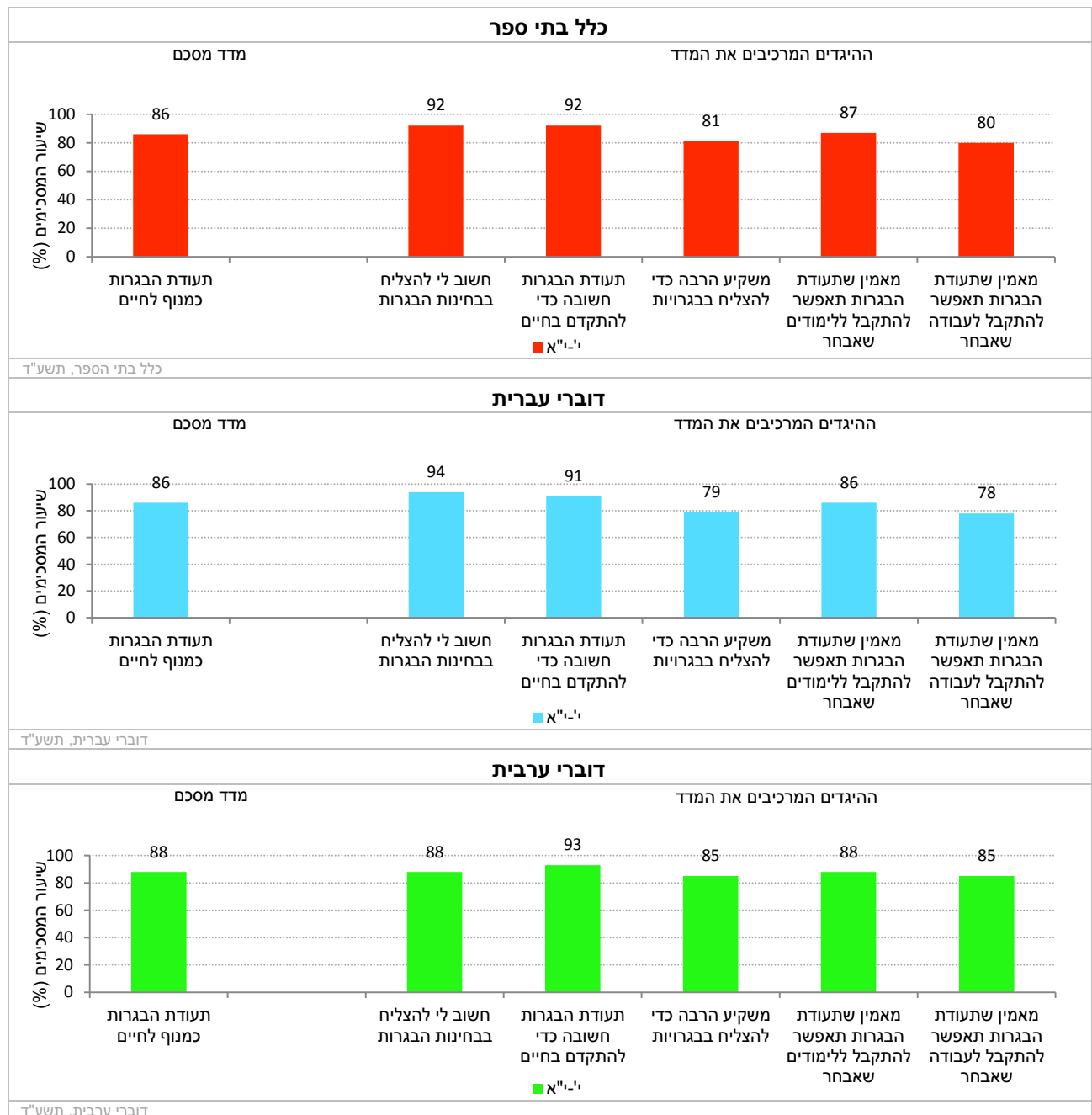
תרשים 65: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הברגות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 66 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 66: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

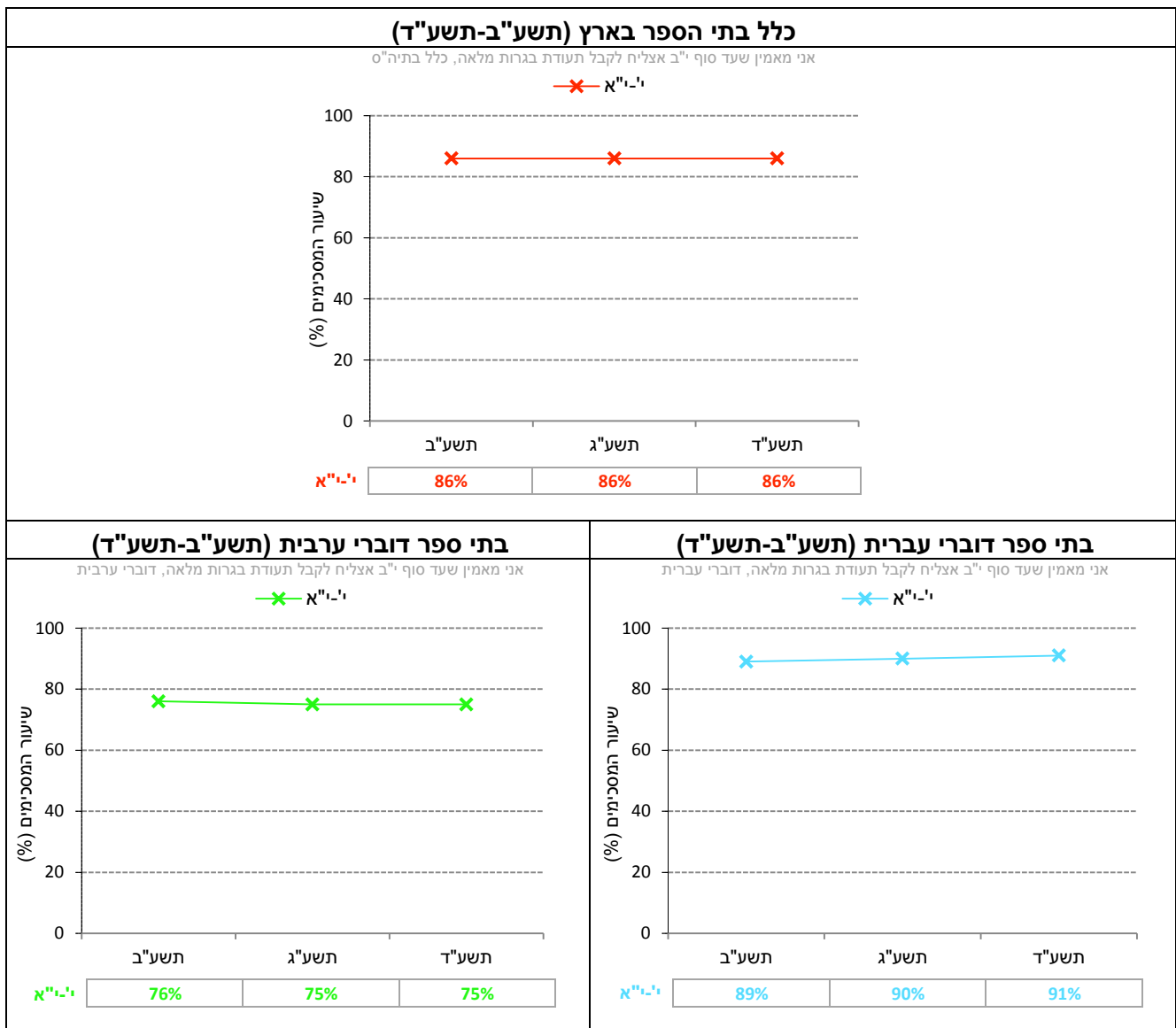
7.8. שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחט"ע התבקשו לבחור מבין שלושה היגדים את ההיגד המתאר נכונה את השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות. שלושת ההיגדים שהוצגו לתלמידים היו: "אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד". נציין כי מדובר בהיגדים אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה", בשנים תשע"ב-תשע"ד. בהמשך נציג את נתוני תשע"ד עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראונספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 67: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה": בשנים תשע"ב-תשע"ד

לוח 2: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה על אודות "שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות" (תשע"ד)

בתי"ס דוברי ערבית	בתי"ס דוברי עברית	כלל בתי"ס	איזה מהמשפטים הבאים מתאר בצורה הטובה ביותר את השאיפות והכוונות שלך באשר לתעודת הבגרות
75%	91%	86%	אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה
16%	6%	9%	אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד
9%	3%	5%	אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה

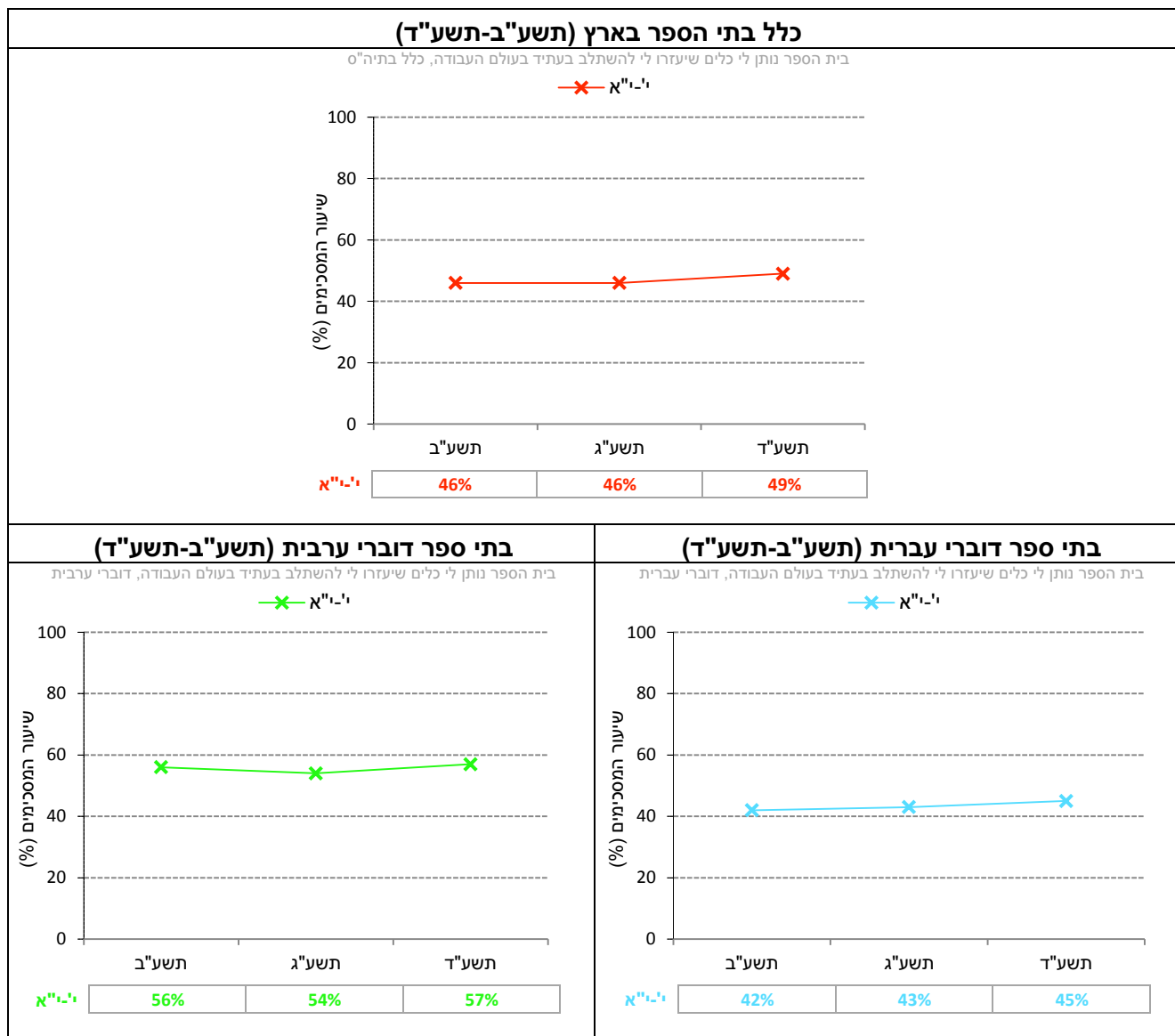
7.9. תפיסת תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים – דיווחי תלמידים בחט"ע

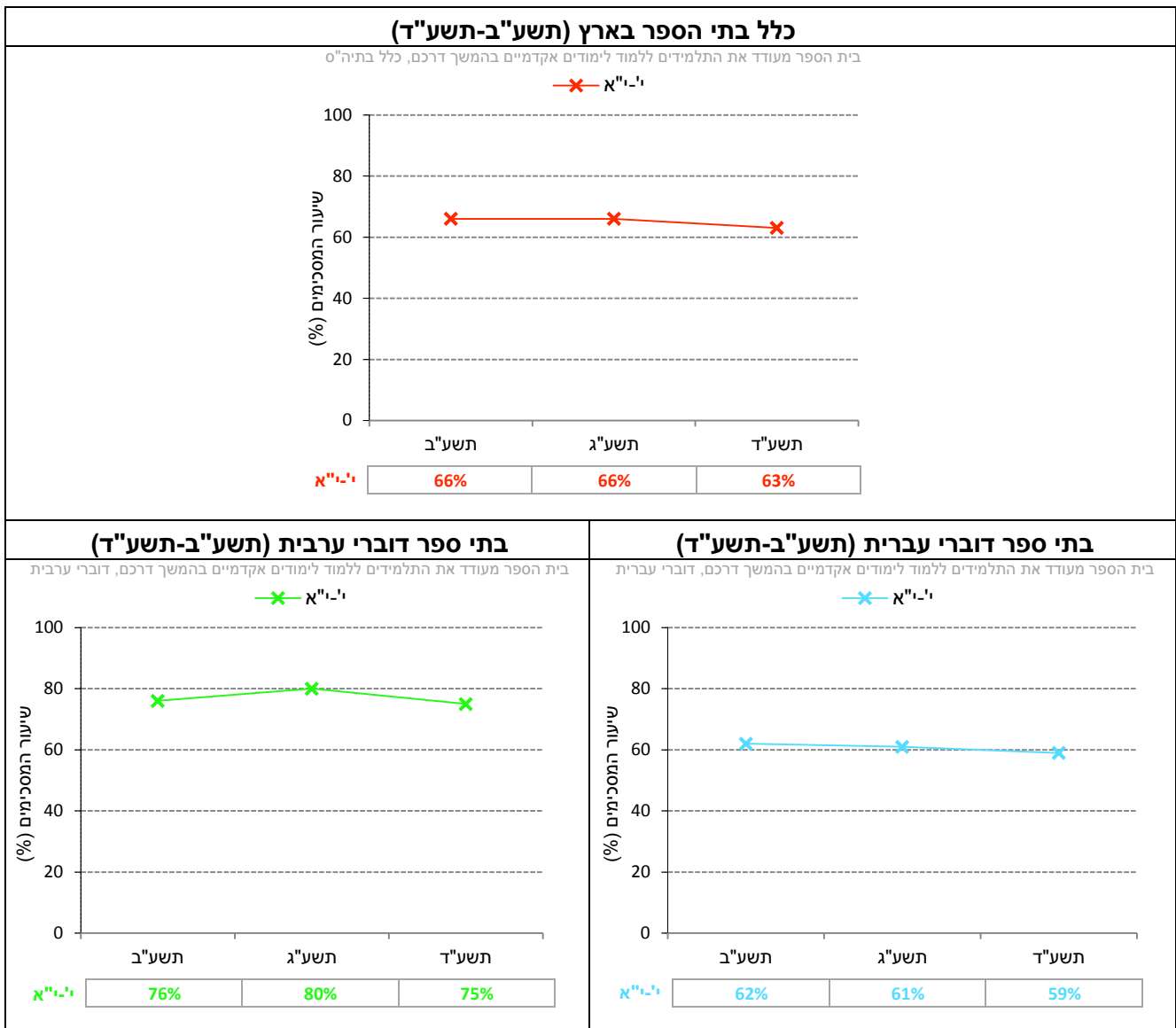
אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום בית הספר, ובפרט לעולם העבודה ולהשכלה העל-תיכונית. בהקשר זה התבקשו תלמידים בחט"ע להשיב על חמישה היגדים, העוסקים בנושא זה בשתי נקודות מבט: הכנה לקראת החיים שלאחר סיום בית הספר מצד אחד לעומת התמקדות בלימודים ובציונים בלבד מצד אחר.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ד)

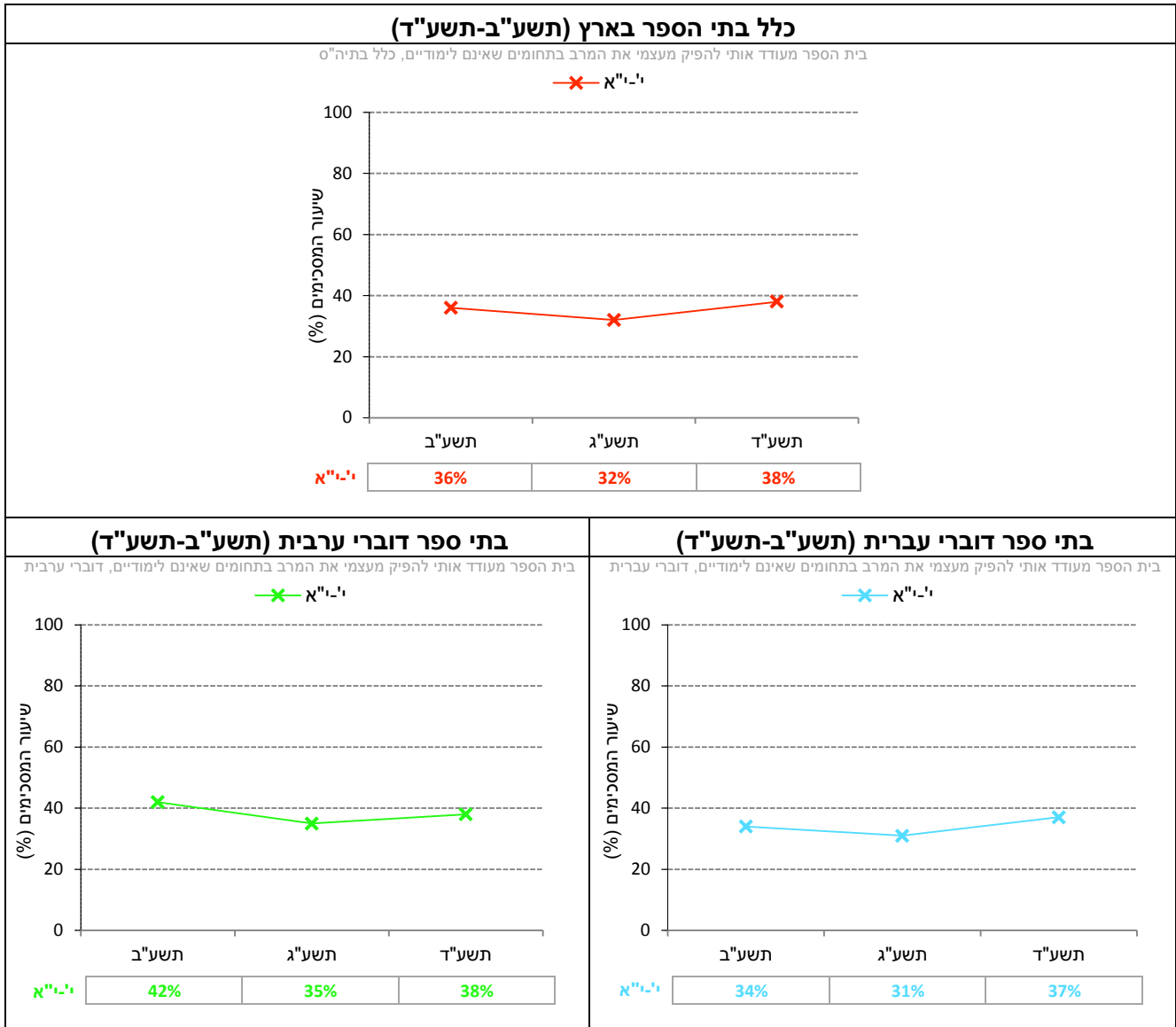
א. בית הספר כמכין לקראת החיים שלאחר סיום הלימודים

תרשים 68: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אני מרגיש שבית הספר נותן לי כלים שיעזרו לי להשתלב בעתיד בעולם העבודה" בשנים תשע"ב-תשע"ד

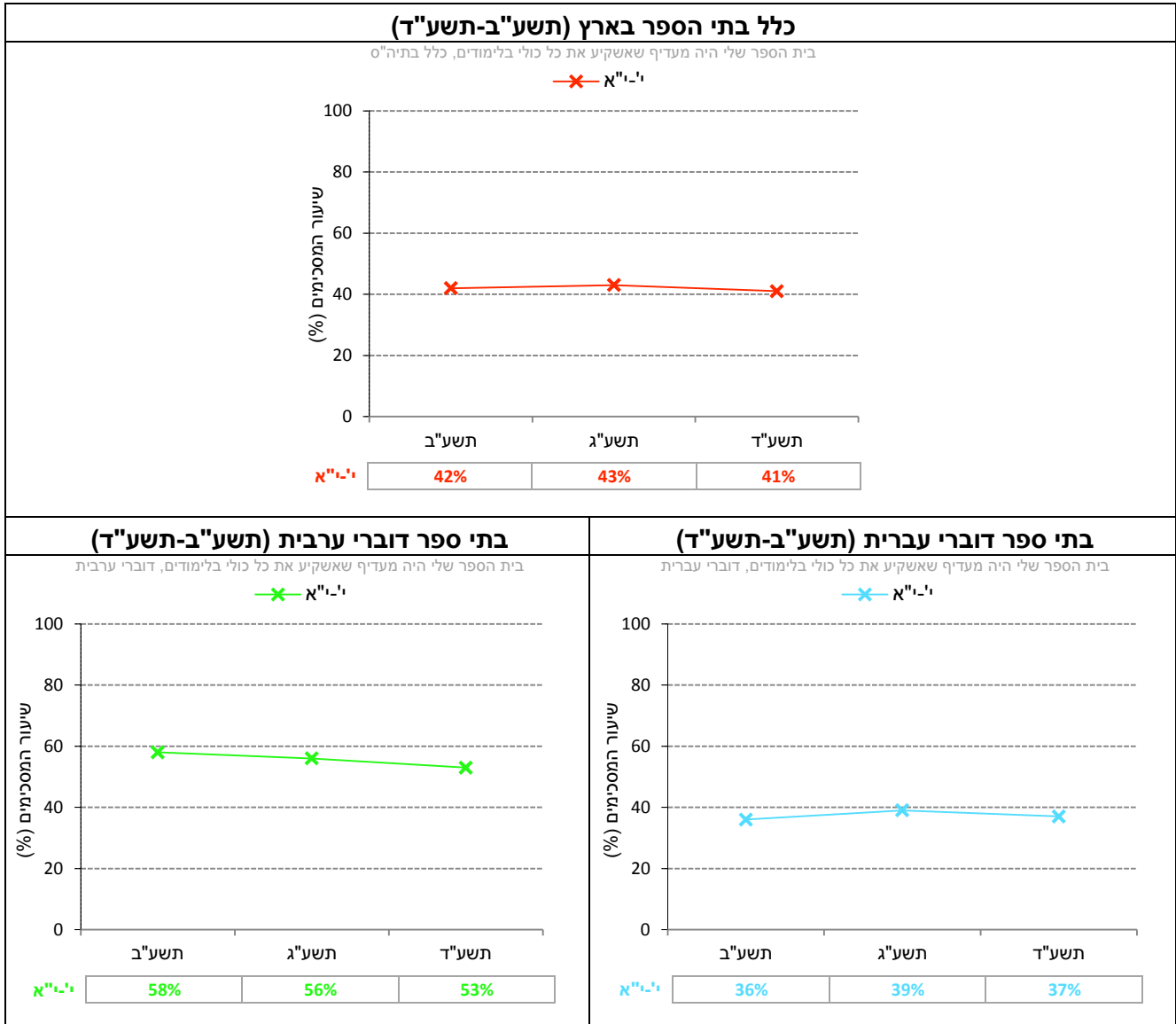

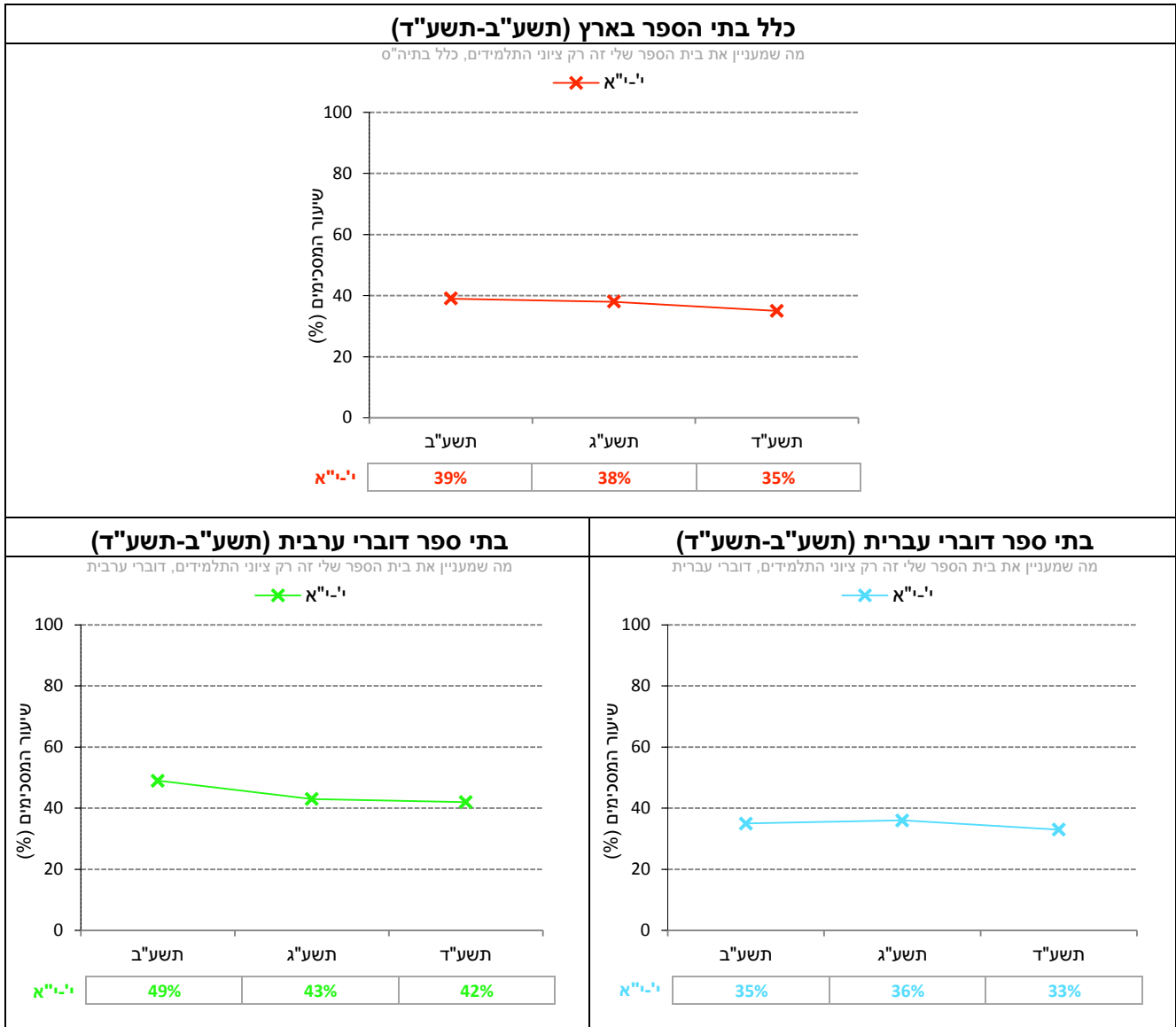

דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "אני מרגיש שבית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בתחומים שהם אינם לימודיים (לדוגמא: ספורט, מוזיקה, וכד')" בשנים תשע"ב-תשע"ד

תרשים 71: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "בית הספר שלי היה מעדיף שאשקיע את כל כולי בלימודים ולא אעשה שום דבר אחר" בשנים תשע"ב-תשע"ד

7.10. מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

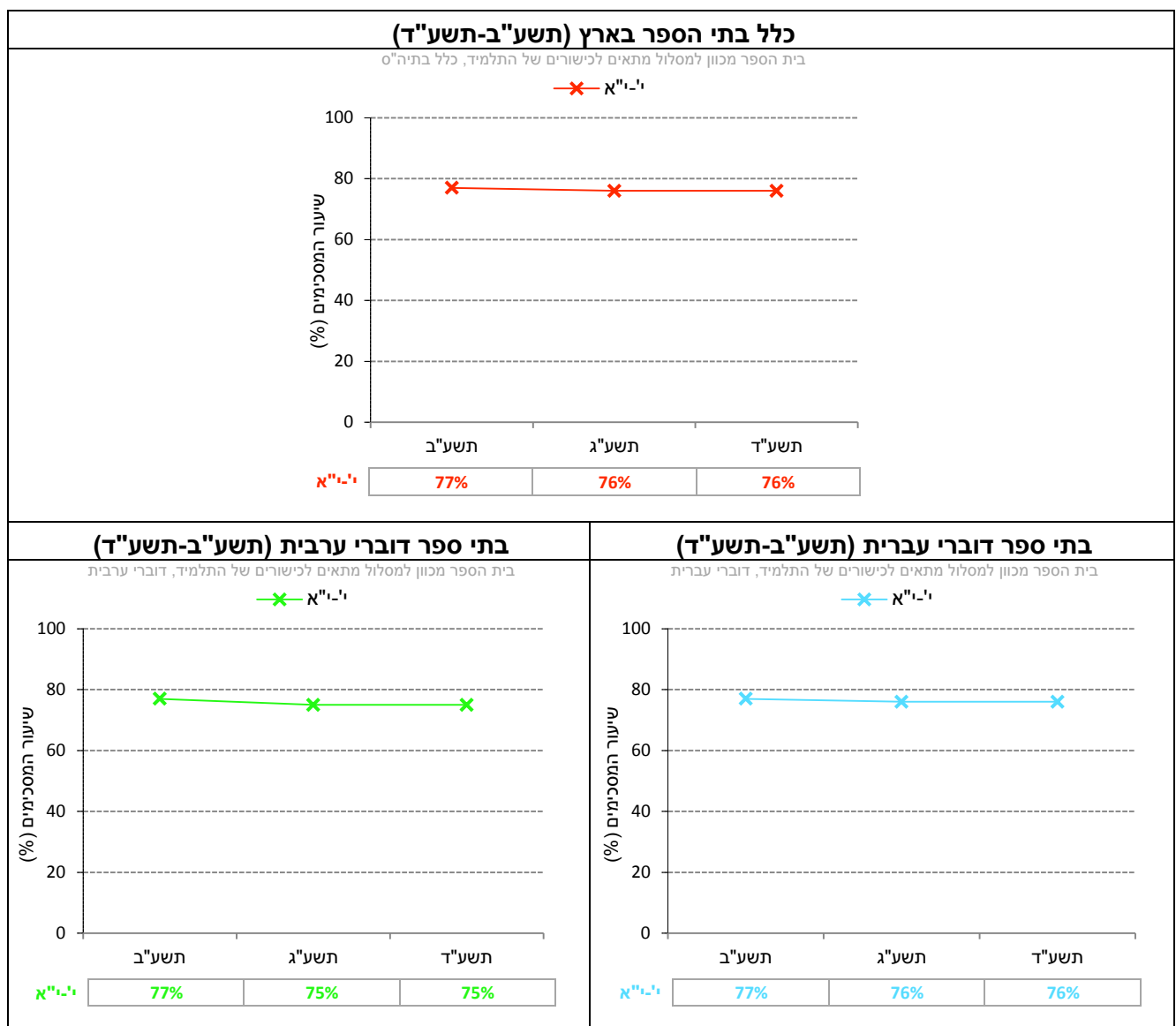
לאור העובדה כי תלמידי החטיבה העליונה מחולקים במסגרת לימודיהם למסלולים שונים ומגוונים, התבקשו התלמידים לחוות את דעתם בכמה סוגיות באשר למידה בה בית הספר מכוון תלמידים למסלולים המותאמים ליכולותיהם.

תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב האם הם מרגישים שבית הספר מכוון אותם למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "מכוון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד"; "מכוון למסלול מתחת לכישורים של התלמיד"; "מכוון למסלול מעל לכישורים של התלמיד". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מכוון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד", בשנים תשע"ב-תשע"ד. בהמשך נציג את נתוני תשע"ד עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 73: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה "בית הספר מכוון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ד

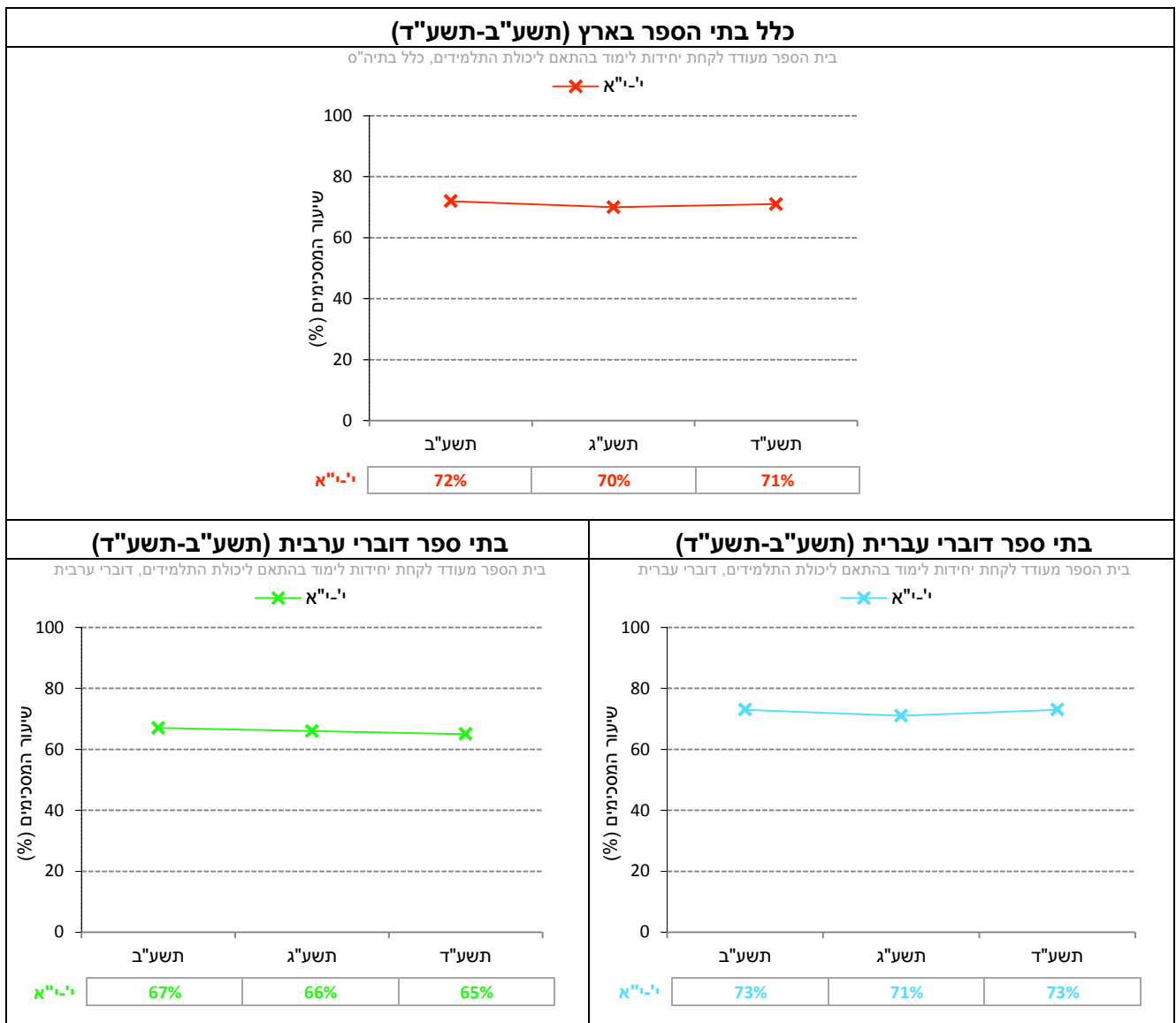
לוח 3: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "האם אתה מרגיש שבית הספר מכון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך?" (תשע"ד)

האם אתה מרגיש שבית הספר מכון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
מכון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד	76%	76%	75%
מכון למסלול מתחת לכישורים של התלמיד	15%	15%	16%
מכון למסלול מעל לכישורים של התלמיד	9%	9%	9%

בשאלה נוספת התבקשו התלמידים להתייחס למדיניות בית הספר באשר לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולותיהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולות התלמיד"; "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים"; "בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים", בשנים תשע"ב-תשע"ד. בהמשך נציג את נתוני תשע"ד עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2

תרשים 74: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ד

לוח 4: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?" (תשע"ד)

בתי"ס דוברי ערבית	בתי"ס דוברי עברית	כלל בתי"ס	מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?
65%	73%	71%	מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים
25%	19%	21%	מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים
9%	8%	8%	מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 51-75 ולוחות 2-4:

ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים ואמונה ביכולותיהם לפי דיווחי תלמידים (יסודי וחט"ב)

- למעלה מ-85% מתלמידי ה'ו' וכ-75% מתלמידי ז'ט' מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות להתקדם ולהצליח בלימודיהם וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם. בסך הכול, שיעורים דומים נרשמו בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית (מעט גבוהים יותר בקרב האחרונים).
- בין השנים תשס"ח-תשע"ד נרשמה מגמה מתונה ועקבית של שיפור בשיעורי הדיווח של התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית עם יציבות בארבע השנים האחרונות. בבתי"ס דוברי עברית נרשמה יציבות לאורך השנים בשני שלבי הגיל.
- התבוננות בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, כי שיעורים גבוהים (ודומים למדי בהיגדים השונים) של תלמידים מדווחים כי הם חשים שהמורים מציבים בפניהם ציפיות גבוהות ומאמינים ביכולותיהם. גם הפער בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' לבין דיווחי התלמידים בכיתות ז'ט' נותר קבוע למדי בהיגדים השונים.
- בבתי"ס דוברי ערבית, בהשוואה לדוברי העברית, בשלב חינוך חט"ב, התלמידים דיווחו על רמות גבוהות יותר של אמונת המורים ביכולות התלמידים ובהרגשה שהם יכולים להצליח.

תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- אל מול ההיגדים שהוצגו בפני תלמידי ה'ו' ו-ז'ט' בנושא ציפיות המורים מהם, לתלמידי י'י"א הוצגו ההיגדים מעט שונים, כאשר שניים מבין שלושת ההיגדים מתמקדים בתעודת הבגרות.
- מעל שני שלישים מתלמידי י'י"א מדווחים כי המורים עושים מאמצים גדולים כדי לעזור להם להצליח וכן כי הם מאמינים ביכולותיהם - הן בלימודים בכלל והן בזיקה למבחני הבגרות, בפרט. שיעור זה כמעט ולא השתנה בהשוואה לתשע"ג ולתשע"ב.
- שיעורי ההסכמה עם ההיגדים השונים גבוהים במעט יותר בבתי"ס דוברי ערבית, בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה שבשני המגזרים התלמידים מדווחים יותר שבית הספר מעודד אותם להפיק את המרב בלימודים, ומדווחים פחות על מאמצים גדולים שבית הספר עושה על מנת לסייע לתלמידים להצליח בבחינות הבגרות.

בית הספר כנותן מענה לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים ומתקשים לפי דיווחי מורים (חט"ע)

- מורים בחט"ע נשאלו לראשונה בתשע"ד על המענה שבית הספר נותן לתלמידים חלשים ומצטיינים.
- כ-75% מהמורים דיווחו כי בית הספר נותן מענה לתלמידים מצטיינים ו-85% מהמורים דיווחו כי בית הספר נותן מענה לתלמידים חלשים.
- מורים מבתי ספר דוברי עברית דיווחו באחוזים גבוהים יותר בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית כי בית הספר מספק מענה לתלמידים מתקשים ואילו באשר למתן מענה לתלמידים מצטיינים, לא נרשם פער משמעותי בשיעור הדיווח בין בתי ספר דוברי עברית לבתי ספר דוברי ערבית.

תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, שיעורים גבוהים מאד של תלמידים בבתי ספר יסודיים וחט"ב מדווחים כי הם חשים מסוגלות רבה בלימודיהם (כ-90%). שיעורים מעט נמוכים יותר נרשמו בקרב תלמידי י'י"א - 85%. שיעורי הדיווח דומים למדי בין שני מגזרי השפה בשלבי גיל ה'ו' ו-ז'ט'. פער בין מגזרי השפה נרשם בקרב תלמידי י'י"א (86% בבתי ספר דוברי עברית, 81% בבתי ספר דוברי ערבית).
- בהשוואה לאורך השנים, בקרב תלמידי היסודי בבתי ספר דוברי ערבית ניכרת מגמת שיפור קלה ועקבית (עם יציבות בשלוש השנים האחרונות) לעומת יציבות בבתי"ס דוברי עברית לאורך כל השנים. בקרב תלמידי החט"ב בשני המגזרים נרשמה יציבות ואילו בקרב תלמידי החט"ע נרשמה מגמה מעורבת בשני מגזרי השפה.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, שבבתי"ס דוברי עברית ישנם הבדלים קטנים בין שכבות הגיל בשיעורי הדיווח על המדד, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית, תלמידי חט"ע מדווחים על תחושת מסוגלות לימודית נמוכה למדי לעומת התלמידים בשכבות הנמוכות יותר, והדבר בא לידי ביטוי

מוטיבציה (הנעה) ללמידה בקרב התלמידים לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, כ- 75% מתלמידי ה'ו' וכ- 65% מתלמידי ז'ט' מתאפיינים ברמה גבוהה של **מוטיבציה אוטונומית**, כלומר מוטיבציה ללמידה שמקורה הוא פנימי. שיעורי הדיווח על מוטיבציה אוטונומית גבוהים יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית בכ- 20% בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית בשתי שכבות הגיל. כמו כן, במגזר דוברי העברית הפער בין שכבות הגיל בשיעורי הדיווח גבוה יותר מזה שבקרב תלמידים דוברי ערבית.
- בראייה רב שנתית ניכרת יציבות במדד מלבד שלב גיל ה'ו' בבתי ספר דוברי עברית שם נרשמה ירידה קלה של 3% בין תשס"ח לתשע"ד.
- עוד בנושא זה, מעניין לציין כי מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם אפשר לזהות פער בין שיעורים גבוהים של תלמידים המדווחים על מוטיבציה הנובעת מהחשיבות שהתלמידים מייחסים ללימודים ומהתרומה הפוטנציאלית שלהם לעתידם, לעומת שיעורים נמוכים יותר, באופן יחסי, המדווחים כי הם לומדים מתוך עניין ומתוך הנאה גרידא. הבדל זה ניכר בעיקר בבתי"ס דוברי עברית.
- כשליש מהתלמידים מתאפיינים ב**מוטיבציה כפויה** ללימודים, דהיינו מוטיבציה שמקורותיה הם חיצוניים (רצון לקבל תגמול, חשש מעונש וכיו"ב). במדד זה נרשמו פערים ניכרים מאד (של כ- 40%) בין שני מגזרי השפה - שיעורי המדווחים גבוהים בהרבה בקרב דוברי הערבית בהשוואה לדוברי העברית. גם במדד זה השיעורים גבוהים יותר בשכבות ה'ו' בהשוואה לשכבות ז'ט' (בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית).
- בראייה רב שנתית לא נרשמו שינויים של ממש במדד זה, למעט ירידה של 4% לאורך שנים בקרב תלמידים בחט"ב במגזר דוברי ערבית.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם נראה כי בבתי"ס דוברי עברית מדווחים על מידה דומה של הסכמה עם ההיגדים השונים, בעוד שבבתי"ס דוברי ערבית התלמידים מסכימים במיוחד עם ההיגד "אני מכין עבודות כדי שלא ארגיש רע עם עצמי" ובמידה פחותה יותר עם שאר ההיגדים.
- במבט מעבר לשני מדדים אלה מעניין לציין דפוסים שונים בשני מגזרי השפה: בעוד שתלמידים מבתי"ס דוברי עברית מתאפיינים, על פי דיווחיהם, ברמה גבוהה של מוטיבציה אוטונומית (פנימית) וברמה נמוכה של מוטיבציה כפויה (חיצונית), הרי שתלמידים מבתי"ס דוברי הערבית מתאפיינים ברמות גבוהות של שני סוגי המוטיבציה גם יחד (אם כי בשני המגזרים שיעורי המדווחים על מוטיבציה אוטונומית גבוהה מזה של הכפויה). דפוס זה לא השתנה לאורך השנים.
- בנוסף לשני סוגי המוטיבציה הראשונים, התלמידים התבקשו להשיב גם על היגדים העוסקים בתופעות של **היעדר מוטיבציה** (חוסר השקעה בלימודים והיעדר אכפתיות באשר להישגים). בסך הכול, כ- 7% מהתלמידים מדווחים כי הם חשים היעדר מוטיבציה - שיעורים דומים מאד בקרב תלמידי ה'ו' ובקרב תלמידי ז'ט'. שיעורי המדווחים גבוהים יותר במידה ניכרת בבתי"ס דוברי ערבית (17%) בהשוואה לדוברי עברית (כ- 4%).
- לאורך השנים, ניכרת מגמה של יציבות בבתי ספר דוברי עברית. בבתי"ס דוברי ערבית אפשר לזהות מגמת עלייה בתשע"ד בעיקר בכיתות ז'ט'.

סיבות שמורים מייחסים לקשיים של תלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- מורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב התבקשו לדרג חמש סיבות אפשריות לקשיים לימודיים של תלמידים.
- באופן כללי, מורים נטו לייחס את הקשיים הלימודיים של התלמידים בעיקר לסיבות הקשורות בתלמידים עצמם: חוסר השקעה ו/או יכולות נמוכות של התלמידים, וכן חוסר השקעה מצד הורי התלמידים. במידה פחותה, מורים ייחסו קשיים של תלמידים לרקע החברתי של התלמיד, ובדירוג הנמוך ביותר מורים ייחסו קשיים של תלמידים לגורמים הקשורים במורים עצמם ובבית הספר.
- יש לציין כי מעט בשונה ממורים בבתי"ס דוברי עברית, בבתי"ס דוברי ערבית מורים הרבו לייחס קשיים של תלמידים גם לרקע החברתי-כלכלי של התלמידים.

תפיסת חשיבות תעודת הבגרות לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- לאור החשיבות הרבה המיוחסת לתעודת הבגרות במערכת החינוך ובציבוריות הישראלית בכלל, הוצגו לתלמידי י"א כמה היגדים העוסקים בחשיבות של תעודת הבגרות, במרכזיות שלה ובמאמצים

שהתלמידים משקיעים כדי להשיגה.

■ התבוננות במדד המסכם מלמדת כי רוב תלמידי י"א (כ- 85%) בשני מגזרי השפה מדווחים כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד (בלימודים ובעבודה).

■ לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נשמרה יציבות בשיעורי הדיווח של התלמידים.

■ התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי בעוד שהרוב הגדול של התלמידים (כ- 92%) מדווח שחשוב להם להצליח בבחינות הבגרות וכי התעודה חשובה כדי להתקדם בחיים, הרי שרק 81% מהתלמידים מדווחים שהם משקיעים הרבה כדי להצליח בבחינות.

שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

■ מעל 85% מהתלמידים בחט"ע מאמינים שעד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה. שיעורים אלו גבוהים יותר בבתי"ס דוברי העברית (91%) לעומת דוברי הערבית (75%). במקביל, בבתי"ס דוברי עברית רק 3% מתלמידי חט"ע אינם מאמינים שתהיה להם תעודת בגרות לעומת 9% בבתי"ס דוברי ערבית.

■ לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נשמרה יציבות בשיעורי הדיווח של התלמידים.

תפיסת התלמידים את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

■ אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום ביה"ס בכלל ועולם העבודה ולהשכלה על-תיכונית/אקדמית בפרט.

■ בכל הקשור למידה בה ביה"ס מעניק בידי התלמידים כלים להשתלב בעולם העבודה - כמחצית מתלמידי י"א סבורים כך, כשיעור הסבורים כך נמוך יותר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית (45% לעומת 57%, בהתאמה).

■ לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה עלייה עקבית וקלה בשיעורי הדיווח של התלמידים בבתי ספר דוברי עברית ויציבות עם תנודתיות בבתי ספר דוברי ערבית.

■ באופן כללי, כשני שלישים מהתלמידים מדווחים כי ביה"ס מעודד את התלמידים ללימודים אקדמיים לאחר סיום לימודיהם. שיעור התלמידים המשיבים כך נמוך יותר בקרב תלמידים מבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי ערבית (59% לעומת 75%, בהתאמה).

■ לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה ירידה עקבית וקלה בשיעורי הדיווח של התלמידים בבתי ספר דוברי עברית ויציבות עם תנודתיות בבתי ספר דוברי ערבית.

■ קצת יותר משליש מהתלמידים דיווחו שביתה"ס מעודד אותם להפיק את המרב בתחומים שאינם לימודיים, בשיעורים דומים בין שני מגזרי השפה.

■ לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה עלייה עם תנודתיות בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית ואילו בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה ירידה.

■ כ- 40% מהתלמידים בחט"ע מדווחים שביתה"ס היה מעדיף שישקיעו את כל מרצם וזמנם בלימודים. שיעור זה גבוה הרבה יותר בבתי"ס דוברי הערבית (53%) בהשוואה לדוברי העברית (37%).

■ לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) שיעורי הדיווח על ההיגד ירדו באופן משמעותי בבתי ספר דוברי ערבית ואילו בבתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות עם תנודתיות.

■ באשר להיגד באיזו מידה התלמידים תופסים את ביה"ס כארגון המתעניין רק בציוני התלמידים⁹, כ- 35% מהתלמידים השיבו כי הם אכן חשים כך, כאשר השיעור בקרב דוברי הערבית הינו 42% בעוד השיעור בקרב דוברי העברית הינו 33%.

⁹ אם כי חשוב לזכור כי שיעור גבוה של תלמידים המדווחים על הסכמה עם ההיגד אינו מצביע בהכרח על בעייתיות במישור הערכי-חברתי, אלא עשויות להיות לכך פרשנויות נוספות: השקעה רבה של ביה"ס בקידום הישגים, אכפתיות של בית הספר ממצבו הלימודי של כל תלמיד ועוד. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ד

- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית ואילו בבתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות.

מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בביה"ס לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- בחטיבות העליונות, לרוב החל מכיתה י', התלמידים מתחלקים למסלולי לימוד שונים. אחת השאלות שנשאלו התלמידים בהקשר זה היא: האם בית הספר מכוון אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם? מרבית התלמידים בשני המגזרים (76% ציינו כי ביה"ס אכן מכוון אותם למסלול המתאים ליכולותיהם. עם זאת, שיעור לא מבוטל (כ- 15%) חשו כי בית הספר מכוון אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מיכולותיהם. לא נצפו הבדלים בשיעורי הדיווח לאורך השנים בהיבט זה.
- עוד באותו הקשר נשאלו התלמידים בכיתות י'-י"א האם ביה"ס מעודד את תלמידיו לצבור יחידות לימוד לבגרות בהתאם ליכולות התלמידים, יותר מיכולות התלמידים או פחות מיכולותיהם. גם כאן, מרבית התלמידים דיווחו כי בסך הכול ביה"ס מעודד את התלמידים לצבור יחידות לימוד בהיקף המתאים ליכולותיהם (70% בסה"כ, 73% במגזר דובר העברית ו- 65% במגזר דובר הערבית). מבין אלו שלא סברו כך, הרוב דיווחו כי ביה"ס מעודד את התלמידים לצבור יותר יחידות לימוד - מעבר ליכולת התלמידים (21% מכלל המשיבים השיבו כך, כאשר השיעור גבוה יותר במגזר דובר הערבית).
- שיעור הדיווח בהיבט זה נשאר ברמה דומה לנתוני תשע"ג ותשע"ב.

8. ההוראה בכיתות

כאשר מבקשים לחקור, לבחון ולהבין את הסביבה הפדגוגית בבתי הספר הרי שלב ליבו של התהליך הפדגוגי הם השיעורים הנערכים בכיתות. בפרק זה נבחן מספר היבטים מרכזיים של תהליכי ההוראה-למידה-הערכה בכיתות: הוראה דיפרנציאלית, תגבור לימודי, מתן הערכה ומשוב על ידי המורים, שימוש בתקשוב לצרכי למידה ותפיסת ההוראה על ידי התלמידים.

8.1. הוראה דיפרנציאלית

8.1.1 הוראה דיפרנציאלית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" מבקש לבחון את המידה שבה מורים נוקטים באסטרטגיות הוראה המתחשבות בשונות שבין התלמידים ומותאמות לצורכי התלמיד, על-פי דיווחיהם. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

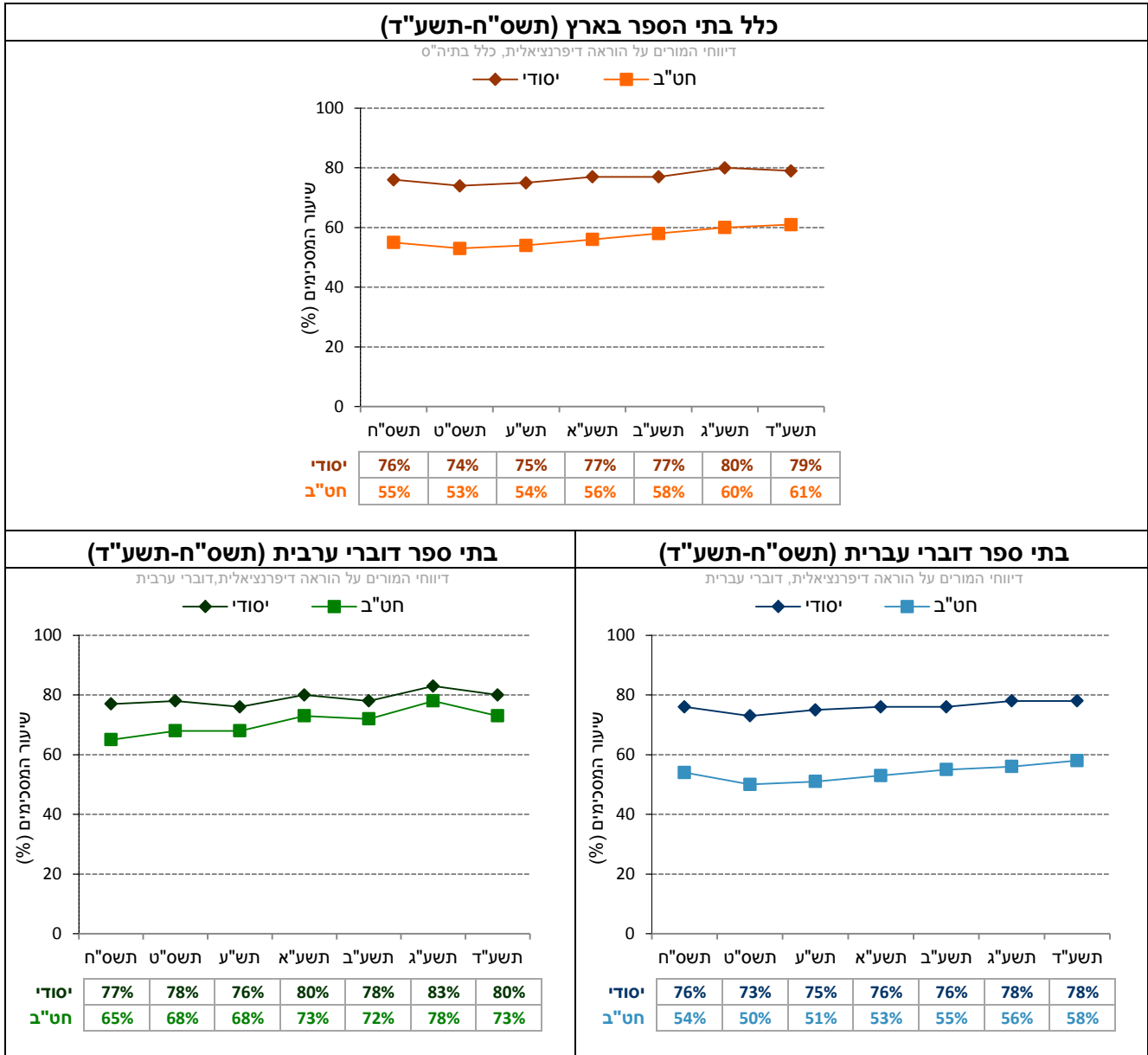
מדד מסכם: הוראה דיפרנציאלית בבית הספר
א. "בכיתתך תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים המתאימים להם (כגון חוברות, ספרים, אמצעי המחשה, לומדות, חומרות)"
ב. "אתה מאפשר לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ג. "תלמידים בכיתתך עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 75 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית בבית הספר" לפי דיווחי מורים בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

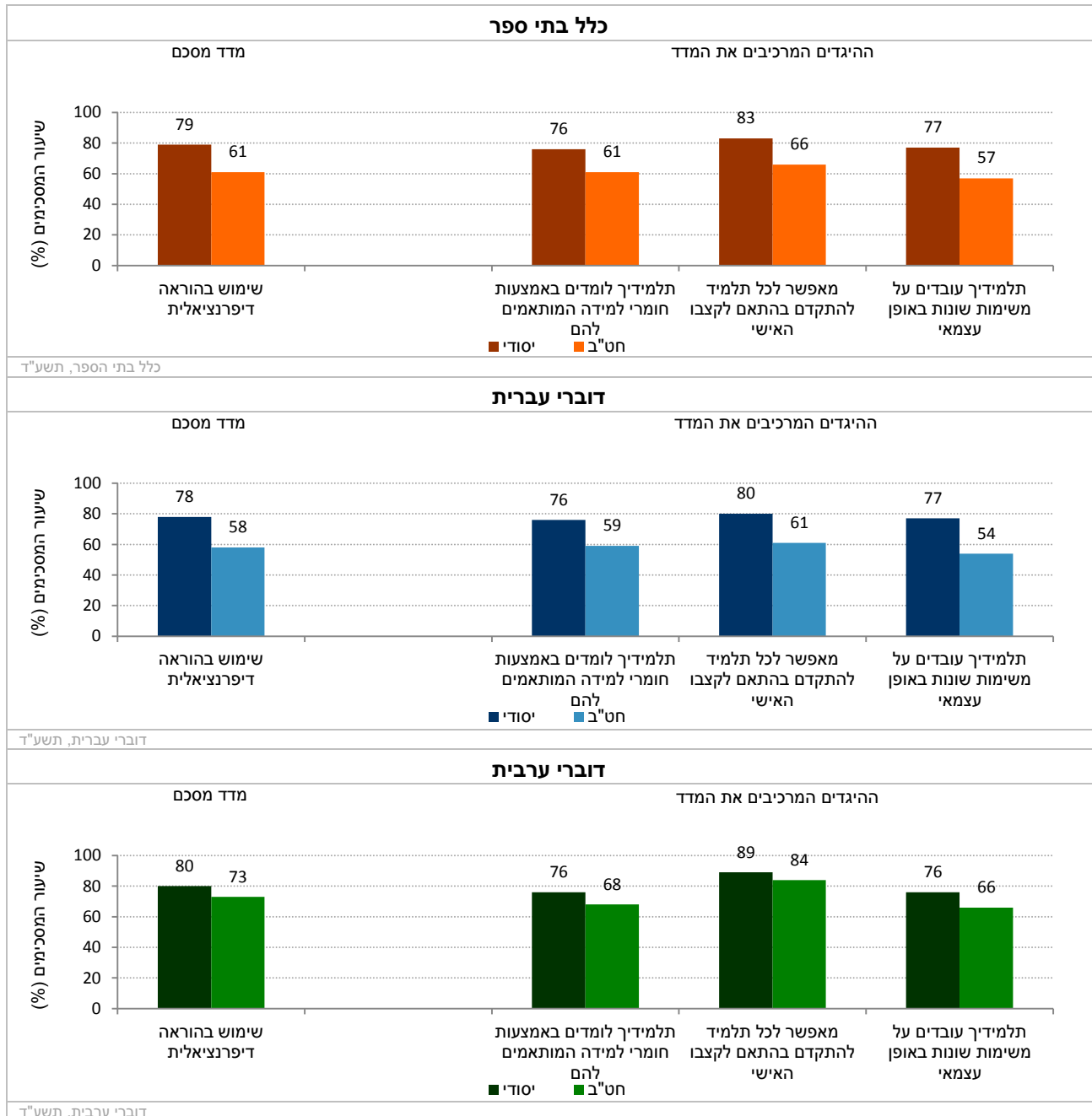
תרשים 75: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 76 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית בבית הספר" לפי דיווחי המורים וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 76: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

8.1.2 תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם – דיווחי תלמידים בחט"ע

כהשלמה לדיווחי המורים על אודות המידה שבה הם נוקטים באסטרטגיות של הוראה דיפרנציאלית בכיתה, נשאלו גם התלמידים בחט"ע על המידה שבה המורים בכיתתם משתמשים באסטרטגיות אלה. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בחט"ע בלבד.

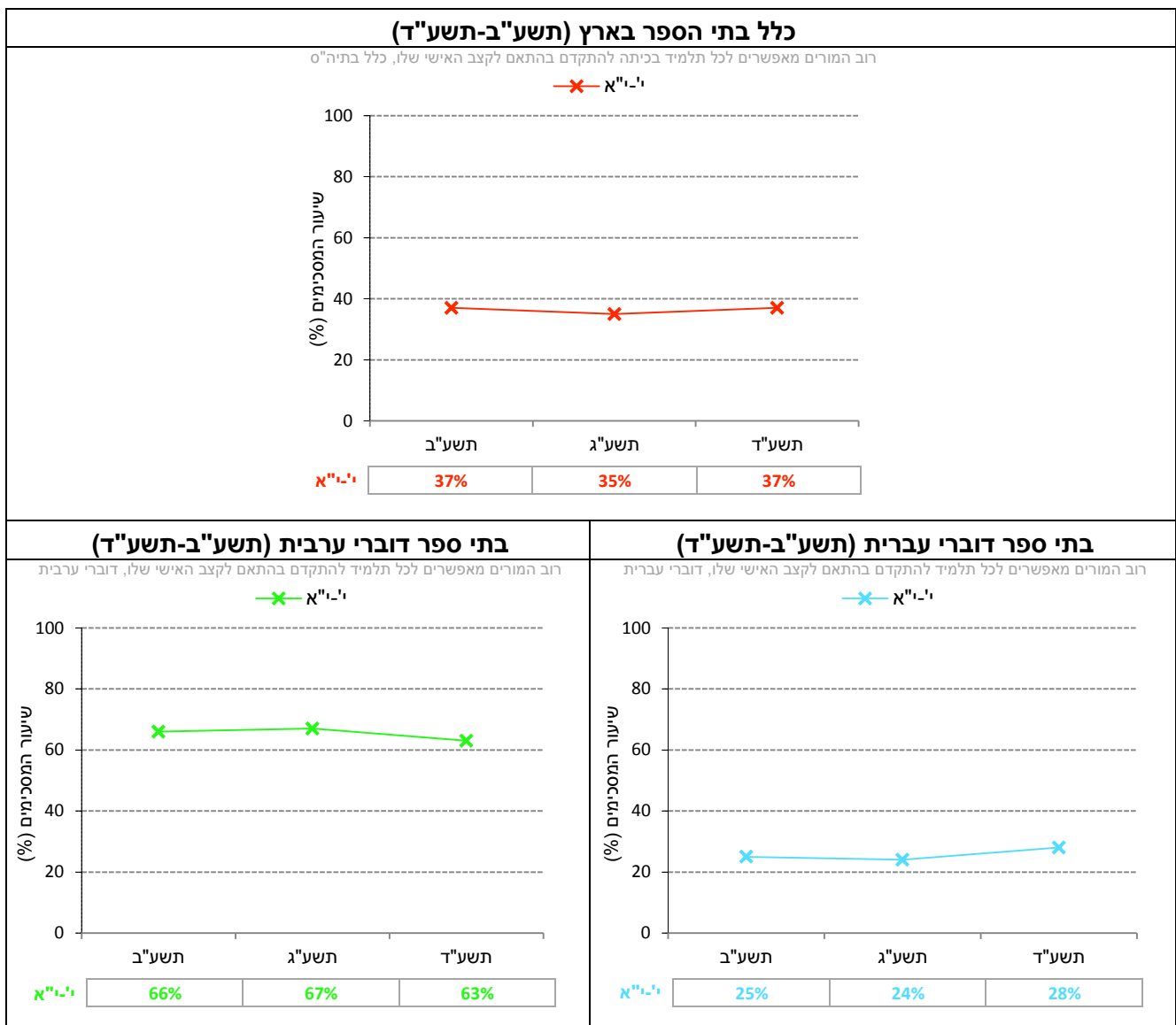
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, בשנים תשע"ב-תשע"ד.

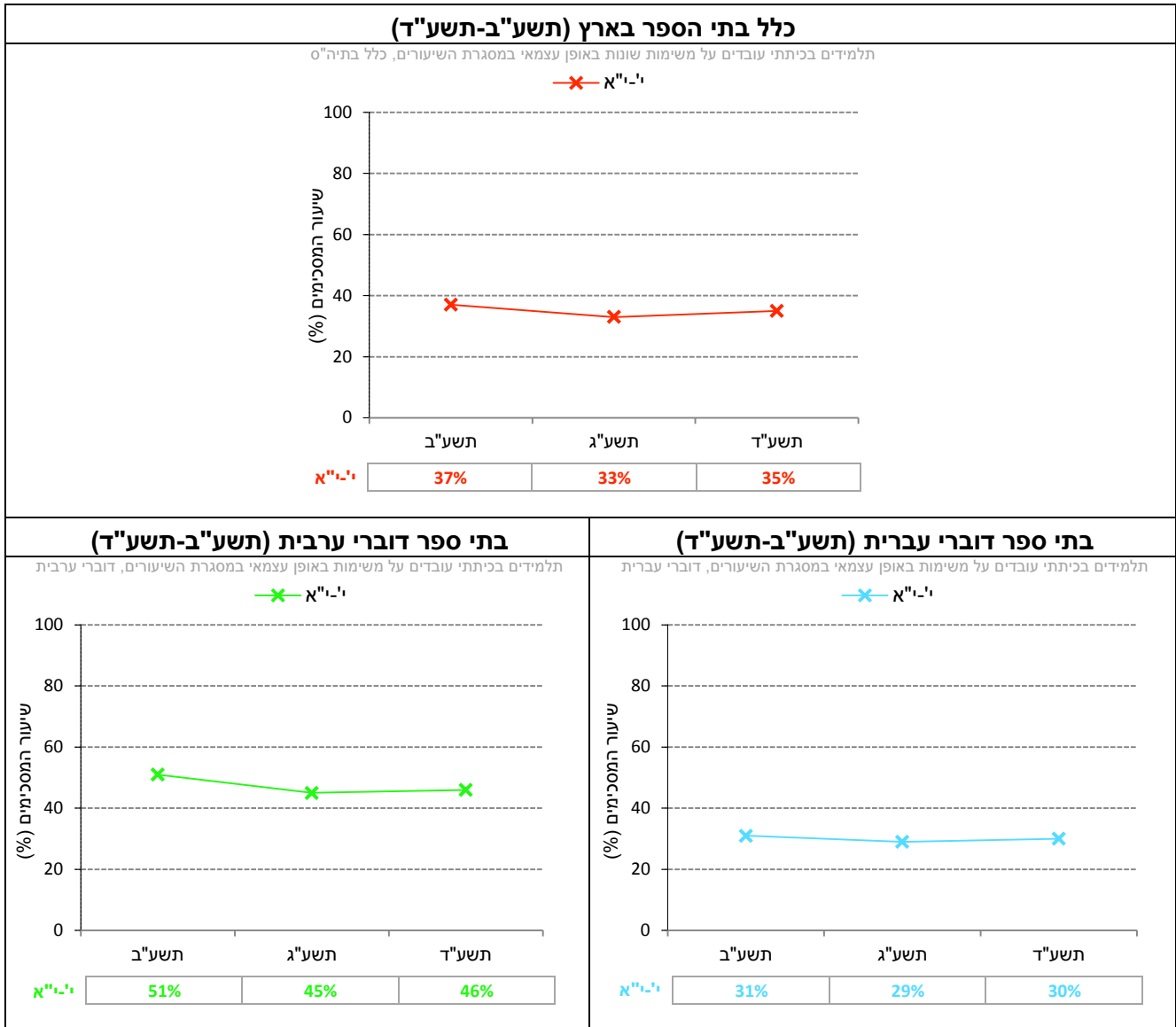
הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, ובעבור בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם
א. "רוב המורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ב. "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים"

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 77: דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "רוב המורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו" בשנים תשע"ב-תשע"ד

8.2. תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

בחלק זה נבקש לבחון היבטים שונים של הוראה פרטנית או הוראה בקבוצות קטנות ככלי של המורים לקידום היכולת הלימודית של תלמידים. העבודה בקבוצות קטנות מאפשרת למורה להגיע לכל תלמיד ולכוון אותו באופן ממוקד יותר, וכן מסייעת לתלמידים לפתח מיומנויות של למידה עצמאית ולקבל אחריות רבה יותר על תהליך הלמידה.

8.2.1 קיום תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

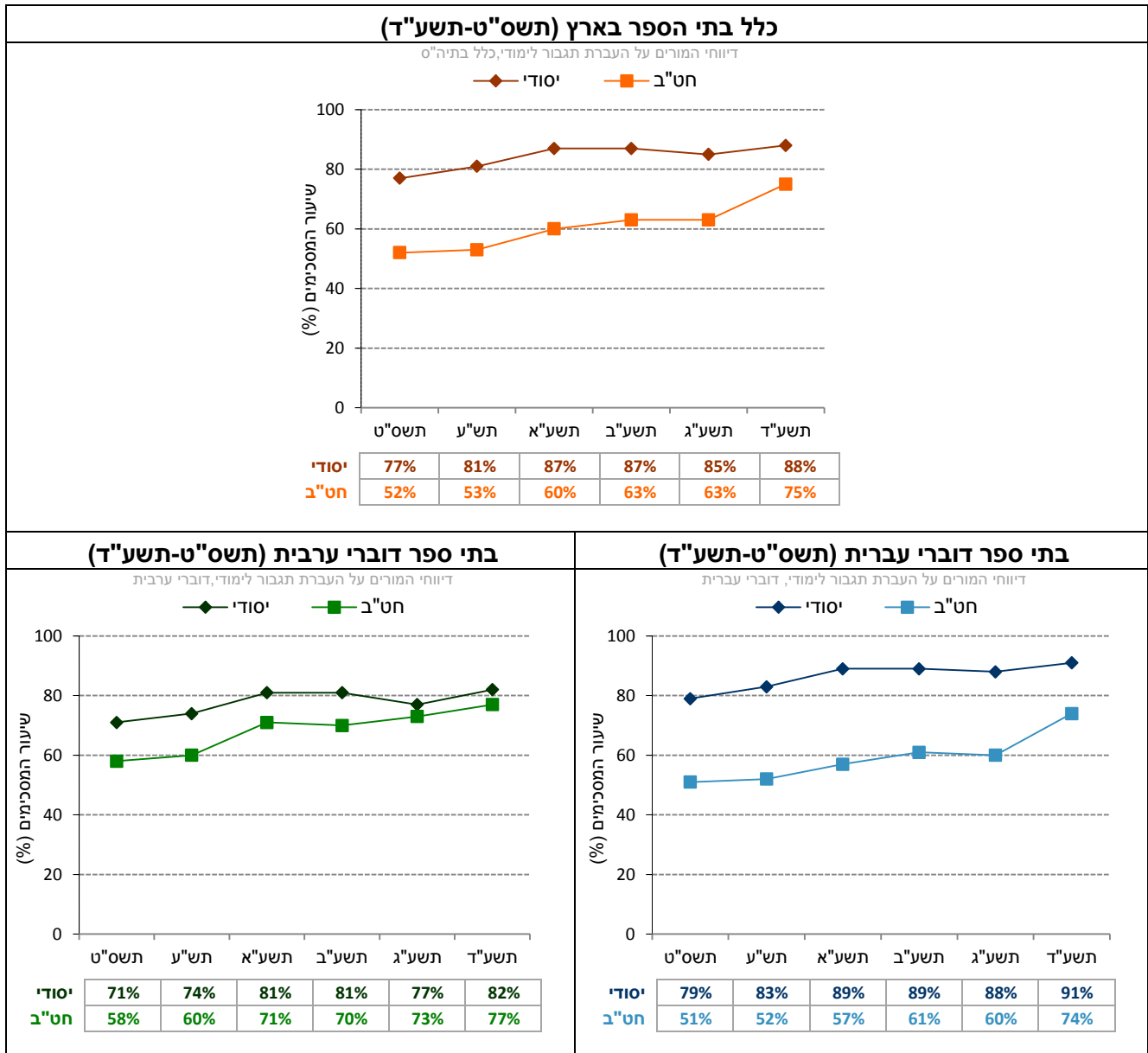
שני ההיגדים שלהלן מבקשים לבחון האם מורים קיימו תגבור לימודי בקבוצה קטנה במהלך השבוע שקדם לריאיון והאם שעות התגבור מעוגנות במערכת השעות שלהם. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב החל משנה"ל תשס"ט.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ד. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלבי החינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

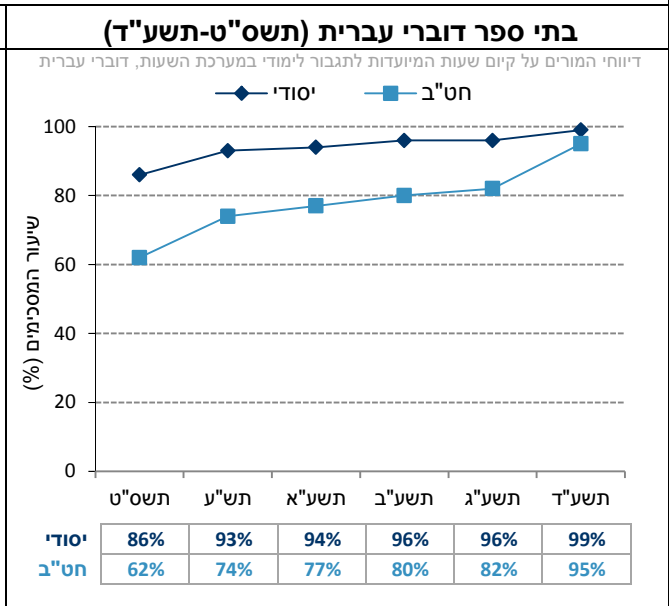
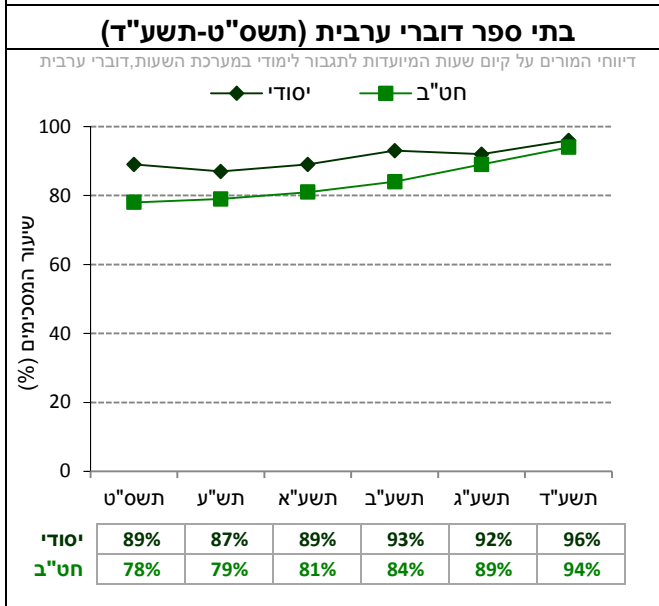
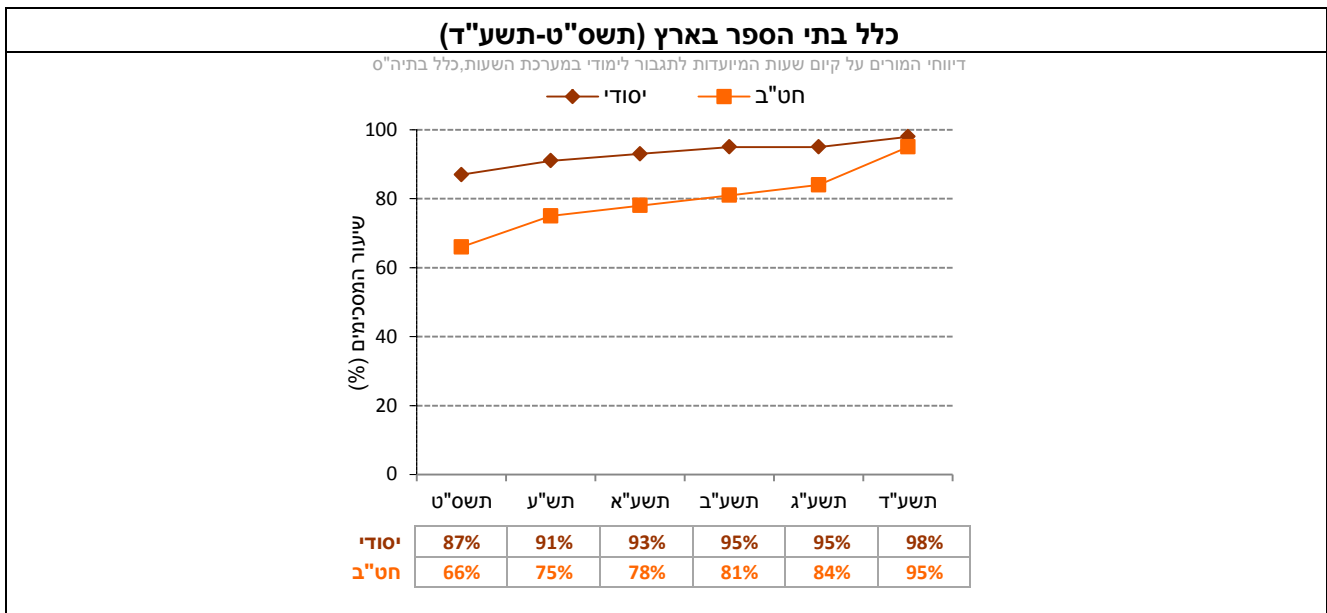
ללא מדד מסכם: היגדים על-אודות תגבור לימודי
א. "האם במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים?"
ב. "האם ישנן במערכת השעות שלך שעות המיועדות לתגבור לימודי?"*

* שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב על סעיף א'

תרשים 79: דיווחי המורים על העברת תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים בשבוע האחרון בשנים תשס"ט-תשע"ד*

* בשנים תשס"ט ותש"ע נשאלו המורים על העברת תגבור לימודי בחודש האחרון. לפיכך העלייה בשיעור המורים המדווחים על מתן תגבור לימודי עשויה להיות גבוהה מזו המוצגת בתרשימים.

8.2.2 התחומים בהם ניתן תגבור לימודי – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

בהמשך לשאלה על מתן תגבור לימודי לתלמידים, נשאלו המורים על אודות התחומים שבהם עסקו בתגבור הלימודי. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב שציינו כי הם קיימו תיגבור לימודי במהלך השבוע האחרון שקדם לריאיון איתם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד, בעבור שנה"ל תשע"ד לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: תחומים בהם ניתן תגבור לימודי*:
א. "האם התגבור הלימודי עסק במתמטיקה?"
ב. "האם התגבור הלימודי עסק בשפת אם?"
ג. "האם התגבור הלימודי עסק באנגלית?"
ד. "האם התגבור הלימודי עסק במדעים?"

*היגדים אלה הופנו רק למורים שהשיבו בחיוב על קיום תגבור לימודי במהלך השבוע האחרון שקדם לריאיון עימם. המורים התבקשו להתייחס לנושא בו עסק התגבור הלימודי האחרון שהעבירו באותו שבוע. למורים ניתנה האפשרות לציין יותר מנושא אחד.

לוח 5 להלן מציג נתונים על התחומים שבהם העבירו המורים תגבור לימודי בשנה"ל תשע"ד, לפי שלבי החינוך: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית לפי דיווחי המורים (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

לוח 5: דיווחי מורים על התחומים בהם ניתן תגבור לימודי לפי מגזר שפה ושלבי חינוך* (תשע"ד)

תחומים בהם ניתן תגבור לימודי	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
מתמטיקה	יסודי	31%	32%	28%
	חט"ב	25%	26%	24%
שפת אם	יסודי	45%	46%	43%
	חט"ב	19%	18%	26%
אנגלית	יסודי	11%	11%	10%
	חט"ב	18%	18%	16%
מדעים	יסודי	8%	7%	10%
	חט"ב	14%	13%	17%

* האחוזים אינם מסתכמים ל-100% שכן למורים ניתנה האפשרות לציין יותר מנושא אחד. מרבית התגבורים הלימודיים שעסקו בשני תחומים או יותר הם בשלב החינוך היסודי (כ-3% מכלל התגבורים בשלב זה).

8.3. הערכה ומשוב

8.3.1 קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר המידה שבה הם מקבלים מידע, משוב והנחיה מהמורים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים בכל שלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-יא').

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

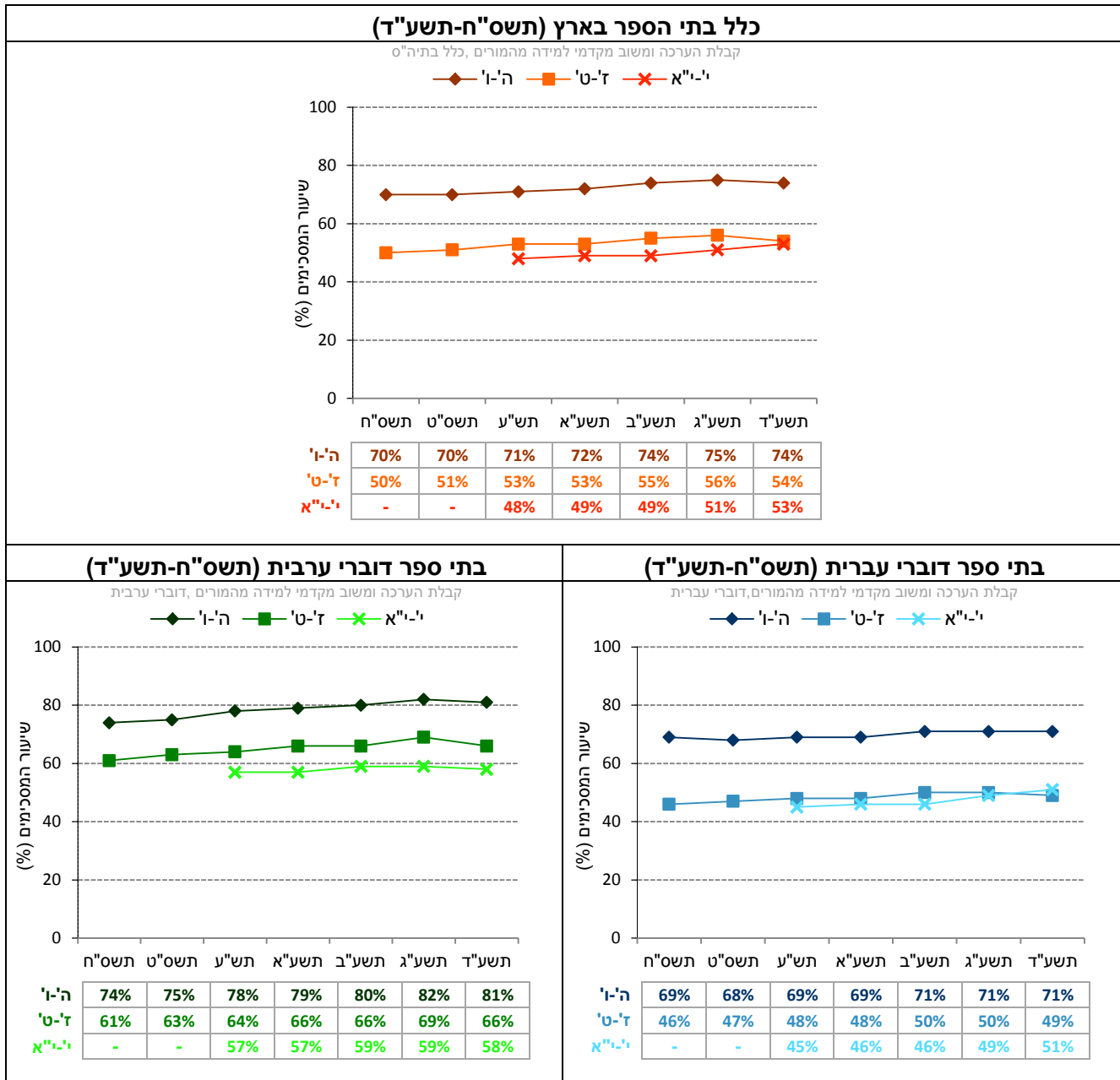
מדד מסכם: קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים
א. "רוב המורים מסבירים לכל תלמיד באופן אישי מה בדיוק עליו לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ב. "כשהתלמידים מתקשים להבין את החומר, רוב המורים מסבירים להם מה הם יכולים לעשות כדי להבין טוב יותר"
ג. "כשהמורים מחזירים לנו עבודה או מבחן, רובם כותבים ליד התשובות מה נכון ומה צריך לשפר"
ד. "כשתלמיד בכיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה"
ה. "רוב המורים מקפידים לעדכן אותי על מצבי בלימודים"
ו. "רוב המורים מוודאים שהתלמידים מבינים את החומר הנלמד לפני שממשיכים לנושא הבא"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 81 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

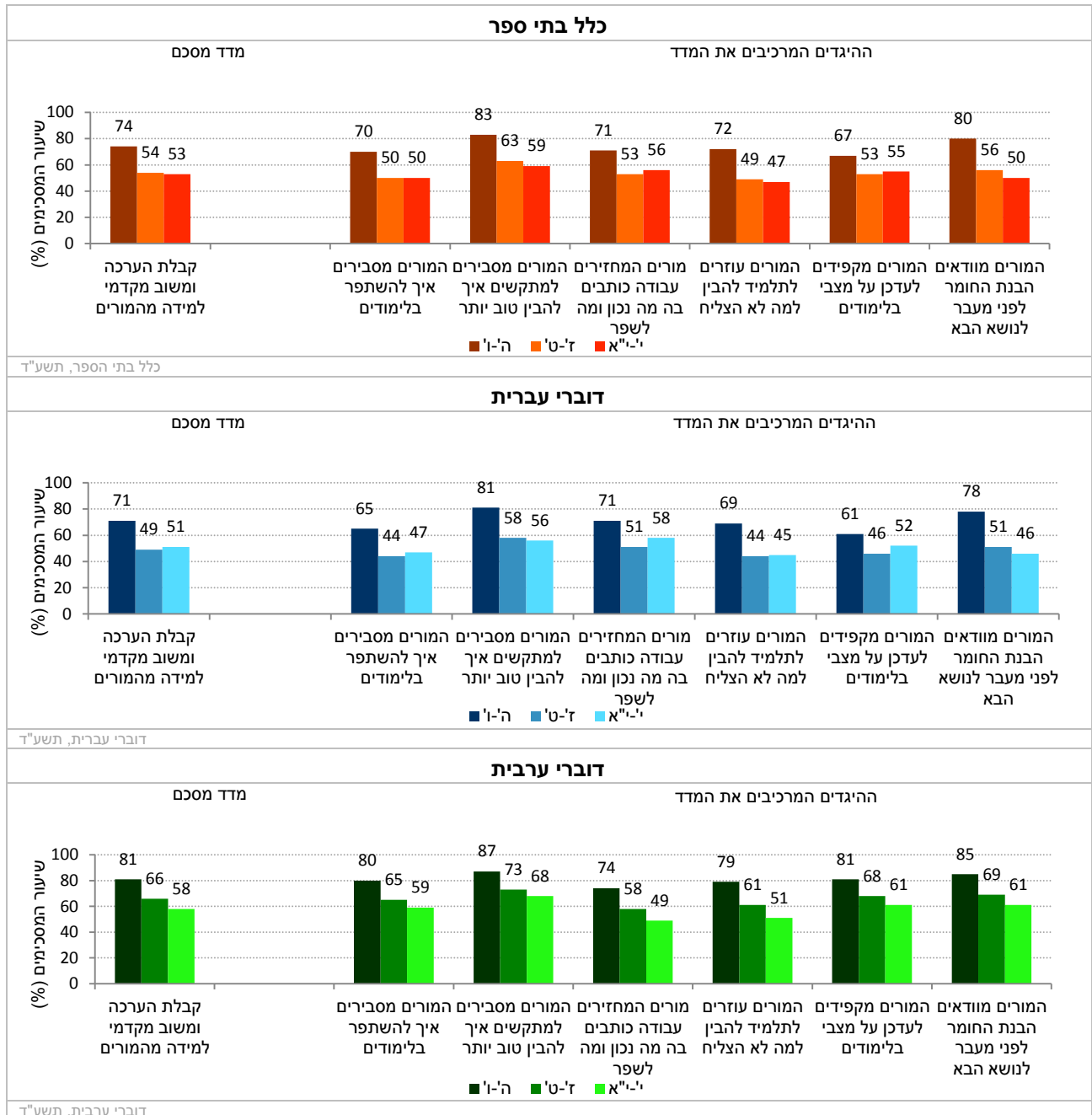
תרשים 81: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 82 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 82: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

8.3.2 מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה המורים נותנים משוב פרטני ומפורט לתלמידים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה, על-פי דיווחי המורים. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע. חשוב לציין כי על אף העובדה שגם לתלמידים הוצגו היגדים העוסקים בהערכה ובמשוב מצד מוריהם, הרי שאין זה נכון להשוות באופן ישיר בין תשובות המורים לתשובות התלמידים, לאור הבדלים בניסוח ההיגדים (זאת, בשל הצורך להתאים את ההיגדים לאוכלוסיית היעד).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

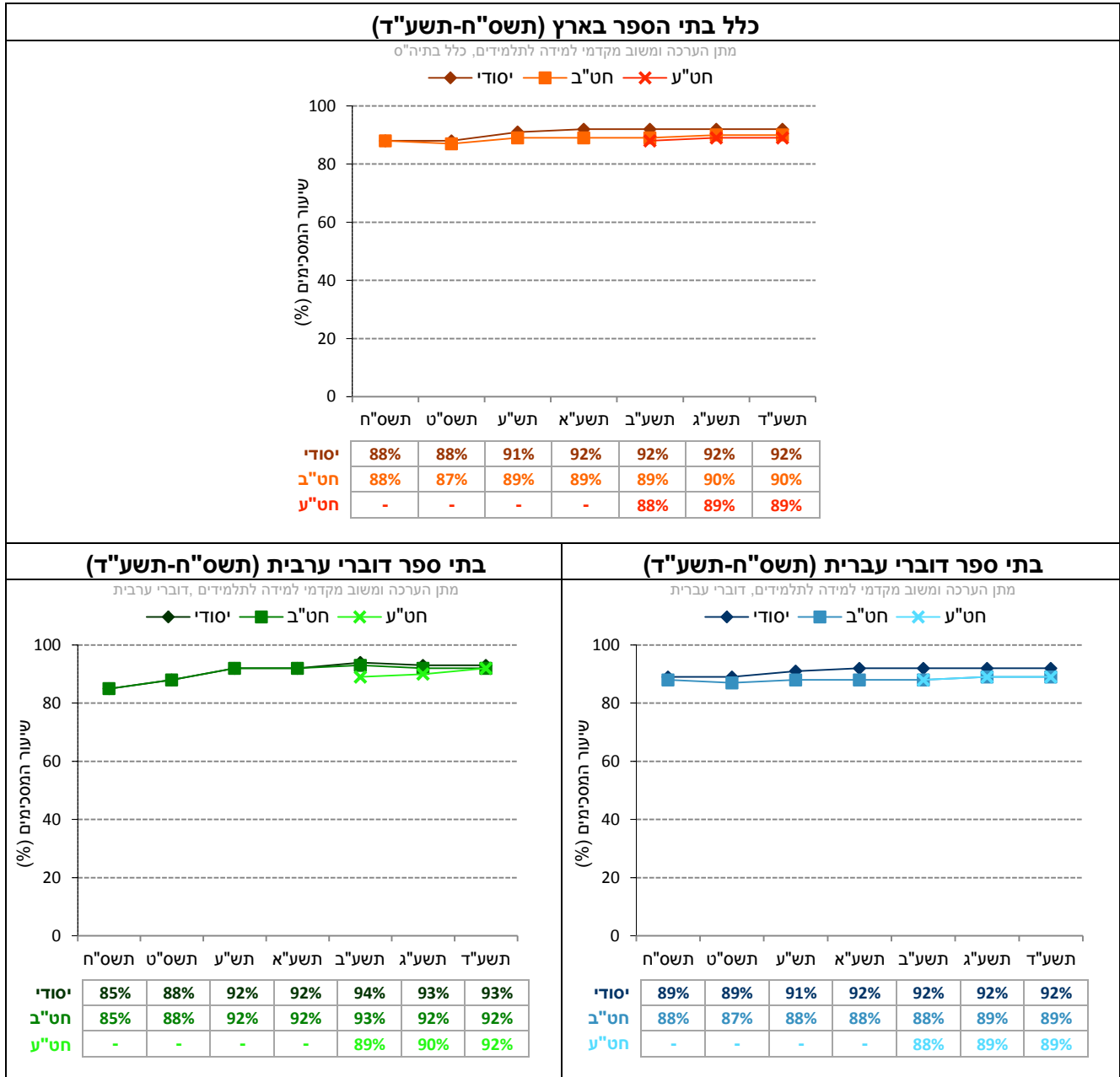
מדד מסכם: מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים
א. "כשאתה מחזיר עבודות או מבחנים, אתה כותב ליד התשובות מה נכון ומה כדאי לשפר"
ב. "אתה נוהג להסביר לתלמידים מהכיתה באופן פרטני מה בדיוק עליהם לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ג. "אתה נוהג לשאול תלמידים מהכיתה באופן ישיר, אם יש משהו שאתה יכול לעשות כדי לעזור להם להצליח יותר בלימודים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 83 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" לפי דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב בשנים תשס"ח-תשע"ד. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

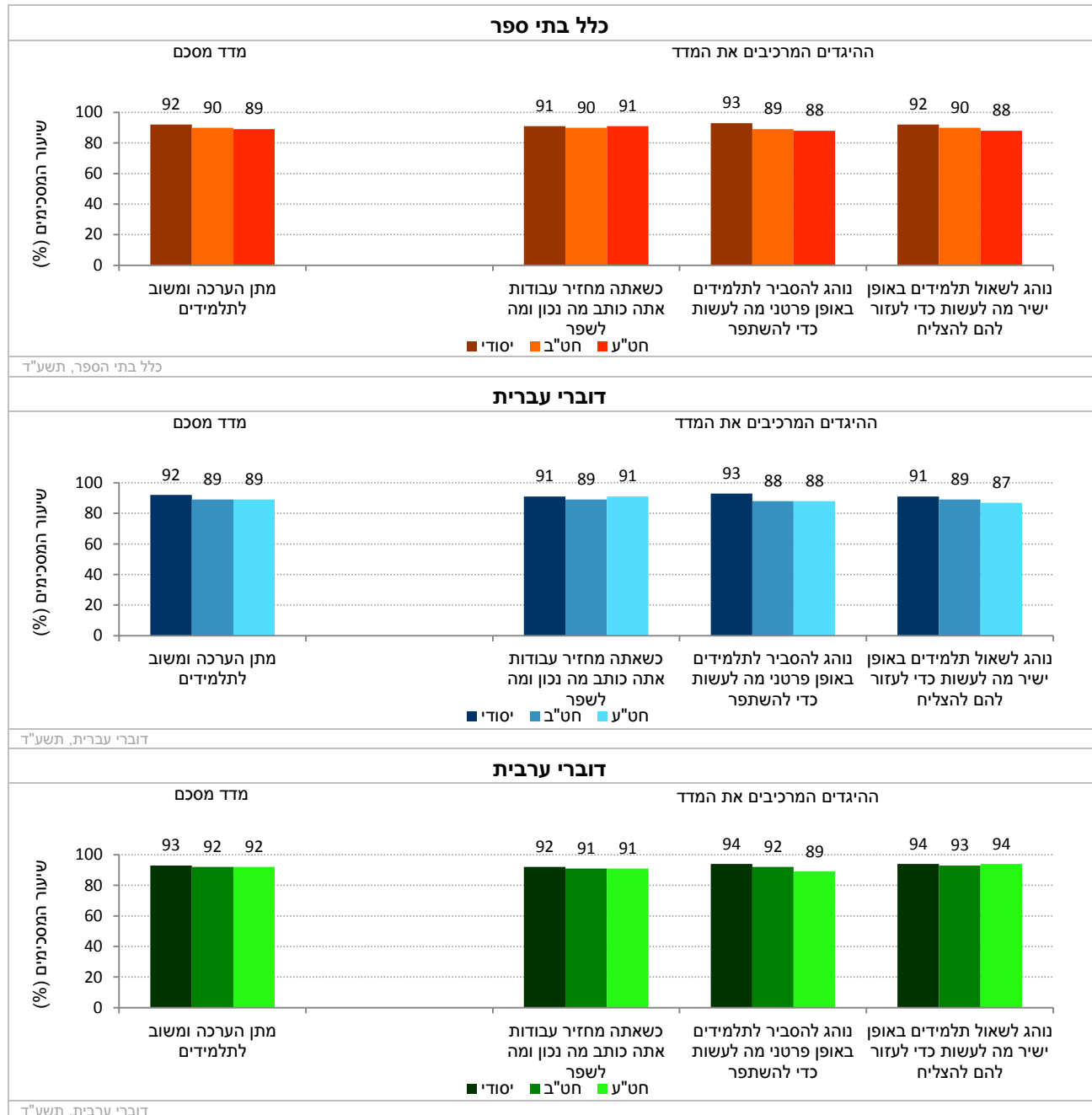
תרשים 83: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 84 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 84: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

8.4. שימוש בתקשוב לצורכי למידה

תת פרק זה מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על שימוש במחשב ובאינטרנט לצורכי למידה. בתת פרק זה מוצגים נתונים על אודות שימוש בתקשוב לצורכי למידה באמצעות שני מדדים מסכמים:

א. שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר.

ב. שימוש באינטרנט לצורכי למידה, ובכלל זה גלישה באתר האינטרנט של בית הספר, התכתבות עם מורה בדואר האלקטרוני, השתתפות בפורומים, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר והורדת חומרים ממנו.

חשוב לשים לב: הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, ולא דווקא בקרב בתי הספר המשתתפים בתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה-21, אולם לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ד אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית. עם זאת, בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית לבתי הספר המשתתפים בה מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד – והמלצתנו היא להמתין לתוצאות מחקר הערכה זה.

8.4.1 שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב" מבקש לבחון את המידה בה התלמידים נעזרים במחשב במהלך שעות הלימודים בבית הספר לצורכי הלמידה של מקצועות המיצי"ב – לשון והבעה, אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). היגדים אלו לא הועברו לתלמידי כיתות י"א.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

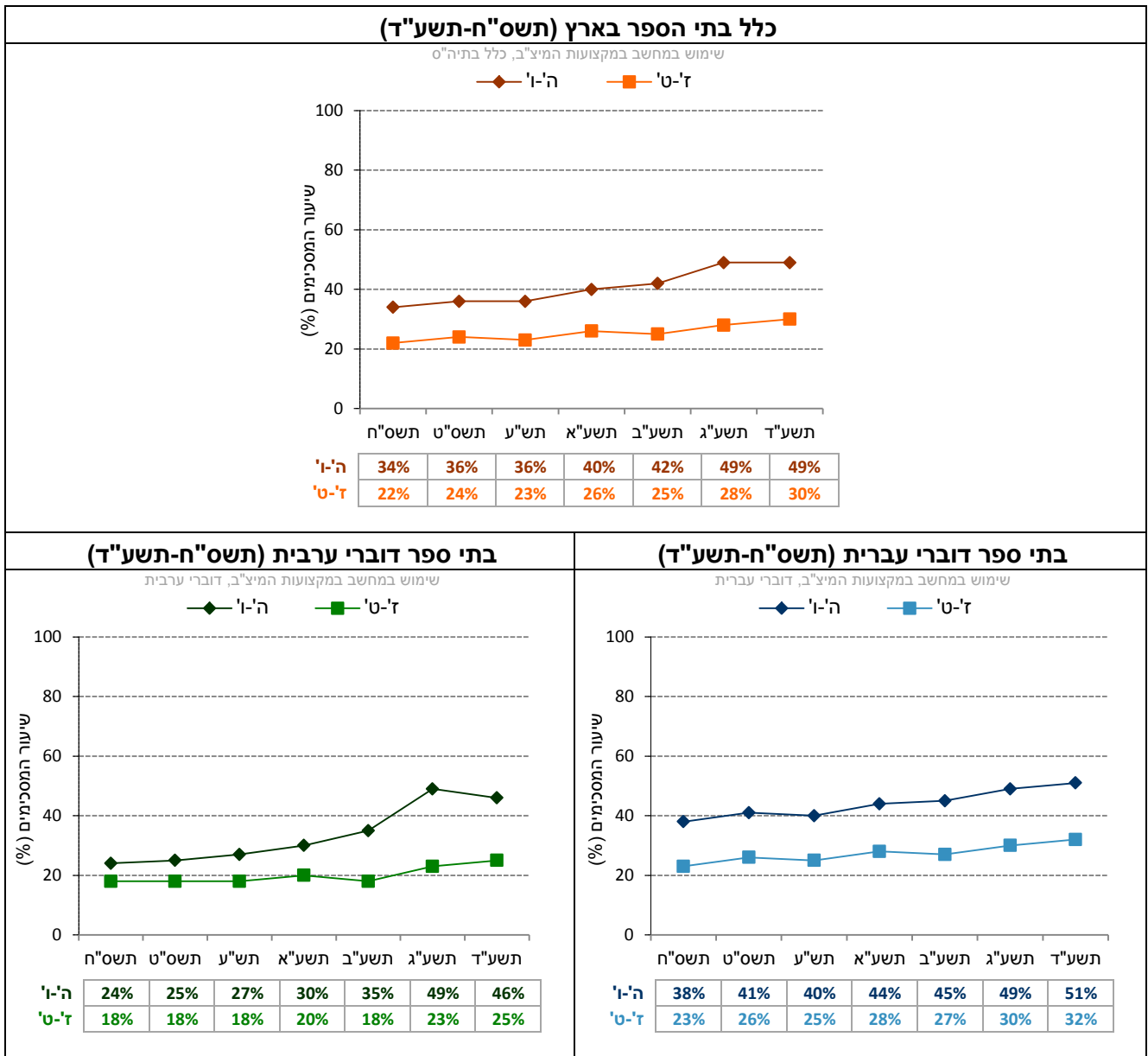
מדד מסכם: שימוש במחשב במקצועות המיצי"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר
א. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי לשון והבעה"
ב. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית"
ג. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה"
ד. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מדע וטכנולוגיה"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.3.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 85 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

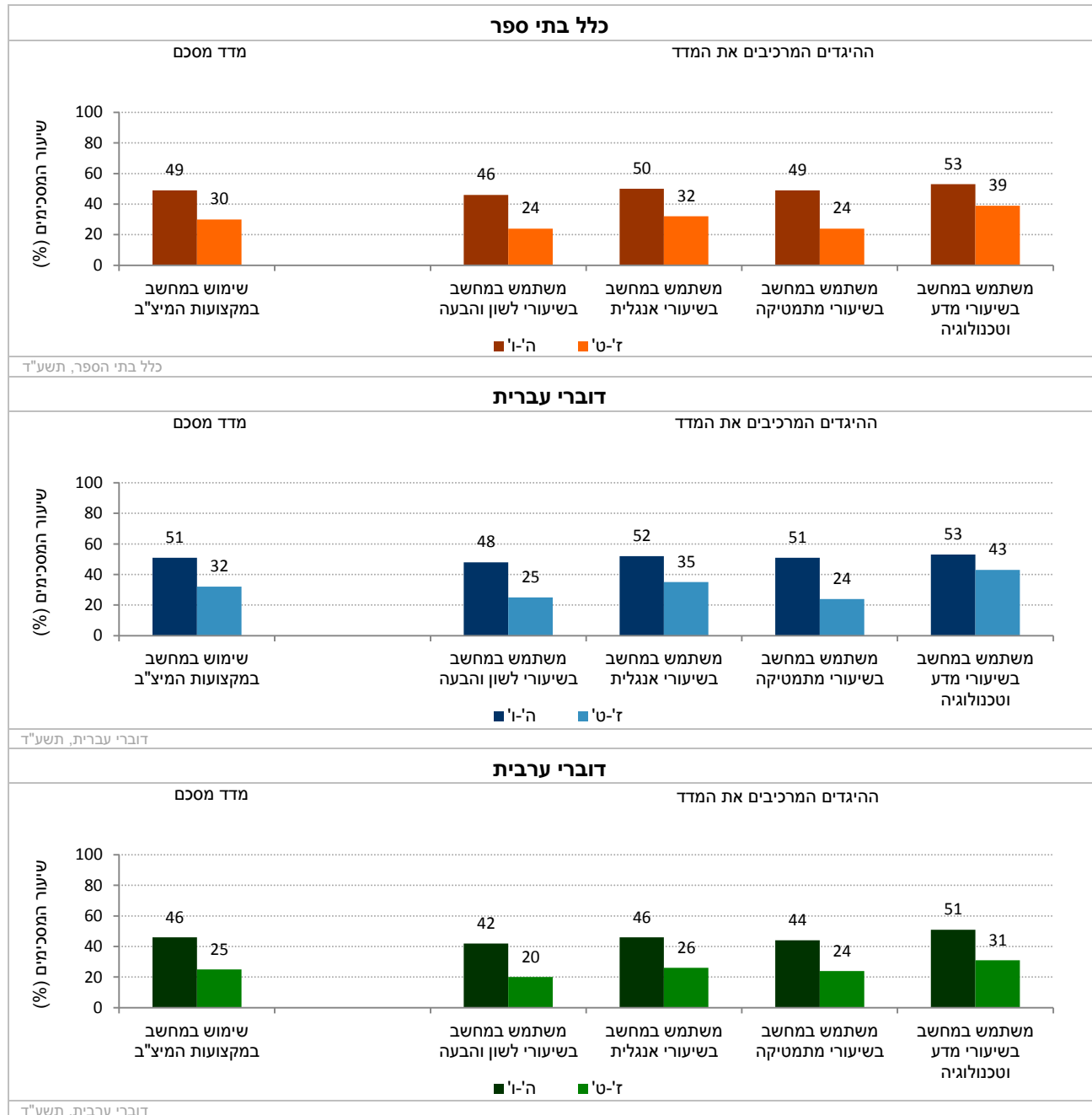
תרשים 85: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 86 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 86: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

8.4.2 שימוש באינטרנט לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" מבקש לבחון את המידה בה תלמידים משתמשים באינטרנט לצורכי למידה כמו, גלישה באתר האינטרנט של בית הספר, התכתבות עם מורה בדואר אלקטרוני, השתתפות בפורומים, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר והורדת חומרים ממנו. נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

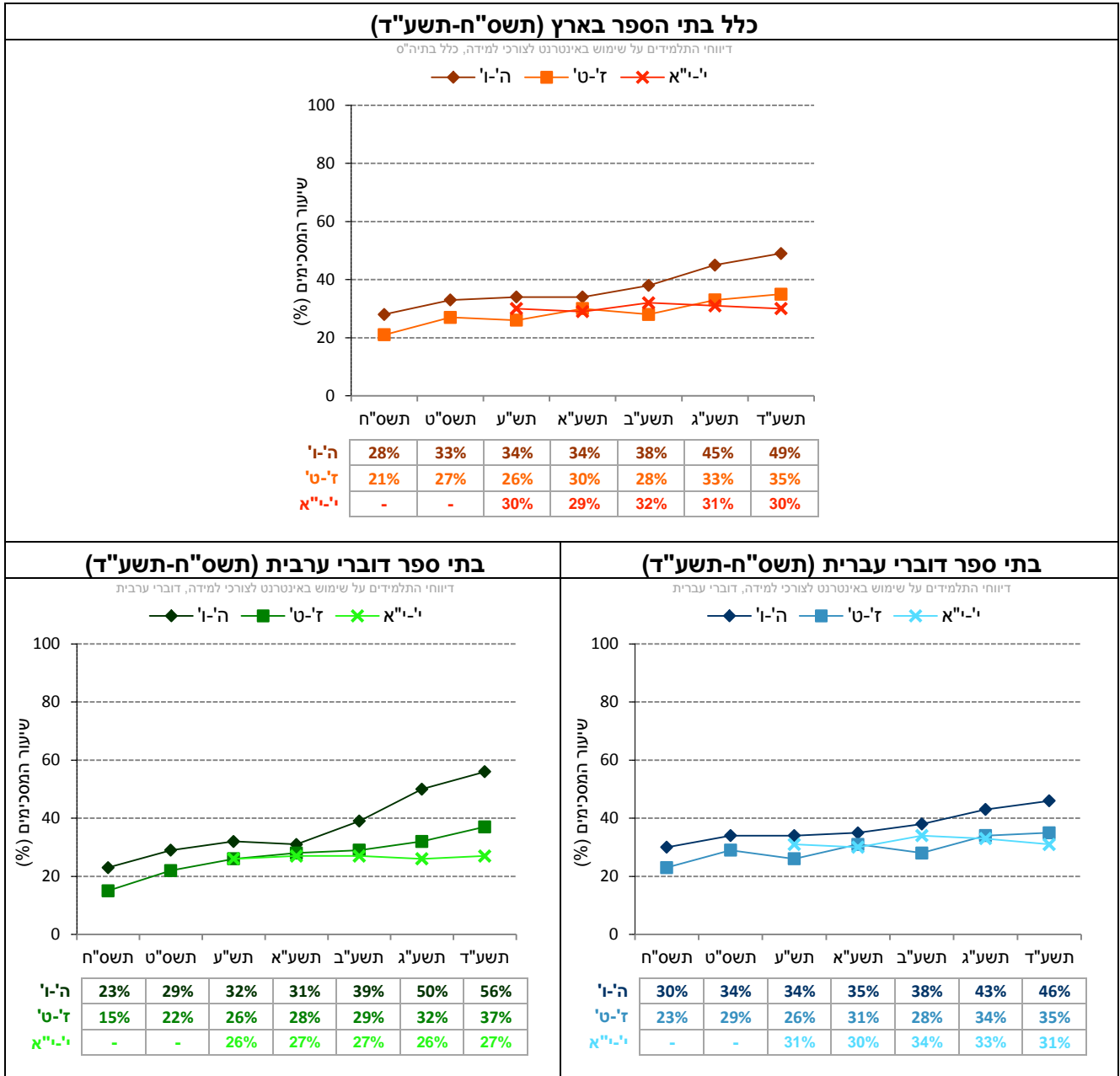
מדד מסכם: שימוש באינטרנט לצורכי למידה
א. "האם בחודש האחרון ביקרת באתר האינטרנט של בית הספר?"
ב. "האם בחודש האחרון התכתבת עם מורה מבית הספר שלך באמצעות הדואר האלקטרוני לפחות פעם אחת?"
ג. "האם בחודש האחרון הועלו חומרים משלך (כמו עבודות, מצגות, סיכומים) לאתר האינטרנט של בית הספר?"
ד. "האם בחודש האחרון הורדת חומרי לימודים (כמו שיעורי בית, סיכומים, מבחנים) מאתר בית הספר?"
ה. "האם בחודש האחרון השתתפת בקבוצות דיון (פורומים) בית-ספריות באינטרנט בנושאים לימודיים?"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.3

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 87 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

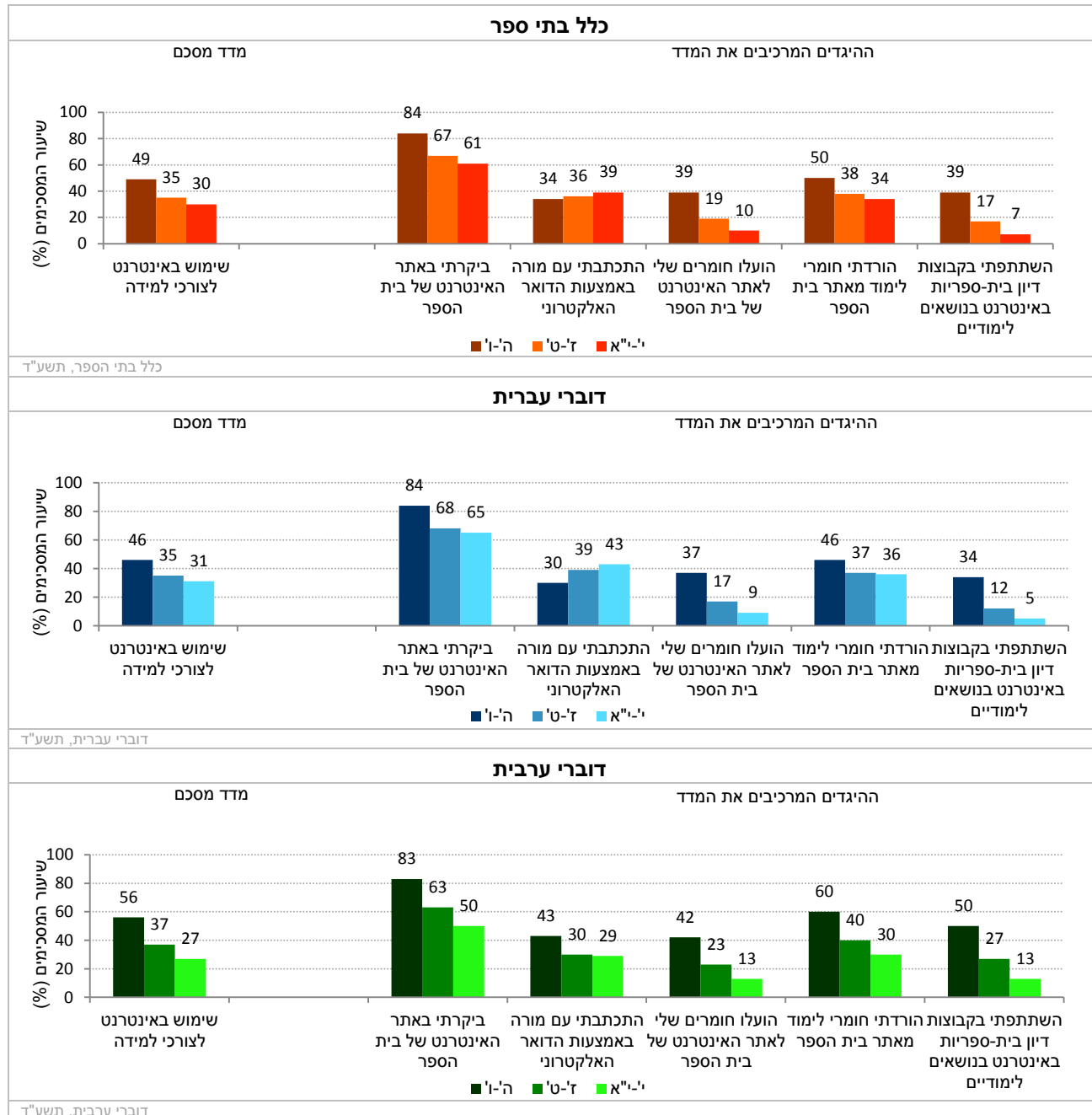
תרשים 87: דיווחי התלמידים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 88 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באינטרנט לצורכי למידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 88: דיווחי התלמידים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

8.5. תפיסת ההוראה

8.5.1 תפיסת ההוראה בעיני תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תלמידים מכל שלבי הגיל התבקשו לחוות את דעתם באשר לאופן ההוראה של המורים: באיזו מידה אופן ההוראה נתפס בעיניהם כבהיר, כמעורר חשק ללמוד, כמסייע בהבנת החומר וכמעודד חשיבה והעמקה. על בסיס שורה של היגדים אלו חושב המדד המסכם "תפיסת ההוראה בעיני תלמידים". היגדים אלו הועברו לראשונה בתשע"ד לתלמידים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והנתונים מוצגים לראשונה בדוח.

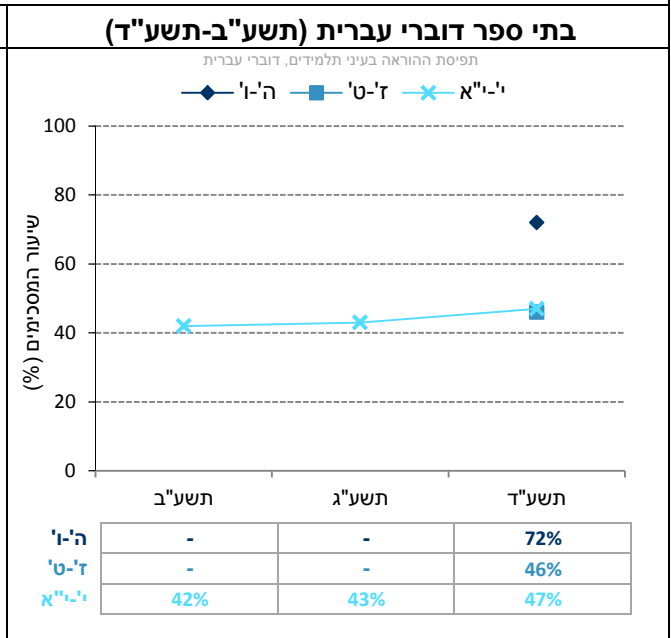
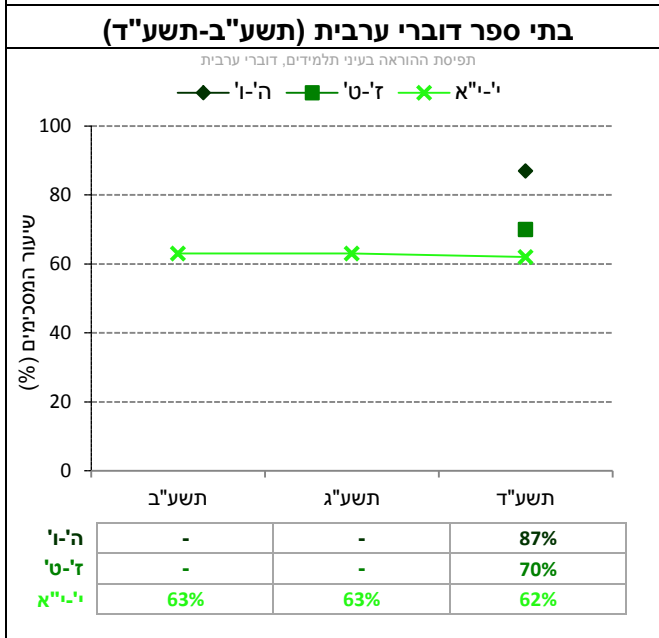
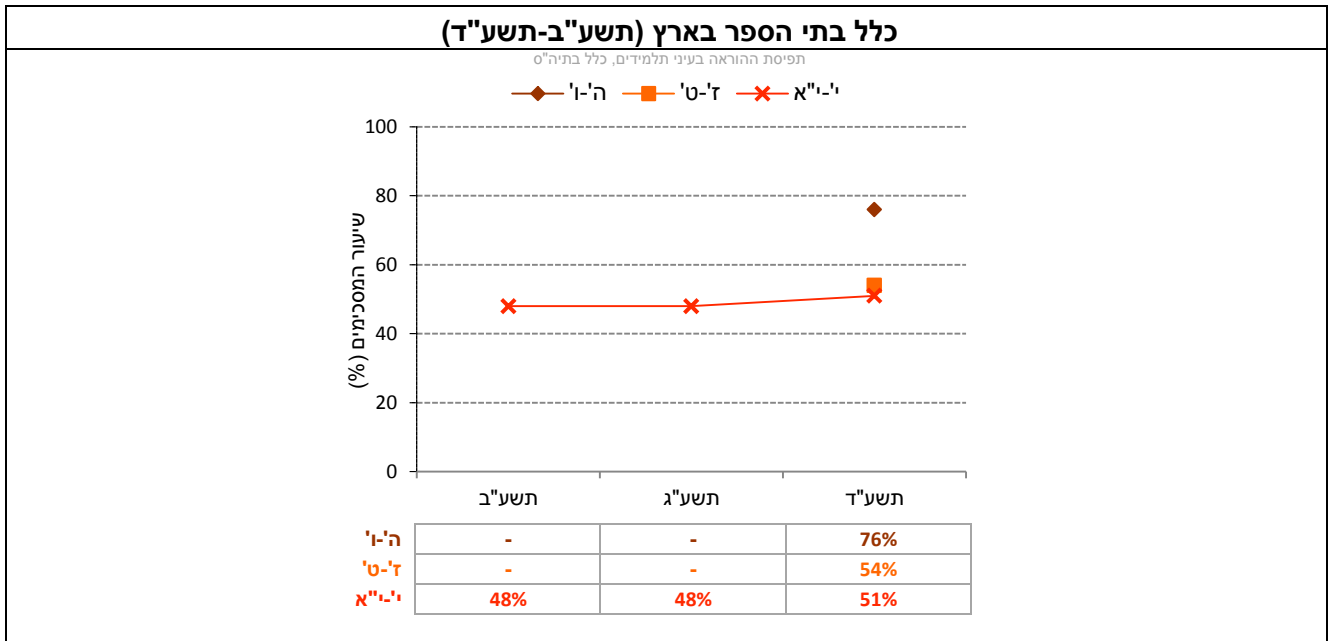
תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ד. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תפיסת ההוראה בעיני תלמידים
א. "רוב המורים מסבירים באופן ברור את החומר שהם מלמדים"
ב. "רוב המורים מלמדים באופן מעניין המעורר חשק להקשיב להם וללמוד"
ג. "רוב המורים מלמדים באופן שמעודד אותי לחשוב על החומר ולהתעמק בו"
ד. "רוב המורים שלי מלמדים באופן שגורם לי להבין את החומר"
ה. "רוב המורים שלי יודעים ללמד טוב"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של הממד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

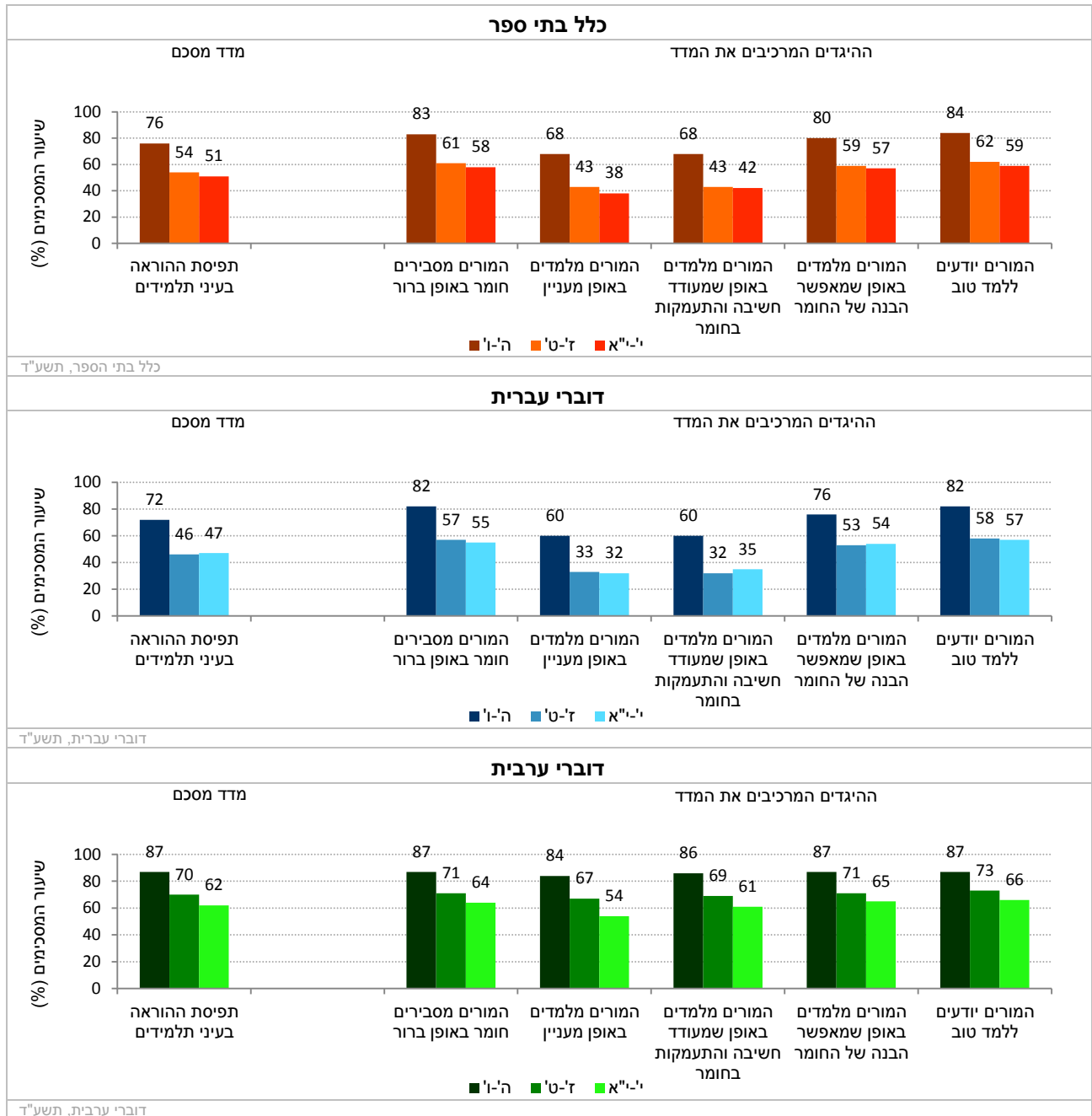
תרשים 89: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה בעיני תלמידים: נתוני הממד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 90 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה בעיני תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 90: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה בעיני תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 75-90 ולוח 5:

הוראה דיפרנציאלית לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- בהסתכלות כללית על נתוני המדד המסכם עולים פערים ניכרים בין תשובות מורים בבתי"ס יסודיים לאלו של מורים בחטיבות הביניים. בעוד שבקרב הראשונים 80% מהמורים מדווחים כי הם מלמדים בכיתתם באופן דיפרנציאלי, השיעור המקביל בחט"ב הוא 60%. הפער בין שלבי החינוך בולט במיוחד בבתי"ס דוברי העברית.
- בהשוואה בין שני מגזרי השפה עולה, כי בבתי"ס יסודיים שיעור המדווחים על הוראה דיפרנציאלית גבוה במעט בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בעוד שבחטיבות ביניים קיים פער ניכר בין שני מגזרי השפה במדד (שיעורים הגבוהים בכ-15% בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית).
- בנייתוח המגמות לאורך זמן נרשמה עלייה קלה בנתוני המדד המסכם בבתי"ס יסודיים ובחט"ב (אם כי בבתי ספר יסודיים דוברי עברית וערבית ובחט"ב דוברות ערבית נרשמה יציבות בארבע השנים האחרונות).
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה שבשני שלבי החינוך, מורים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים בשיעור גבוה יותר על הוראה שמאפשרת לכל תלמיד להתקדם בקצב אישי, בהשוואה למורים בבתי"ס דוברי עברית.

תפיסת התלמידים את ההוראה הדיפרנציאלית בכיתתם לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- בסה"כ כשליש מתלמידי חט"ע דיווחו שהמורים מאפשרים לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו, אולם, שיעור זה גבוה בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית (63%) לעומת דוברי העברית (28%).
- בין תשע"ב לתשע"ד נרשמה עלייה קלה בבתי ספר דוברי עברית וירידה קלה בבתי ספר דוברי ערבית.
- באופן דומה, כשליש מתלמידי חט"ע דיווחו שתלמידים בכיתתם עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים. גם בהיגד זה נמצא כי שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית (46%) לעומת דוברי העברית (30%).
- לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית וירידה בבתי ספר דוברי ערבית.

תגבור לימודי לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, רוב המורים מדווחים בתשע"ד שבמהלך השבוע האחרון הם העבירו תגבור לימודי לתלמידי כיתתם (88% מהמורים ביסודי ו-75% מהמורים בחט"ב).
- בהשוואה בין דיווחי מורים לפי מגזרי שפה עולה, שבעוד שבבתי"ס יסודיים מורים מבתי"ס דוברי עברית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר (91%) על קיום תגבור לימודי בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (82%), הרי שבחט"ב הפער הוא בכיוון ההפוך, ויותר מורים בבתי ספר דוברי ערבית (77%) מדווחים על קיום תגבור לימודי בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית (74%). ככלל, ההבדלים בין יסודי וחט"ב ניכרים הרבה יותר במגזר דובר העברית.
- בהשוואה לאורך השנים בשני מגזרי השפה ושני שלבי החינוך, אפשר לזהות מגמת עלייה בשיעור המורים המדווחים כי הם מעבירים תגבור לימודי (אם כי בבתי ספר יסודיים דוברי עברית וערבית נרשמה יציבות בארבע השנים האחרונות). במיוחד יש לציין עלייה משמעותית בשיעורי הדיווח של מורים בחט"ב דוברות עברית בין תשע"ג לתשע"ד (מ-60% ל-74%). ניתן לייחס ממצא זה במידה רבה מאד לעלייה בהשתתפות מורים בחט"ב דוברות עברית ברפורמת "אופק חדש" בשנים אלו.
- מבין המורים המדווחים בשנת תשע"ד כי קיימו תגבור לימודי, 98% ביסודי ו-95% בחט"ב דיווחו כי במערכת השעות שלהם יש שעות המיועדות לתגבור לימודי.
- שיעור המורים המדווחים כי שעות כאלו אכן נמצאות במערכת השעות שלהם נמצא במגמת עלייה עם השנים, ובתשע"ד העלייה אפיינה בעיקר את מורי החט"ב בבתי ספר דוברי עברית. גם כאן, ניתן לייחס ממצא זה במידה רבה מאד לעלייה בהשתתפות מורים בחט"ב דוברות עברית ברפורמת "אופק חדש" בשנים אלו.
- המורים שדיווחו כי קיימו תגבור לימודי בתשע"ד דיווחו בנוסף, שמרבית התגבורים ביסודי עסקו בשפת אם (45%) ובמתמטיקה (31%), ומרבית התגבורים בחט"ב עסקו במתמטיקה (25%). מורים בבתי"ס יסודיים דוברי עברית דיווחו על יותר תגבורים במתמטיקה (32%) ובשפת אם (46%) לעומת דוברי הערבית (28% ו-43%, בהתאמה). מורים בחט"ב בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו על יותר תגבורים בשפת

אם (26%) לעומת דוברי העברית (18%).

הערכה ומשוב לפי דיווחי התלמידים ודיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

דיווחי תלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה

- שלושה רבעים מתלמידי היסודי מדווחים כי הם מקבלים משוב מהמורים המקדם אותם בתהליך הלמידה, ואילו בשני שלבי הגיל הגבוהים יותר שיעור המדווחים כך עומד על כמחצית מהתלמידים. נתונים אלו מצביעים על פערים גדולים בין תשובות התלמידים בכיתות ה'ו', לעומת אלו של תלמידי ז'ט' ו-י"א.
- הפערים בין שלבי הגיל ניכרים במיוחד בבתי"ס דוברי עברית. זאת ועוד, באופן כללי תלמידים מבתי"ס דוברי ערבית בכל שלבי הגיל נוטים לדווח בשיעורים גבוהים יותר על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה ממוריהם.
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי התלמידים בכיתות ה'ו' בבתי ספר יסודיים דוברי עברית בכיתות ז'ט' נרשמה עלייה קלה מאד (עם יציבות בשש השנים האחרונות). בכיתות י"א נרשמה עלייה משמעותית. בבתי ספר דוברי ערבית בכיתות ה'ו' ו-ז'ט' נרשמה עלייה לאורך השנים עם יציבות בארבע השנים האחרונות ואילו בכיתות י"א נרשמה יציבות החל מתש"ע.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על דמיון בשיעורי הדיווח על ההיגדים, כאשר בכולם שיעורי הדיווח על משוב מקדם למידה גבוהים יותר בכיתות ה'ו' בהשוואה לכיתות ז'ט' ולכיתות י"א. מעניין לשים לב לשיעורים הנמוכים של תלמידי כיתות י"א המדווחים כי המורים נוקטים בפרקטיקות של מתן משוב אישי: כ-50% בלבד הסכימו עם כל אחד מההיגדים "המורים מסבירים באופן אישי מה לעשות כדי להשתפר בלימודים", "כשלא מצליחים במבחן או בעבודה המורים עוזרים להבין למה" ו-"המורים מוודאים הבנת החומר לפני מעבר לנושא הבא".

דיווחי מורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה

- הרוב המכריע של המורים (כ-90%) ביסודי, בחט"ב ובחט"ע בשני מגזרי השפה מדווחים כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם. שיעורים אלה דומים בכל שלבי הגיל.
- על אף השיעורים הגבוהים מאד שנמדדו מלכתחילה (תשס"ח) של מורים אשר דיווחו על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה, עם השנים אפשר לזהות עלייה קלה בשיעורי המורים המדווחים כך (עם יציבות בארבע השנים האחרונות). עלייה נרשמה ביסודי ובחט"ב ובשני מגזרי השפה (אם כי מאפיינת מעט יותר את בתי"ס דוברי הערבית, שמלכתחילה החלו עם שיעורי דיווח נמוכים במקצת באופן יחסי לדוברי העברית). מגמת עלייה קלה נרשמה בחט"ע דוברות ערבית במהלך שלוש השנים בהן נסקרו. בבתי ספר דוברי עברית לעומת זאת נרשמה יציבות.
- על אף שלא נכון להשוות ישירות בין תשובות התלמידים לבין תשובות המורים בנושא ההערכה והמשוב (ניסוחים מעט שונים הנובעים מהצורך להתאים ניסוח של היגדים לאוכלוסיית המשיבים), הרי שלא ניתן לחלוטין להתעלם ממה שמצטייר כהבדלים בולטים בין השיעורים הגבוהים מאד של מורים הסבורים כי הם מעניקים הערכה ומשוב ממוקדים, מפורטים ופרטניים, לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב התלמידים המדווחים כי הם מקבלים הערכה מקדמת למידה ממוריהם (ובפרט ההבדלים בולטים בחט"ב ובחט"ע).

שימוש בתקשוב לצורכי למידה לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב

- באופן כללי, תלמידי היסודי מדווחים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב בשיעור גבוה יותר בהשוואה לתלמידי חט"ב (49% ביסודי לעומת 30% בחט"ב בתשע"ד).
- לאורך השנים נרשמה עלייה משמעותית ומתמדת (שהתמתנה בתשע"ד) בשיעורי הדיווח על מידת השימוש במחשב במקצועות המיצ"ב, בעיקר בקרב תלמידי ה'ו'.
- בהשוואה בין המגזרים, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי עברית בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית בשני שלבי הגיל. עם זאת יש לציין, כי לאורך השנים הצטמצם הפער בין המגזרים בבתי ספר יסודיים, וזאת לאור עלייה משמעותית בין תשע"ב לתשע"ג בשיעורי הדיווח על המדד המסכם במגזר הערבי. בתשע"ד חלה נסיגה מסוימת בשיעורי הדיווח אך עדיין השיעורים נותרו גבוהים.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם ניתן לראות שבאופן יחסי, תלמידי היסודי מדווחים על שימוש במחשב במידה דומה מעבר לכל מקצועות המיצ"ב. תלמידי חט"ב, לעומת זאת, נוטים להשתמש במחשב יותר עבור שיעורי אנגלית ומדעים.

שימוש באינטרנט לצורכי למידה

- באופן כללי, כמחצית מתלמידי היסודי וכשליש מתלמידי חט"ב וחט"ע מדווחים על שימוש באינטרנט לצורכי למידה.
- בהשוואה בין המגזרים, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית, בחט"ב נרשמו שיעורי דיווח דומים בין המגזרים ואילו בחט"ע שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית גבוהים יותר בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית.
- עם השנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בשלב גיל יסודי וחט"ב, בשני המגזרים. עלייה משמעותית מאד בשיעורי הדיווח נרשמה החל מתשע"א בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית (עלייה של כ- 25%). בחט"ע לעומת זאת נרשמה יציבות בשני מגזרי השפה.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, שמרבית התלמידים (84% ביסודי, 67% בחט"ב ו- 61% בחט"ע) דיווחו על ביקור באתרי האינטרנט הבית-ספריים, וכ- 40% מהתלמידים דיווחו על הורדת חומרי לימוד מאתרים אלה. כשליש מהתלמידים דיווחו על התקשרות עם מורים באמצעות הדוא"ל. בניגוד להיגדים אחרים שבהם שיעורי הדיווח ביסודי הם הגבוהים ביותר הרי ששיעור המתקשרים בדוא"ל עם מוריהם הוא גבוה יותר בחט"ע מאשר בשאר שכבות הגיל (בקרב דוברי עברית. בקרב דוברי ערבית התמונה הפוכה). בנוסף, השתתפות בדיונים והעלאת חומרים לאתר בתי"ס נפוצה יותר ביסודי (כ- 39%) מאשר בחט"ב (כ- 17%) או חט"ע (כ- 7%).
- בהקשר זה חשוב להתייחס לתכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה- 21 המופעלת בבתי"ס יסודיים החל משנה"ל תשע"א. אמנם הנתונים המוצגים כאן נאספו בקרב כלל בתי הספר, ולא דווקא בקרב בתי"ס שבתכנית הלאומית, אולם לא מן הנמנע כי את המגמות שנרשמו בין תשע"א לתשע"ד אפשר לייחס, ולו חלקית, לתכנית הלאומית. עם זאת, בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר של תרומת התכנית הלאומית לבתי"ס המשתתפים בה מתבצעת במסגרת מחקר הערכה נפרד - והמלצתנו היא להמתין לתוצאות מחקר הערכה זה.

תפיסת ההוראה בעיני תלמידים לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כמחצית מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע וכשלושה רבעים מהתלמידים ביסודי מדווחים על תפיסה חיובית של ההוראה, קרי, לפי תפיסתם המורים מלמדים באופן ברור אשר מעורר בהם עניין ורצון ללמוד. יש לציין כי היבט זה נבדק בתשע"ד לראשונה בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.
- בהשוואה בין מגזרי השפה, שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים באופן משמעותי משיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית (87% בהשוואה ל-72% ביסודי, 70% בהשוואה ל-46% בחט"ב, 62% בהשוואה ל-47% בחט"ע).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה בחט"ע עלייה בשיעורי הדיווח על המדד המסכם בבתי ספר דוברי עברית ואילו בבית ספר דוברי ערבית נרשמה יציבות.
- עיון מעמיק יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, כי שיעורי הדיווח על הסבר ברור של החומר והוראה טובה גבוהים יותר בכל שלבי הגיל בהשוואה לשיעורי הדיווח על הוראה מעניינת המעודדת חשיבה והתעמקות.
- זאת ועוד, נרשם פער בין שני מגזרי השפה בכל חמשת ההיגדים שמרכיבים את המדד המסכם. הפער הגדול ביותר בין המגזרים נרשם בהיגדים "המורים מלמדים באופן מעניין" ו-"המורים מלמדים באופן שמעודד חשיבה והתעמקות בחומר", זאת בשל שיעורי דיווח נמוכים יחסית על היגדים אלו בקרב תלמידים בבתי ספר דוברי עברית בשלושת שלבי הגיל.

9. חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר

עד כה עסקנו בתהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר (ובהמשך נעסוק בתהליכי הוראה-למידה מעבר לשעות הלימודים ובתרבות הבית ספרית). בפרק הנוכחי נעסוק בהיבט לא פחות חשוב של העשייה הבית-ספרית: החינוך החברתי-ערכי. במסגרת פרק זה נבחן היבטים כגון המעורבות החברתית של התלמידים, המידה בה הם תופסים את בית הספר כמעודד מעורבות חברתית, פעילויות חינוכיות-ערכיות המתקיימות בבית הספר וכן נעסוק בכמה היבטים של עניין זה הייחודיים לשכבות הגיל הגבוהות, לקראת תום לימודיהם והפיכתם לאזרחים בוגרים.

9.1 מעורבות חברתית של תלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מעורבות חברתית של תלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה תלמידים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע חווים את המעורבות החברתית שלהם במסגרת הכיתה (בשיעורי חינוך), בחיי בית הספר (במסגרת טקסים או אירועים אחרים ובהשתתפות פעילה במסגרות בית ספריות כדוגמת מועצת תלמידים) ובחיי הקהילה (בפעילויות התנדבות). נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט) וחט"ע (י"א).

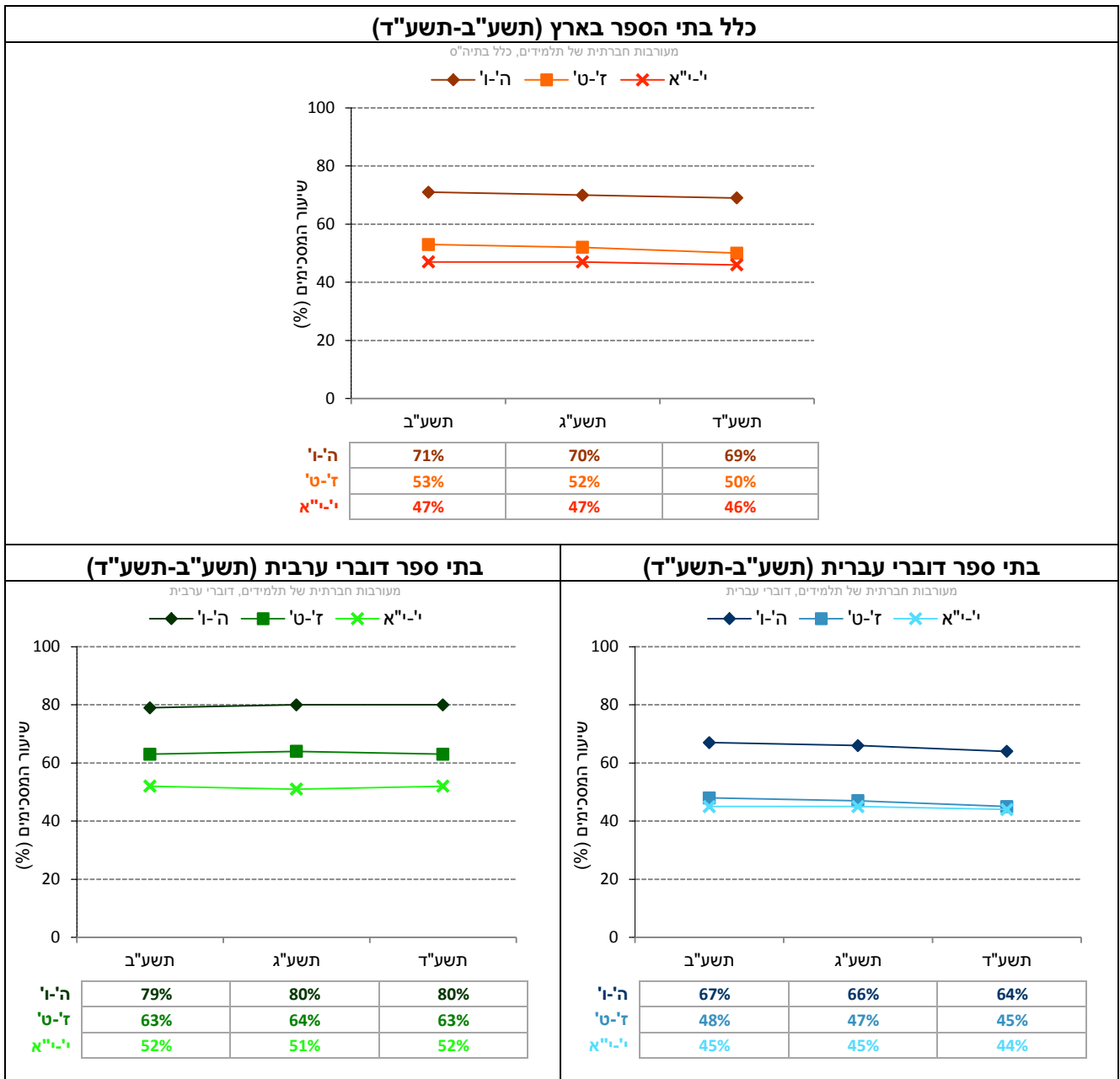
על בסיס שורה של היגדים אלו חושב מדד מסכם והנתונים מוצגים, בעבור השנים תשע"ב-תשע"ד בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מעורבות חברתית של תלמידים
א. "שיעורי החינוך (חברה) עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי"
ב. "הטקסים שבית הספר עורך (כגון חגים, מסדר שבועי וכד') הם מעניינים וחשובים"
ג. "חשוב לי להשתתף בפעילות התנדבותית (למשל פעילות למען תלמידים אחרים, למען הקהילה וכד")"
ד. "השנה אני מעורב במסגרת הפועלת למען בית הספר כמו וועדה כיתתית, וועדה בית ספרית, מועצת תלמידים וכד"

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

בתרשים 91 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות חברתית של תלמידים" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ד (לפרוט נוסף ראו נספח 2).

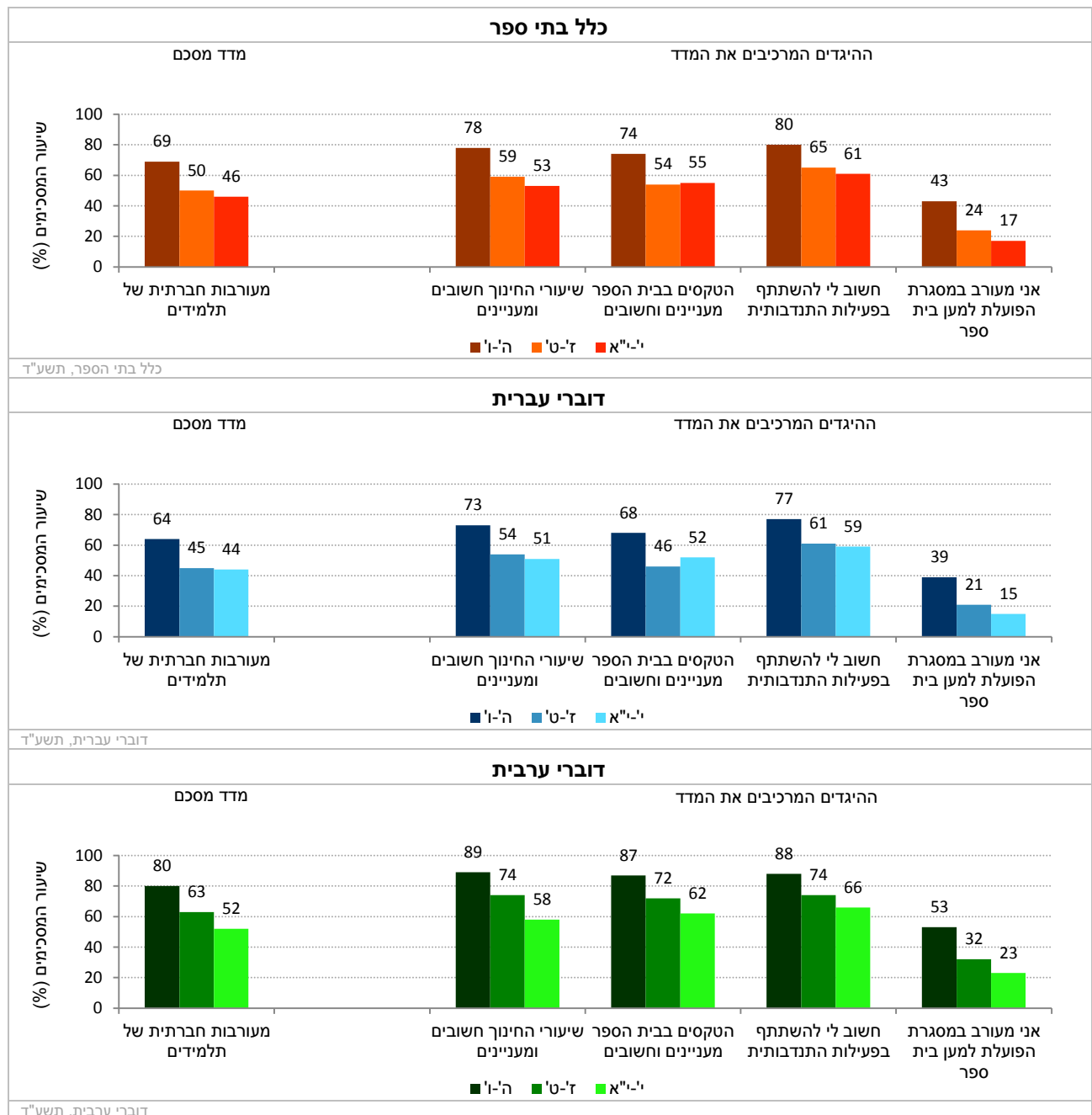
תרשים 91: דיווחי תלמידים על מדד מסכם: מעורבות חברתית של תלמידים בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 92 מוצגים נתוני ההיגדים בנושא "מעורבות חברתית של תלמידים" בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 92: דיווחי התלמידים על מעורבות חברתית של תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

9.2. מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים בחט"ע

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בוחן את המידה בה בית הספר מעודד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית בשורה של תחומים: מנהיגות בין כתלי בית הספר, פעילות בתנועות נוער, התנדבות למען הקהילה ועוד. מדד זה, לצד ההיבטים הנוספים המוצגים בפרק "חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר" משמשים אינדיקציה בדבר המידה בה בית הספר משמש כבית לחינוך ולערכים, ולא רק כמוסד לימודי.

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידי החטיבה העליונה בלבד. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי י"א:

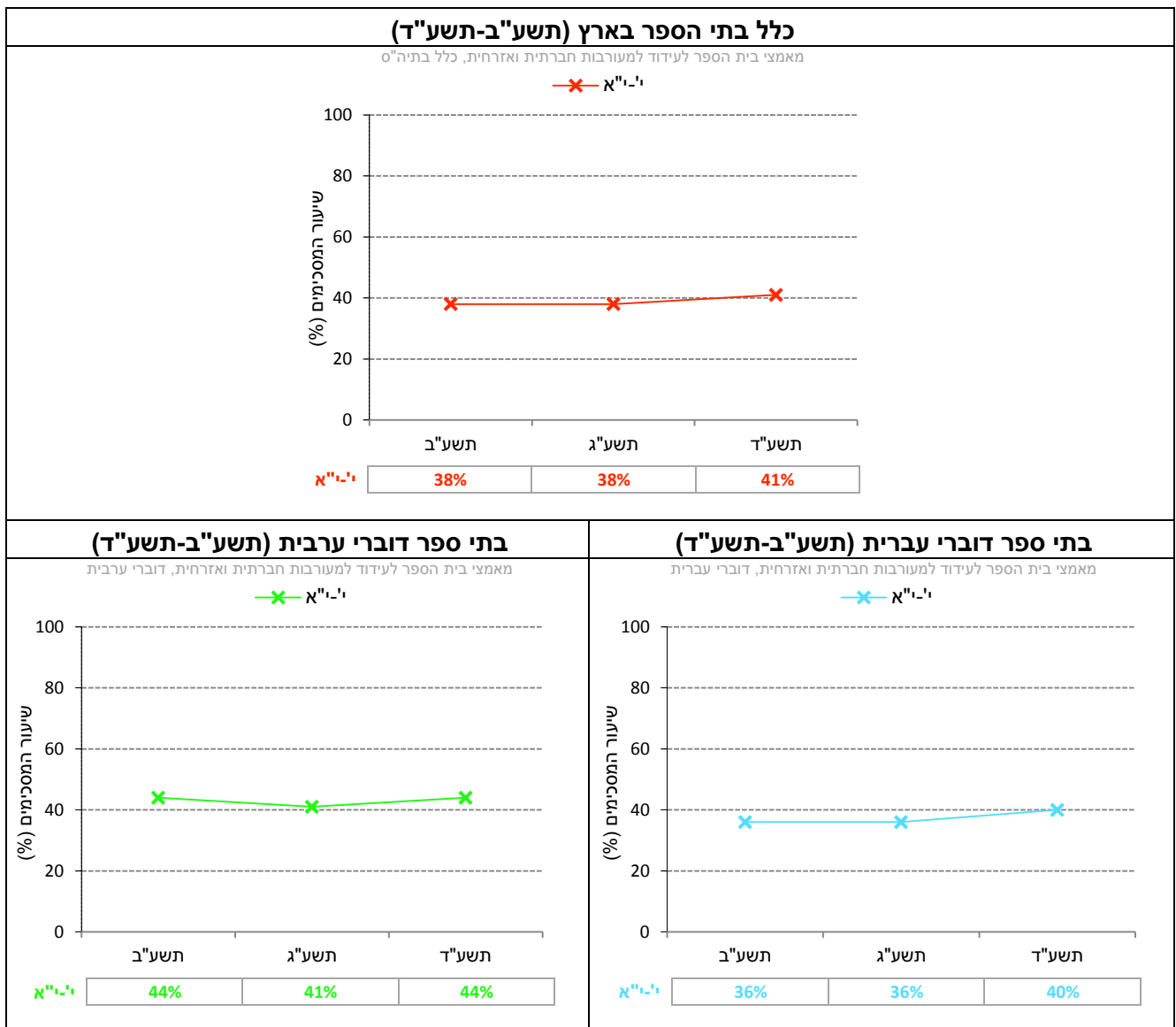
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית
א. "בבית הספר מעודדים תלמידים לגלות מנהיגות (למשל: להתנדב למועצת תלמידים, ליזום פרויקטים של שיפור בית ספרי ועוד)"
ב. "בבית הספר מעודדים את התלמידים להיות חברים בתנועות נוער"
ג. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים (כמו להתעניין בנושאים אקטואליים שעל סדר היום הציבורי בקהילה ובמדינה וכו)"
ד. "בית הספר מעודד אותי לעזור בפעילות התנדבותית למען הקהילה"
ה. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית (כמו מועצת תלמידים, חונכות וכד)"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

בתרשים 93 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ד (לפרוט נוסף ראו נספח 2).

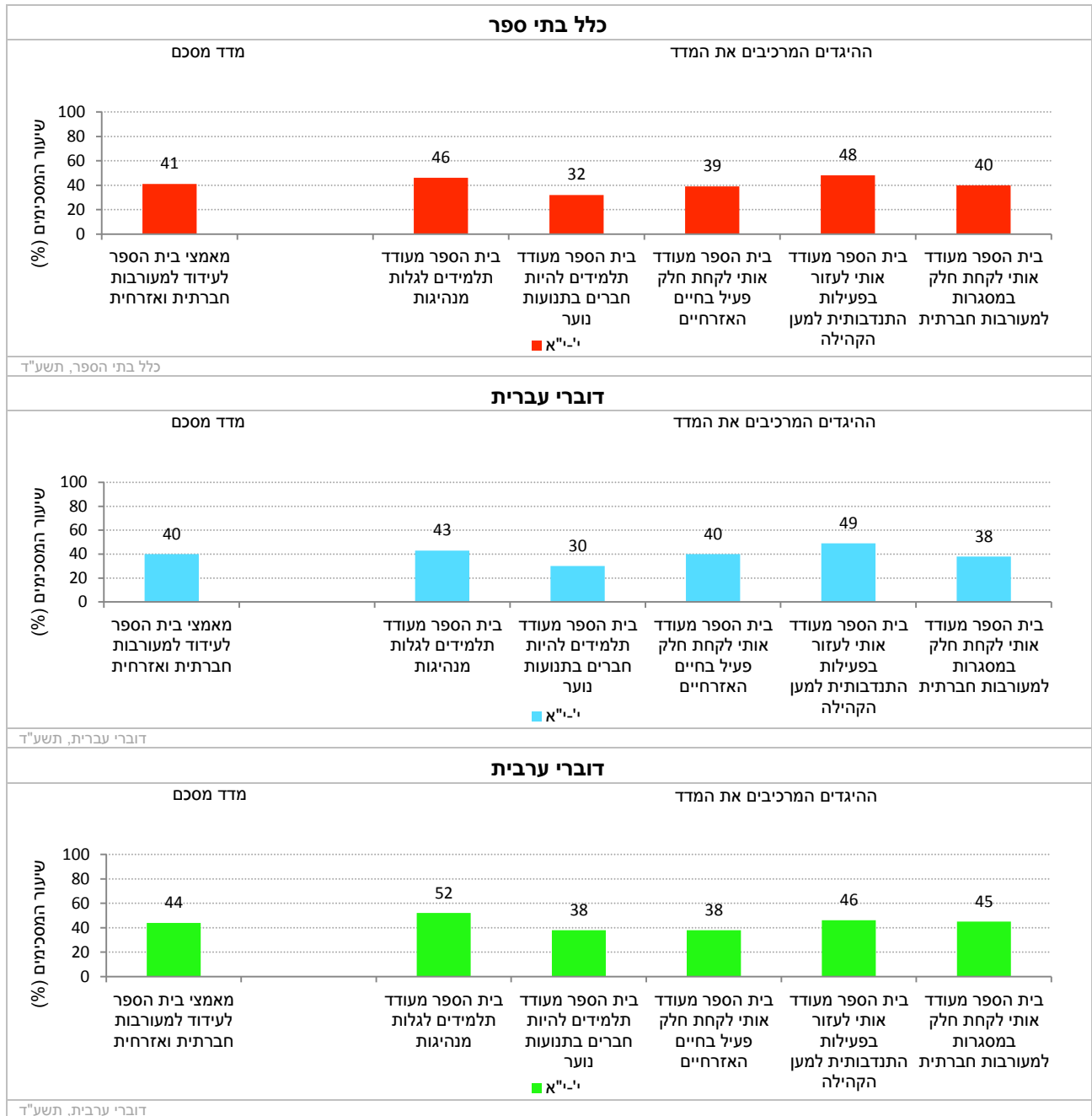
תרשים 93: דיווחי תלמידים בחט"ע על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 94 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 94: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

9.3. מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים בחט"ע

כדי להשלים את התמונה על אודות מאמצי בית הספר לקיום חינוך חברתי-ערכי ולעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית התבקשו מורים בחט"ע להשיב על שורה של היגדים בנושא זה.

הנתונים על אודות מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית נאספו בקרב מורי החטיבה העליונה בלבד. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ד, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר למורי החט"ע:

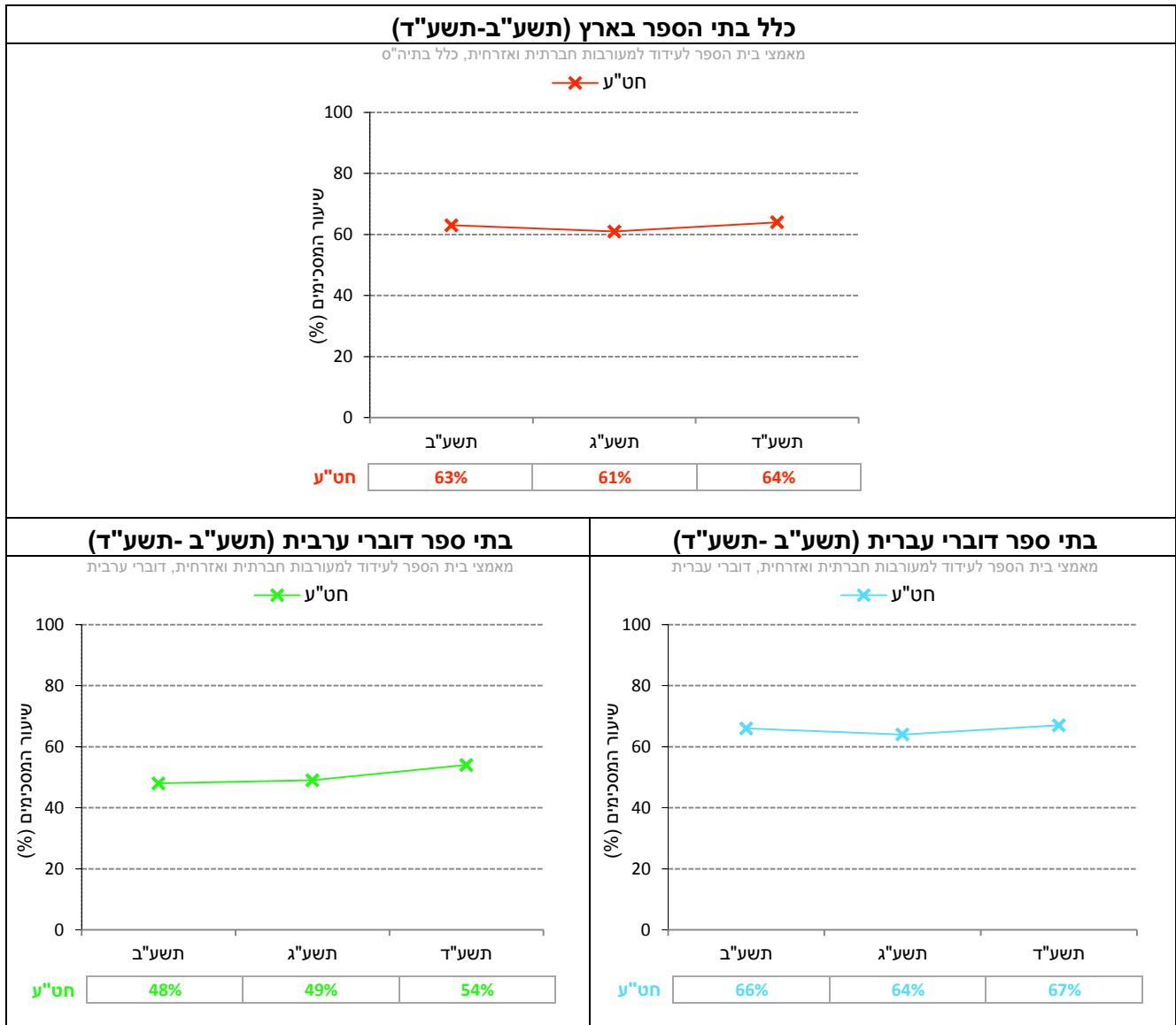
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית
א. "נציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית"
ב. "בית הספר מרבה ליזום פעילות של תלמידים למען הקהילה כגון איכות הסביבה, אירועים, נתינה וכו"
ג. "בית הספר פועל על מנת לקדם את השתתפות התלמידים במסגרות כגון ועדות, בבית הספר, מועצה וכו"
ד. "בבית הספר מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

בתרשים 95 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ד עבור מורים בחט"ע.

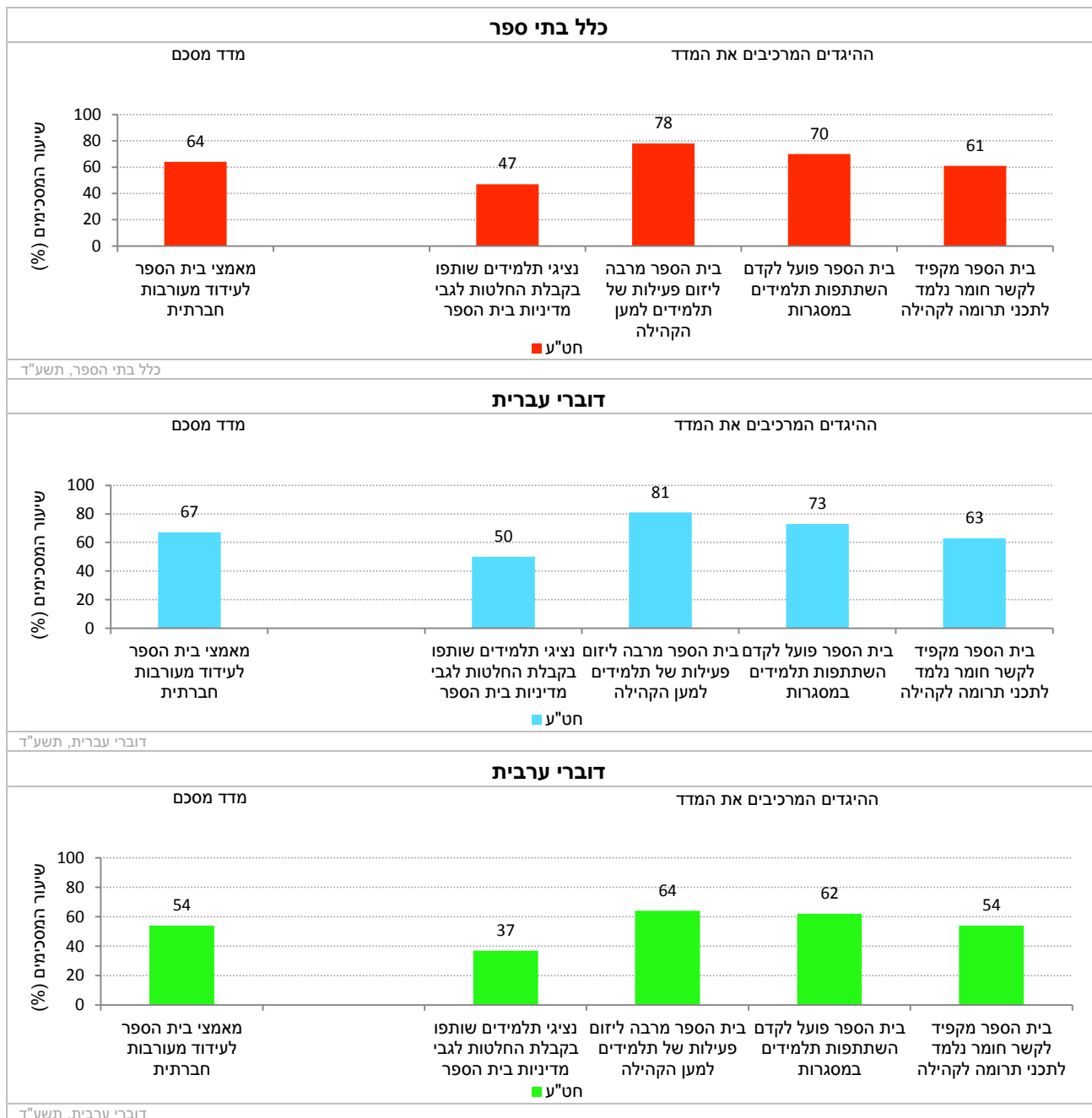
תרשים 95: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 96 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 96: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ד)

9.4. מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ומורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בפרק זה מוצגים נתונים המבקשים לבחון את המידה בה בית הספר פועל ומעודד תלמידים לגלות סובלנות כלפי האחר והשונה (למשל, דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכו'). בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. נתוני ההיגדים נאספו לראשונה בתשע"ד בקרב מורים ותלמידים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע.

לוח 6: דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

דיווחי מורים על מאמצי בית הספר לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה	כלל בתיה"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
יסודי	91%	93%	85%
חט"ב	86%	87%	79%
חט"ע	85%	87%	76%

לוח 7: דיווחי תלמידים על מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

דיווחי תלמידים על מאמצי בית הספר לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה	כלל בתיה"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
ה'ו'	84%	84%	85%
ז'ט'	68%	67%	72%
י"י"א	59%	58%	63%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 91-96 ולוחות 6-7:

מעורבות חברתית של תלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התלמידים התבקשו להשיב על סדרה של שאלות העוסקות בהיבטים שונים של חינוך חברתי-ערכי בביה"ס, אשר על בסיסם חושב מדד מסכם בשנה"ל תשע"ד. הנתונים מציגים הבדלים גדולים בין שלבי החינוך השונים. בעוד שכ- 70% מתלמידי היסודי דיווחו על מעורבות חברתית, הרי שבחט"ב ובחט"ע שיעור זה עומד על כמחצית מהתלמידים. באופן כללי, תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו יותר על מעורבות חברתית, בהשוואה לתלמידים במגזר דובר העברית.
- במהלך שלוש השנים בהם נבדק המדד המסכם נרשמה יציבות בבתי ספר דוברי ערבית בשלושת שלבי הגיל. ירידה קלה מאד נרשמה בבתי ספר דוברי עברית בשלב גיל ה'ו' ו-ז'ט'. בשלב גיל י"א בבתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי כשלושה רבעים ויותר מתלמידי כיתות ה'ו' מדווחים כי שיעורי החינוך והטקסים הנערכים בבית הספר חשובים ומעניינים וכי חשוב להם להשתתף בפעילות התנדבותית. בכיתות ז'ט' ו- י"א שיעורי התלמידים המדווחים כך נמוכים יותר - בין מחצית לשני שלישים מהתלמידים. הפער בין שלבי הגיל השונים בולט במיוחד בעניין שמגלים התלמידים בשיעורי החינוך.
- שיעור התלמידים המדווחים כי הם מעורבים בפעילות למען בית הספר נמוך יותר בהשוואה להיגדים האחרים במדד זה: פחות ממחצית מתלמידי ה'ו', כרבע מתלמידי ז'ט' ופחות מחמישית מתלמידי י"א.
- בכל ההיגדים המרכיבים נושא זה, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית מדווחים על מעורבות חברתית בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית. בנוסף, ההבדלים בין שלבי הגיל השונים בולטים יותר בבתי"ס דוברי הערבית לעומת העברית.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- כ-40% מתלמידי י"א דיווחו כי ביה"ס מעודד אותם למעורבות חברתית ואזרחית. שיעור זה גבוה במקצת בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית (44% לעומת 40%).
- במהלך שלוש השנים בהם נבדק המדד המסכם נרשמה יציבות עם תנודתיות בשיעור המדווחים בבתי ספר דוברי ערבית ועלייה בבתי ספר דוברי עברית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה שכ- 40% מהתלמידים מדווחים שביה"ס מעודד אותם לגלות מנהיגות, להיות מעורבים חברתית ולקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים. קרוב למחצית ציינו כי ביה"ס מעודד אותם להתנדב וכשליש ציינו כי ביה"ס מעודד אותם להיות חברים בתנועת נוער.
- תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר, בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית, כי ביה"ס מעודד אותם לגלות מנהיגות, לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית ולהשתתף בפעילויות של תנועות נוער. לעומת זאת, שיעור התלמידים שדיווחו על עידוד פעילות אזרחית והתנדבותית בקהילה דומה בשני מגזרי השפה.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי המורים (חט"ע)

- קצת פחות משני שלישים מהמורים דיווחו על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית. שיעורי הדיווח נמוכים בהרבה בבתי"ס דוברי ערבית (54%) לעומת דוברי העברית (67%). זאת בשונה מדיווחי התלמידים על נושא זה.
- בין תשע"ד לתשע"ב נרשמה עלייה משמעותית בבתי ספר דוברי ערבית ויציבות בבתי ספר דוברי עברית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, שמרבית המורים מדווחים שביה"ס יוזם פעילויות של תלמידים למען הקהילה (78%) ופועל לשיתוף תלמידים במסגרות בית-ספריות שונות (70%). לעומת זאת, רק 47% מהמורים מדווחים שנציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת החלטות בית ספרי, ו- 61% מדווחים כי המורים מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה.

מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי דיווחי תלמידים ומורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כ-90% מהמורים בשלושת שלבי הגיל מדווחים כי בית הספר מקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. מורים

מבתי ספר דוברי עברית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר דוברי ערבית בכל שלבי הגיל.

■ 84% מהתלמידים בשלב גיל ה'-ו', 68% בשלב גיל ז'-ט' ו-59% בשלב גיל י'-י"א מדווחים כי בית הספר מקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר מתלמידים בבתי ספר דוברי עברית בעיקר בשכבות גיל ז'-י"א.

■ השוואת הדיווחים בין תלמידים למורים מעלה, כי ככל ששלב הגיל בוגר יותר, כך גדל הפער בשיעורי הדיווח בין המורים לתלמידים. פער זה בולט יותר בבתי ספר דוברי עברית מאחר והמורים בבתי ספר דוברי עברית מדווחים באחוזים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר דוברי ערבית ואילו בקרב התלמידים שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.

10. למידה מעבר לשעות הלימודים

כידוע, תהליכי ההוראה והלמידה אינם מסתיימים בתום השיעור או בתום יום הלימודים, אלא ממשיכים גם בשעות אחר הצהריים בבית התלמיד. פרק זה עוסק בשני היבטים, אמנם שונים זה מזה, של תהליכי ההוראה והלמידה בשעות אחר הצהריים: שיעורי הבית, דהיינו מטלות שניתנו על ידי המורים לתלמידיהם במהלך יום הלימודים ואשר אותן התלמידים צריכים להשלים בשעות שאחרי הלימודים; ושיעורים פרטיים – מפגשי למידה משלימים עם מורים, שהורי התלמיד משלמים להם.

10.1. שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה

תת הפרק מתאר את התפיסה של שיעורי הבית כחלק מתהליך הלמידה משתי נקודות מבט, של מורים מצד אחד ושל תלמידים מצד אחר. המורים מתארים את מידת התכנון והתיאום של שיעורי הבית על ידי צוות המורים ואת סוג המטלות הניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית, ואילו התלמידים מתארים את התייחסות המורים להכנת שיעורי הבית, כיצד הם תופסים את שיעורי הבית כמסייעים בתהליכי הלמידה ואת משך הזמן שמושקע על ידם בביצוע משימות שיעורי הבית.

10.1.1 תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" מבקש לבחון את המידה שבה קיימים בבית הספר תהליכי תכנון, מעקב ותיאום בנוגע לשיעורי הבית, ובאיזו מידה נעשה בהם שימוש מושכל לצורכי ההוראה והלמידה. נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

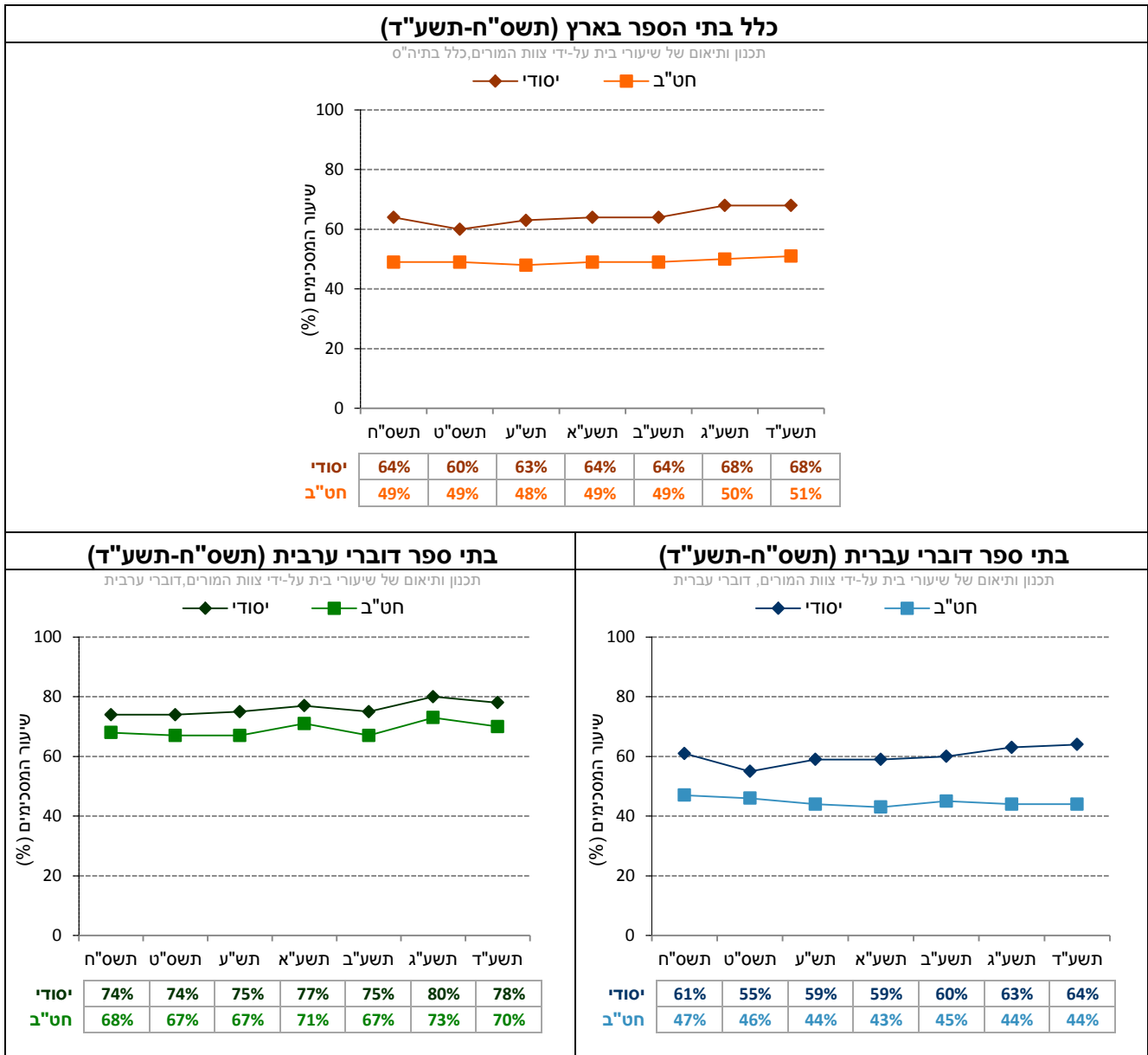
מדד מסכם: תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים
קיום מדיניות בית-ספרית
א. "האם בשנתיים האחרונות תקיים דיון בבית הספר בנושא שיעורי הבית?"
ב. "האם בבית הספר קיימות הנחיות כתובות למורים לגבי שיעורי הבית?"
תכנון ותיאום בין המורים
ג. "אני מתאם מראש עם מורים אחרים של הכיתה את כמות שיעורי הבית כך שהעומס המוטל על התלמידים יהיה סביר"
ד. "אני נותן לתלמידים משימות שונות לשיעורי בית בהתאם לקצב ההתקדמות שלהם בחומר הלימוד"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.5.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 97 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

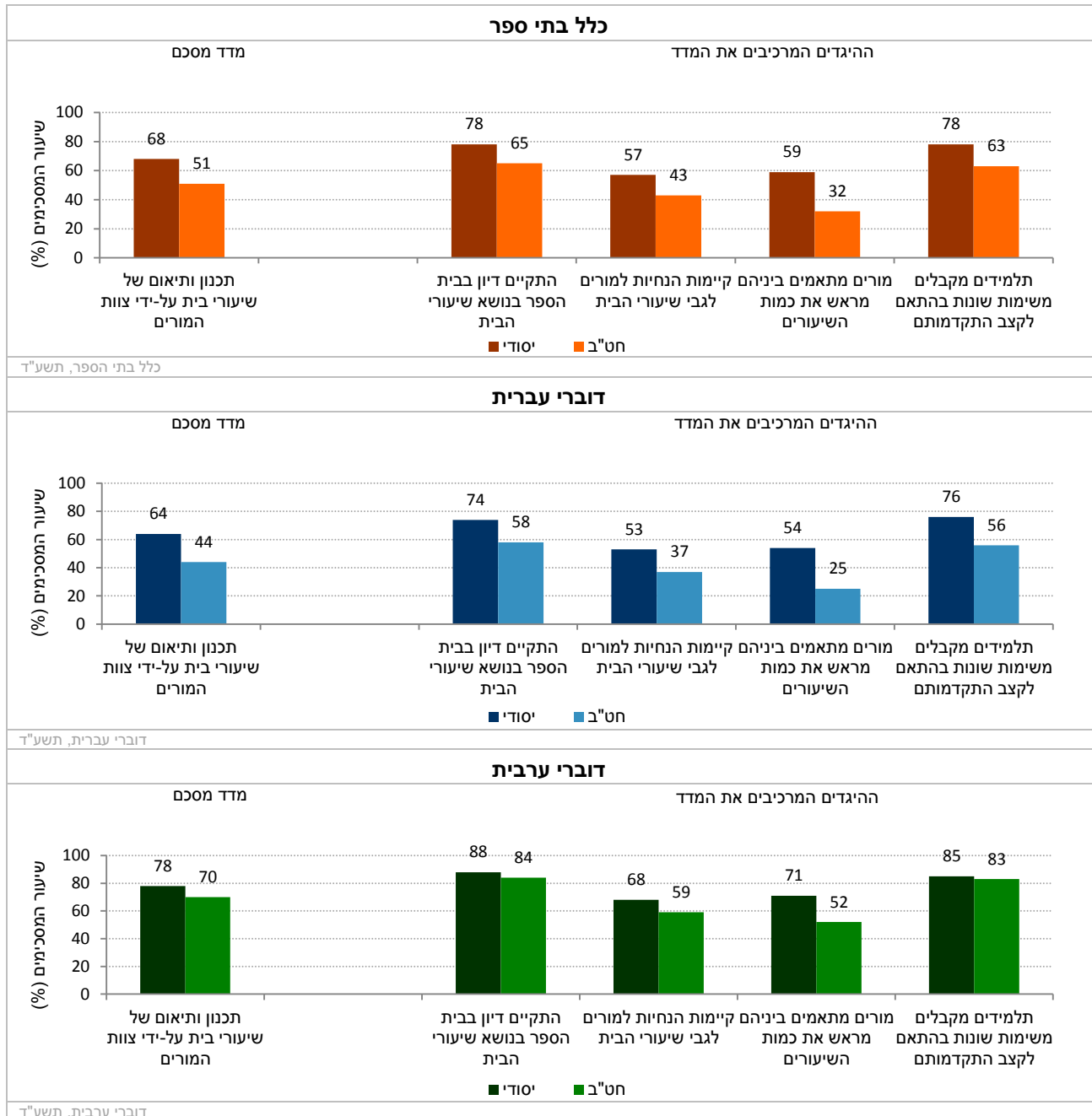
תרשים 97: דיווחי מורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 98 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 98: דיווחי המורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

10.1.2 סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

אחת הסוגיות המעניינות בהקשר של שיעורי הבית שמורים נותנים לתלמידים היא השאלה: אילו מטלות ניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית, האם מדובר בעיקר במטלות של שינון וחזרה על החומר הנלמד בכיתה, או שהתלמידים מקבלים גם משימות בהם הם נדרשים לחפש מידע, לחקור, ללמוד וליצור מידע חדש.

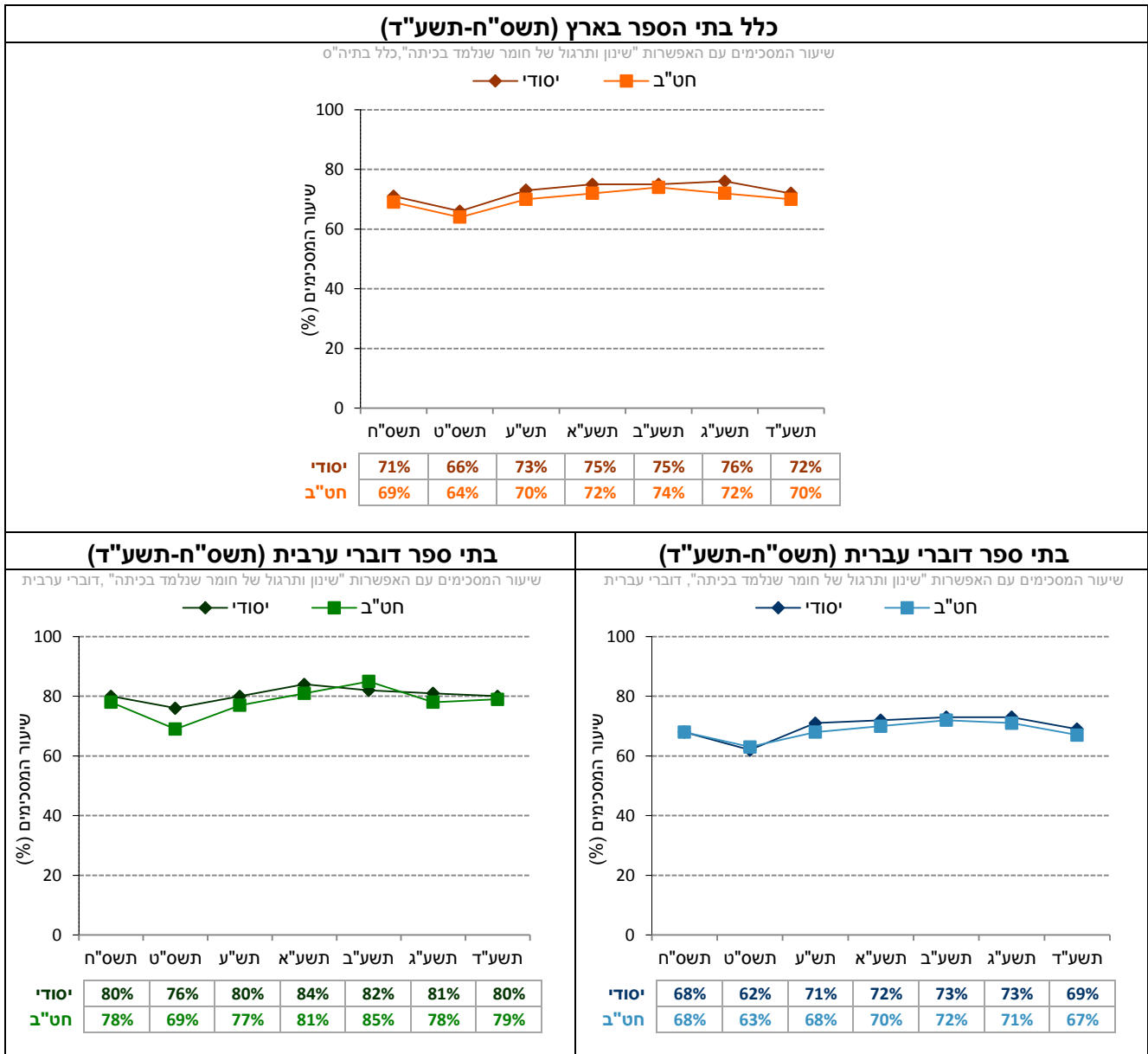
כדי לבחון סוגיה זו, התבקשו המורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע במסגרת שיעורי הבית משימות מסוגים שונים, החל משינון וחזרה ועד עבודות חקר (ראו פירוט להלן). הנתונים המדווחים הם של שיעורי המורים המדווחים כי מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלה מסוג נתון במידה רבה או רבה מאד.

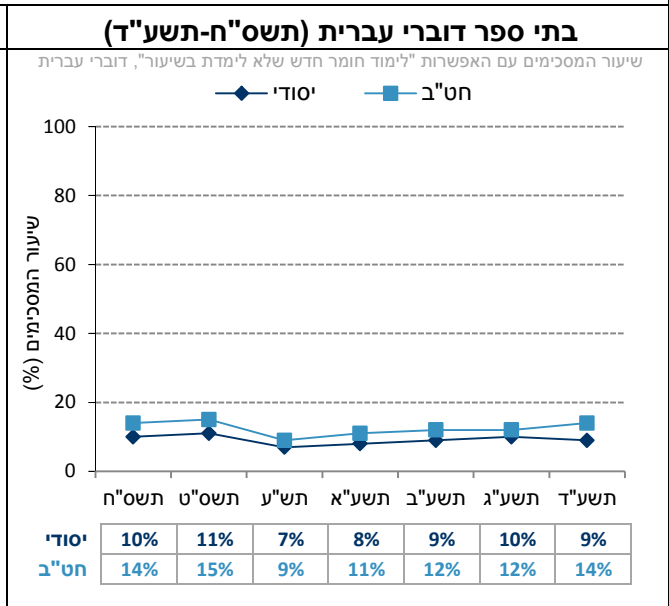
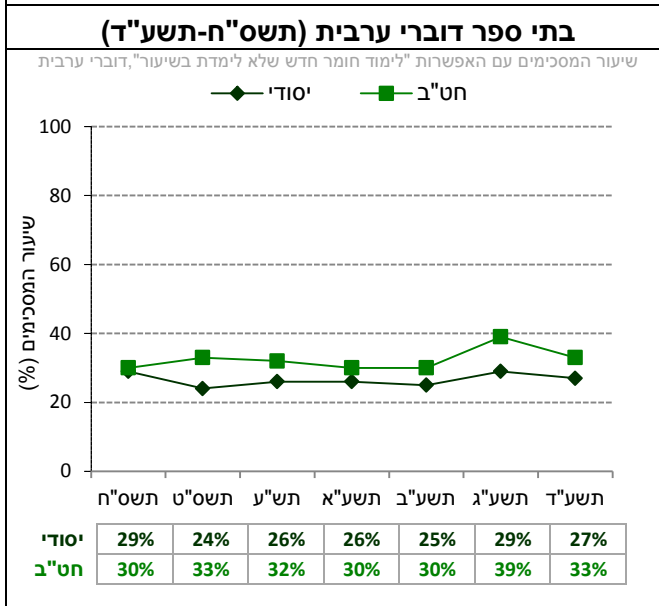
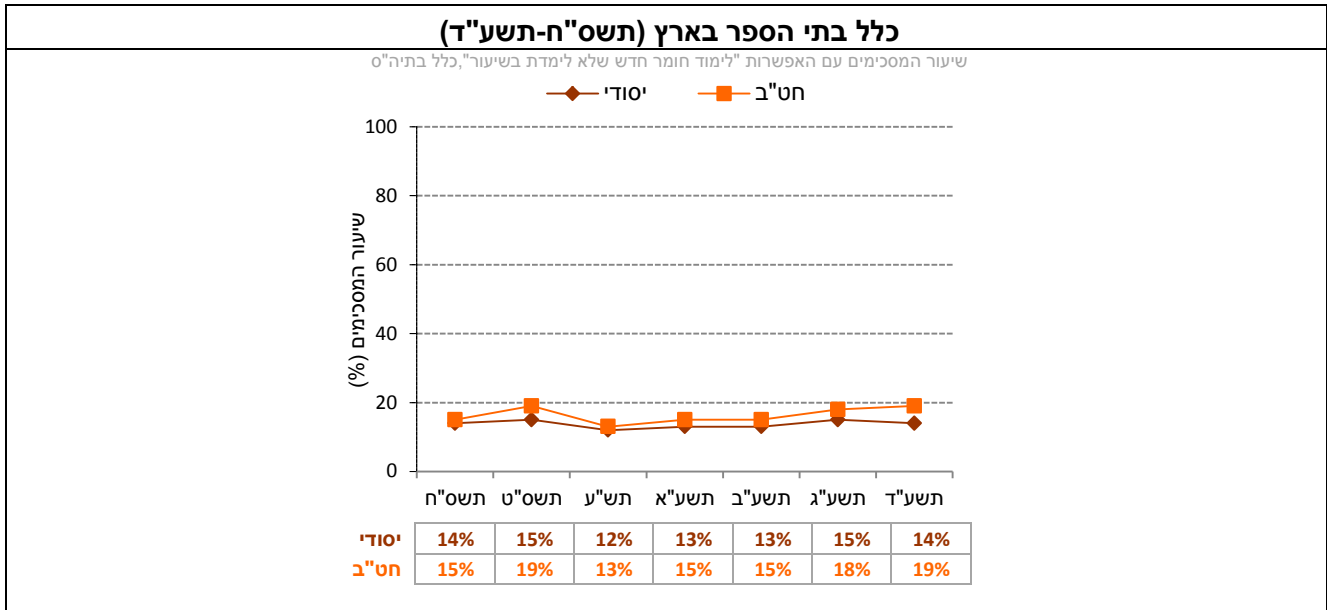
בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ד של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית*
א. "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה"
ב. "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור"
ג. "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים"
ד. "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד"
ה. "עבודת חקר אישית או קבוצתית"

* עבור כל היגד התבקשו המורים לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלות אלו במסגרת שיעורי הבית. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו כי הם נותנים משימות אלו במידה רבה או רבה מאד כמסכימים עם ההיגד

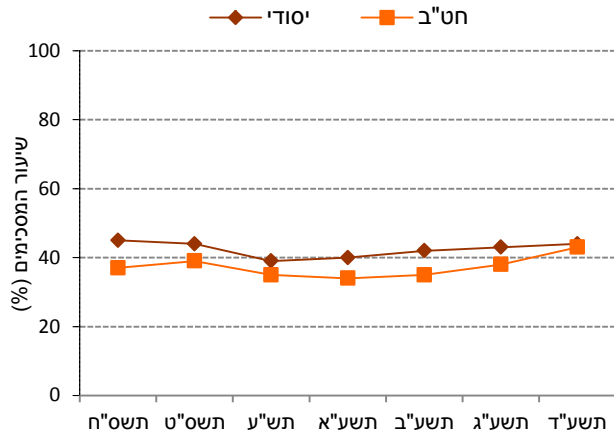
תרשים 99: דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ד

כלל בתי הספר בארץ (תשס"ח-תשע"ד)

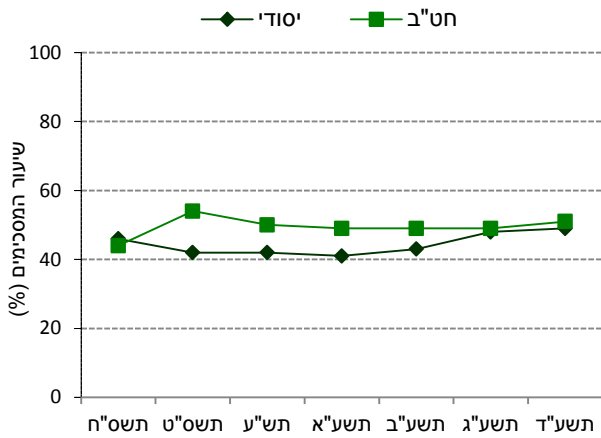
שיעור המסכימים עם האפשרות "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים", כלל בתי"ס

יסודי	45%	44%	39%	40%	42%	43%	44%
חט"ב	37%	39%	35%	34%	35%	38%	43%

בתי ספר דוברי ערבית (תשס"ח-תשע"ד)

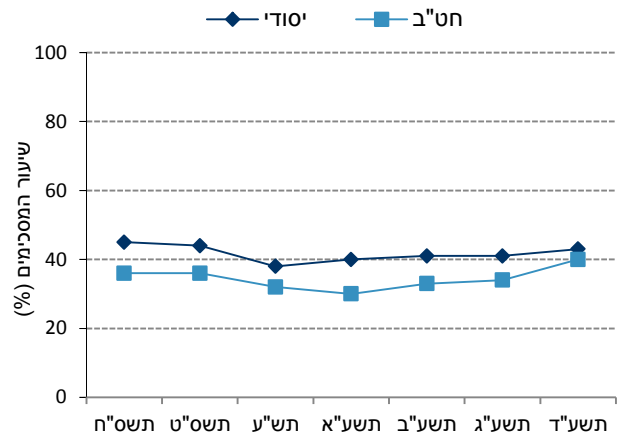
שיעור המסכימים עם האפשרות "חיפוש חומר במקורות", דוברי ערבית

יסודי	46%	42%	42%	41%	43%	48%	49%
חט"ב	44%	54%	50%	49%	49%	49%	51%

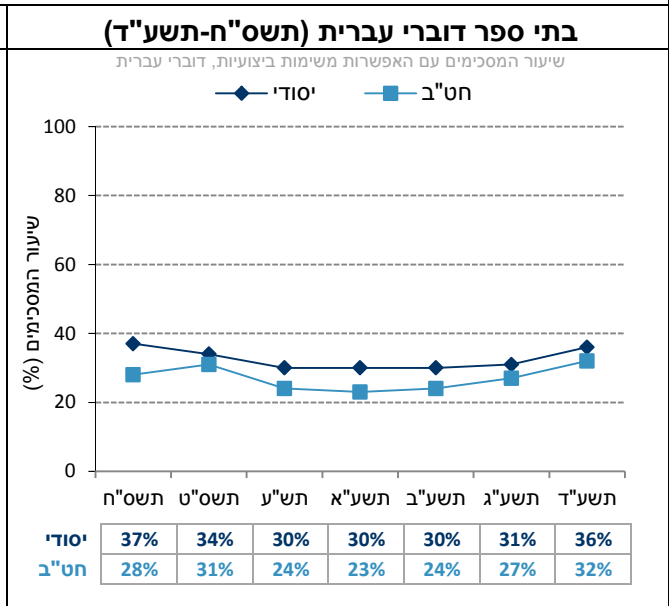
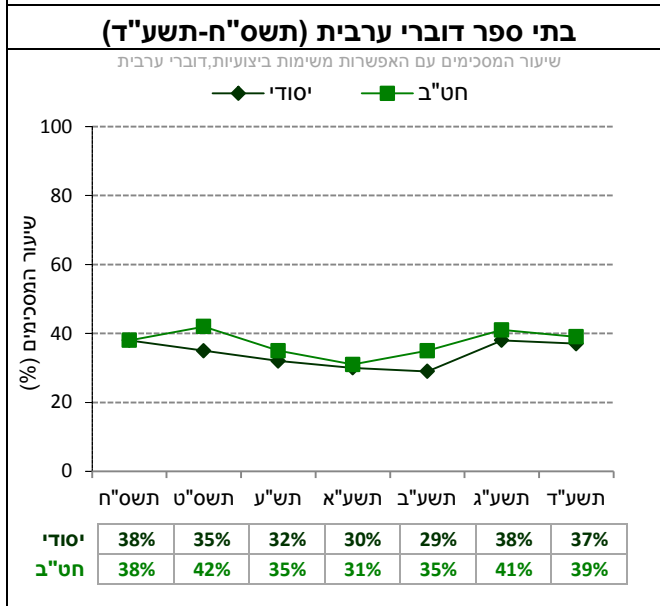
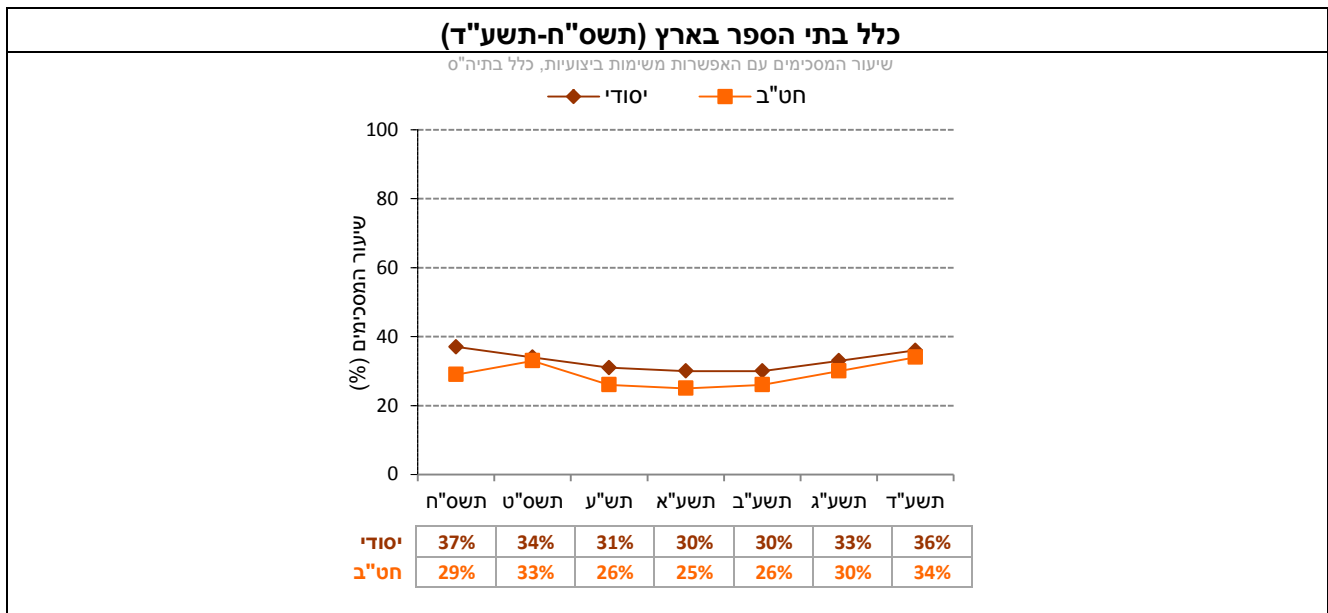
בתי ספר דוברי עברית (תשס"ח-תשע"ד)

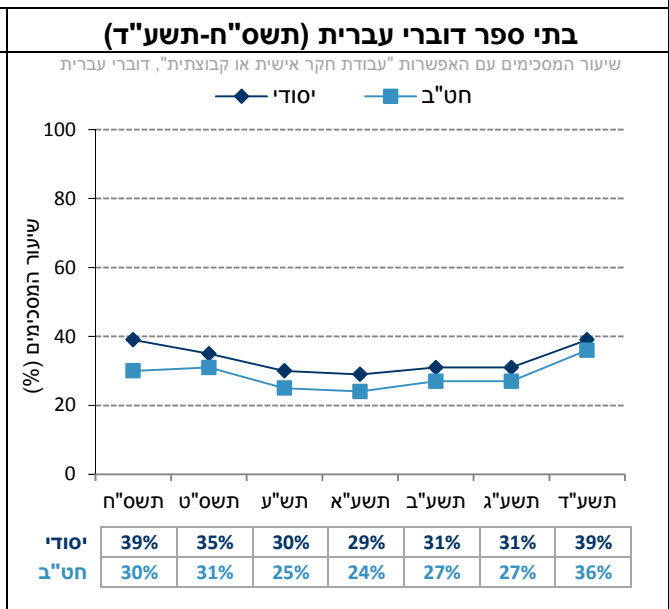
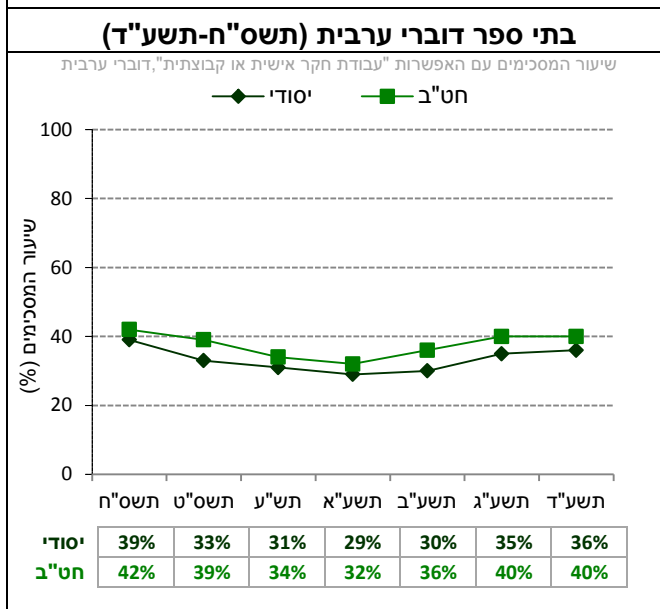
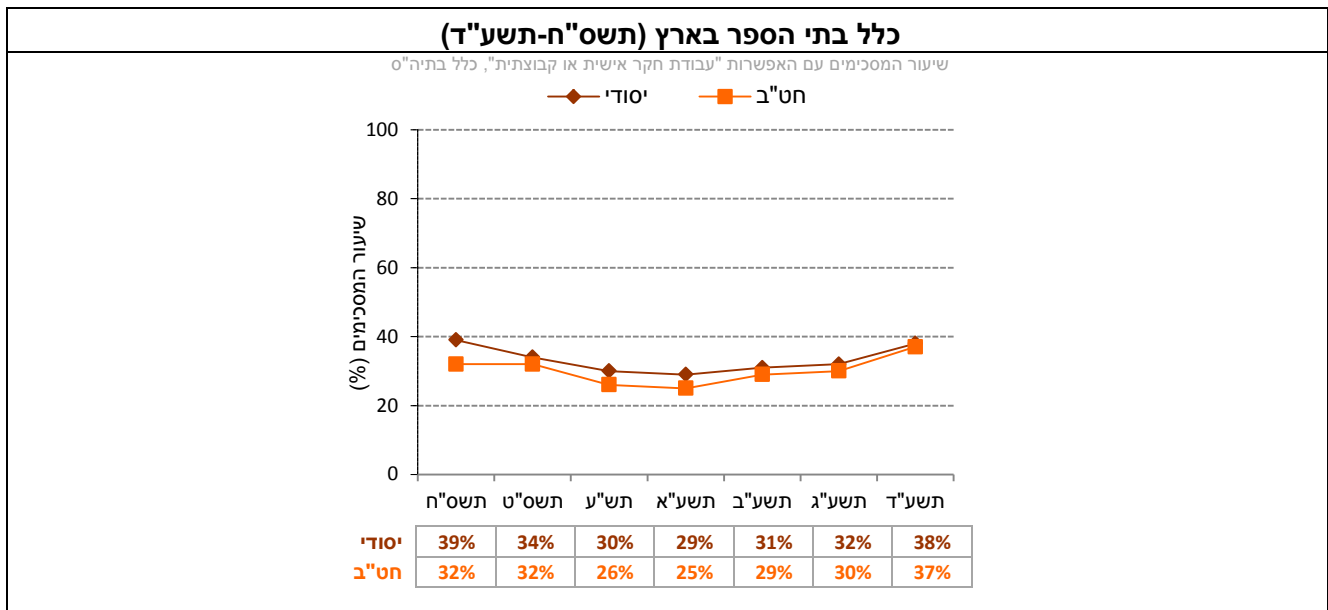
שיעור המסכימים עם האפשרות "חיפוש חומר במקורות", דוברי עברית

יסודי	45%	44%	38%	40%	41%	41%	43%
חט"ב	36%	36%	32%	30%	33%	34%	40%

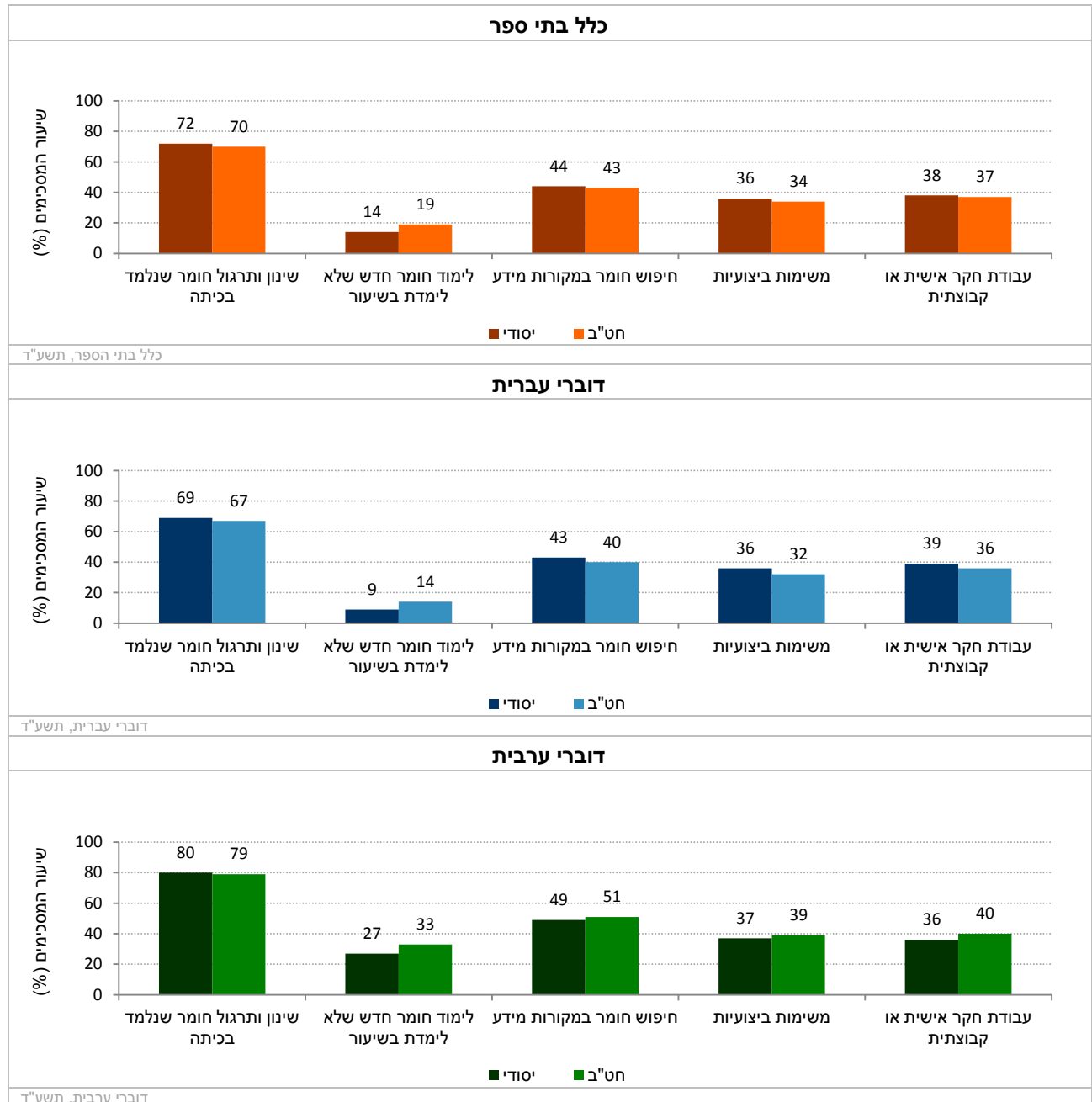
דיווחי המורים על מטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית: שיעור המסכימים עם האפשרות "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד" בשנים תשס"ח-תשע"ד

בתרשים 104 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית" בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 104: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

10.1.3 הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" מבקש לבחון באיזו מידה מתייחסים המורים אל שיעורי הבית כאל חלק מתהליכי הלמידה, זאת לפי תפיסת התלמידים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בשלבי הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

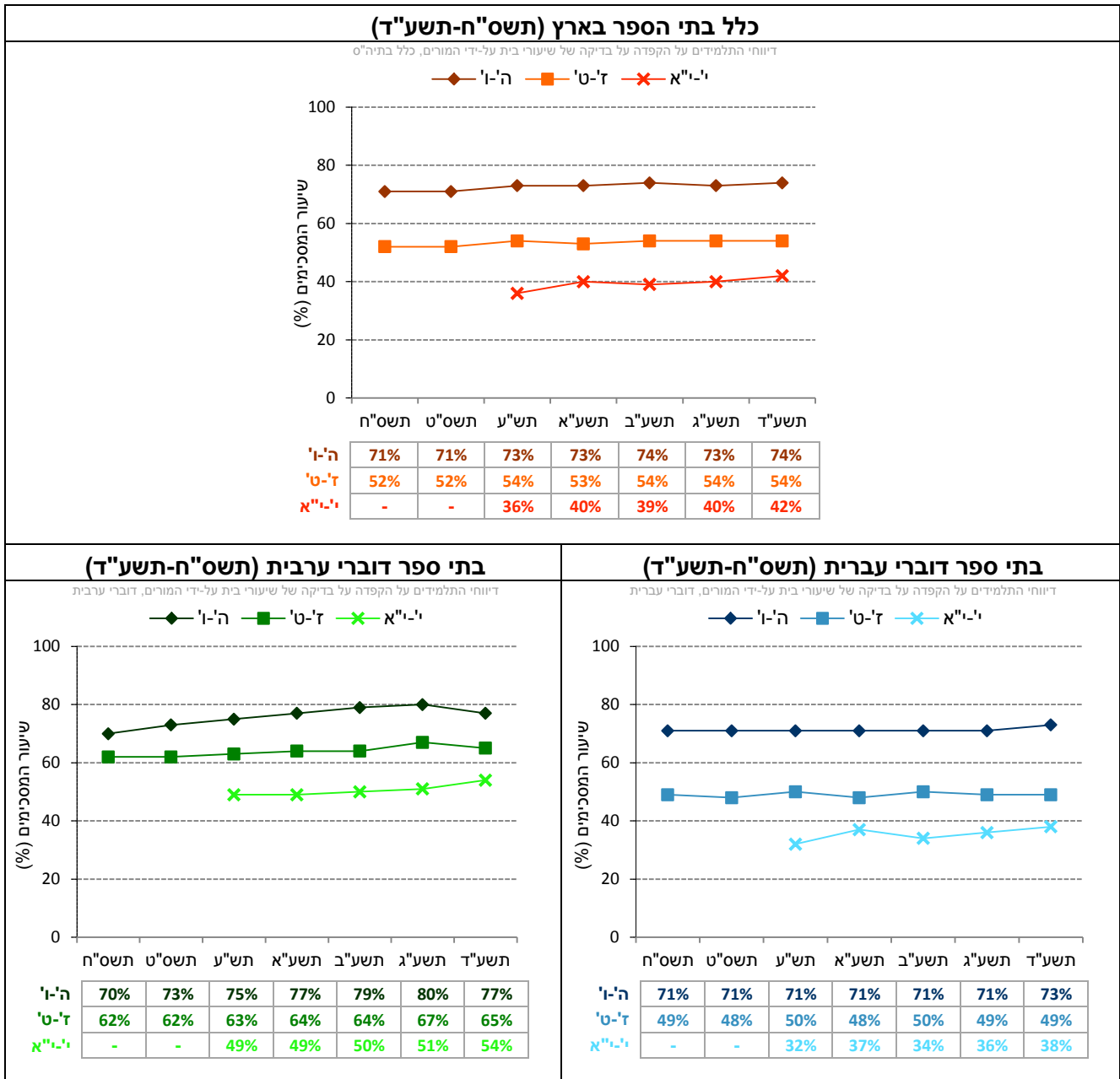
המדד המסכם: הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים
א. "רוב המורים בודקים בכיתה את שיעורי הבית"
ב. "רוב המורים יודעים כשתלמידים לא מכינים את שיעורי הבית"
ג. "רוב המורים יודעים אם תלמידים הכינו את שיעורי הבית בלי להשקיע מאמץ, אלא רק כדי לצאת ידי חובה"
ד. "רוב המורים מבקשים מאתנו לתקן את שיעורי הבית כשהם לא טובים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 105 מוצגים נתוני המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

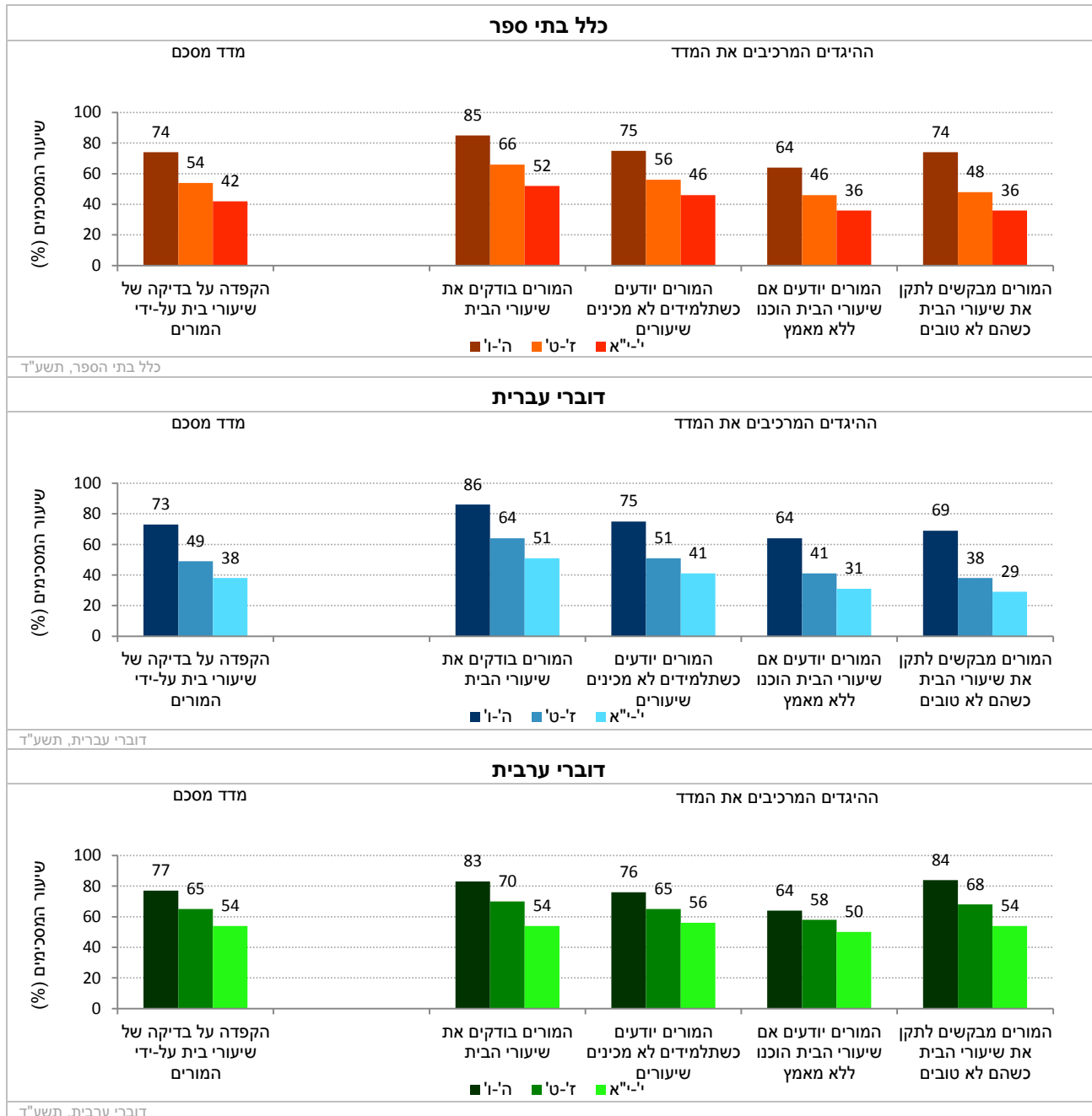
תרשים 105: דיווחי התלמידים על הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 106 מוצגים נתוני המדד המסכם "הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 106: דיווחי התלמידים על הקפדה על בדיקה של שיעורי בית על-ידי המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

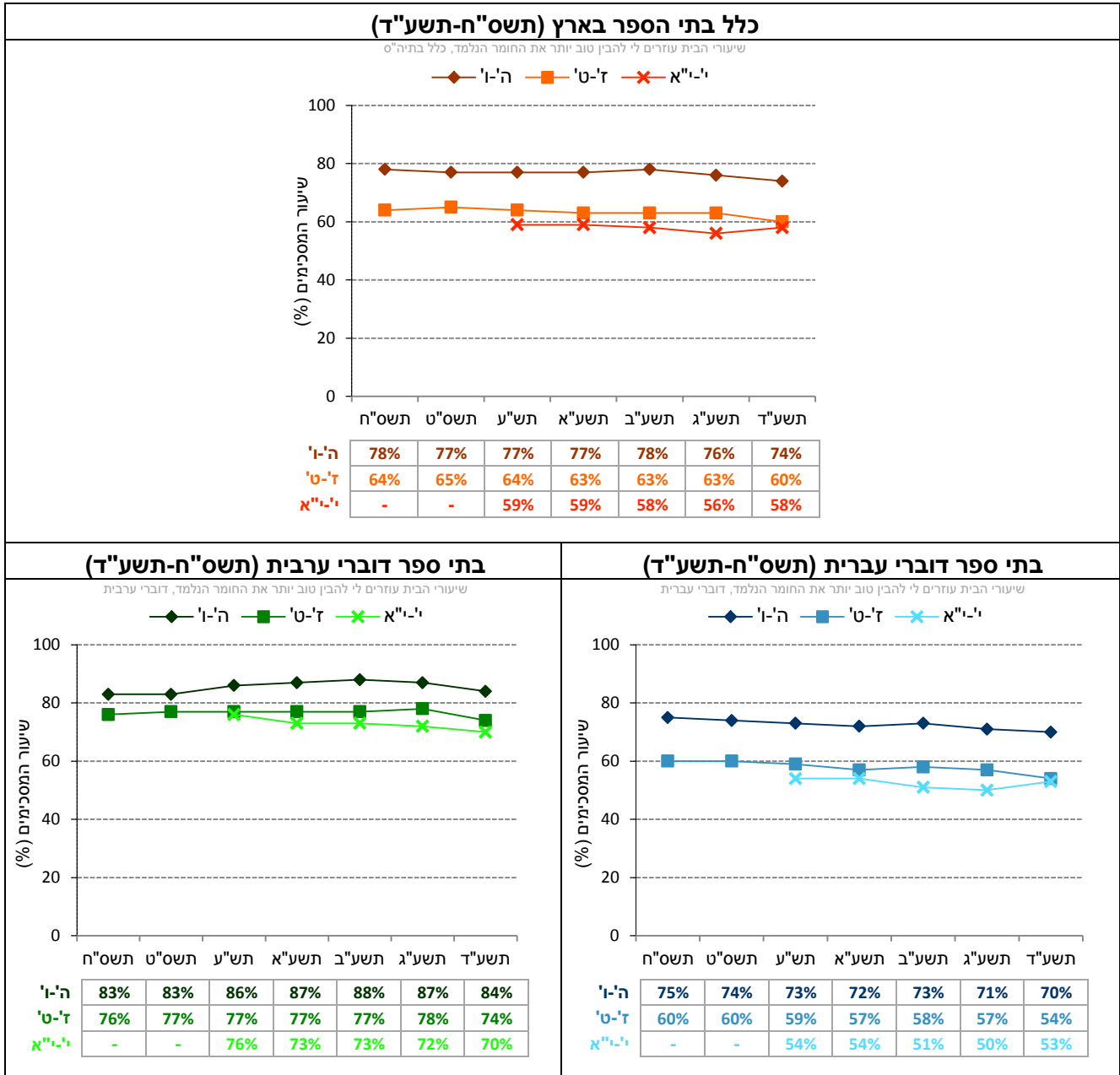

10.1.4 יעילות שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בנוסף לדיווחי התלמידים על הקפדת המורים לגבי הכנת שיעורי הבית, התבקשו התלמידים להעריך את מידת הסיוע של שיעורי הבית בהבנת חומר הלימוד. הנתונים נאספו בקרב התלמידים משלבי גיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט) וחט"ע (י"א). בהיגד זה שיעור המדווחים מייצג את אחוז התלמידים המסכימים או מסכימים מאוד עם ההיגד.

השוואה בין שנים של היגד (תשס"ח-תשע"ד)

תרשים 107: דיווחי תלמידים על ההיגד "שיעורי הבית עוזרים לי להבין טוב יותר את החומר הנלמד" בשנים תשס"ח-תשע"ד

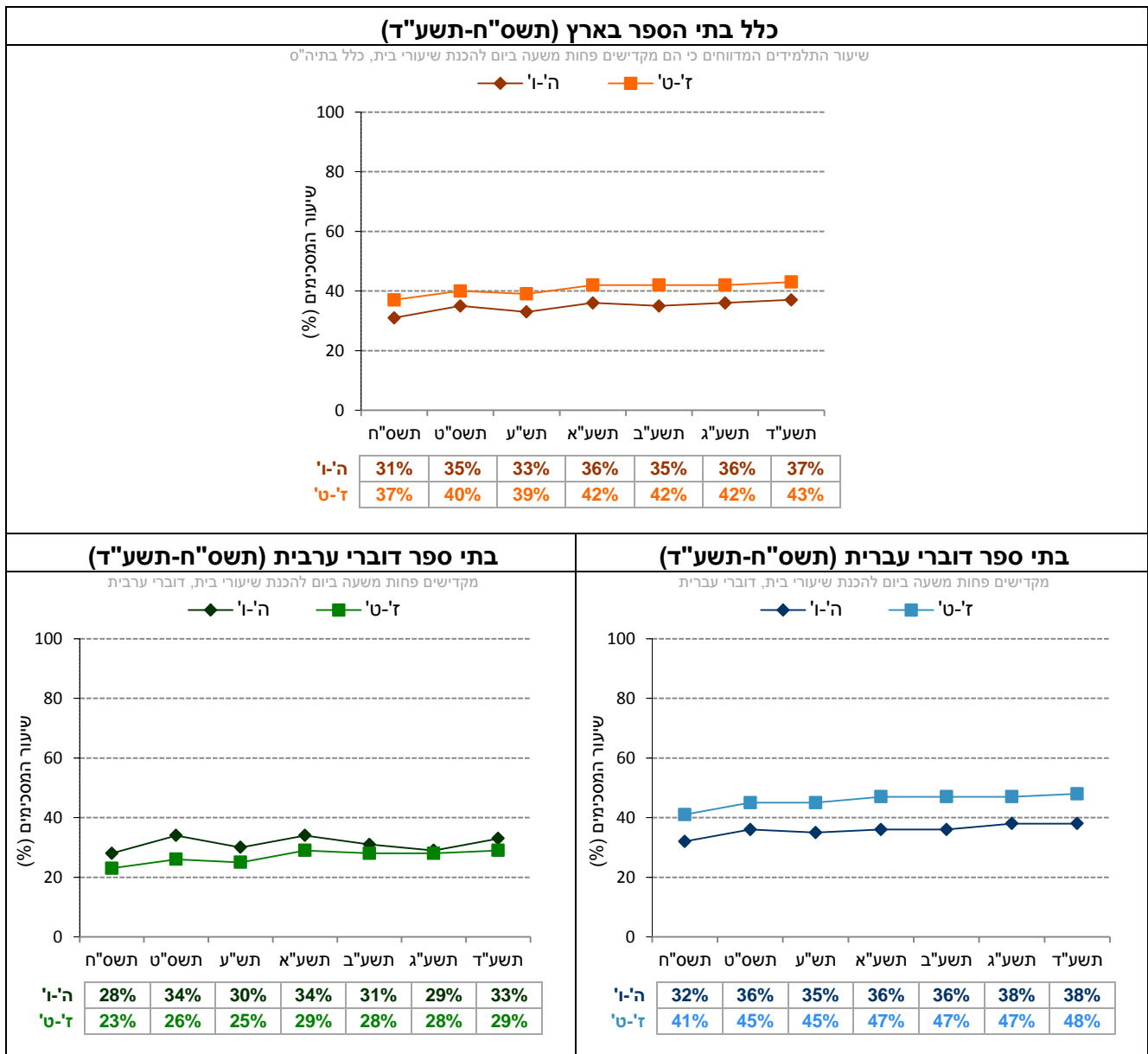
10.1.5 משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

תלמידים ביסודי ובחט"ב התבקשו להשיב על השאלה "כמה שעות ביום אתה מקדיש להכנת שיעורי בית?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה, שדירגו את משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית: "פחות משעה"; "בין שעה לשעתיים"; "בין שעתיים ל- 3 שעות" ו-"יותר מ- 3 שעות".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי הם מקדישים פחות משעה ביום להכנת שיעורי בית בשנים תשס"ח-תשע"ד. בהמשך נציג את נתוני תשע"ד עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשס"ח-תשע"ד)

תרשים 108: שיעור התלמידים המדווחים כי הם מקדישים פחות משעה ביום להכנת שיעורי בית בשנים תשס"ח-תשע"ד

לוח 8: משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית בקרב תלמידי יסודי וחט"ב

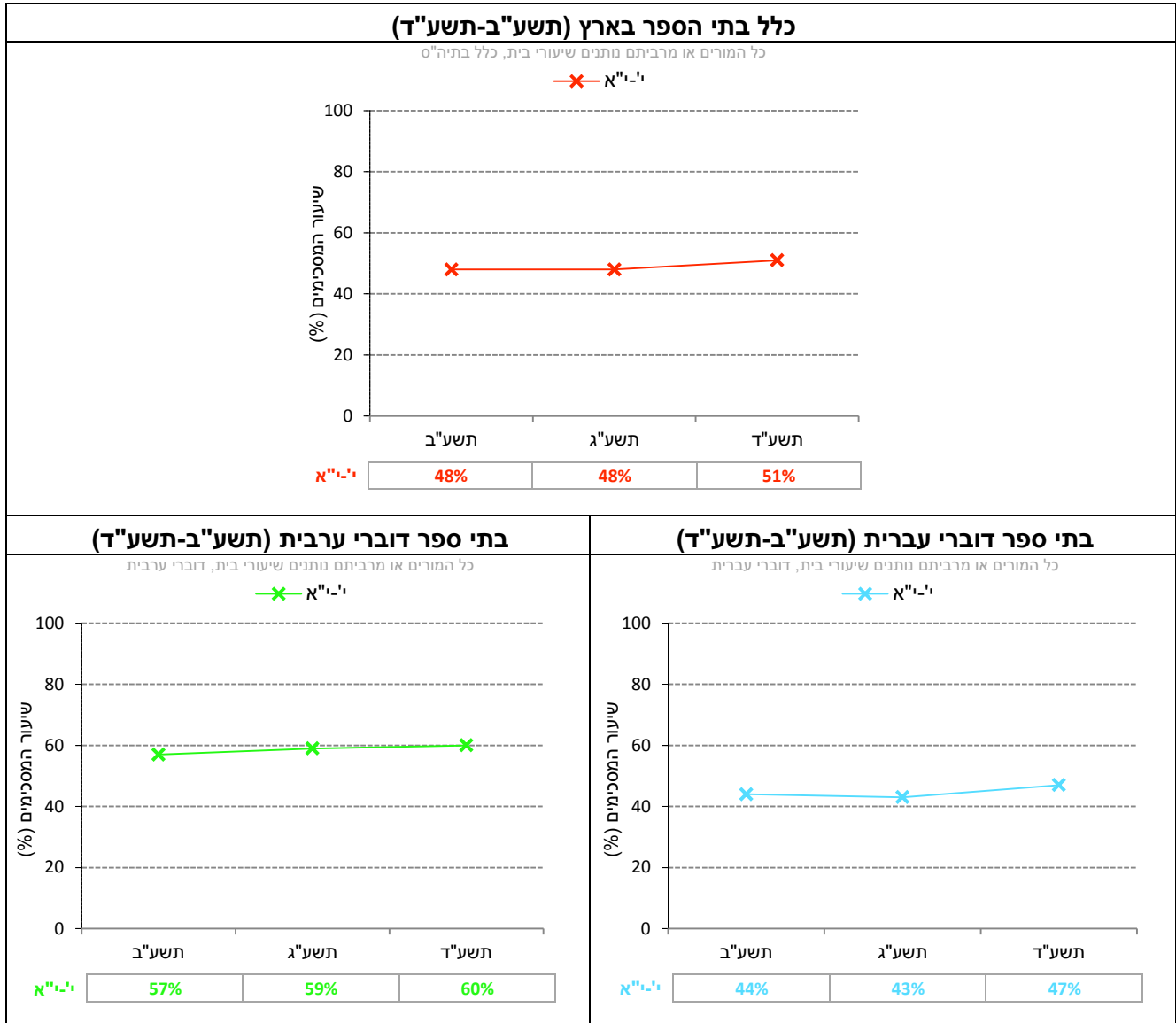
משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי בית	שלב חינוך	כלל בתיה"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
פחות משעה	יסודי	37%	38%	33%
	חט"ב	43%	48%	29%
בין שעה לשעתיים	יסודי	49%	50%	46%
	חט"ב	43%	41%	47%
בין שעתיים ל-3 שעות	יסודי	10%	9%	13%
	חט"ב	10%	8%	15%
יותר מ- 3 שעות	יסודי	4%	3%	8%
	חט"ב	5%	3%	9%

10.1.6 הכנת שיעורי הבית – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על שאלות נוספות העוסקות בשיעורי הבית. התלמידים נשאלו כמה מהמורים נותנים שיעורי בית והאם הם מעידים על עצמם שהם אכן מכינים את השיעורים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם. להלן נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי כל המורים או מרביתם נותנים שיעורי בית.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ד)

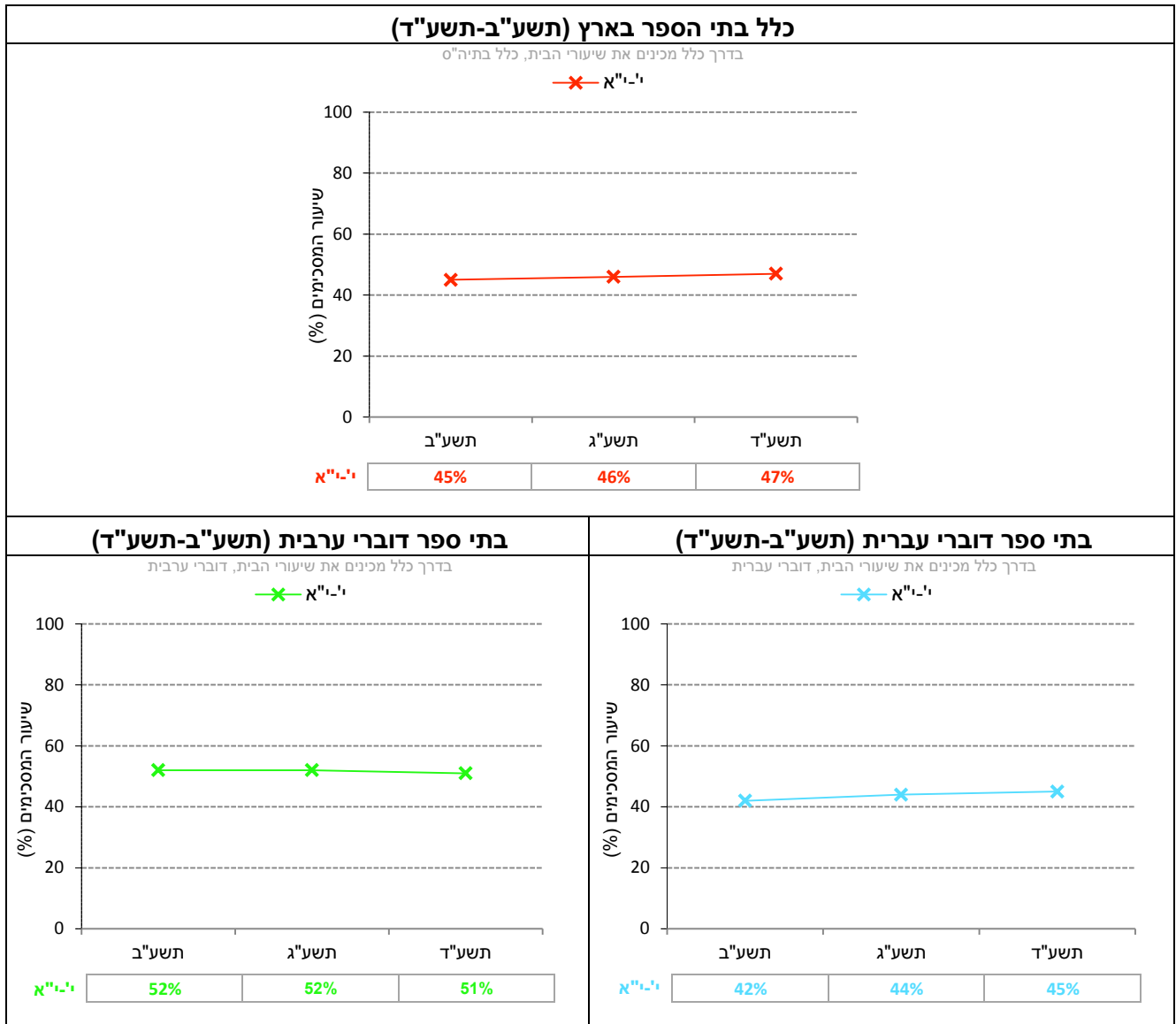
תרשים 109: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים כי כל המורים או מרביתם נותנים שיעורי בית בשנים תשע"ב-תשע"ד

בהמשך נשאלו התלמידים בחט"ע האם הם בדרך-כלל מכינים את שיעורי הבית שהם מקבלים. תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר ציינו כי בדרך-כלל הם מכינים את שיעורי בית בשנים תשע"ב-תשע"ד. בהמשך נציג את נתוני תשע"ד עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 110: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים כי הם בדרך כלל מכינים את שיעורי הבית בשנים תשע"ב-תשע"ד

לוח 9: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם בדרך"כ אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל" (תשע"ד)

האם בדרך"כ אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי ערבית	בתי"ס דוברי עברית
בדרך כלל לא	15%	18%	7%
לפעמים כן ולפעמים לא	39%	37%	42%
בדרך כלל כן	47%	45%	51%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 97-110 ולוחות 8-9:

תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, כ- 70% מהמורים בבתי"ס יסודיים, לעומת כמחצית מהמורים בחטיבות הביניים, מדווחים כי בבית הספר מתקיימים תהליכים של תכנון ותיאום של שיעורי בית על ידי צוות המורים. שיעורי הדיווח על המדד המסכם גבוהים יותר בקרב מורים בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה למורים בבתי"ס דוברי עברית (בחט"ב, בלמעלה מ- 25%, ביסודי בכ- 15%).
- המדד המסכם מצביע על עלייה מתונה בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ועל יציבות עם תנודתיות בחט"ב דוברות ערבית. בבתי ספר יסודיים דוברי עברית (החל מתשס"ט) מצביע המדד על עלייה ובחט"ב דוברות עברית על ירידה מתונה (עם יציבות בארבע השנים האחרונות).
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי ביותר משני שלישי מבתי"ס מתקיימים דיונים על שיעורי הבית וניתנות משימות בהתאם לקצב ההתקדמות של תלמידים. עם זאת, רק בכמחצית מבתי"ס קיימות הנחיות כתובות לגבי שיעורי הבית והפרקטיקה של תיאום בין מורים באשר לשיעורי הבית גם היא איננה נפוצה במיוחד: יותר ממחצית המורים בבתי ספר יסודיים וכשליש מהמורים בחט"ב מדווחים שכך אכן נעשה בבית ספרם.
- בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית הן ביסודי והן בחט"ב. בשני המגזרים, ההבדל הבולט ביותר בין יסודי וחט"ב הינו בתיאום של כמות שיעורי הבית. פרקטיקה זו נדירה במיוחד בחט"ב בבתי"ס דוברי עברית (25%).

סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- במסגרת השאלות שנשאלו המורים באשר לשיעורי הבית הניתנים לתלמידים, הם התבקשו להתייחס לסוגי המשימות שהם נוהגים לתת לתלמידיהם. כפי שאפשר לראות בתרשימים, שיעורי הבית מיועדים בעיקר לשינון ולתרגול של חומר שנלמד בכיתה (כ- 70% מהמורים דיווחו כך). כמו כן, עפ"י דיווחי המורים נפוצות למדי (כ- 40%) משימות של חיפוש חומר במקורות מידע מתוקשבים ושאינם מתוקשבים. עבודת חקר ומשימות ביצועיות נפוצות קצת פחות. הפרקטיקה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שעניינם לימוד חומר חדש (כ- 16%). בכל סוגי המטלות, למעט לימוד חומר חדש נרשמו שיעורי דיווח גבוהים אך במעט בבתי ספר יסודיים לעומת חט"ב. תמונה הפוכה נרשמה לגבי לימוד חומר חדש.
- ככלל, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי"ס דוברי עברית על שימוש בכל אחת מהמטלות הנ"ל, אולם השכיחות היחסית של סוגי המטלות השונות - דומות מאד בשני מגזרי השפה ובשני שלבי החינוך.
- לאורך השנים תש"ע-תשע"ד נרשמה יציבות בסוגי המטלות השונים שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית (שינון ותרגול, לימוד חומר חדש, חיפוש חומרים, משימות ביצועיות ועבודת חקר אישית או קבוצתית). עם זאת יש לציין כי בכל מה שקשור לביצוע עבודות חקר נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בארבע השנים האחרונות.

הקפדה על בדיקה של שיעורי הבית ע"י המורים לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, נתוני המדד המסכם הבוחן את מידת ההקפדה של המורים בבדיקת שיעורי הבית מצביעים על הבדלים ניכרים בין שלבי הגיל השונים: בעוד שכשלושה רבעים מתלמידי ה'ו-ו' מדווחים כי המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית, הרי שכמחצית מתלמידי ז'-ט' מדווחים כך, ורק כ- 40% מתלמידי י"א-י"א.
- שיעורי התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית המדווחים כי המורים מקפידים על בדיקת שיעורי הבית גבוהים יותר בהשוואה לשיעורים המקבילים בבתי"ס דוברי עברית (הדבר נכון לכל אחד משלבי הגיל).
- לאורך השנים אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו-ו' ו-ז'-ט' בבתי"ס דוברי ערבית עלייה מתונה בשיעורי הדיווח על המדד (עם יציבות בארבע השנים האחרונות). במגזר דוברי העברית נרשמה יציבות בנתוני המדד המסכם על פני שנים. בחמש השנים בהם נסקרו תלמידי החט"ע, נרשמה עלייה באחוזי הדיווח בשני מגזרי השפה.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה על שיעורים גבוהים יחסית של תלמידים ביסודי ובחט"ב המדווחים כי המורים מקפידים לבדוק את שיעורי הבית, לעומת שיעורים נמוכים יותר באופן יחסי

המדווחים כי המורים יודעים כאשר תלמידים לא הכינו את שיעורי הבית או כאשר הכינו אותם ללא מאמץ.

- עוד כדאי לשים לב לשיעורים הנמוכים של תלמידים בחט"ע דוברות עברית שמדווחים על ההיגדים השונים. בפרט בולט שרק כשליש מהתלמידים מדווחים שהמורים יודעים אם התלמידים הכינו את שיעורי הבית מבלי להתאמץ ושיעור דומה מדווחים כי המורים נוהגים לבקש מהתלמידים לתקן את שיעורי הבית כשאינם נכונים. בנוסף, בולט במיוחד ההבדל בין שני המגזרים בהקשר של בקשת המורים מהתלמידים לתקן את שיעורי הבית כאשר הם לא טובים. פרקטיקה זו מדווחת בשיעור גבוה הרבה יותר בבתי"ס דוברי ערבית (54%) לעומת דוברי עברית (29%).

יעילות שיעורי הבית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- תלמידים מכל שלבי הגיל נשאלו באיזו מידה שיעורי הבית עוזרים להם להבין את החומר הנלמד. מעניין לציין שמרבית התלמידים סברו ששיעורי הבית אכן מסייעים להם בכך (הגם ששיעורי המדווחים כך יורדים עם העלייה בשלבי הגיל): 74% בכיתות ה'-'ו', וכ- 60% בכיתות ז'-'א. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי"ס דוברי הערבית בהשוואה לדוברי העברית בכל שלבי הגיל.
- לאורך השנים נרשמה ירידה במגזר דוברי העברית בשיעורי הדיווח על יעילות שיעורי הבית בשלבי הגיל ה'-'ו' (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ו-ז'-'ט'. בשלב גיל י'-'א נרשמה יציבות. במגזר דוברי הערבית נרשמה יציבות כללית ברמת הדיווחים בקרב תלמידים ב-ה'-'ו' וב-ז'-'ט' (שלוותה בירידה בארבע השנים האחרונות) ומגמת ירידה בקרב תלמידי י'-'א.

הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית לפי דיווחי התלמידים (יסודי וחט"ב)

- כאשר נשאלו התלמידים מהו משך הזמן המוקדש להכנת שיעורי הבית שלהם, כמחצית (50% ביסודי וכ- 45% בחט"ב) דיווחו שהתהליך נמשך בין שעה לשעתיים וכ- 40% דיווחו שהדבר לוקח להם פחות משעה, כ- 15% מהתלמידים בשני שלבי הגיל דיווחו שהכנת שיעורי הבית לוקחת להם מעל לשעתיים.
- באופן כללי, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים מבתי"ס דוברי עברית דיווחו כי הכנת השיעורים לוקחת להם פחות משעה, בהשוואה לתלמידים מבתי"ס דוברי ערבית (בחט"ב 48% לעומת 29% בהתאמה. ביסודי 38% לעומת 33% בהתאמה). כמו כן, בעוד שבבתי ספר דוברי ערבית כמעט שלא נמצא הבדל בזמן הכנת שיעורי הבית בין יסודי לחט"ב הרי שבבתי ספר דוברי עברית נמצא כי שיעורים גבוהים יותר בקרב תלמידי ז'-'ט' דיווחו כי הכנת שיעורי הבית לוקחת להם פחות משעה, בהשוואה לתלמידי כיתות ה'-'ו', ואילו שיעורים נמוכים יותר בקרב תלמידי ז'-'ט' דיווחו כי הכנת שיעורי הבית לוקחת להם בין שעה לשעתיים, בהשוואה לתלמידי ה'-'ו'.
- לאורך השנים, שיעורי התלמידים המדווחים שהכנת שיעורי הבית אורכת פחות משעה נמצא במגמת עלייה מתונה בשלושת שלבי החינוך ובשני המגזרים (עם יציבות בארבע השנים האחרונות).

הכנת שיעורי הבית לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- אינדיקציה מעניינת נוספת לתפקיד ולחשיבות של שיעורי הבית בחטיבות העליונות אפשר למצוא בתגובות של תלמידי כיתות י'-'א לשאלות העוקבות "האם המורים שלך נוהגים לתת שיעורי בית?" ו- "האם בדרך כלל אתה מכין את שיעורי הבית שאתה מקבל?".
- כ- 50% מהתלמידים ציינו שכל מוריהם או מרבית מוריהם נוהגים לתת להם שיעורי בית. בנוסף, כ- 45% מהתלמידים דיווחו שהם בדרך כלל נוהגים להכין את שיעורי הבית שהם קיבלו וכ- 40% דיווחו שלפעמים הם מכינים את שיעוריהם ולפעמים לא.
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ד) נרשמה עלייה קלה בשיעורי הדיווח על אודות מתן שיעורי בית על ידי המורים בשני המגזרים. באשר להכנתם של שיעורי הבית, בהיגד זה נרשמה עלייה קלה בקרב דוברי עברית ויציבות בקרב דוברי ערבית.
- בשני ההיגדים, תלמידים מהמגזר דובר הערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר כי המורים נוהגים לתת להם שיעורי בית וכי הם מקפידים להכין אותם.

10.2. היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים

תת הפרק הנוכחי מבקש לבחון את היקף ההסתייעות בשיעורים הפרטיים הן במקצועות המיצי"ב (עבור תלמידי היסודי והחט"ב) והן במקצועות הבגרות (עבור תלמידים בחט"ע).

10.2.1 היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצי"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצי"ב" מבקש לבחון את שיעור התלמידים בשכבות גיל יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז-ט') המסתייעים בשיעורים פרטיים במקצועות הנכללים בבחינות המיצי"ב אחרי שעות הלימודים. המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים בלפחות מקצוע אחד ממקצועות המיצי"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ד של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שיעורי התלמידים המסתייעים בשיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות מתוך מקצועות המיצי"ב
א. "אני מקבל שיעורים פרטיים בלשון, הבעה/ שפת אם בתשלום"
ב. "אני מקבל שיעורים פרטיים באנגלית בתשלום"
ג. "אני מקבל שיעורים פרטיים במתמטיקה בתשלום"
ד. "אני מקבל שיעורים פרטיים במדע וטכנולוגיה בתשלום"

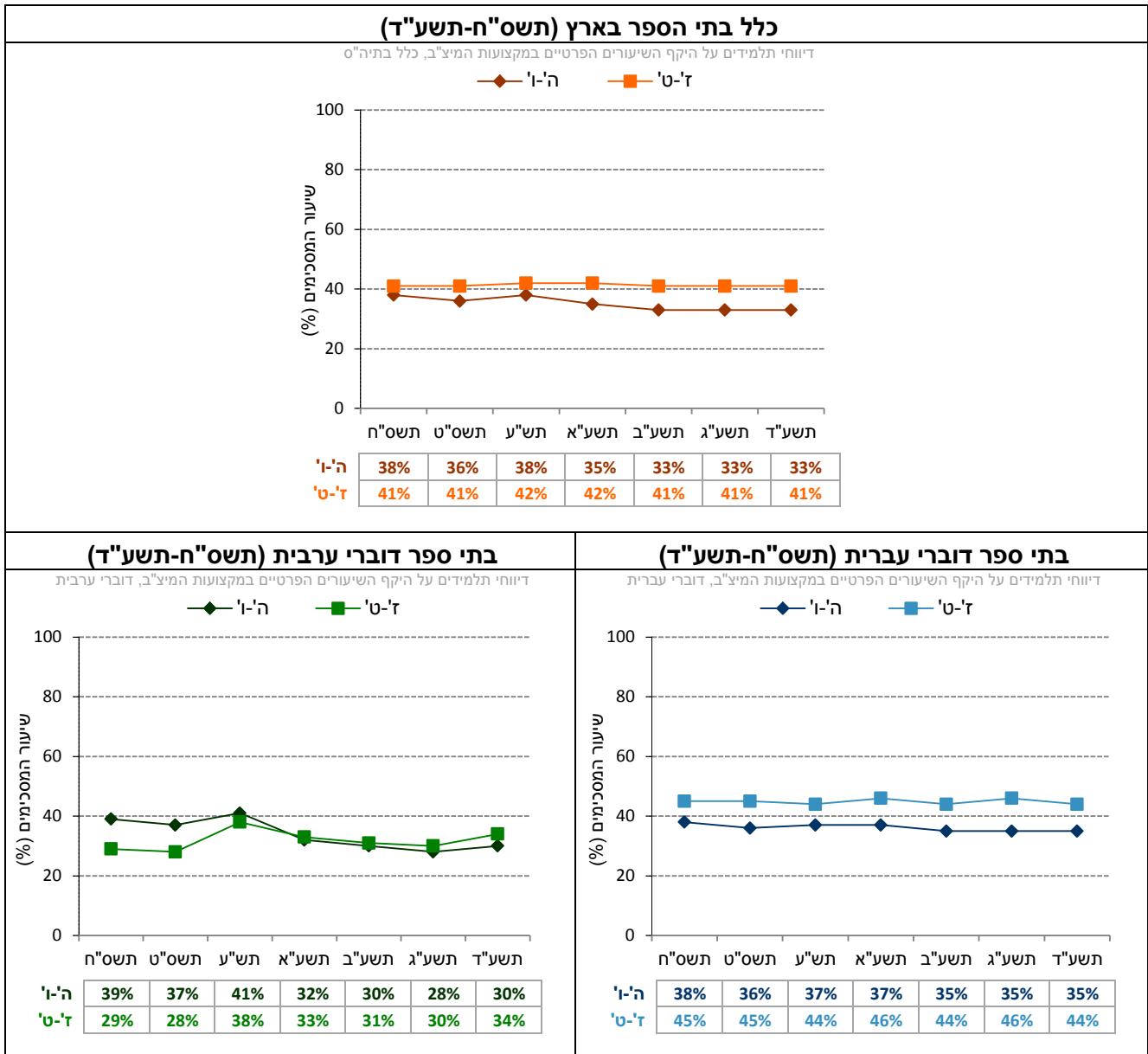
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.4.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 111 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ד (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

מדד זה מחושב על סמך דיווחי התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים באחד ממקצועות המיצ"ב. תלמידי שקיבל עזרה ביותר ממקצוע אחד ממקצועות המיצ"ב נספר פעם אחת בלבד.

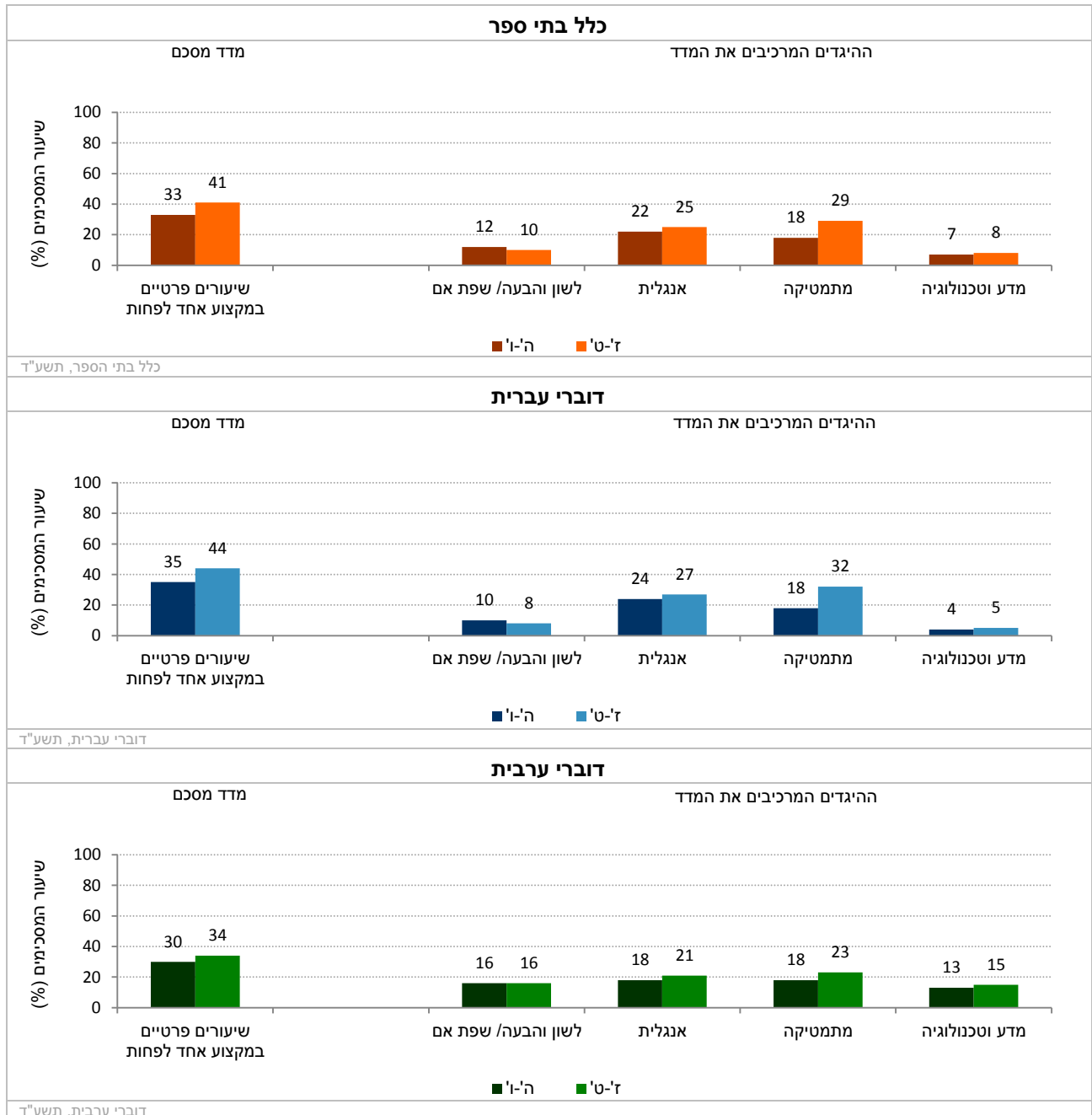
תרשים 111: דיווחי תלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 112 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 112: דיווחי התלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ד)

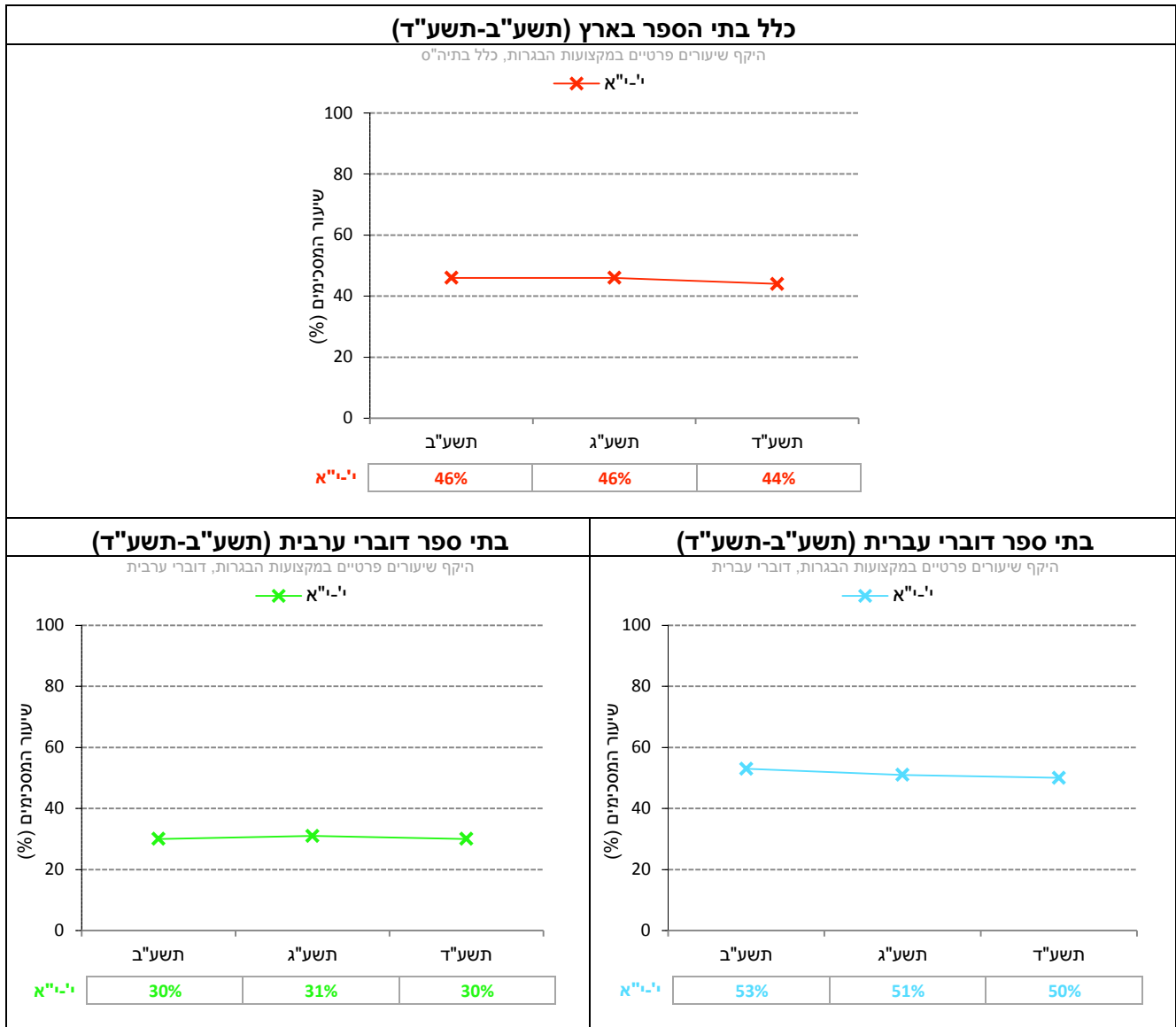

10.2.2 היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

גם תלמידי י"א נשאלו באשר להסתייעותם בשיעורים פרטיים. תחילה, נשאלו התלמידים "האם אתה מקבל עזרה אחרי שעות הלימודים ממורה פרטי שהורריך משלמים לו?" שיעורי התלמידים המדווחים על היגד זה מוצגים בתרשים 113. התלמידים אשר השיבו בחיוב התבקשו לסמן בעבור כל אחד משורה של תחומי דעת - האם אמנם הם מקבלים שיעורים פרטיים בתחום דעת זה. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

יש לשים לב: אופן הדיווח של התלמידים בחט"ע היה שונה מאופן הדיווח של תלמידי ה'ו' ומתלמידי ז'ט', ועל כן אין להשוות במישרין בין הדיווחים.

תרשים 113: שיעורי התלמידים בחט"ע המדווחים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות תשע"ב-תשע"ד

לוח 10: דיווחי התלמידים בחטיבה העליונה על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות שונים (תשע"ד)

שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים שיעורים פרטיים במקצוע אחד לפחות	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בכלל לא	56%	50%	70%
כן, מידי פעם	25%	27%	23%
כן, באופן קבוע	19%	23%	7%
שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים עזרה בתשלום (אחרי שעות הלימודים, ממורה פרטי) במקצועות שלהלן:	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
שיעורים פרטיים במתמטיקה	30%	35%	18%
שיעורים פרטיים באנגלית	16%	19%	9%
שיעורים פרטיים בשפת אם/לשון	8%	11%	3%
שיעורים פרטיים בפיזיקה או כימיה או ביולוגיה	4%	4%	5%
שיעורים פרטיים באזרחות או בספרות או בהיסטוריה	6%	6%	5%

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 111-113 ולוח 10:

היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב לפי דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

- באופן כללי, כ- 40% מתלמידי ז'ט' וכשליש מתלמידי ה'ו' מדווחים כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות הליבה - שפת-אם, מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית.
- לאורך השנים אפשר לזהות עלייה בבתי ספר דוברי עברית בשיעורי התלמידים המדווחים על שיעורים פרטיים בכיתות ז'ט' (עם יציבות בארבע השנים האחרונות). בבתי ספר יסודיים אפשר לזהות מגמת ירידה לאורך השנים (עם יציבות בארבע השנים האחרונות). בבתי ספר דוברי עברית אפשר לזהות ירידה קלה בשיעורי הדיווח בכיתות ה'ו' (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ויציבות בכיתות ז'ט'.
- בבתי"ס דוברי ערבית כמעט ואין פערים בשיעורי הדיווח על הסתייעות בשיעורים פרטיים בין כיתות ה'ו' לכיתות ז'ט', בעוד שבבתי"ס דוברי עברית נרשם פער בין שלבי הגיל בהסתייעות בשיעורים פרטיים, כאשר שיעורי הדיווח של תלמידי ז'ט' גבוהים מאלו של תלמידי ה'ו'.
- המקצועות השכיחים ביותר בהם מסתייעים התלמידים בשיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית. שיעורים פרטיים בשפת אם ובמדע וטכנולוגיה הם פחות שכיחים (הבדלים אלו בולטים במיוחד בבתי ספר דוברי עברית).

היקף השיעורים הפרטיים לפי דיווחי תלמידים בחט"ע

- תלמידי י"א נשאלו אף הם באשר לשיעורים פרטיים שהם מסתייעים בהם בתחומי הדעת השונים. בסך הכול כ- 45% מהתלמידים (50% בקרב דוברי עברית ו- 30% בקרב דוברי ערבית) דיווחו שהם מסתייעים בשיעורים פרטיים: כ-25% מידי פעם וכ-20% באופן קבוע. יש לזכור: אין להשוות בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' ו- ז'ט' לאלו של תלמידי י"א, בשל נוסח שונה של השאלות.
- המקצוע השכיח ביותר בחט"ע שבו קבלו התלמידים עזרה בתשלום הוא מתמטיקה: 30% מהתלמידים דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במתמטיקה (35% בקרב דוברי עברית ו- 18% בקרב דוברי ערבית). 16% מהתלמידים דיווחו כי הם מקבלים שיעורים פרטיים באנגלית (19% בקרב דוברי עברית ו- 9% בקרב דוברי ערבית), 8% בשפת-אם/לשון וכ-5% בכל אחד משני אשכולות של מקצועות, אשכול מדעי ואשכול הומאני.
- לאורך השנים תשע"ב-תשע"ד נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על היקף השיעורים הפרטיים בבתי ספר דוברי ערבית וירידה קלה בבתי ספר דוברי עברית

11. תרבות בית ספרית תומכת למידה

תרבות בית ספרית מבטאת את מכלול הערכים, הנורמות, דפוסי ההתנהגות והשגרות של בית הספר, אשר משותפות (או אמורות להיות משותפות) לכלל באי המוסד החינוכי: הנהלה, מורים, תלמידים, הורים ועוד. התרבות מכוונת את היעדים של הארגון, משפיעה על בחירתם של כווני פעולה ומנחה את ההחלטות של חברי הארגון. בתי ספר עם תרבות בית ספרית תומכת למידה מאופיינים באווירה של אמון, כבוד, יחסים חיוביים, דאגה ומחויבות אמיתית לשיתופיות ותחושת אחריות לתהליכי הלמידה ולאקלים החברתי בבית הספר. בבתי ספר כאלה, קשיים של תלמידים מתפרשים כאתגר להתמודדות של צוות המורים, הנעשית באקלים של קולגיאליות, בתמיכה של עמיתים ובמאמצים משותפים להשגת המטרות.

פרק זה מתמקד בשש סוגיות עיקריות המשקפות היבטים מרכזיים של התרבות הבית ספרית והמידה בה היא תומכת בהוראה ובלמידה מיטביים בבית הספר: עבודת הצוות בבית הספר, קהילת למידה של מורים בבית הספר, תכנית העבודה הבית ספרית ותכנון הלימודים, פיתוח מקצועי של מורים, הובלה פדגוגית של המנהל ומנהיגות ושיתוף מצד המנהל.

11.1. עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

חלק חשוב ביצירת סביבה פדגוגית איכותית טמון בעבודת צוות מקצועית, הממוקדת בתהליכי הוראה-למידה-הערכה. תהליכים שיתופיים המוטמעים באופן מעמיק בחיי היום-יום של בית הספר מחליפים את בדידותו וניתוקו של המורה בבית הספר. המורים לא רק מוזמנים לעבוד יחד עם עמיתיהם, אלא מצופים לתרום לעמיתיהם במאמץ משותף לשיפור בית הספר ולסייע לכל התלמידים ללמוד באופן משמעותי. המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, ועוסק בשני תתי נושאים עיקריים: למידה משותפת של חברי הצוות ועבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה. נתונים אלו נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם ממורים בחט"ע (י-יא).

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

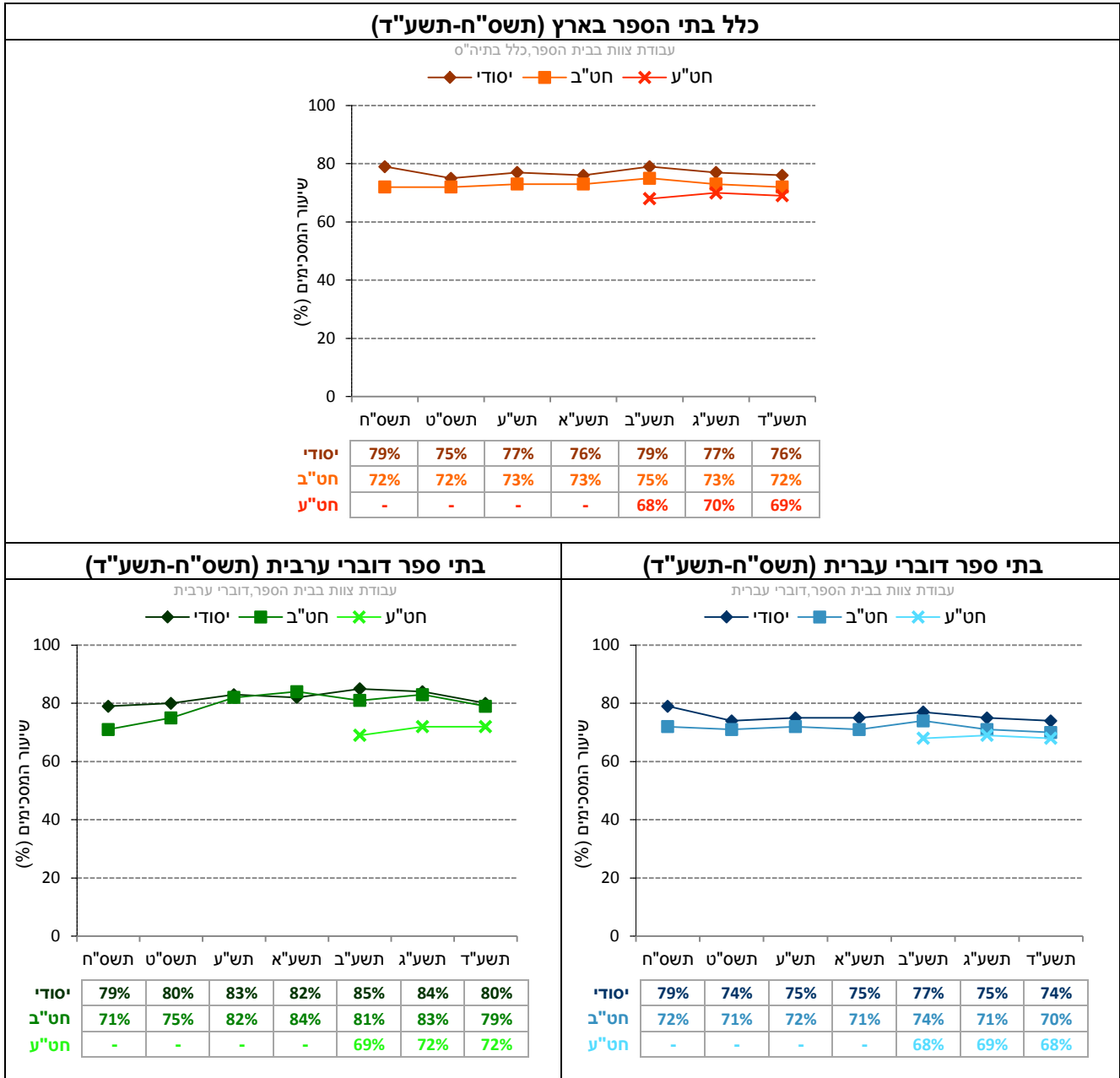
מדד מסכם: עבודת צוות בבית הספר
למידה משותפת של חברי הצוות
א. "בבית הספר עורכים מפגשים שיטתיים ומובנים לבדיקת הישגים בהוראה ובלמידה"
ב. "מורים בבית הספר מקפידים לשתף מורים עמיתים בידע שצברו בהשתלמויות"
ג. "פגישות הצוות מתועדות והסיכום מופץ לכלל המורים בצוות"
ד. "בבית הספר מקיימים דיוני משב קבועים אודות אירועים שונים"
עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה
ה. "המורים בצוות המקצועי מתכננים את כלי הערכה (מטלות, מבחנים) בעבודה שיתופית"
ו. "מורים בצוות המקצועי משתפים את עמיתיהם בתכניות או בכלים שפיתחו"
ז. "המורים בצוות המקצועי דנים באסטרטגיות הוראה הנובעות משגיאות ומטעויות של תלמידים"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ד)

בתרשים 114 מוצגים נתונים על עבודת צוות בבית הספר בשנים תשס"ח-תשע"ד. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

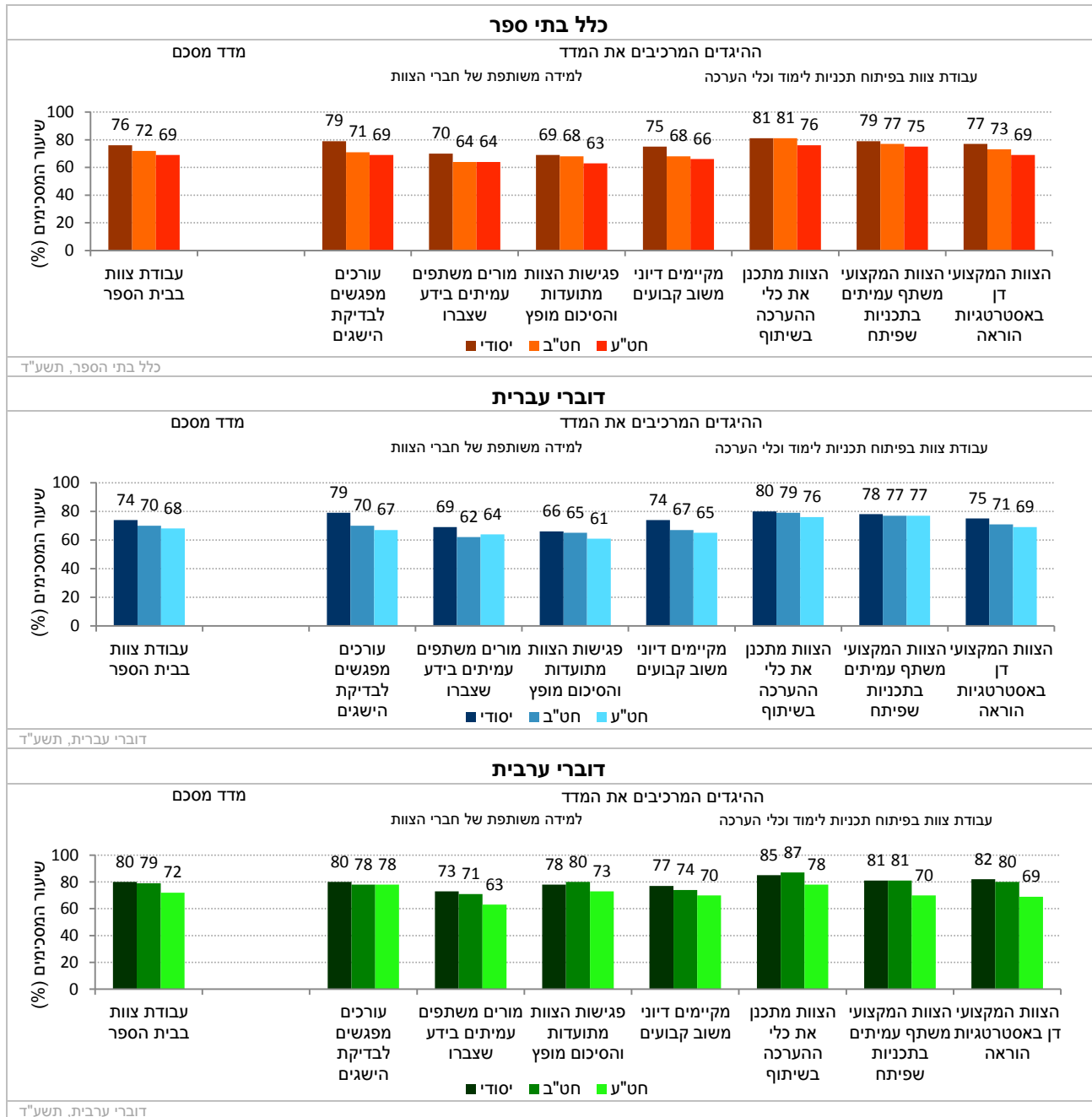
תרשים 114: דיווחי המורים על עבודת צוות בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 115 מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודת צוות בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שלבי החינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 115: דיווחי המורים על עבודת צוות בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

11.2. קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עד כה עסקנו בעבודת הצוות בקרב המורים בבית הספר. בתת הפרק הנוכחי נבחן לעומק את מאפייני עבודת הצוות כקהילת למידה. בבתי ספר המתאפיינים כקהילות למידה, המורים והמנהלים עובדים במשותף כדי להעלות את איכויות ההוראה והלמידה. לקהילת למידה של מורים יש כמה מאפיינים: אחריות משותפת של כל המורים על כל התלמידים, מיקוד בלמידה משמעותית של התלמידים ובקידום הישגיהם תוך התבססות על נתונים, למידה מתמשכת של המורים, שיח קבוצתי, ניתוח מתמיד של פרקטיקות ההוראה בכיתה (הכולל חשיפה של הצלחות לצד כשלונות), מנגנונים בית-ספריים להערכה ותרבות בית ספרית התומכת בלמידה שיתופית (Opfer & Pedder, 2011)¹⁰.

נתונים על אודות "קהילת למידה של מורים בבית הספר" נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע החל מתשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" בין השנים תשע"ב-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: קהילת למידה של מורים בבית הספר
א. "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית"
ב. "מאז תחילת השנה הוצגו נתונים על תהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר לצוות המורים"
ג. "מתחילת השנה השתתפת בדיון שבוסס על נתונים (מתוך מבחנים/פעולות הערכה) שעסק בנקודות חוזק וחולשה בתכנית העבודה הבית-ספרית"
ד. "בשנתיים האחרונות התקיים דיון שבחן את הקשר בין נתונים שנאספו (פנימיים ו/או חיצוניים) לבין יעדי בית הספר"
ה. "כלי הוראה, למידה והערכה שפותחו ע"י מישהו מצוות בית הספר נגישים לכלל המורים"
ו. "מאז תחילת השנה הצגת תוצרים ו/או התלבטויות ו/או הצלחות של עבודת ההוראה שלך במסגרת של למידת עמיתים"

*בחט"ע סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן"
**בשלב חינוך יסודי/בחט"ב וחט"ע סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן"

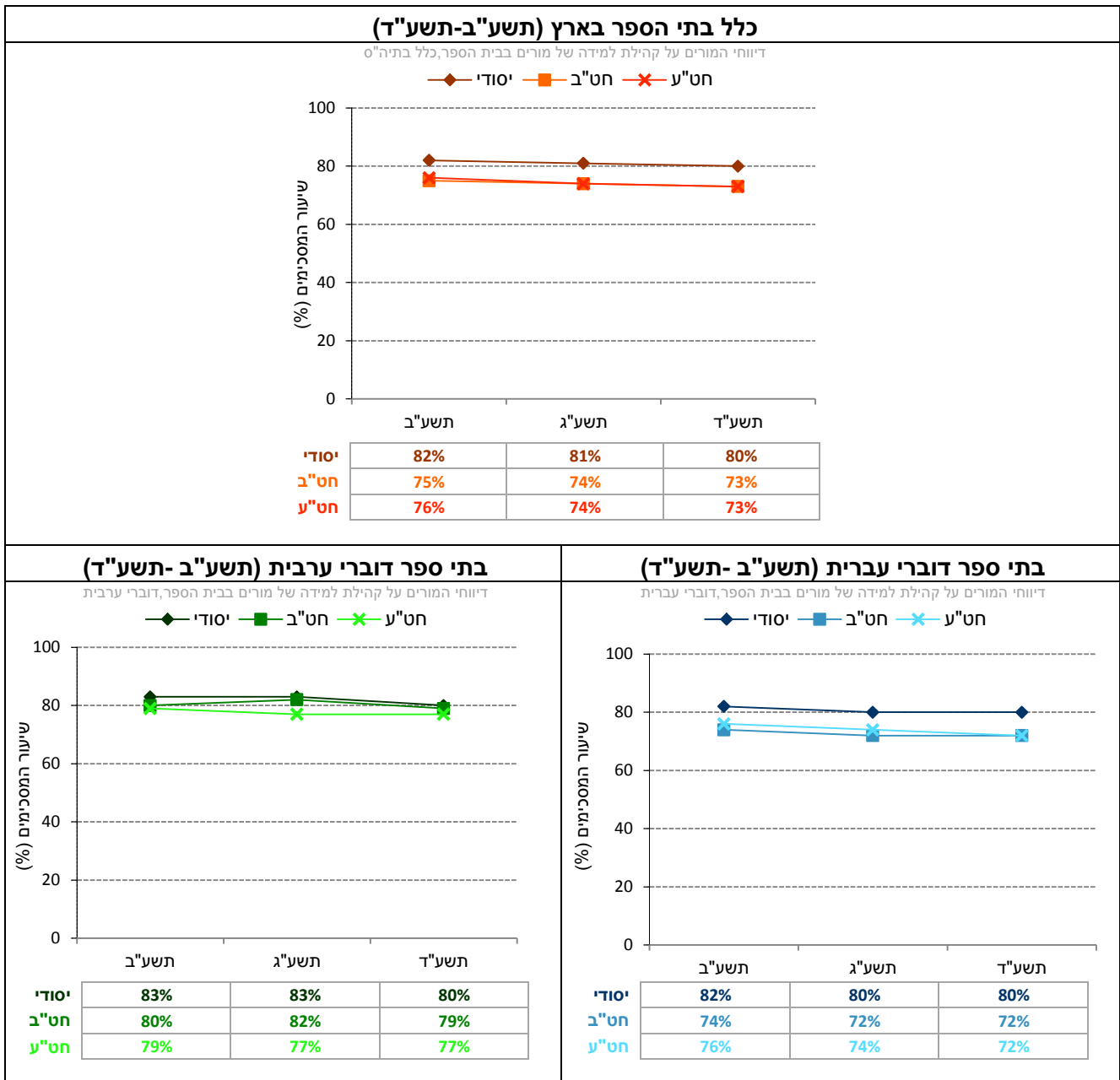
הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

¹⁰ Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

בתרשים 116 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ד.

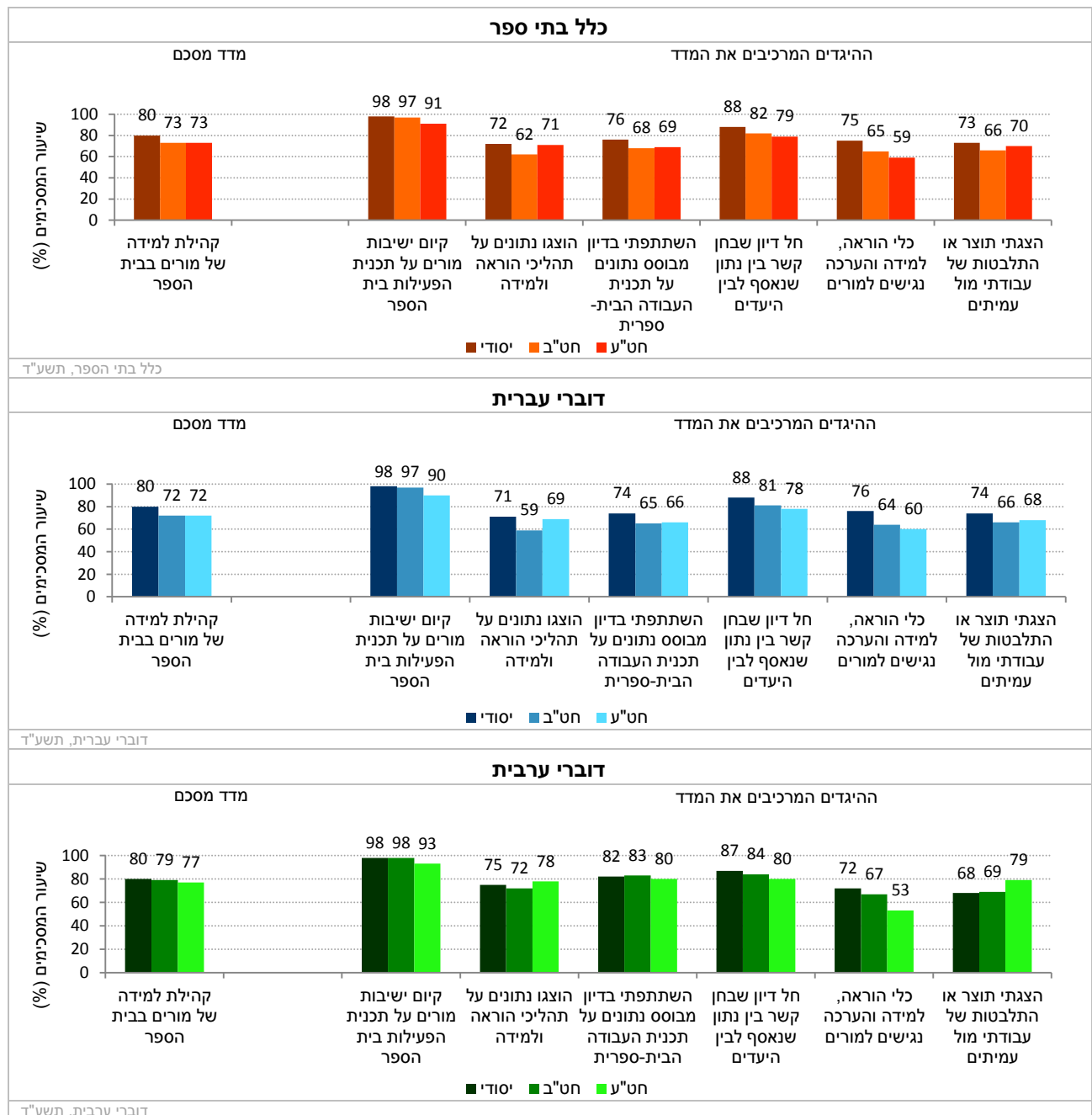
תרשים 116: דיווחי המורים על קהילת למידה של מורים בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 117 מוצגים נתוני המדד המסכם "קהילת למידה של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 117: דיווחי המורים על קהילת למידה של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושילבי חינוך (תשע"ד)

11.3. תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

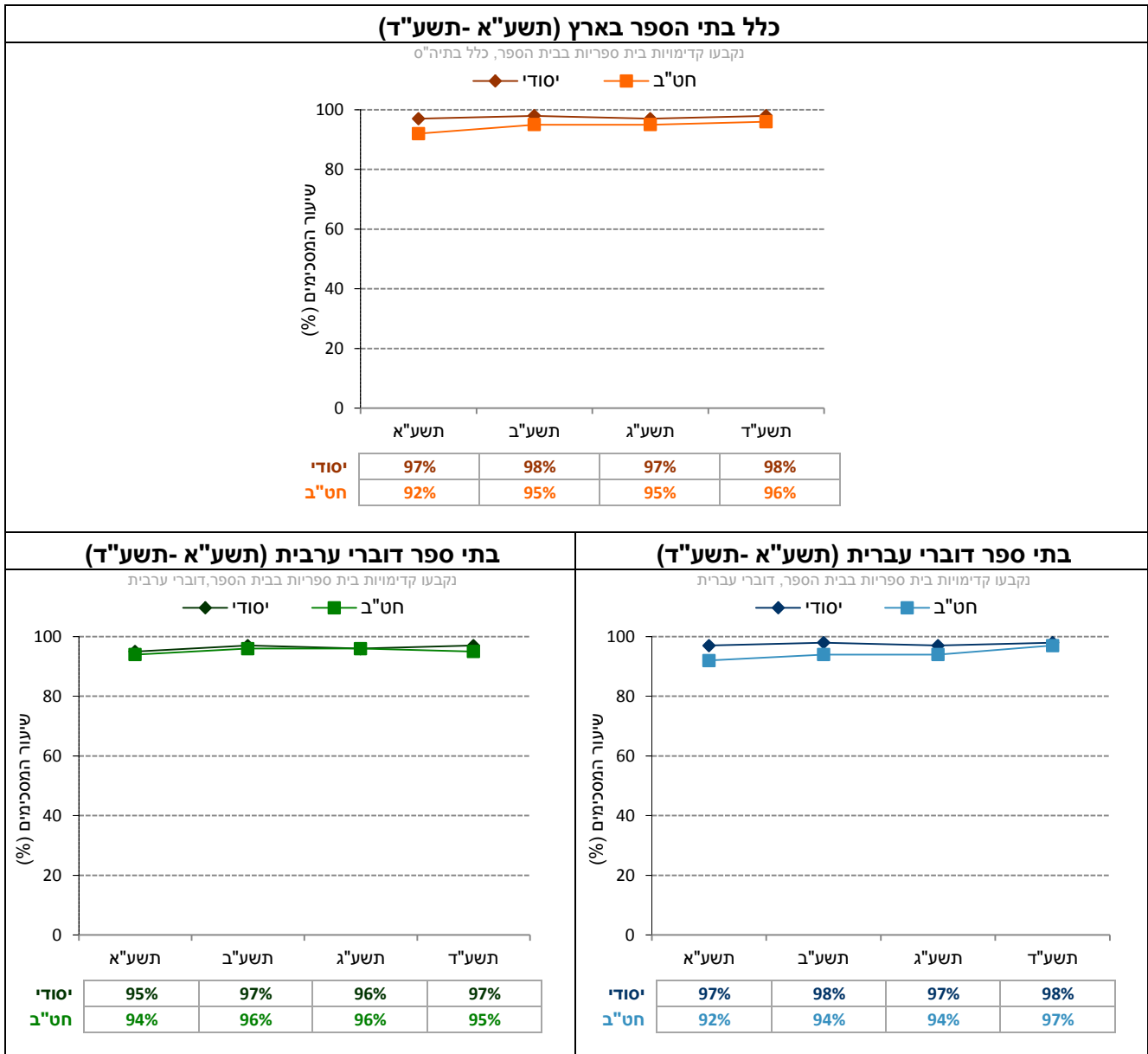
תכנון הלימודים הבית ספרי כולל הגדרה של החזון והיעדים הבית ספריים, תכנון תהליכים פדגוגיים בבית הספר ותרומם הלכה למעשה למסגרות ארגוניות ולתכני לימוד משמעותיים. לפיכך, תכנון הלימודים הבית ספרי משליך על עיצוב אופיים של תהליכי הלמידה וההוראה, על תפקידי המורה והתלמידים ועל העשייה בסביבה הלימודית. בנייה והפעלה של תכנית עבודה בית ספרית מסייעת למנהל ולצוות ההוראה לקדם את בית הספר ולאפשר את התחדשותו המתמדת בטווח הרחוק.

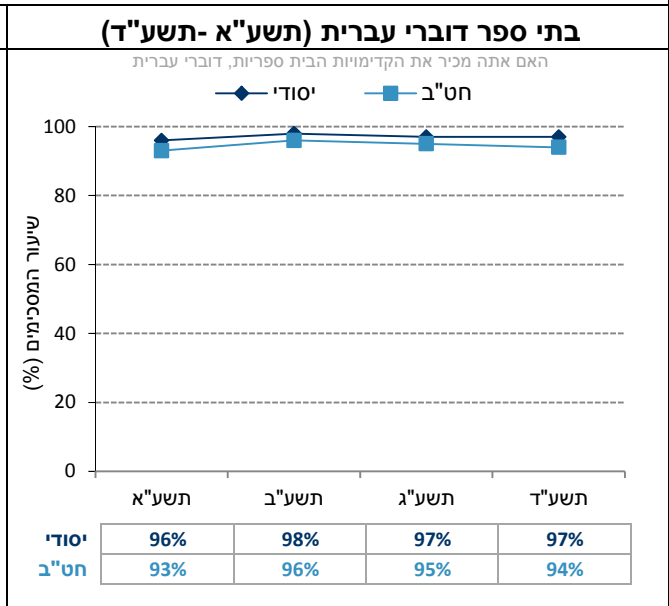
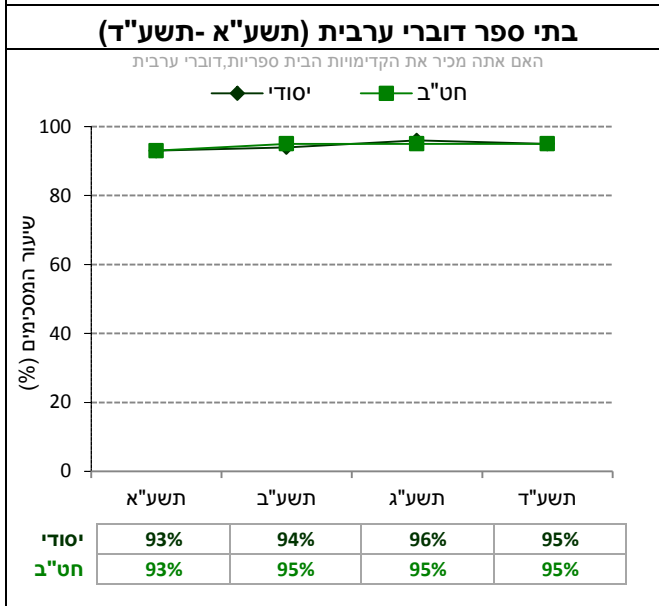
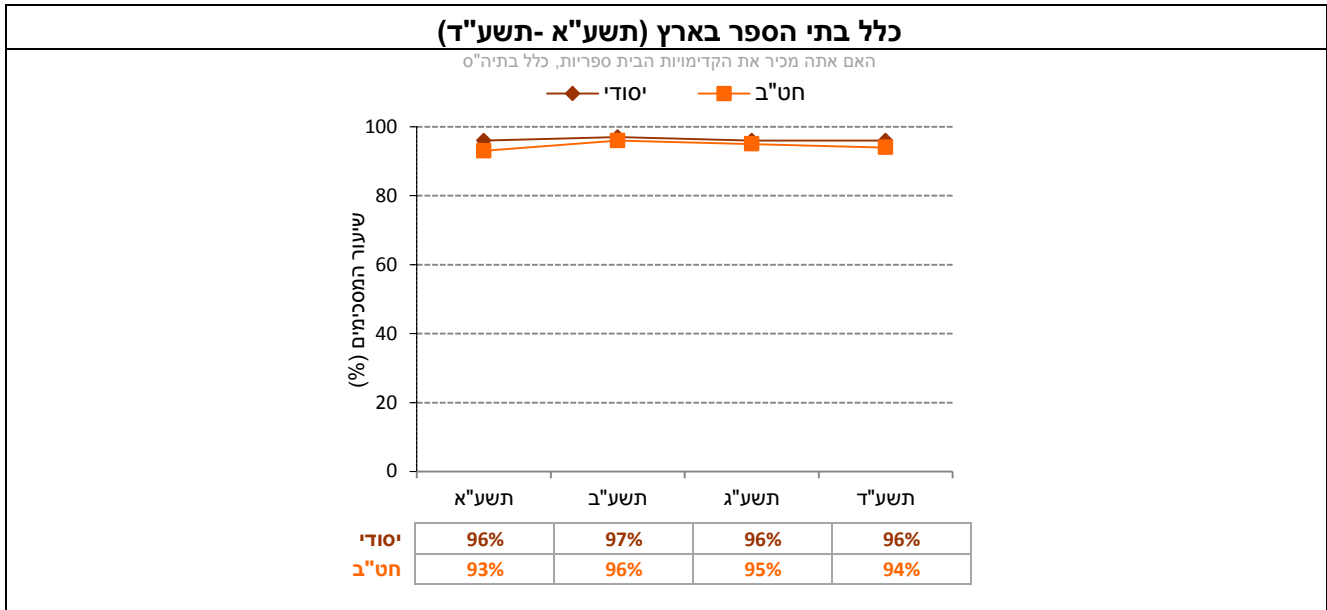
תחילה נציג נתונים על אודות תכנית העבודה הבית ספרית ובהמשך נציג נתונים על אודות תכנון לימודים בית ספרי.

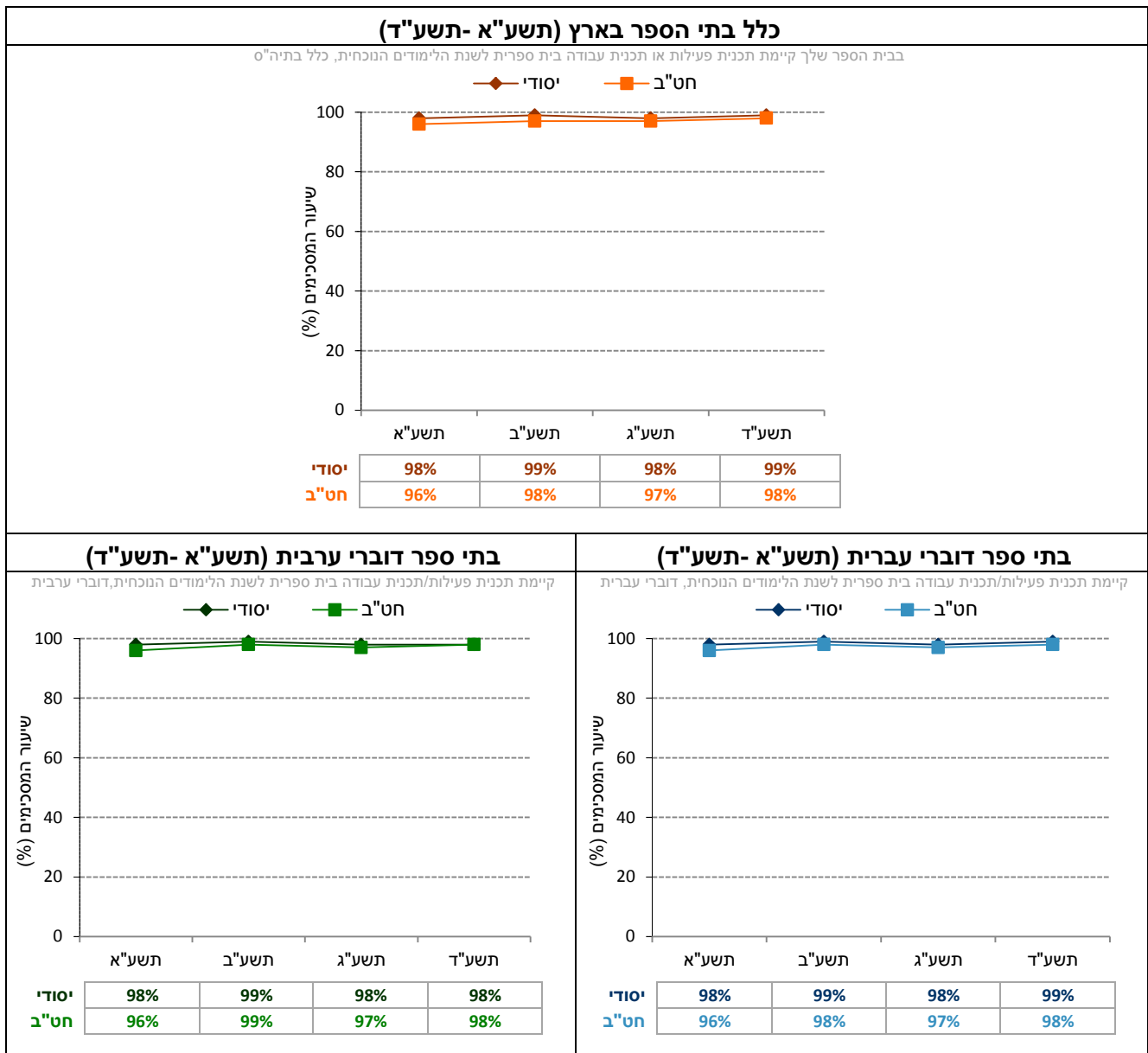
נתונים על אודות תכנון לימודים בית ספרי נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב נאספו נתונים על שני היגדים גם ממורים בחט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

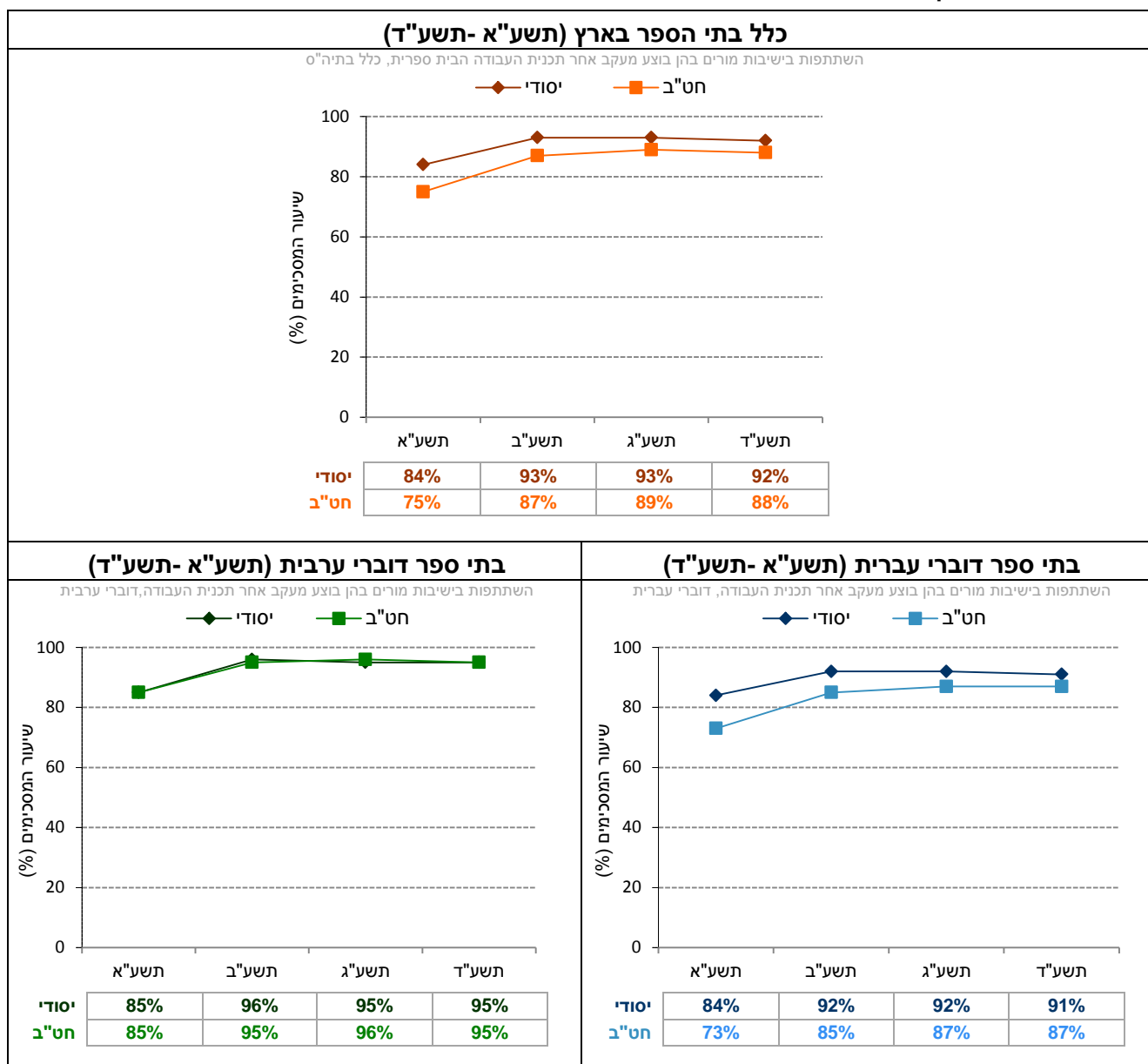
ללא מדד מסכם: תכנון לימודים בית ספרי
א. "נקבעו קדימויות בית ספריות בבית הספר"
ב. "אתה מכיר את הקדימויות הבית ספריות"
ג. "בבית הספר שלך קיימת תכנית פעילות או תכנית עבודה בית ספרית לשנת הלימודים הנוכחית"
ד. "מאז תחילת השנה השתתפת בישיבות מורים שבהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית"

תרשים 118: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "נקבעו קדימויות בית ספריות בבית הספר": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ד

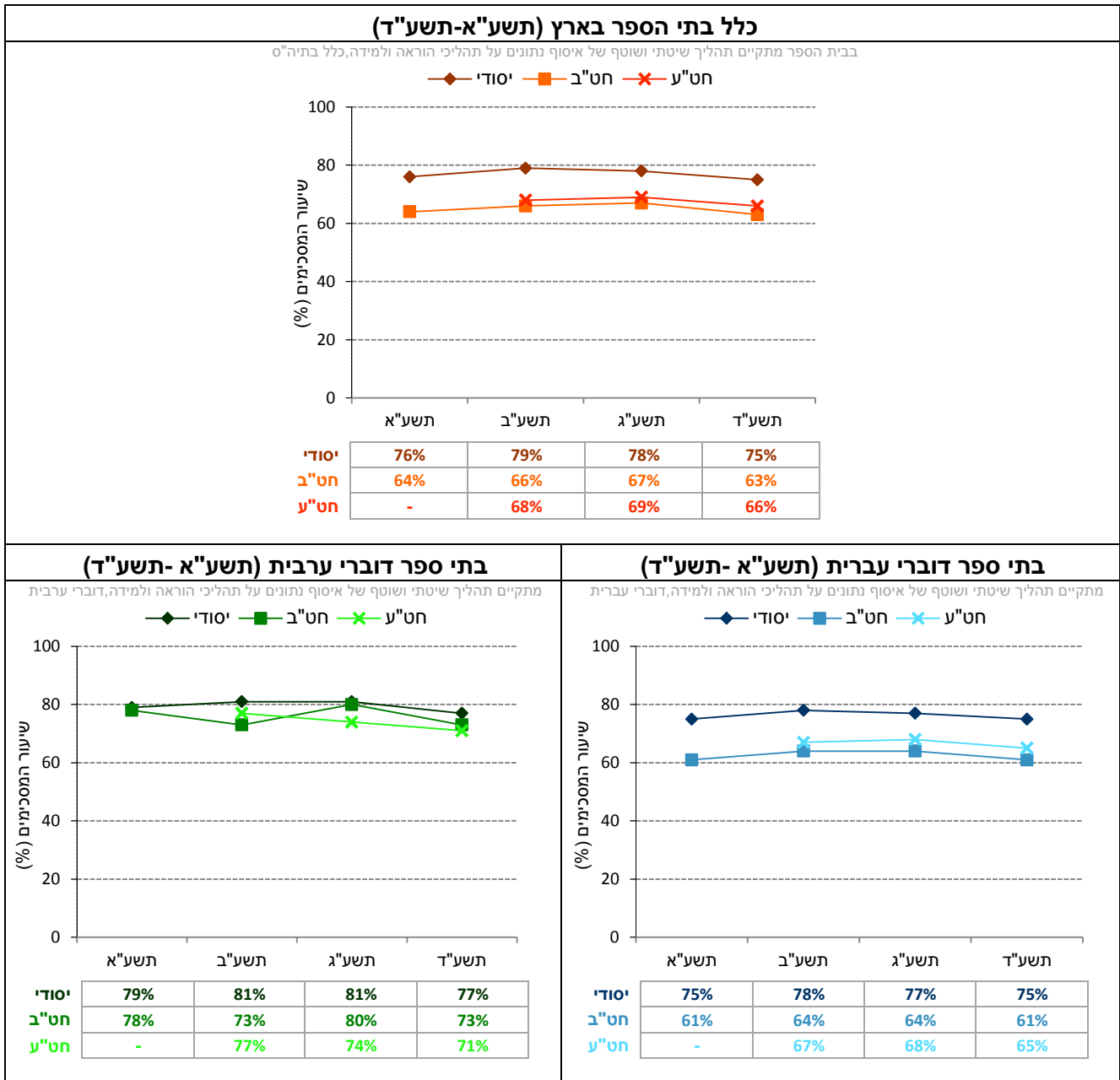

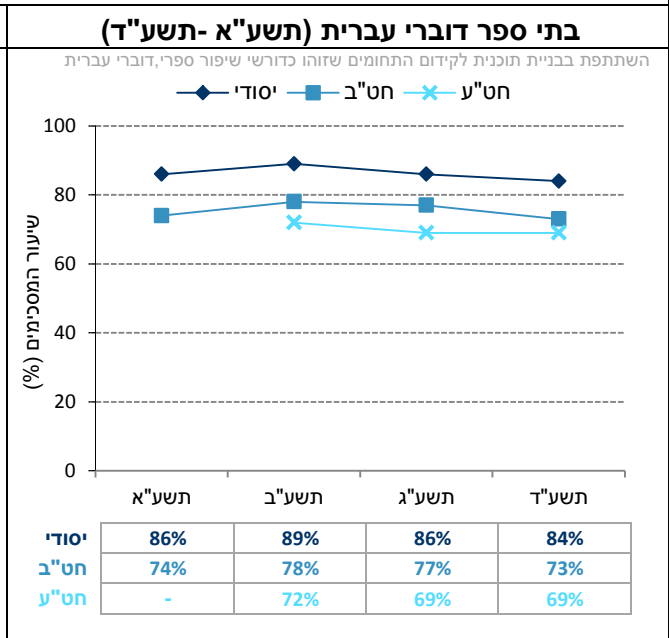
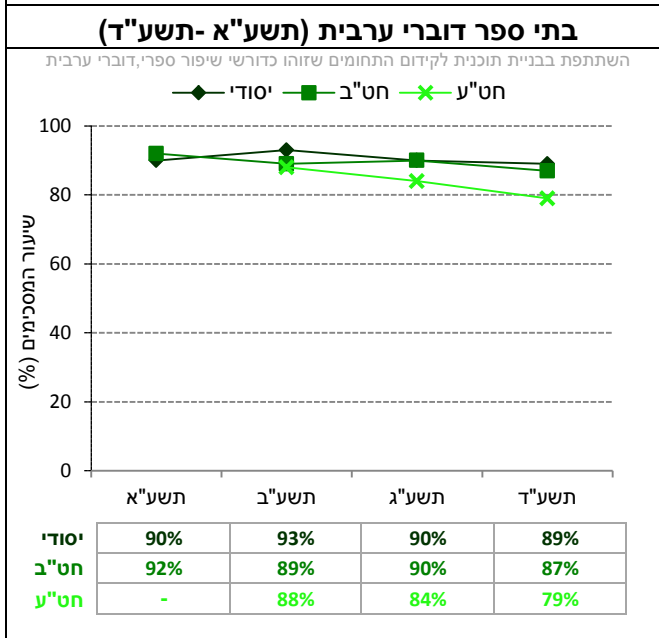
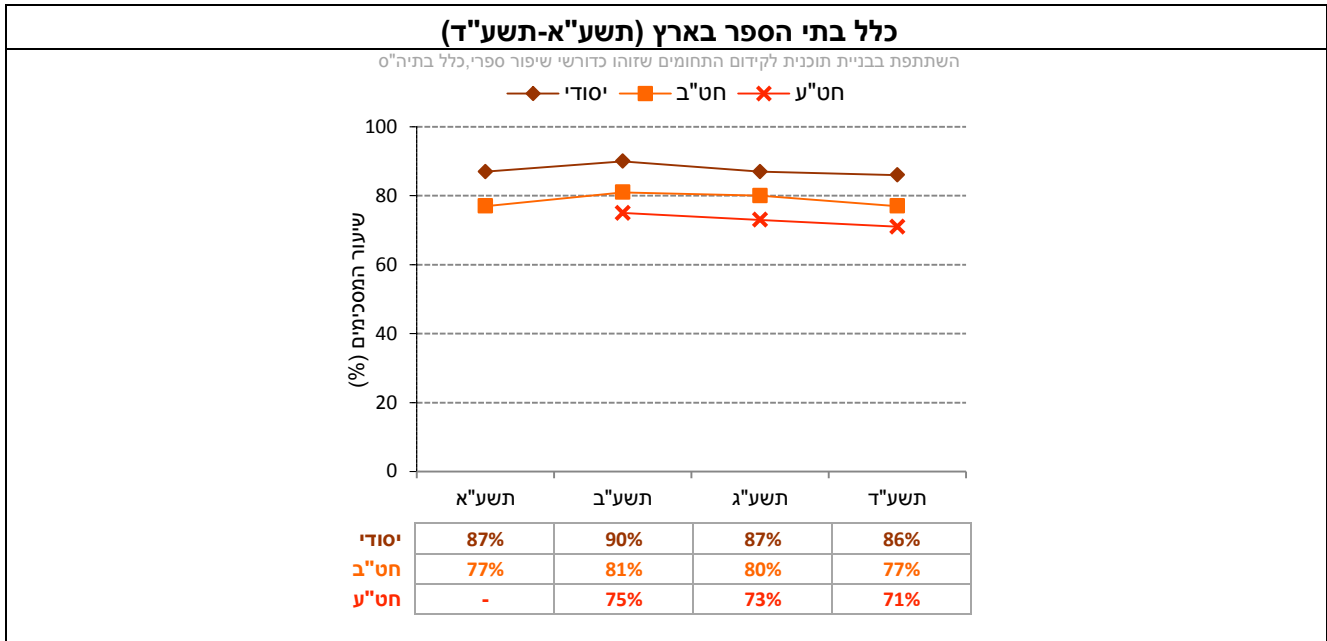
כמו כן התבקשו המורים ביסודי ובחט"ב להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בתכנית העבודה הבית ספרית. נתונים אלו נאספו גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע החל מתשע"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים לפי שלבי חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

לא מדד מסכם: תכנית העבודה הבית ספרית
א. "בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה"
ב. "על בסיס הדיון (בתכנית העבודה הבית ספרית) השתתפת בבניית תכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי***"

* בחט"ע סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן"
 ** בשלב חינוך יסודי/חט"ב וחט"ע סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן"

תרשים 122: דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע על ההיגד: "בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה" בשנים תשע"א-תשע"ד

11.4. פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

פיתוח וקידום מקצועי של מורים הוא אחת הדרכים החשובות לשיפור איכות ההוראה של המורים ואיכות הלמידה של התלמידים. פיתוח מקצועי יעיל של מורים הוא תהליך מתמשך, מעוגן בהקשר הבית ספרי ומערב למידה שיתופית של מורים.

אחד המאפיינים של פיתוח מקצועי מיטבי הוא מערכת להערכת מורים ולמתן משוב המקדם את איכות ההוראה של המורים. המידע שנאסף באמצעות הערכת המורים יכול לשמש לא רק לצורך הזדמנויות הלמידה של המורה היחיד, אלא גם כהזדמנות לחשיפה ולהרחבה של פרקטיקות הוראה מיטביות לכלל המורים בבית הספר.

נתונים על אודות פיתוח וקידום מקצועי של מורים נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב והחל מתשע"ב גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

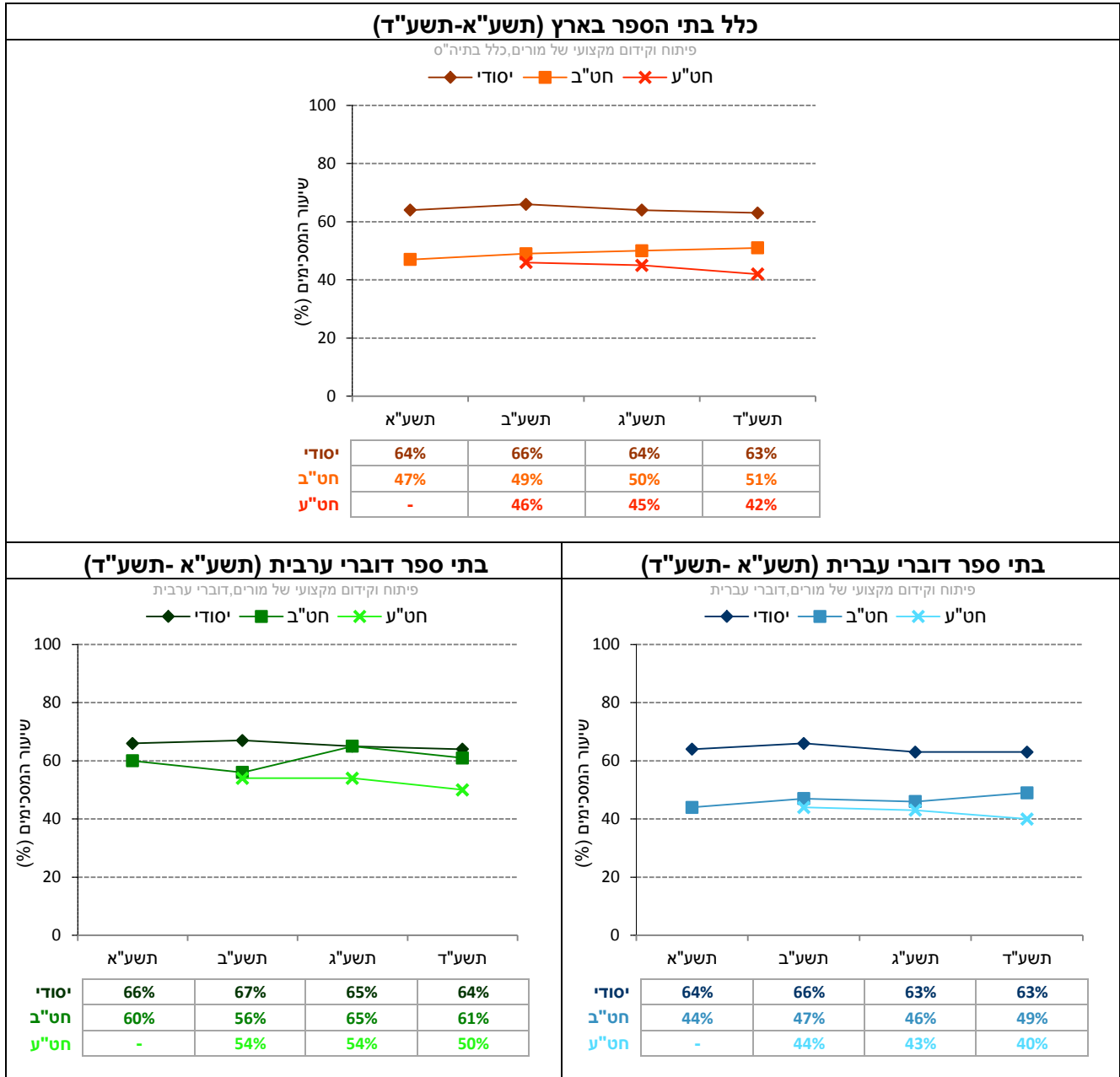
מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים*
א. "מאז תחילת השנה הוצבו לך יעדי שיפור אישיים הנוגעים לתהליכי ההוראה"
ב. "מאז תחילת השנה השתתפת במסגרת למידה של מליאת חדר המורים (השתלמות בית-ספרית/ התפתחות מקצועית)"
ג. "מאז תחילת השנה נערכה תצפית על שיעור שהעברת, על ידי אחד (או יותר) מאנשי צוות בית הספר, לצורך שיפור ההוראה"
ד. "המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלך לשנה זו"

*בשלב חינוך יסודי/בחט"ב ובחט"ע סולם התשובות לפרטים א'-ג' היה כן/לא. בעבור פרטים אלו מוצג בתרשים שיעור העונים "כן".

נתוני המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ד)

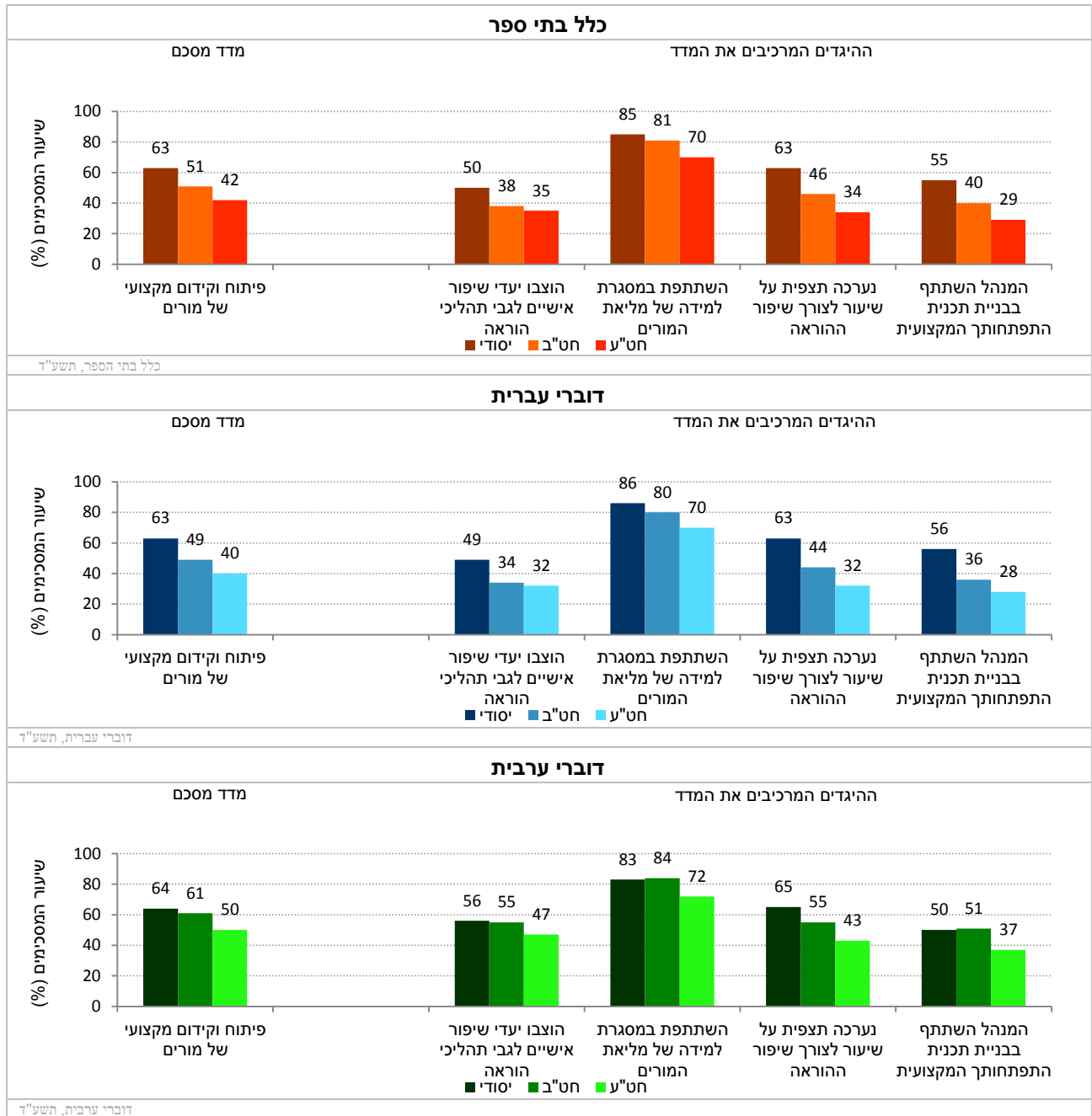
בתרשים 124 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" בשנים תשע"א-תשע"ד. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ב.

תרשים 124: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

תרשים 125: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

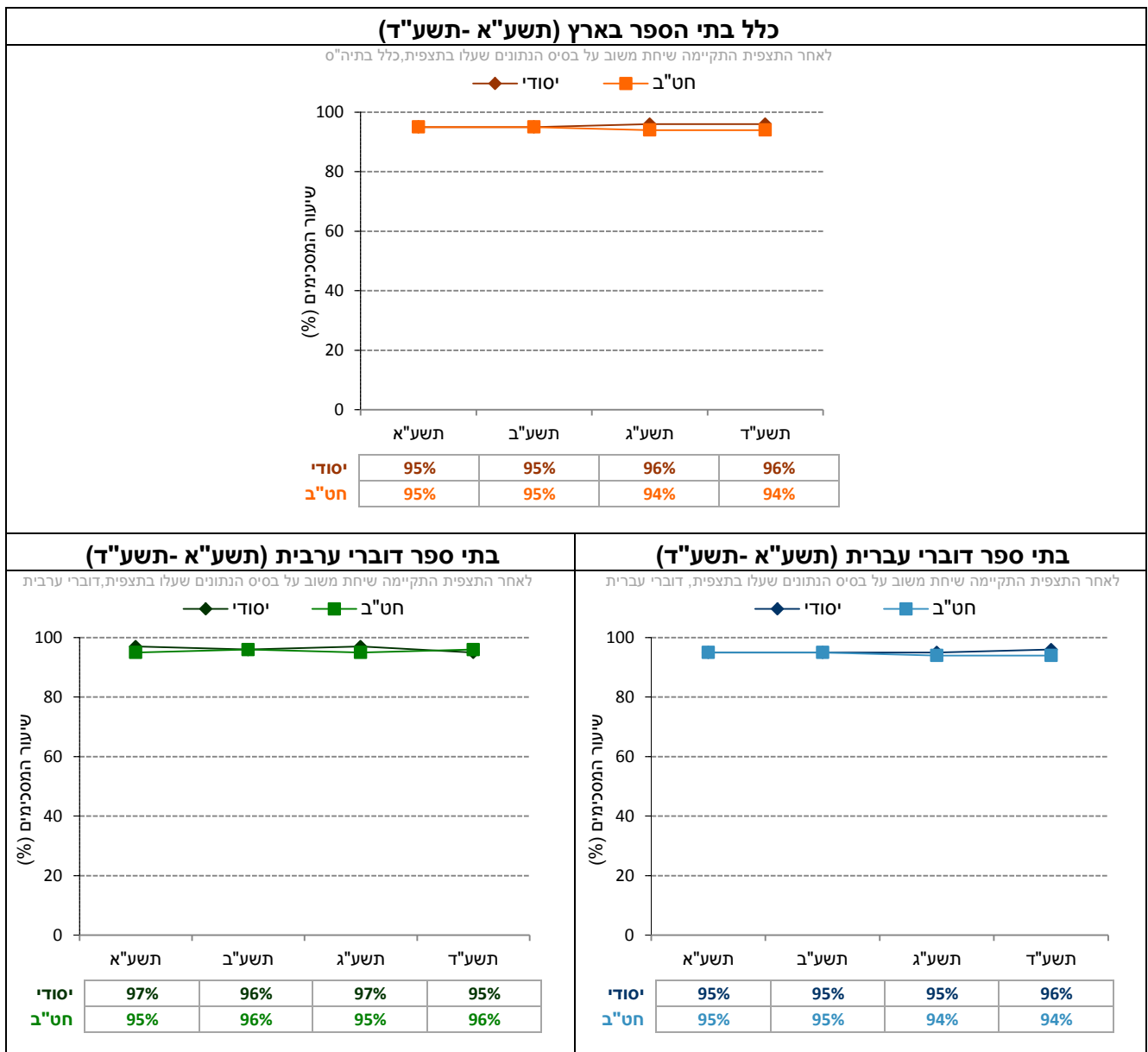
בנוסף לשאלות שהוצגו לעיל, התבקשו המורים ביסודי ובחט"ב להשיב על חמישה היגדים נוספים העוסקים בפיתוח וקידום מקצועי של מורים. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד:

ללא מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים
א. "לאחר התצפית התקיימה שיחת משוב על בסיס הנתונים שעלו בתצפית (מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות)"**
ב. "אתה/חש/ה כי דיון המשוב בעקבות התצפית קידם אותך בעבודתך (מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית של שיעור שהעבירו ע"י אחד מאנשי הצוות)"**
ג. "מאז תחילת השנה המנהל שוחח איתך על הלמידה שלך בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות מקצועית) אליהן אתה יוצא השנה"
ד. "המנהל מעודד אותך לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדת בהשתלמויות (מסגרות להתפתחות המקצועית)"
ה. "מאז תחילת השנה השתתפת במפגש משוב עם המנהל בנושא פדגוגי"

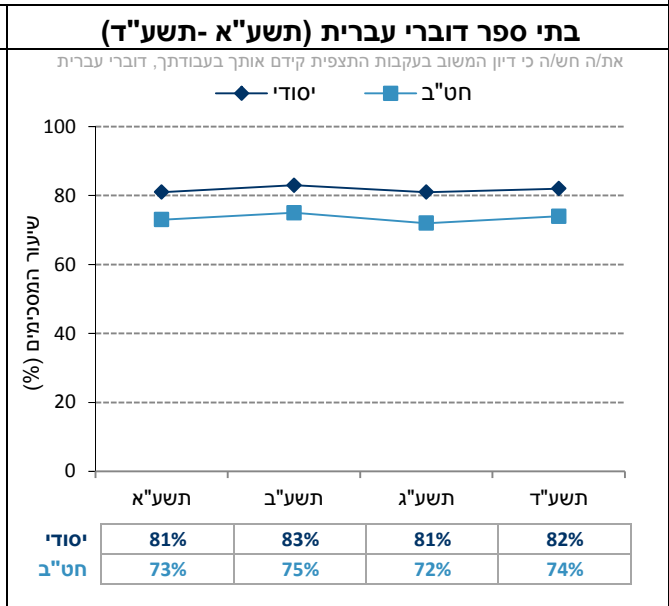
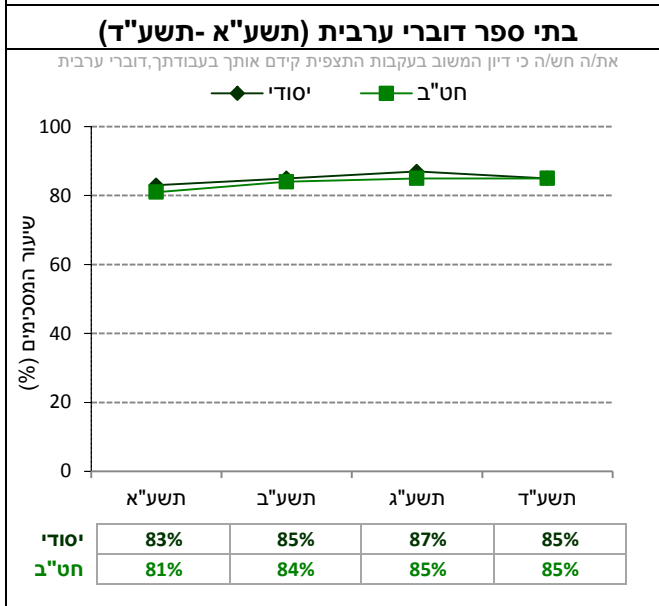
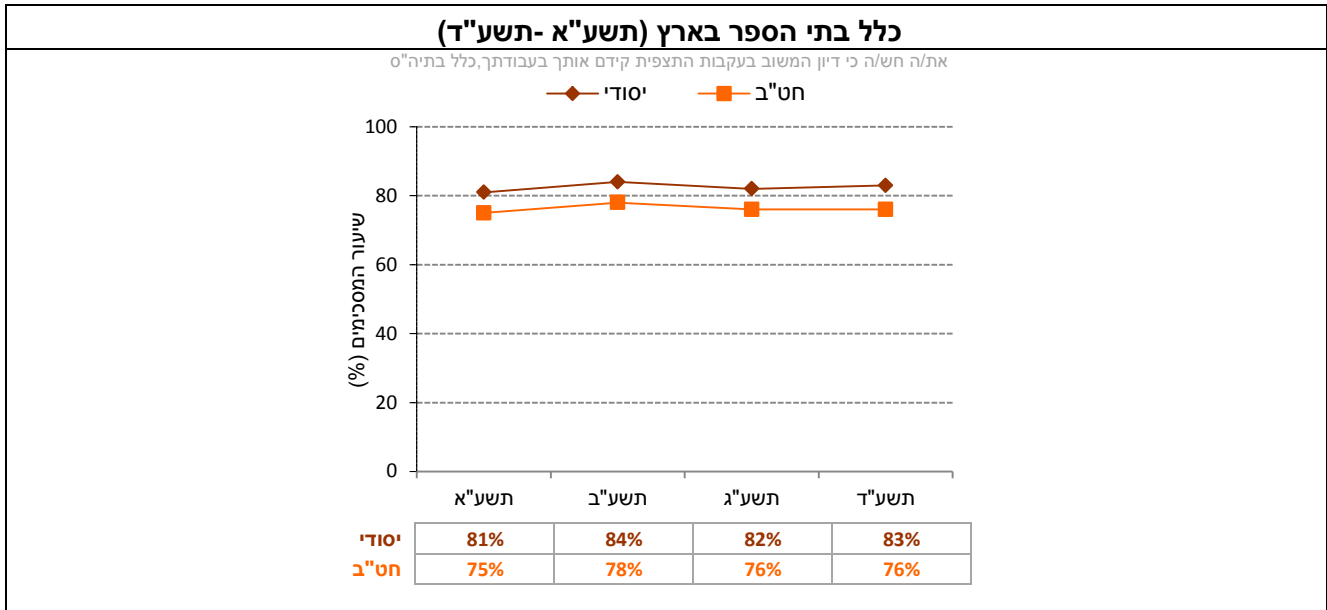
*היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו כי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ד)

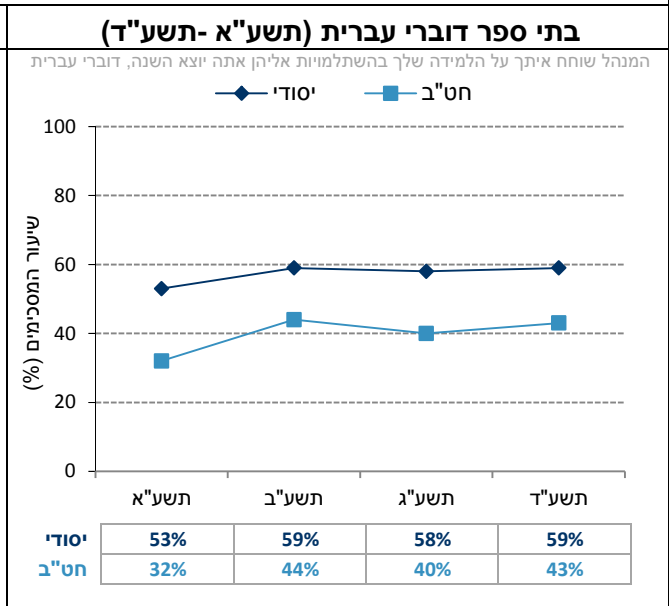
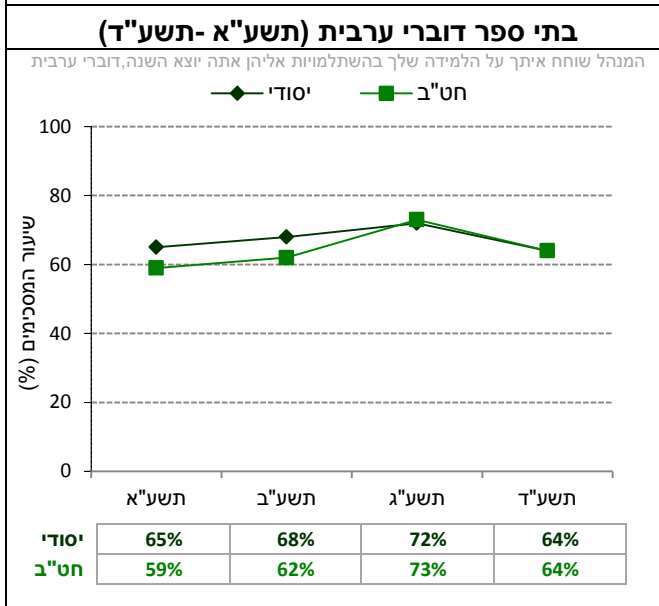
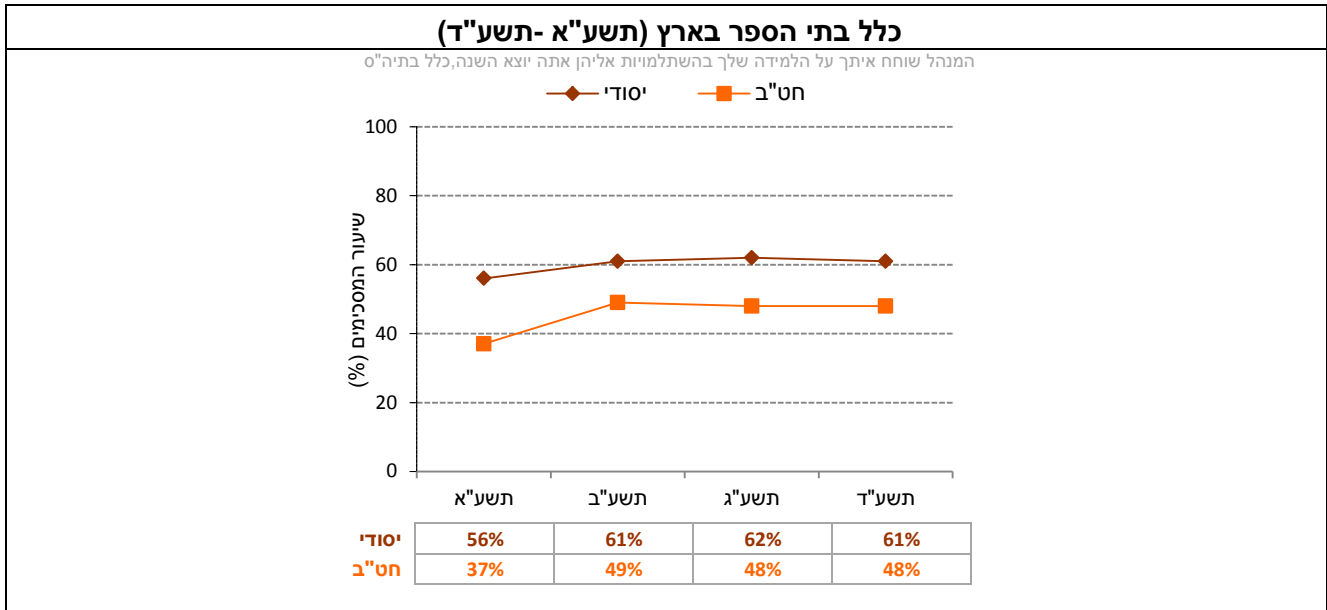
תרשים 126: דיווחי המורים על ההיגד: "לאחר התצפית התקיימה שיחת משוב על בסיס הנתונים שעלו בתצפית"**. בשנים תשע"א-תשע"ד

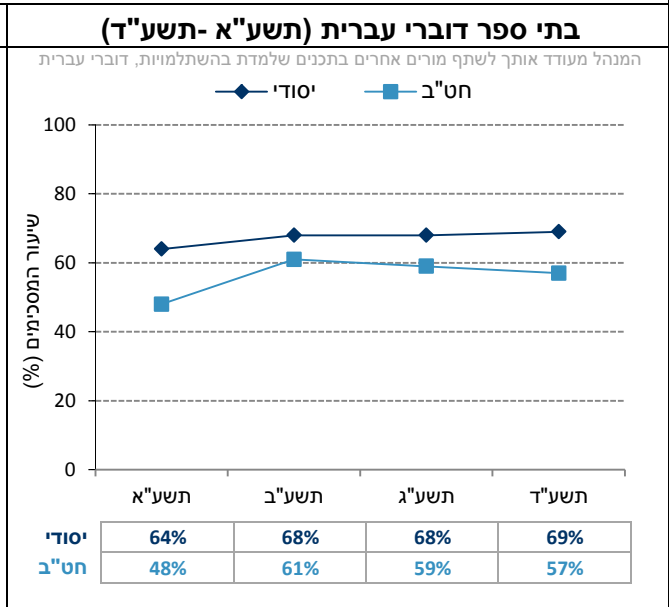
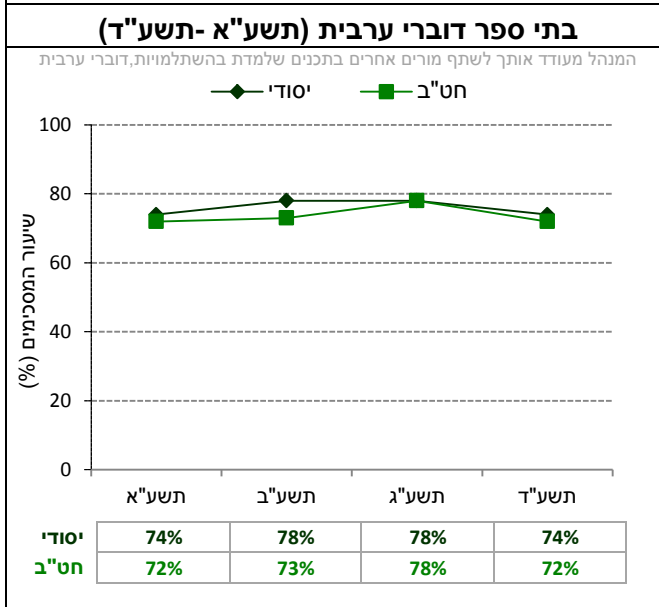
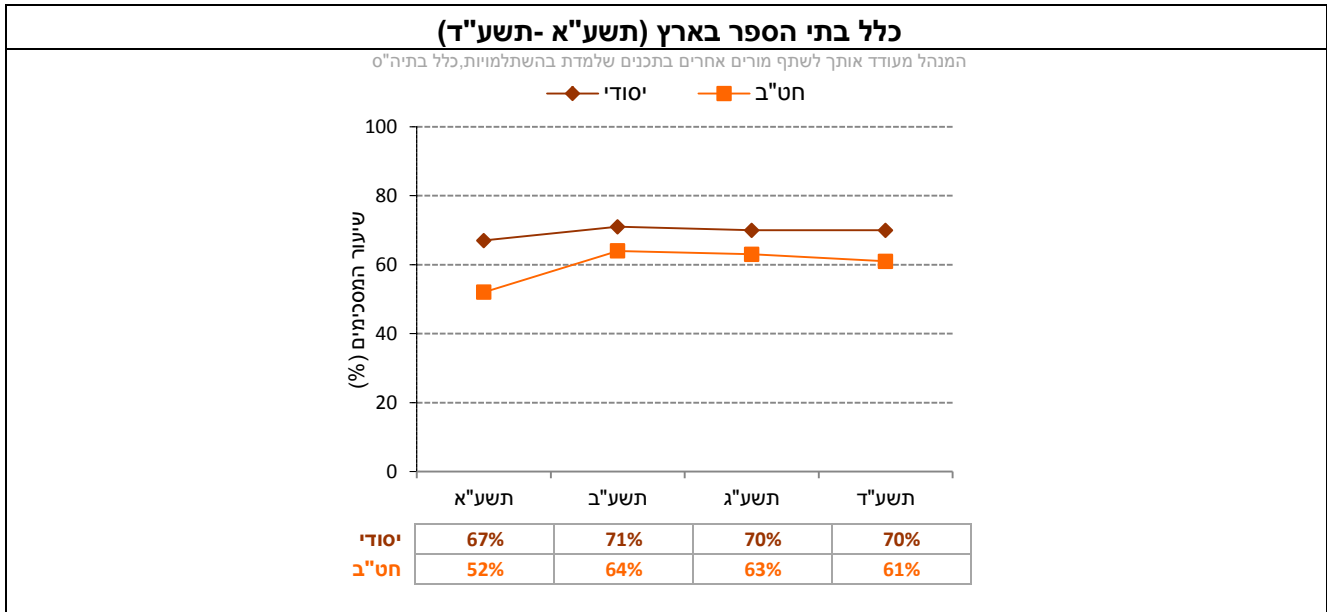

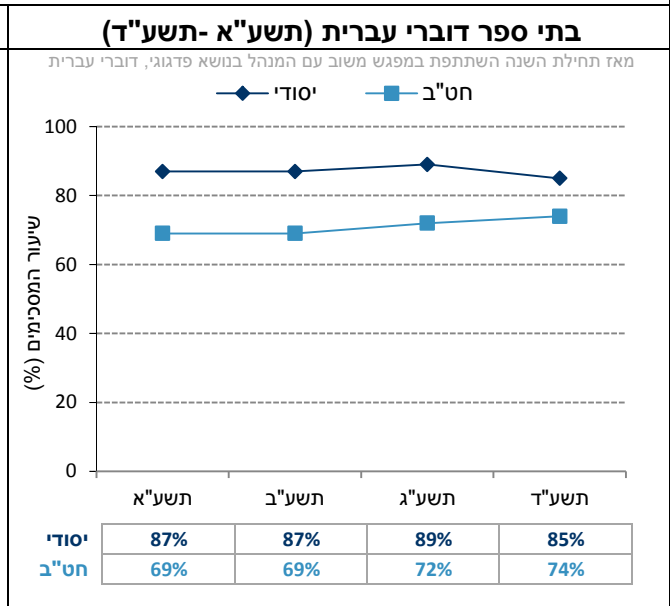
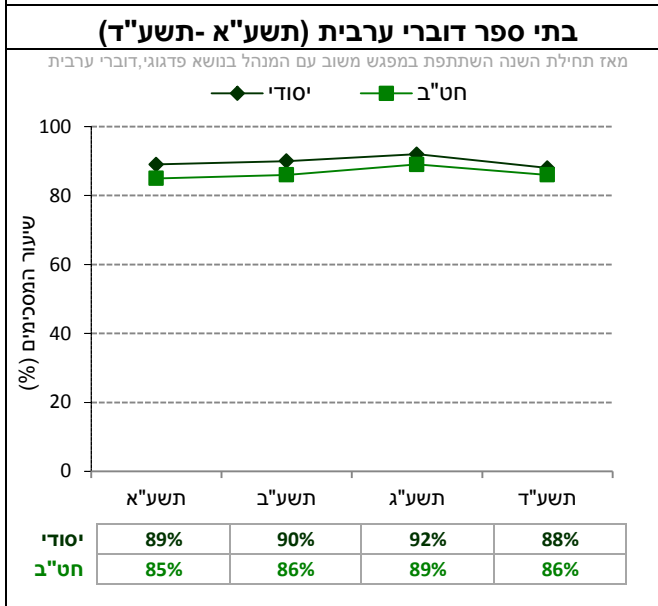
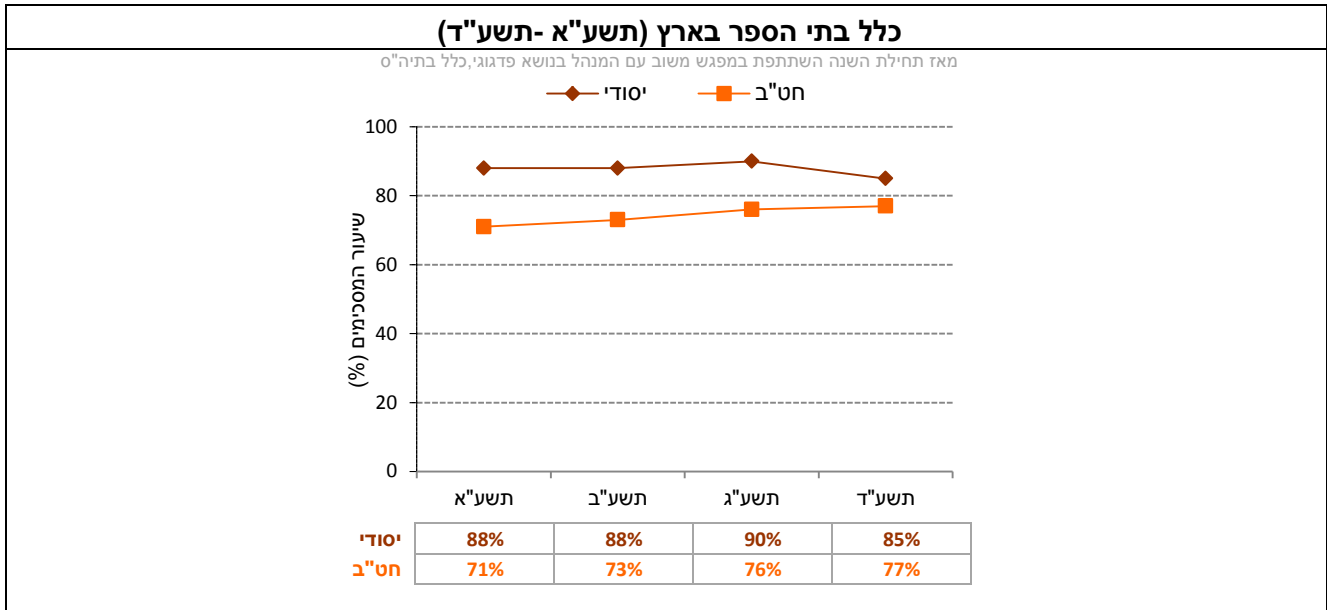
*היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו כי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו

*היגד זה הוצג רק עבור מורים שדיווחו כי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו

11.5. הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מנהל בית ספר הוא למעשה מנהיג פדגוגי אשר מוביל תהליכים המכוונים לקידום הוראת המורים ולמידת התלמידים. על המנהיג הפדגוגי לקבל החלטות מנהליות, תקציביות וארגוניות בהקשר הפדגוגי; כמו כן עליו להיות מודע לכך שלהחלטות הללו יש השלכות פדגוגיות על איכות ההוראה והלמידה. לפיכך על המנהיג הפדגוגי להתמצא בלמידה ובתנאים המעודדים אותה, להניע את צוות המורים ולספק לו תנאים מתאימים, ולראות בפיתוח המקצועי של המורים ובשיח הפדגוגי בבית הספר משימה מרכזית (לוי, 2009¹¹)

נתונים על אודות הובלה פדגוגית של המנהל נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב גם בקרב המורים בחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

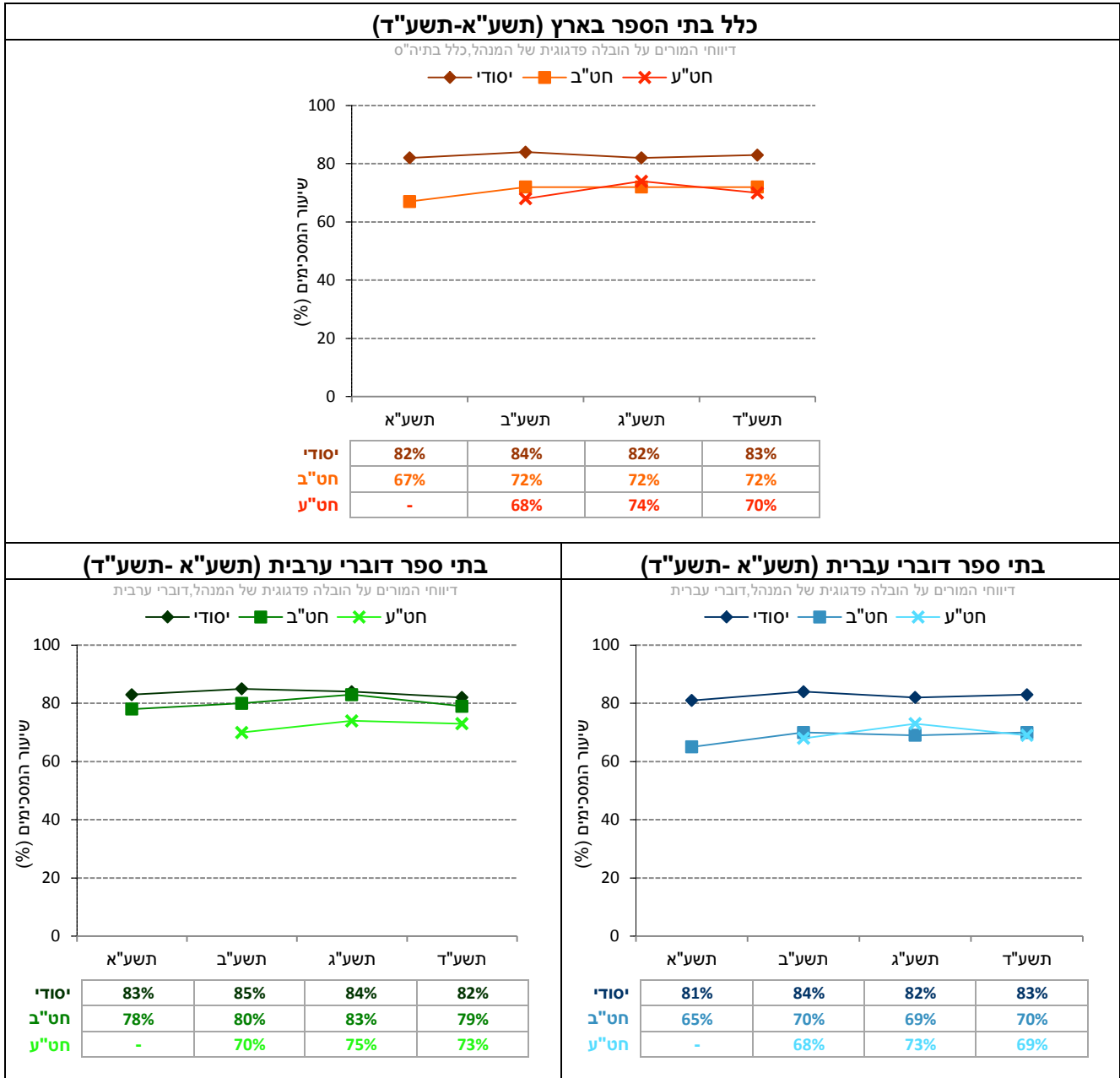
מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל
א. "המנהל מוביל חידושים פדגוגיים בבית הספר"
ב. "אתה נוהג להתייעץ עם המנהל בנושאים פדגוגיים"
ג. "מנהל בית הספר מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים"
ד. "המנהל או מישהו מטעמו משתף את נציגי המורים, בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר"
ה. "המנהל או מישהו מטעמו מעודד יוזמות של מורים בתחומי הפדגוגיה והחינוך בבית הספר"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ד)

בתרשים 131 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ד. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ב.

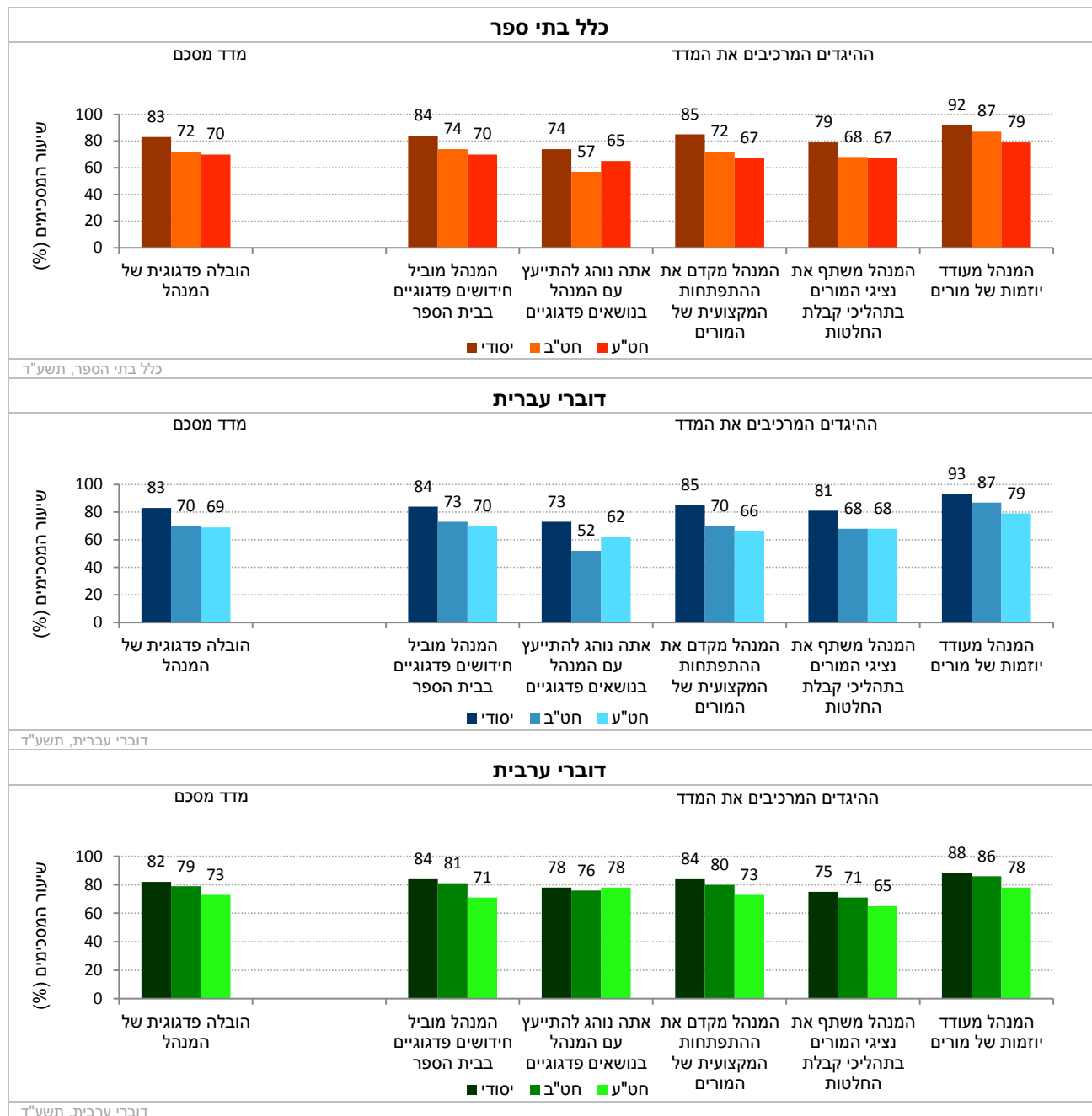
תרשים 131: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"א-תשע"ד

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ד)

בתרשים 132 מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ד לפי שכבות גיל: בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 132: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלבי חינוך (תשע"ד)

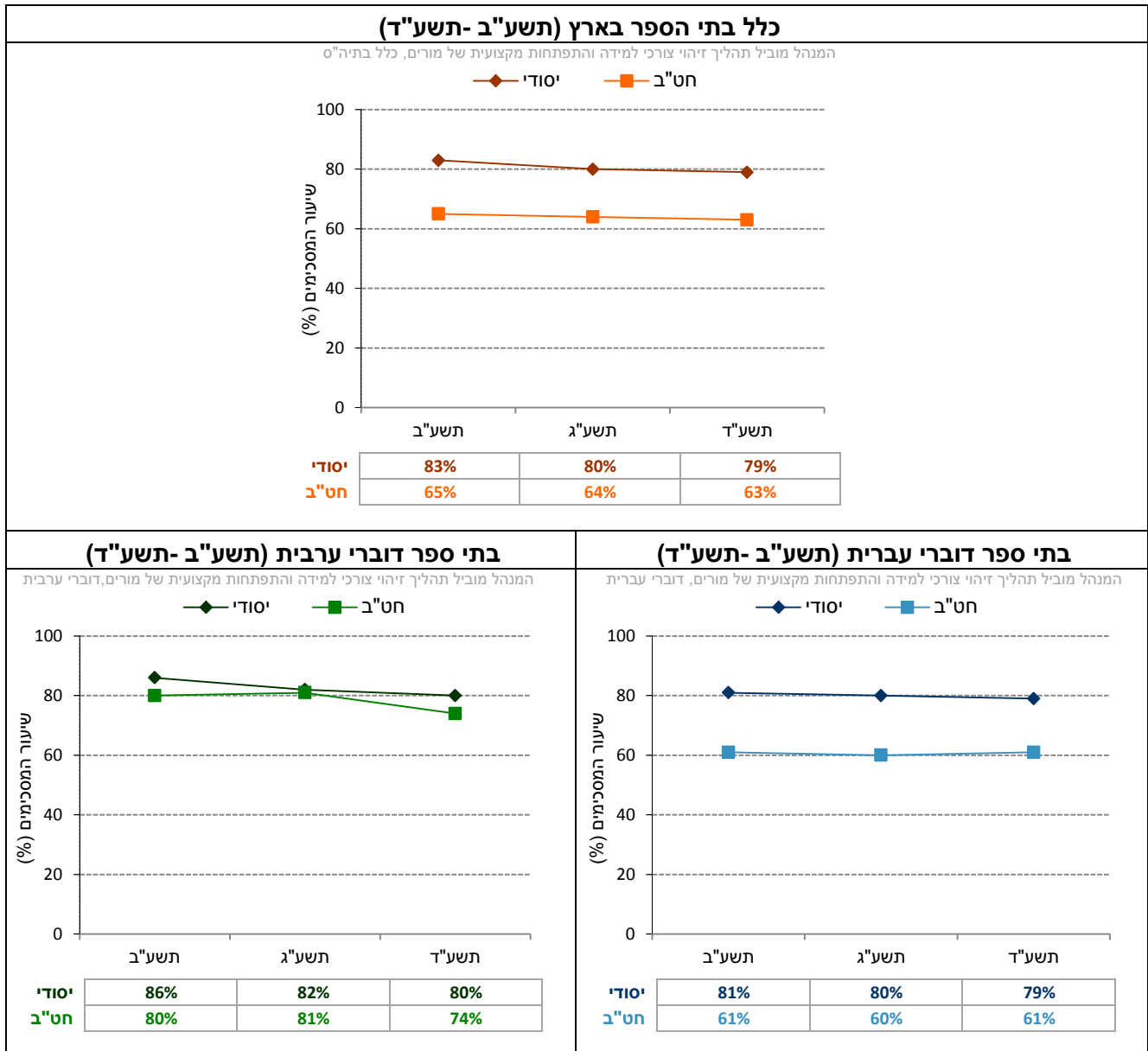

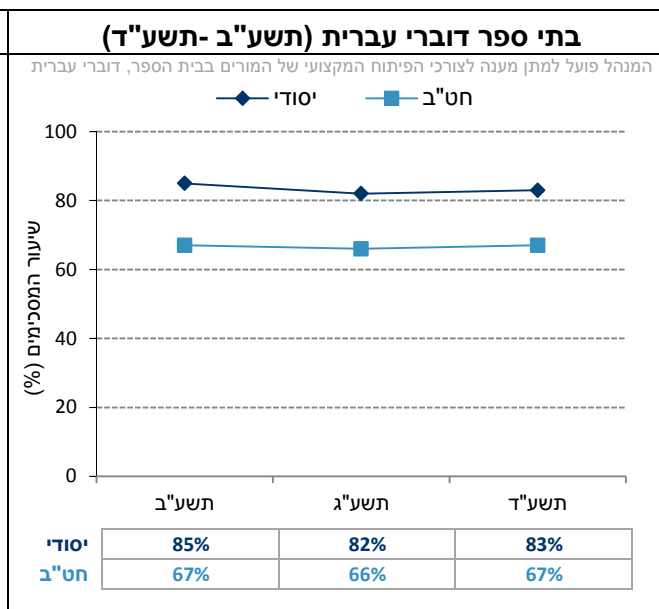
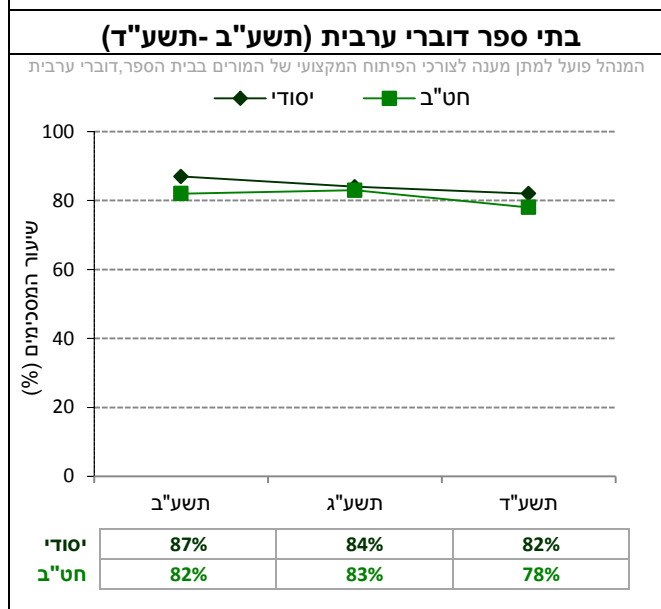
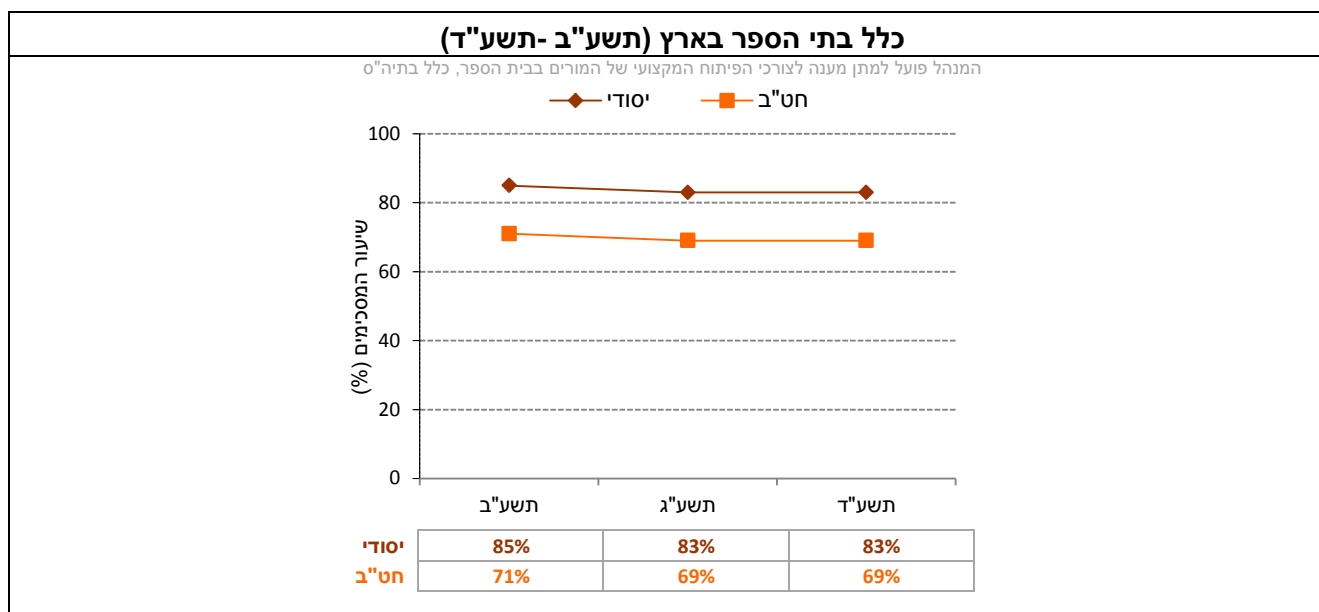
כמו כן התבקשו מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב להשיב על שני היגדים נוספים (ללא מדד מסכם), אשר נתוניהם נאספו לראשונה בתשע"ב, והם מוצגים כאן לראשונה. להלן פירוט ההיגדים:

ללא מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל
א. "המנהל מוביל תהליך של זיהוי צורכי הלמידה והתפתחות המקצועית של כל מורה בבית הספר"
ב. "המנהל פועל לכך שיינתן מענה לצורכי הפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר"

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 133: דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על ההיגד: "המנהל מוביל תהליך של זיהוי צורכי הלמידה והתפתחות המקצועית של כל מורה בבית הספר" בשנים תשע"ב-תשע"ד

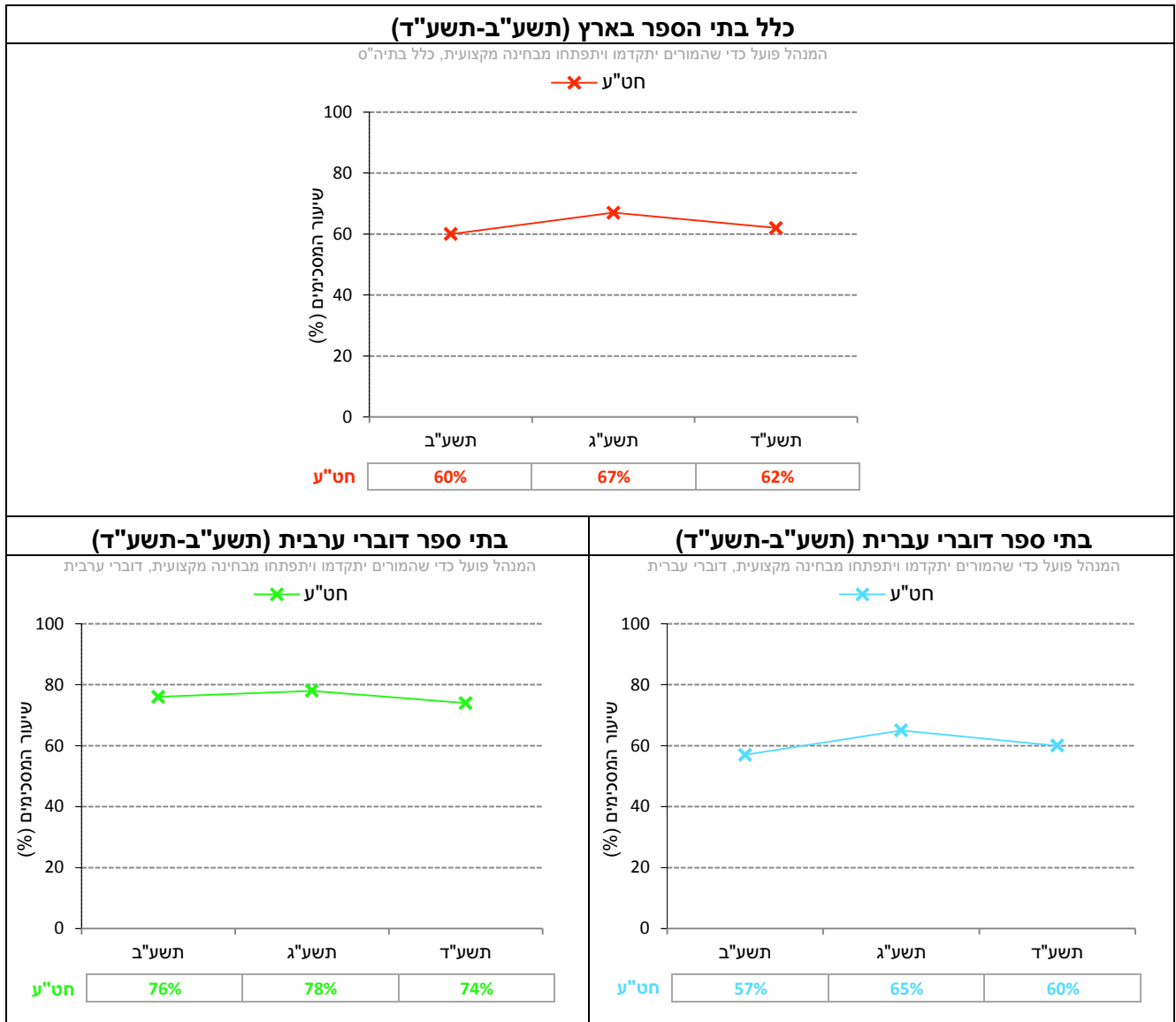
כמו כן, החל מתשע"ב התבקשו מורים בחט"ע להשיב על היגד נוסף:

ללא מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל

א. "המנהל או מישהו מטעמו פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית"

השוואה בין שנים של ההיגד (תשע"ב-תשע"ד)

תרשים 135: דיווחי המורים על ההיגד: "המנהל או מישהו מטעמו פועל כדי שכל אחד מהמורים יתקדם ויתפתח מבחינה מקצועית" בשנים תשע"ב-תשע"ד

11.6. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

התפיסה המוסכמת כיום היא שהצלחת כל ארגון תלויה במנהל/ת העומד בראשו. מנהל-מנהיג, שלמידה היא עיקר דאגתו, מעצב את כל ממדי בית הספר – תוכנית הלימודים, אירועי תרבות וטקסים, דפוסי התנהגות ושגרות, אקלים בית ספרי ועוד – כך שיתמכו בלמידה (לוי, 2009)¹². אחד המאפיינים המרכזיים של מנהיגות בית ספרית מיטבית היא שיתופיות בתהליכי חשיבה ובקבלת החלטות. מנהיגות משותפת שאינה היררכית יוצרת סביבה נוחה להצמחת מורים לתפקידי הובלה והנהגה ומשתפת מורים בקבלת החלטות. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל מקנים לצוות ההוראה תחושת מחויבות רבה יותר כלפי התוצאות וכלפי ההישגים של כל אחד ואחת מן התלמידים בבית הספר.

מאפיינים נוספים של מנהיגות בית-ספרית איכותית: שקיפות ובהירות בתקנות ונהלים, וכן תיווכם של אלו לכלל באי בית הספר; מתן דוגמא אישית בכל המישורים ובפרט בכל הקשור להתנהגות הוגנת, מכבדת ואכפתית; פעולה נחושה ומתמדת למען אקלים בית ספרי מיטבי ומניעת אלימות.

נתונים על אודות מנהיגות ושיתוף מצד המנהל נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ג גם בקרב מורים המלמדים בחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מנהיגות ושיתוף מהצד המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ד. לאחר מכן מוצגים נתוני המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מנהיגות ושיתוף מצד המנהל
א. "מנהל בית הספר מצפה מכל אחד מהמורים לשפר באופן מתמיד את היכולות המקצועיות שלו"
ב. "מנהל בית הספר מעודד מורים לקחת על עצמם תפקידי הובלה פדגוגית מעבר למערך התפקידים הקיים בבית הספר"
ג. "מאז תחילת השנה המנהל או מישהו מטעמו קיים ישיבת מליאה של כלל חדר המורים בנושאים פדגוגיים"*
ד. "בבית הספר קיימים נהלים ותקנות ברורים, שקופים וידועים לכל"
ה. "מנהל בית הספר פועל באופן החלטי כנגד הפרות של תקנות בית הספר"
ו. "מנהל בית הספר נותן דוגמא אישית בהתנהגות איכפתית והוגנת לכלל באי בית הספר"
ז. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה למניעת אלימות וליצירת תחושת מוגנות של כלל באי בית הספר"
ח. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה לקידום סביבה פיזית בטוחה ואסתטית למען באי בית הספר"

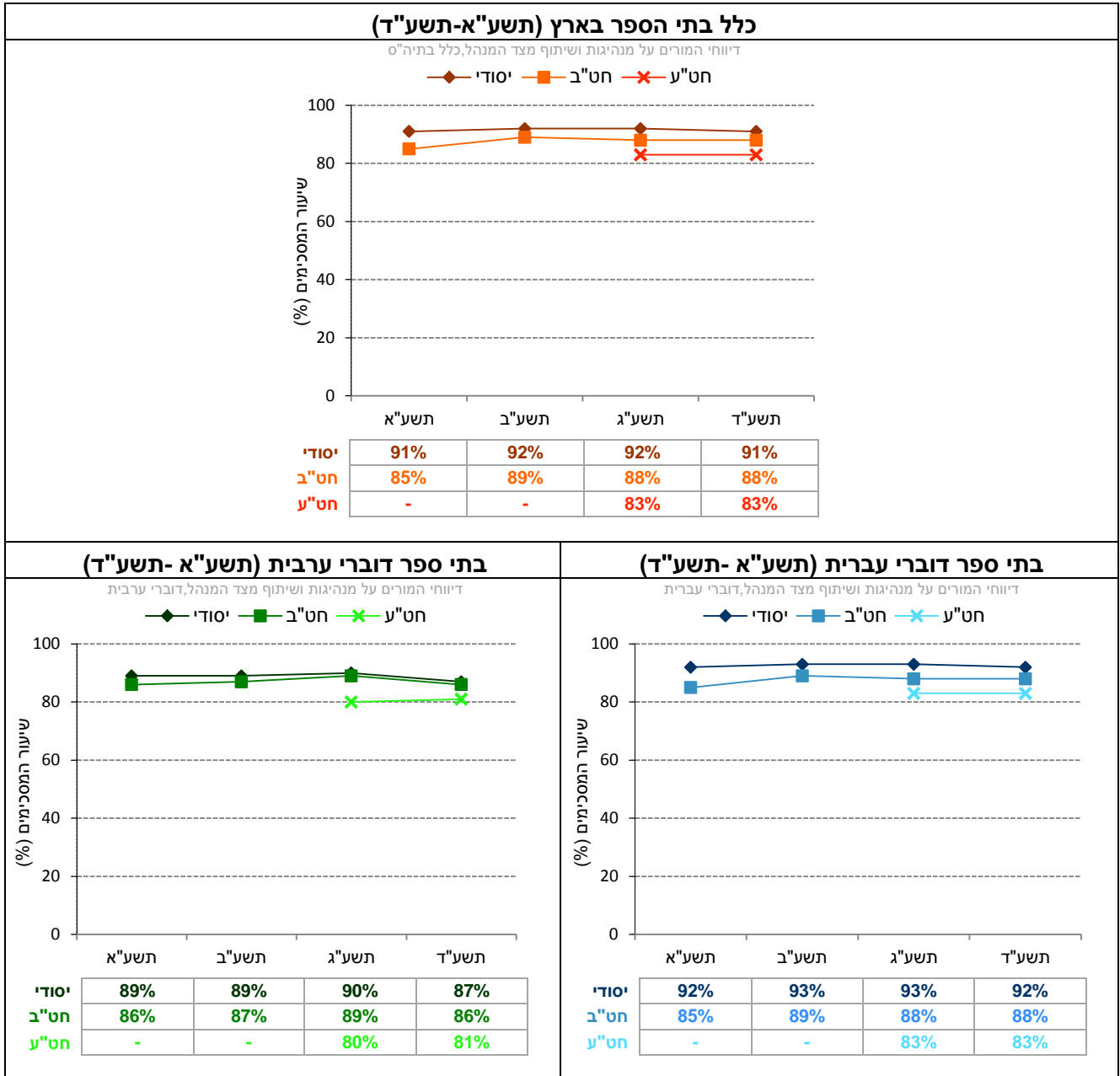
*סולם התשובות לפריט זה היה כן/לא. בעבור פריט זה מוצג בתרשים שיעור העונים "כן"

הסבר על אופן חישוב המדד המסכם ראו בנספח 1.1.

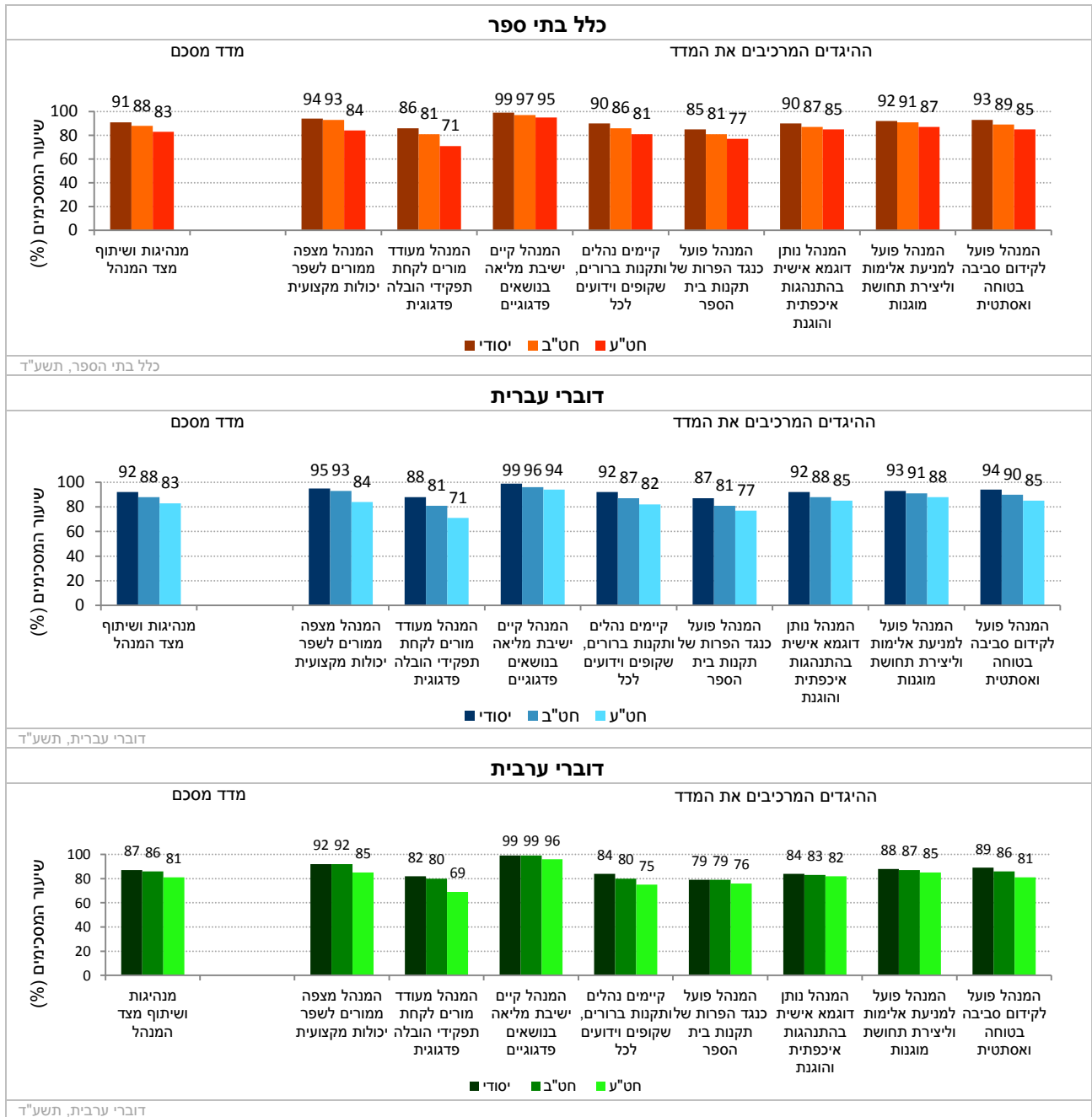
השוואה בין שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ד)

בתרשים 136 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "מנהיגות ושיתוף מצד המנהל" בשנה"ל תשע"א-תשע"ד. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ג.

תרשים 136: דיווחי המורים על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל: נתוני המדד המסכם בשנה"ל תשע"א-תשע"ד

תרשים 137: דיווחי המורים על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ד)

תובנות עיקריות העולות מתוך עיון בתרשימים 114-137:

עבודת צוות בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- באופן כללי, כשלושה רבעים מהמורים מדווחים על קיומה של עבודת צוות איכותית בקרב מורים בבית ספרם: קיום מפגשי עבודה שיטתיים, שיתוף במידע, תכנון משותף של כלי הערכה ועוד. עם העלייה בשלבי החינוך נצפית ירידה בשיעורי הדיווח של המורים על עבודת צוות.
- שיעורי המדווחים כך גבוהים יותר במגזר דוברי הערבית בהשוואה למגזר דוברי העברית בכל שלבי הגיל.
- לאורך השנים אפשר לזהות ירידה מתונה בנתוני המדד המסכם בבתי"ס דוברי עברית, בשלב החינוך יסודי (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ויציבות בחט"ב. בבתי"ס דוברי ערבית בשלב החינוך היסודי נרשמה יציבות עם תנודתיות (עלייה הדרגתית עד תשע"ג וירידה משמעותית בתשע"ד). בחט"ב נרשמה עלייה. בחט"ע אפשר לזהות עלייה קלה בין תשע"ב לתשע"ד בבתי ספר דוברי ערבית ויציבות בבתי ספר דוברי עברית.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי שיעורים נמוכים במעט, באופן יחסי, מדווחים על שיתוף מורים עמיתים בידע שנצבר ועל תיעוד פגישות הצוות והפצת הסיכום.

קהילת למידה של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- למעלה משלושה רבעים מן המורים (80% ביסודי, ו- 73% בחט"ב ובחט"ע) מדווחים על קיום קהילת למידה של מורים בבית ספרם.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בדיווחי המורים בשני המגזרים בכל שלבי הגיל למעט ירידה בחט"ע דוברות עברית. אולם יש להמשיך לעקוב אחרי הנתונים שנים נוספות. בבתי"ס דוברי ערבית שיעורי המדווחים בחט"ב ובחט"ע מעט גבוהים יותר בהשוואה לשלבי הגיל המקבילים בבתי ספר דוברי עברית. בשלב חינוך יסודי אין הבדל בין שני המגזרים.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם ניתן לראות שכ- 90% מהמורים ומעלה מדווחים על קיום ישיבות שדנו בתכנית הפעילות בבית הספר ואילו שאר ההיגדים דווחו בשיעורים מעט נמוכים מזה. נתון נוסף שעולה הוא ששיעור נמוך יחסית של מורים (כ- 70%) דיווחו על הצגת נתונים על תהליכי הוראה ולמידה, על הצגת תוצרים/התלבטויות ועל זמינות של כלי הוראה, למידה והערכה.

תכנית עבודה בית ספרית ותכנון לימודים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מרבית המורים, מעל ל-95% ביסודי ובחט"ב, מדווחים שבבית הספר קיימת תכנית עבודה לשנה"ל תשע"ד, שנקבעו קדימויות בית ספריות ושהם מכירים אותן.
- שיעורי המדווחים על היגדים אלו נותרו יציבים לאורך השנים (למעט עלייה בחט"ב דוברות עברית בהיגד שעוסק בקביעת קדימויות בית ספריות). כמו כן, כמעט ואין הבדל בין שני מגזרי השפה ושני שלבי הגיל בנושא זה.
- כ- 90% מהמורים דיווחו שמתחילת השנה השתתפו בישיבות בהן בוצע מעקב אחר ביצוע תכנית העבודה הבית ספרית. בהיגד זה נרשם הבדל בין המורים ביסודי (92%) לבין המורים בחט"ב (88%), מקור ההבדל הוא בבתי"ס דוברי עברית. בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח לאורך השנים עם יציבות בשלוש השנים האחרונות.
- כשלושה רבעים מהמורים ביסודי וכשני שלישים מהמורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו שבבית הספר מתקיים תהליך של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה. הבדל זה מתבטא בעיקר בבתי"ס דוברי עברית. לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח למעט ירידה בחט"ב ובחט"ע דוברות ערבית.
- בנוסף, 86% ממורי היסודי דיווחו שהשתתפו בבניית תכנית לקידום התחומים שזוהו כדורשי שיפור ספרי, זאת לעומת 77% מהמורים בחט"ב ו- 71% מהמורים בחט"ע. בשני ההיגדים שיעורי הדיווח היו גבוהים יותר בקרב מורים מבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.
- לאורך השנים (תשע"א-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה יציבות בשלב חינוך יסודי ואילו בחט"ב ובחט"ע נרשמה ירידה משמעותית.

פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- שיעורי הדיווח על פיתוח וקידום מקצועי של מורים עומדים על כשני שלישים ביסודי ועל כמחצית מהמורים בחט"ב ופחות ממחצית בחט"ע. מורים מבתי ספר דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר דוברי עברית בחט"ב ובחט"ע.
- לאורך השנים (תשע"ד-תשע"א) שיעורי הדיווח על המדד המסכם נותרו יציבים בבתי ספר יסודיים בשני מגזרים השפה. בחט"ב נרשמה עלייה קלה בבתי ספר דוברי עברית ויציבות עם תנודתיות בבתי ספר דוברי ערבית. בחט"ע נרשמה ירידה בשני המגזרים.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה כי מרבית המורים (כ-80%) השתתפו במסגרת למידה של מליאת חדר המורים. ואילו רק בין שליש לכמחצית מן המורים דיווחו על כך כי המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלהם, כי הוצבו להם יעדי שיפור וכי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו. בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי הספר היסודיים בהשוואה לחט"ב וחט"ע (ובעיקר בנוגע לעריכת תצפית על שיעור על-ידי אחד מאנשי הצוות).
- מבין המורים שדיווחו כי נערכה תצפית על שיעור שהעבירו על-ידי אחד מאנשי הצוות, כ-95% מהמורים ביסודי וחט"ב דיווחו שקיבלו משוב לאחר שהתקיימה תצפית בכיתתם. לא נרשמו הבדלים בהיגד זה בין שלבי הגיל, המגזרים או השנים.
- לעומת ההיגד הקודם, כ-80% בלבד מהמורים חשו שהמשוב בעקבות התצפית קידם את עבודתם (כאשר שיעורי הדיווח גבוהים יותר במגזר דוברי הערבית בהשוואה לדוברי העברית, בעיקר בחט"ב). בהיגד זה נצפה הבדל בין שלבי הגיל יסודי (82%) וחט"ב (74%) בבתי"ס דוברי עברית. נרשמה עלייה בהיגד זה לאורך השנים בחט"ב דוברות ערבית ויציבות בבתי ספר דוברי עברית.
- רק כ-60% ממורי היסודי וכמחצית ממורי חט"ב דיווחו שמאז תחילת השנה המנהל שוחח אתם על הלמידה שלהם בהשתלמויות. מקור ההבדל בין שלבי החינוך הוא בבתי"ס דוברי עברית. בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח לאורך השנים בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה יציבות עם תנודתיות בשלב חינוך יסודי ועלייה עם תנודתיות בשלב חינוך חט"ב.
- 70% ממורי היסודי ו-61% ממורי חט"ב מדווחים שהמנהל מעודד אותם לשתף מורים אחרים בתכנים שלמדו בהשתלמויות. גם כאן, מקור ההבדל בין שלבי החינוך נובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית. גם בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח לאורך השנים, במיוחד בחט"ב בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה יציבות.
- מרבית המורים, 85% ביסודי ו-77% בחט"ב מדווחים כי מתחילת השנה הם קיבלו משוב פדגוגי מהמנהל. גם כאן, מקור ההבדל בין שלבי החינוך נובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית.
- בהיגד זה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית בשלב חינוך חט"ב.

הובלה פדגוגית של המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מעל 80% מבין המורים דיווחו על הובלה פדגוגית של מנהל בית ספרם. בחט"ב ובחט"ע שיעורי הדיווח עומדים על כ-70%. בעוד שביסודי לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים מבתי ספר דוברי עברית למורים דוברי ערבית הרי שבקרב מורי חט"ב וחט"ע, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב מורים מבתי ספר דוברי ערבית.
- לאורך השנים נרשמה עלייה בקרב מורים בחט"ב דוברות עברית ויציבות בקרב מורי יסודי וחט"ע דוברות עברית. בקרב מורים בבתי ספר יסודיים וחט"ב דוברות עברית נרשמה יציבות ועלייה קלה בחט"ע.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה שמרבית המורים (92% ביסודי, 87% בחט"ב ו-79% בחט"ע) חשים שהמנהל מעודד יוזמות פדגוגיות של מורים, אך מדווחים בשיעור נמוך יותר שהם מתייעצים עם המנהל בנושאים פדגוגיים (74% ביסודי, 57% בחט"ב ו-65% בחט"ע). כמו כן, במגזר דוברי הערבית כמעט ואין הבדל ברמות הדיווח בין יסודי וחט"ב, בעוד שבמגזר דוברי העברית רמות הדיווח בחט"ב נמוכות באורח ניכר מרמות הדיווח ביסודי.
- שיעורי המדווחים שהמנהל מוביל תהליך של זיהוי ומתן מענה לצורכי הלמידה והפיתוח המקצועי של כלל המורים בבית הספר עומד על כ-80% ביסודי ועל כשני שלישים מהמורים בחט"ב. הבדל זה נובע בעיקר מבתי"ס דוברי עברית.

- מורים בחט"ע דיווחו על היגד נוסף – פעילות המנהל לקידום הפיתוח המקצועי אצל כל מורה. כשני שלישים מהמורים בחט"ע דיווחו כך (60% בקרב בתי ספר דוברי עברית לעומת 74% בקרב בתי ספר דוברי ערבית).
- שיעור הדיווח על היגד זה ירד בהשוואה לשנה שעברה בשני המגזרים.

מנהיגות ושיתוף מצד המנהל – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מרבית המורים (כ- 90% ביסודי וחט"ב, וכ- 80% בחט"ע) דיווחו על מנהיגות ושיתוף מצד המנהל. שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית גבוהים מן השיעור המקביל בבתי ספר דוברי ערבית בכל שלבי הגיל.
- לאורך השנים (תשע"א-תשע"ד) נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בשני מגזרי השפה ובכל שלבי הגיל, למעט עליה קלה בחט"ב דוברות עברית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, שמרבית המורים ביסודי ובחט"ב מסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד, כאשר שיעורי ההסכמה עם ההיגדים בחט"ע מעט נמוכים בהשוואה לשני שלבי החינוך האחרים. השיעור הגבוה ביותר (כ- 98% בכל שלבי הגיל) נרשם בהקשר של קיום ישיבות מליאה בנושאים פדגוגיים. השיעור הנמוך ביותר (86% ביסודי, 81% בחט"ב ו- 71% בחט"ע) נרשם בהקשר של עידוד מורים לקחת על עצמם תפקידים של הובלה פדגוגית.